

เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ : การศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์

ปริญญานิพนธ์
ของ
ธิดารัตน์ โกศลสาระสินธุ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มีนาคม 2546
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

895.91301

ธ ๕๘๒๖

จ.๒

เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ : การศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์

บทคัดย่อ

ของ

ธิดารัตน์ โกศลสาระสินธุ์

24 เม.ย. 2546

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

มีนาคม 2546

h 157261 จ.๒

ธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์. (2546). เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ : การศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวม
ของมนุษย์. ปรินญาณินพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล ,
รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์.

ปรินญาณินพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ศึกษาเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรื่องปัญหาองค์รวม
ของมนุษย์และแนวทางการแก้ปัญหา ผลการศึกษาพบว่ากนกพงศ์นำเสนอปัญหาที่เข้ามาทำลายการดำรงอยู่
ร่วมกันของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ จนความสัมพันธ์ระหว่างกันเสียสมดุลภาพ โดยนำเสนอปัญหาที่เคย
เกิดขึ้นในอดีต คือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับลัทธิคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาว
มุสลิม และปัญหาสังคมร่วมสมัยคือปัญหาทุนนิยม

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับลัทธิคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิม
สาเหตุ ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหามาจากรัฐกับคอมมิวนิสต์มีความแตกต่างทางความคิด รูปแบบ
การปกครอง และมีความแตกต่างกับชาวมุสลิมเรื่องศาสนา ภาษา สังคมวัฒนธรรม ความแตกต่างนำไปสู่
ความขัดแย้งในพื้นที่ต่างๆของประเทศ โดยแต่ละฝ่ายได้ใช้ยุทธวิธี รวมถึงการใช้สงครามและความรุนแรงต่อสู้
กัน ปัญหาจึงเกิดขึ้นและสัมพันธ์กับปัญหาเดิมในชุมชน จนส่งผลกระทบต่อคุณค่า ทั้งในชุมชนพุทธศาสนา
และชุมชนมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นการทำลายจิตสำนึกผิดชอบชั่วดี คุณค่าปัจเจกบุคคล สังคมวัฒนธรรม และธรรม
ชาติ ที่เคยเป็นตัวประสานการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะผลกระทบต่อผู้บริโภคที่ไม่ได้
เกี่ยวข้องใดใดกับความขัดแย้งเหล่านี้เลย

ปัญหาทุนนิยมมีสาเหตุ ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหามาจากรัฐได้นำระบบทุนนิยม ร่วม
กับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมาพัฒนาอุตสาหกรรม ธุรกิจ การบริการเพียงทิศทางเดียว โดยไม่คำนึงความ
แตกต่างหลากหลายของพื้นที่ ที่มีระบบคุณค่าการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดผล
กระทบต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม และธรรมชาติ และสร้างปัญหาสัมพันธ์กับปัญหาอื่นๆ จนทำให้ภาค
เกษตรล่มสลาย เมื่อชนบทล่มสลายประชาชนอพยพเข้ามาหางานในเมือง อันเต็มไปด้วยปัญหาจากการ
พัฒนาของรัฐที่สร้างค่านิยมการบริโภค วัตถุนิยม และยังมีปัญหาอื่นๆที่เกิดขึ้นในทุกระดับ การดำรงอยู่ดัง
กล่าวเสี่ยงต่อความสัมพันธ์ของปัญหาจากปัจจัยภายนอก ที่อาจเข้ามาสัมพันธ์และส่งผลกระทบให้เกิด
วิกฤตการณ์

กนกพงศ์จึงชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของทุกส่วนทั่วโลกมีความเกี่ยวโยงต่อกัน เมื่อเกิดปัญหาที่ใด
ย่อมส่งผลกระทบกันอย่างทั่วถึง ดังนั้นหากต้องการแก้ปัญหา รัฐควรรักษาคุณค่าของปัจเจกชน และมองเห็น
คุณค่าความแตกต่างหลากหลายของสังคมวัฒนธรรม และธรรมชาติ เมื่อมีปัญหาคความขัดแย้งเกิดขึ้น
รัฐควรใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างรอบด้านด้วยสันติวิธี ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงองค์รวมอันก่อให้เกิดการ
เกื้อกูลต่อกัน และสันติภาพจักเกิดขึ้นอย่างเป็นจริง

**KANOKPHONG SONGSOMPHAN 'S SHORT STORIES: A STUDY OF HUMAN'S
HOLISTIC PROBLEMS**

**AN ABSTRACT
BY
THIDARAT KOSOLSARASIN**

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Thai
at Srinakharinwirot University
March 2003**

Thidarat Kosolsarasin. (2003). *Kanokphong Songsomphan's short stories : a study of human's holistic problems*. Master thesis, M.A. (Thai). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assist. Prof. Somkiat Khuthaweekul, Assoc. Prof. Phaiboon Duangchan.

This thesis aims at studying a short story of Kanokphong Songsompan, analysis of ideas about human's holistic problems and their solutions. The result of the study analysis has shown that Kanokphong indicates problems which lose balance compoundable between man, society and nature. He brought up the problem which was occurred in the past. That is a contradiction among the government, communism and Islamic terrorists and social unity problem which is capitalism problem.

The contradiction problem between government, communism and muslim terrorists. There are caused from the relation and the effect of the problems from the government and communism. The different of think, the formative of government administration and the different of Muslim in the religion, languages, cultures. All these reasons are the cause to the contradiction in every area in the country. Each sides used every tactics of violence to fight each other until become war. The problem are still occur and relate to the farmer problem in people. They caused to the effect in the Buddhist people and Muslim people. Even though to destroy the commonsense and the value in individual, society, cultures, and nature which used to be the joiner of the holistic combination. Especially the effect to the people who are not involve in this conflict.

The capitalism problem causes to the relationship and the effect from the government. The government policy bring the capitalism combined with the science and technology to develop an industrial enterprise, business and service in one way without any consider in the different of any area which has own value system of the holistic. These things cause to effect to the individual people, family, social and nature. They make relation problem with other problem until destroy the agriculture. When the countryside was been destroyed, country people had to move in town to find the work, which was cover by the problem from the government development on demanding in materialism and there are still farmer problem which occur every level. For that maintain risks to the relation of the problem from outside factors, which may relate and effect to the crisis.

Kanokphong indicates that the relationship of every part in the world is involved together. When the problem occurs in one part, it will effect the whole. Therefore, if the government intend to solve this problem, they should keep the individual value and realize the values of difference in social, culture and nature. When the contradiction problem happen, the government should use the peaceful method to solve the problem, Which will bring to the holistic relationship, which will do a favor to all and then the real peace will be occurred in the world.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

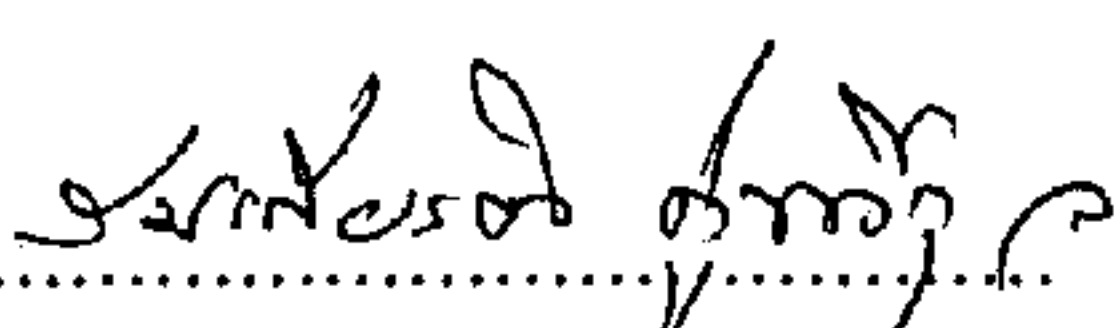
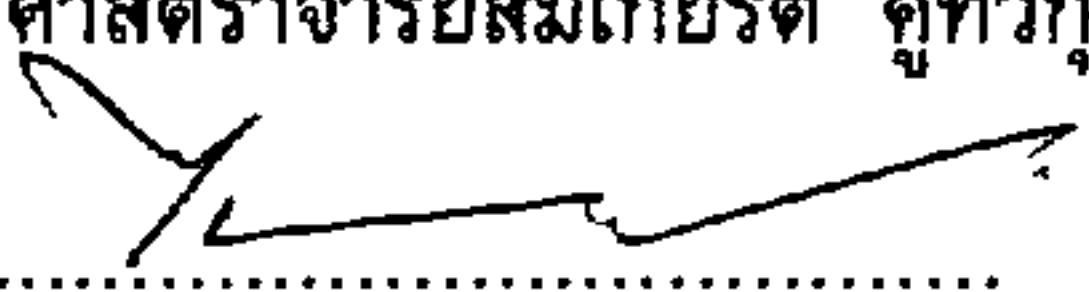
เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ : การศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์

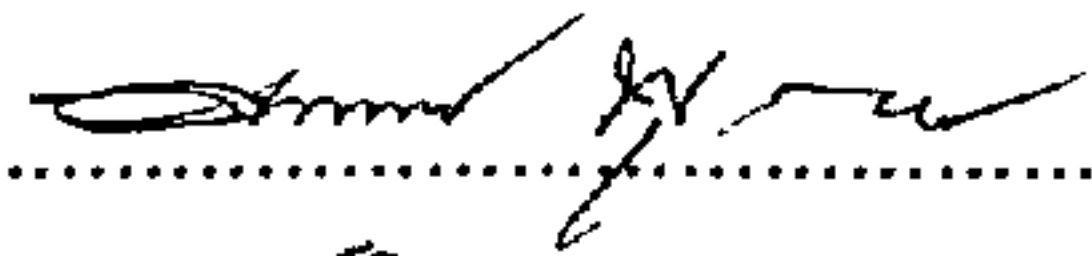
ของ
นางสาวธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์)
วันที่ ๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2546

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ ดวงจันทร์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์สายทิพย์ นุกูลกิจ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์จินตนา พุทธเมตตา)

ประกาศคุณูปการ

จำได้ว่ายามค่ำคืนในวัยเด็ก ครั้งใดที่พ่อกลับบ้าน ข้าพเจ้าจะนอนเคียงข้างพ่อทุกครั้ง นิทานวรรณคดี และเรื่องเล่าจำนวนมากมายเกี่ยวกับชีวิตและสังคมซึมซับผ่านจิตใจวัยไร้เดียงสา จวบแรกเริ่มอุดมการณ์ อุดมคติ กระทั่งแรงบันดาลใจสร้างสรรค์สังคม ล้วนเกิดจากความรัก " พ่อ "

น้ำใสใจงามของปัจเจกชนผู้ไม่เคยร้องขอชื่อเสียงจากการกระทำความดี รมไม้ ใบไม้ของลงสะอาดยังคงเป็นประโยชน์แก่ผู้ทุกข์ยากเสมอ การเห็นคุณค่าการเรียนรู้ของลงฟ้าช่วยสร้างปัจเจกบุคคลที่มีค่าแก่สังคม และลงคำตันผู้มีมนุษยธรรม จึงยอมขัดแย้งเพื่อกระทำการที่ถูกต้องดีงาม

คณาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้สอนข้าพเจ้าให้เข้าถึงแก่นแท้วรรณคดี อาจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาส คุณยายที่แสนใจดี ครูบุปผา บุญทิพย์ ผู้เสียสละเวลาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มวรรณศิลป์ กลุ่มศิลปวรรณกรรม และเป็นเสมือน "แม่" ผู้อ่อนโยน ครูรื่นฤทัย สัจจพันธุ์ นักวิชาการผู้รับฟังเสียงภายในใจลูกศิษย์ ครูสมพันธ์ เลขะพันธุ์ ผู้ปลุกวิญญาณการเขียน แม้บางครั้งมีแง่มุมความคิดที่แตกต่างแต่การถกเถียงกลับนำความสุขมาสู่

ภายในรั้วมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ครูสมเกียรติ คู่ทวีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาผู้มีความมุ่งหมายพัฒนางานวิจัยให้เกิดคุณค่า จนข้าพเจ้าเกิดความเพียรพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้อาจารย์ได้ชื่นใจ และจะเป็นพลังความกล้าหาญทางวิชาการสร้างความเชื่อมั่นในก้าวต่อไป อาจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์ ผู้เข้าใจมุมมองความคิด และคณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ อาจารย์สายทิพย์ นกุลกิจ มอบความละมุนละไมทางความรู้สึก ข้าพเจ้ายังอดเสียดายที่ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้โดยตรงจากห้องเรียน อาจารย์จินตนา พุทธเมตตา ผู้ให้กำลังใจ ความเป็นมิตร และยังช่วยตรวจแก้ แนะนำแก้ไขข้อบกพร่องของปริญญานิพนธ์ ที่ไม่อาจลืมได้ อาจารย์พัชนี โชติกลเสถียร เมื่ออาจารย์เดินผ่านแผงขายเครื่องประดับ จะช่วยอุดหนุนสินค้า หรือไม่ก็ถามไถ่ด้วยรอยยิ้มที่มิยอมให้ข้าพเจ้าอดทน และตั้งใจจริง เมื่อนั้นความหวังและความไฝฝันก็เกิดขึ้นแทนที่ความโดดเดี่ยว

กลุ่มวรรณศิลป์ กลุ่มศิลปวรรณกรรม สถานที่ทำให้พบเพื่อนพ้องทางวรรณกรรม และเป็นที่นำอุดมคติมาปฏิบัติเพื่อส่วนรวมได้อย่างเป็นจริง

เงินทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทุนภูมิพลที่เป็นแรงใจให้สร้างงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อสังคม ฝ่ายสวัสดิการนักศึกษา ที่เปิดโอกาสให้ขายของเพื่อนำเงินมาทำปริญญานิพนธ์

ความมหัตถจริยของหินเป็นทุนใช้หนี้ครั้งถูกโกงค่าสอน และทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จ ขอขอบคุณลูกค้าทุกท่าน

แม่ช่วยร้อยสร้อย เพื่อจะแปรเป็นเงินมาใช้เป็นทุนการวิจัย และยังคงรอคอยวันแต่งชุดสวยไปแสดงความยินดีกับลูกสาวในงานรับปริญา น้องชายจารุบุตรยังเป็นกำลังใจให้ครอบครัว บางครั้งยังเกื้อหนุนเงินช่วยเหลือ พี่สาวนฤมล และน้องสาวศิริลักษณ์ให้ยืมทุนหมุนเวียนค้าขาย ทั้งยังเข้าใจความมุ่งมั่นในชีวิตของข้าพเจ้า

ภาสกร สุขบุตร แอบพิมพ์รายงานให้ข้าพเจ้าในเวลางาน ข้าวเหนียว พืชากร กรัตนุดทะ มีน้ำใจช่วยตรวจรูปแบบปริญญานิพนธ์ แม้บ้านจะอยู่ห่างไกลกัน และบางครั้งต้องกลับบ้านดึก

บ้านในร่มไม้ ที่พักผ่อนต้อนรับทั้งความสุข ความทุกข์เสมอมา ความสงบสุขของชุมชนมุสลิมบ้านทับช้าง และชัชวาล บัณฑิตเสน เพื่อนชีวิต อีกทั้งพิมพ์ดีด ไวโอลิน กล้อง หนังสือ ที่ยอมพลัดพรากไปอยู่กับผู้อื่นเพื่อให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ความพยายามทั้งมวลของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ที่ทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อสร้างวรรณกรรมที่มีคุณค่า แม้ปริญาานิพนธ์เล่มนี้จะประสบความสำเร็จในแง่การวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดของกนกพงศ์ ด้วยกลวิธีองค์รวม โดยสามารถสร้างโครงสร้าง และสามารถนำกลไกทุกส่วนมาสัมพันธ์กัน แต่ผู้วิจัยยังปรารถนาปรับปรุงการวิเคราะห์ และการตีความจากทุกส่วนให้เกิดความกลมกลืนจนเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งหมด เมื่อแต่ละส่วนแตกตัวเข้าหากันเมื่อใด เมื่อนั้นงานวิจัยจะเกิดสัมพันธภาพ อันจะเป็นพลังทางความคิดให้ปัจเจกชนมีสำนึกต่อการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ เมื่อถึงเวลานั้นข้าพเจ้าปรารถนาจะกล่าวว่า "ฝากเจ้าไว้ในแผ่นดิน"

แม้มีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่อยากกล่าวถึง แต่ความเหนื่อยหนักทำให้ข้าพเจ้าต้องจบคำการะไว้ ณ เวลานี้ เพื่อมอบคุณค่าของปริญาานิพนธ์แด่พี่ราฟิง อุทัยวรรณ เพื่อนร่วมรุ่นที่หมดโอกาสชื่นชมความสำเร็จของการศึกษา

ธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2 วิเคราะห์แนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์ ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์.....	13
ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม.....	13
เรื่องแมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ.....	13
สาเหตุของปัญหา.....	13
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	16
เรื่องสะพานขาด.....	20
สาเหตุของปัญหา.....	20
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	22
เรื่องบ้านเกิด.....	24
สาเหตุของปัญหา.....	24
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	27
เรื่องยามเช้า.....	30
สาเหตุของปัญหา.....	30
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	31
เรื่องเพื่อนระหว่างทาง.....	31
สาเหตุของปัญหา.....	31
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	31
ปัญหาทุนนิยม.....	32
ปัญหาในชนบท.....	32
ปัญหานโยบายของรัฐรุกรานสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ.....	33
เรื่องแพะในกุโบร์.....	33
สาเหตุของปัญหา.....	33
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	38

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
เรื่องมดแห่งหุบเขา.....	41
สาเหตุของปัญหา.....	41
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	42
เรื่องน้ำตก.....	45
สาเหตุของปัญหา.....	45
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	47
เรื่องโลกใบเล็กของชัลมาน.....	49
สาเหตุของปัญหา.....	49
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	52
เรื่องวันรอ.....	54
สาเหตุของปัญหา.....	54
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	55
สะท้อนปัญหาชีวิต ทศนคติ จิตใจ และพฤติกรรมผู้ใช้แรงงาน.....	56
เรื่องในป่าลึก.....	56
สาเหตุของปัญหา.....	56
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	57
เรื่องผีจากภูเขา.....	58
สาเหตุของปัญหา.....	58
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	59
เรื่องซานซาลา.....	59
สาเหตุของปัญหา.....	59
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	60
เรื่องพระราชาราช.....	60
สาเหตุของปัญหา.....	60
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	61
เรื่องแมวดำ.....	61
สาเหตุของปัญหา.....	61
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	62
เรื่องในห้วงน้ำกว้าง.....	63
สาเหตุของปัญหา.....	63
ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	64

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	เรื่องคนชั้นบน.....	65
	สาเหตุของปัญหา.....	65
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	65
	นำเสนอปัญหาแนวทางการดำรงชีวิต.....	66
	เรื่องกลางฝันยามค่ำ.....	66
	สาเหตุของปัญหา.....	66
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	66
	เรื่องระหว่างทาง.....	67
	สาเหตุของปัญหา.....	67
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	67
	เรื่องอีกฝั่งฟาก.....	68
	สาเหตุของปัญหา.....	68
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	68
	เรื่องชายเฒ่าบนชายฝั่ง.....	69
	สาเหตุของปัญหา.....	69
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	69
	ปัญหาชนบทล่มสลาย.....	70
	เรื่องบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น.....	70
	สาเหตุของปัญหา.....	70
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	73
	เรื่องเด็กหนุ่มบนถนน.....	75
	สาเหตุของปัญหา.....	75
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	75
	เรื่องชะตากรรม.....	76
	สาเหตุของปัญหา.....	76
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	76
	ปัญหาในเมือง.....	78
	เรื่องนักเขียนใหม่.....	78
	สาเหตุของปัญหา.....	78
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	78
	เรื่องป้ายบ๊อคขบ.....	81
	สาเหตุของปัญหา.....	81
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	82

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	เรื่องอาทิตย์เที่ยงคืน.....	82
	สาเหตุของปัญหา.....	82
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	83
	เรื่องกาฬปักษ.....	84
	สาเหตุของปัญหา.....	84
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	84
	ปัญหาวิกฤตในเมือง.....	85
	เรื่องบนถนนโคลีเซียม.....	85
	สาเหตุของปัญหา.....	85
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	89
	เรื่องผีอยู่ในบ้าน.....	91
	สาเหตุของปัญหา.....	91
	ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา.....	93
3	แนวทางแก้ปัญหาองค์รวมของมนุษย์ ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์.....	97
	แนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจร.....	97
	ก่อนการร้ายชาวมุสลิม.....	97
	แนวทางแก้ปัญหาทุนนิยม.....	100
4	สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	109
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	109
	อภิปรายผล.....	111
	ข้อเสนอแนะ.....	113
	บรรณานุกรม.....	114
	ภาคผนวก.....	117
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	119

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่พึ่งพาอาศัยสังคม และธรรมชาติ สัมพันธภาพที่มนุษย์มีต่อสังคมและธรรมชาติ ล้วนเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้มนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรม วรรณกรรมเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่มนุษย์ใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ไม่ว่าจะเป็นนักเขียนจะรู้สึกเป็นสุขแล้วแสดงออกให้เห็นความประทับใจในสุนทรียภาพนั้น หรือเกิดความทุกข์แล้วแสดงออกด้วยการนำเสนอปัญหา สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีส่วนเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะศิลปะการประพันธ์แนวสังคมนิยมที่มุ่งเสนอความจริง จะเห็นได้ว่าสิ่งที่นักเขียนสะท้อนผ่านวรรณกรรมล้วนเกิดขึ้นภายใต้ปรากฏการณ์ของสังคม เรื่องสั้นแนวสังคมนิยมก็มักเป็นเครื่องมือสำคัญให้นักเขียนสะท้อนปัญหานานาประการผ่านวรรณศิลป์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ อีกทั้งร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา ดังนั้น การทำความเข้าใจยุคสมัยอย่างถ่องแท้ จะทำให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของกระแสสังคมที่มีต่อมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ

ปัจจุบันเป็นยุคสมัยของสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541:32) อ้างอิงถึงบทวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงอารยธรรมโลกของอัลวิน ทอฟเฟอร์ ซึ่งเขียนไว้ในหนังสือคลื่นลูกที่ 3 (The Third Wave) ว่าเริ่มต้นราว ค.ศ.1955 ถึงปัจจุบัน ยุคนี้เป็นยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วสู่สังคมต่างๆทั่วโลก ทั้งการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ ด้านเครือข่ายการสื่อสาร และคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งผู้คน สินค้า บริการ เงินตรา สามารถแพร่กระจายถ่ายเทได้ในเวลาสั้น ระบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ล้วนดำเนินไปตามกระแสความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งกระแสดังกล่าวส่งอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประเทศต่างๆทั่วโลก

การเข้ามาของสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศสู่ประเทศต่างๆทั่วโลก หากขาดการเรียนรู้และนำมาใช้อย่างไม่เหมาะสม ประโยชน์ที่ควรได้รับก็จะกลับกลายเป็นโทษ เพราะความก้าวหน้าและความทันสมัยจะเป็นเงื่อนไขให้ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะทุนข้ามชาติที่ขาดจริยธรรมใช้อิทธิทธิเข้าไปหาผลประโยชน์ และจะทำให้เกิดการทำลายประเทศได้อย่างรวดเร็ว เช่น การพัฒนาอันนำไปสู่กระแสการโฆษณา การบริโภคที่เกินขอบเขตความจำเป็นของชีวิต ทำให้มนุษย์เห็นความมั่งคั่งของวัตถุเงินตราเป็นใหญ่ อันนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ ซึ่งเงินทุนกลายเป็นปัจจัยชี้ขาดการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ สำหรับสถานการณ์สังคมไทย พิชยา ว่องกุล (2542:131) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไว้ว่า

สังคมไทยได้พัฒนาตามแบบประเทศตะวันตกมาหลายสิบปี แม้ว่าความเจริญทางวัตถุจะเจริญก้าวหน้าไปไกล แต่ปัญหาทางจิตใจกลับเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ พร้อมกับวิถีชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปแบบฝรั่ง มีระบบการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ผูกพันขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจ การเมืองโลก สังคมไทยได้ก้าวสู่กระแสโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดนอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นมองในด้านเศรษฐกิจการส่งออก ตลาดหุ้น การลงทุนไร้พรมแดน การสื่อสารข้ามชาติ การปฏิบัติตามพันธะสัญญา หรือกฎหมายขององค์กรระหว่างประเทศ ปัญหาการพัฒนาสังคมไทยจึงสลับซับซ้อน แบ่งออกกว้างๆเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ปัญหาระดับปัจเจกชน ชุมชน สังคม และระหว่างประเทศ ซึ่งอยู่ร่วมกันและก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่สร้างผลกระทบต่อกัน โดยมีอำนาจกระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำกระแสสังคม และกระแสสังคมครอบงำกระแสชุมชน

ปัจจุบันพัฒนาการของกระแสทุนนิยมร่วมกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีบทบาทเป็นศูนย์กลาง การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งหากกระแสการพัฒนาถูกครอบงำด้วยแนวคิดกระแสเดียว ขาดการปฏิรังสรรค์ เกิดร่วมกับความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่แสวงหาผลกำไรบนความหายนะของธรรมชาติ โดยไม่คำนึงถึงปัจจัย สัมพันธ์ของสรรพสิ่ง จนทำให้ธรรมชาติไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่ภาวะดุลยภาพได้ทันทั่วทั้งที่ ก็จะเกิดการ ทำลายความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ สังคม วัฒนธรรม ตามมาอย่างเป็นลูกโซ่ วิกฤตการณ์ต่างๆ สะท้อน ให้เห็นได้จากปัญหามานาประการ อาทิ ภัยพิบัติอันจะเกิดจากสงครามนิวเคลียร์ โรงงานอุตสาหกรรมสร้างมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม กระทั่งดิน น้ำ อากาศ ร่างกายมนุษย์ก็มีสารเคมีสะสมอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งนับวันจะหมดสิ้นไป ไม่ว่าจะเป็นการสูญพันธุ์ปลาจำนวนมาก ป่าไม้ สัตว์ป่า ผู้คนล้มตายจำนวนมากเพราะความอดยาก ภัยอาชญากรรม การฆ่าตัวตาย ปัญหายาเสพติด ที่ร้ายแรงมากในปัจจุบันคือยาบ้า ปัญหาสุขภาพการเจ็บป่วยจากโรคร้าย เช่น โรคเอดส์ รวมถึงสถาบันครอบครัว ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่พึ่งของมนุษย์ก็พบ วิกฤตการณ์เช่นเดียวกัน เหล่านี้คือวิกฤตการณ์เกิดให้เห็นทั่วโลก ภายใต้กระแสทุนนิยม เทคโนโลยีสารสนเทศ

นักเขียนเป็นผู้หนึ่งที่มีชีวิตอยู่ภายใต้ความเคลื่อนไหวของกระแสดังกล่าว และมองเห็นวิกฤตการณ์ เหล่านี้ พวกเขาได้สะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นผ่านรูปแบบการประพันธ์อันหลากหลาย กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นักเขียนของกลุ่มนาครซึ่งได้รับรางวัลช่อการะเกดและรางวัลซีไรต์ เป็นผู้หนึ่งที่เขียนเรื่องสั้นสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันดังที่ สกุล บุญยทัต (2539:6) ได้กล่าวถึงเรื่องสั้นชุด " แผ่นดินอื่น " ของเขาไว้ว่า

แผ่นดินอื่น เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ดีที่สุดในบรรดารวมเรื่องสั้นที่เข้าชิงชัยในรางวัลนี้ด้วยกัน ครั้งนั้นผม พิจารณาจากความเชื่อและศรัทธาเฉพาะคน ที่วางงานเขียนขึ้นสำคัญจะต้องมีองค์ประกอบของประสบการณ์ที่ค่อนข้างจะเจ็บโต หยั่งลึกถึงภาวะแห่งความเป็นจริงในความเป็นไปของโลกและชีวิต โดยเฉพาะกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งดั้งเดิมที่ตกอยู่ในห้วงวิกฤตของการทำลายล้างโดยมนุษย์ สัตว์ที่ชอบเรียกตนเองว่าคน ผสม ผสานเข้ากับตัวตนแห่งความคิดที่สามารถจับประเด็นปรากฏการณ์ต่างๆ ได้อย่างลุ่มลึกและจริงจังแค่ไหน

โดยนัยแห่งสาระของแผ่นดินอื่น เรื่องสั้นทั้งหมดดูเหมือนจะประกาศว่า โลกและชีวิตของเราที่เคยมีอยู่และเป็นอยู่กำลังเดินทางสู่วิกฤตแห่งความเปลี่ยนแปลงขั้นหายนะ กำลังเดินทางสู่ถนนแห่งความมืดมิดที่เป็นของพิศาวชั่วร้าย นับแต่การรับรู้และการดำรงอยู่ของชีวิตกับโลกแห่งธรรมชาติถูกทาบทำลาย ด้วยความหลงผิดที่มนุษย์ยุคใหม่หลงใหลได้ปลื้มกับอำนาจแห่งศรัทธาที่มาจากระบบอุตสาหกรรมแห่งเทคโนโลยี อำนาจของเงินตราที่ก่อให้เกิดพลังมืดบาบขึ้นในจิตวิญญาณของมนุษย์อย่างฝังแน่นจนกลายเป็นเนื้อเดียวกัน รวมทั้งอำนาจแห่งการล้างผลาญอันไม่จบสิ้นของเหล่าผู้กระหายสงคราม ดูเหมือนว่าเมื่อถึงเวลานี้ ความรัก อันหมายถึงการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความงอกงามแห่งความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ภายใน ความงอกงามแห่งคุณธรรมที่สูงค่าแทบจะไม่เกิดกับตัวมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ทุกสิ่งดำเนินไปอย่างคลุมเครือท่ามกลางความหวาดกลัวในหุบเหวแห่งความมืดมนลึกลับ มนุษย์ดำเนินบทบาทของตนเองไปท่ามกลางความลับที่ซ่อนซุกไว้ในชีวิตอย่างเงิบเหงาสำนึก

สกุล บุญยทัต (2539:6) ยังกล่าวอีกว่า "แผ่นดินอื่น งานที่กนกพงศ์ได้ฝากเดิมพันชีวิตไว้ ทำให้เราทุกคนต้องตระหนักว่า หากเราไม่ใส่ใจและสนใจวิถีแห่งธรรมชาติทั้งปวงที่เป็นมา แผ่นดินของโลก ชีวิตที่เรา มีอยู่และเป็นอยู่จะกลับกลายเป็นแผ่นดินอื่นที่เราไม่เคยคุ้นเคยและรู้จัก" จากคำสัมภาษณ์ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ (2539:49) เป็นสิ่งยืนยันว่าเขาเป็นห่วงสภาพสังคมและตระหนักดีว่าวิกฤตการณ์ปัจจุบันยากจะเยียวยาได้โดยง่าย และต้องหาวิธีการหลากหลายมาร่วมแก้ไขสังคมให้กลับดีดังเดิม "การเมืองจริงๆแล้วคือการจัดระเบียบสังคมทั้งระบบ ผมพยายามที่จะชี้ไปถึงตรงนั้น นำเสนอปัญหาเพื่อจะบอกว่าสังคมของเราอยู่ใน

ภาวะวิกฤตที่เราต้องใช้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมารวมบูรณะ และผมก็ยังเชื่อว่าสิ่งสำคัญที่สุดจะบูรณะสังคมได้ก็ยังไม่ใช้เครื่องมือที่เรียกว่าการเมือง”

การจัดระเบียบสังคม ที่ต้องอาศัยการบูรณาการจากทุกสิ่งทุกอย่างดังที่ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ นำเสนอ ก็คือการเข้าใจปัญหาแต่ละปัญหา จนถึงสาเหตุและโครงสร้างของปัญหา และสามารถนำปัญหาทั้งหมดที่นักเขียนนำเสนอในเรื่องสั้นมาโยงใยหาภาพรวมทั้งหมดของปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ ภายใต้กระแสทุนนิยม เทคโนโลยีสารสนเทศเดียวกัน และการเข้าใจขั้นตอนดังกล่าวคือ การทำความเข้าใจความจริงของยุคสมัย และสัมพันธ์ภาพแบบองค์รวมที่ต้องอาศัยศาสตร์หลายสาขาอันเกี่ยวข้องกับปัญหามาแก้ไขบูรณาการให้เข้าสู่ดุลยภาพ ดังทัศนะของประเวศ วะสี (2537:29) เรื่องการเข้าถึงความจริงและบูรณาการในระบบองค์รวม เพื่อนำมาแก้ไขปัญหามนุษย์และสรรพสิ่งโดยรวมว่า

การเรียนรู้ควรจะต้องเป็นการเรียนรู้ของคนทั้งหมด ก่อให้เกิดการพัฒนาทุกมิติทั้งกายใจ ทางสังคม ทางจิตใจและทางปัญญา ผู้ที่เข้าถึงความหลากหลายสัมพันธ์กับความงามของธรรมชาติจะมีความสุข มีความรักให้เพื่อนมนุษย์และสามารถเรียนรู้ได้ในทุกสถานการณ์ การเข้าถึงความหลากหลายเป็นการเข้าถึงธรรมะอย่างสูง การเรียนรู้ควรจะเป็นการแก้ปัญหา หรือพัฒนาทั้ง 7 เรื่อง พร้อมกันไปอย่างบูรณาการ คือ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา สิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นปัจจัยการ การแยกทำเป็นเรื่องๆจะไม่ได้ผล

เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ น่าจะสะท้อนปัญหาแต่ละปัญหา และภาพรวมของปัญหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีผลกระทบอย่างเป็นลูกโซ่จนเกิดวิกฤตการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งยากจะเยียวยาได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งเพียงวิธีเดียว และการนำเสนอปัญหาของเขาโดดเด่นกว่านักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์ รวมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหามนุษย์ในเรื่องสั้นของนักเขียนผู้นี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์ ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์
2. เพื่อศึกษาบทบาทของเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ในการนำเสนอปัญหา หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหามนุษย์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ทำให้เห็นความสำคัญของเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ในด้านสะท้อนปัญหา หรือเสนอแนะทางแก้ไขปัญหามนุษย์ อันอาจนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหามนุษย์ของคนไทย และสังคมไทยร่วมสมัยได้ทางหนึ่ง

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ผลงานวรรณกรรมเฉพาะประเภทเรื่องสั้น ที่รวมเล่มตีพิมพ์เผยแพร่แล้วของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. รวมเรื่องสั้นชุดสะพานขาด จำนวน 10 เรื่อง ฉบับพิมพ์รวมเล่มครั้งที่ 1 พ.ศ.2534

2. รวมเรื่องสั้นชุดคนใบเลี้ยงเดี่ยว จำนวน 12 เรื่อง ฉบับพิมพ์รวมเล่มครั้งที่ 2 พ.ศ.2539
 3. รวมเรื่องสั้นชุดแผ่นดินอื่น จำนวน 8 เรื่อง ฉบับพิมพ์รวมเล่มครั้งที่ 1 พ.ศ.2539
- รวมผลงานประเภทเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ จำนวน 30 เรื่อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปัญหาองค์รวมของมนุษย์ หมายถึง ปัญหาของมนุษย์ สังคม หรือธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยง และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ จำนวน 3 ชุด รวม 30 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์ และแนวทางในการแก้ปัญหา
2. ศึกษาชีวประวัติของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ จากเอกสารต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์นักเขียนและบุคคลใกล้ชิด
3. ศึกษาทฤษฎีปัญหาองค์รวมของมนุษย์ที่นักวิชาการรวบรวมไว้
4. วิเคราะห์แนวคิดปัญหาองค์รวมของมนุษย์และบทบาทการแก้ปัญหาในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ โดยอาศัยแนวทางต่างๆจากทฤษฎีดังกล่าว
5. นำเสนอผลการค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความของวรรณกรรมประเภทสัจนิยม
 2. ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง
 3. ความรู้เกี่ยวกับคลื่นการเปลี่ยนแปลงอารยธรรมโลก
 4. ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคม
 5. ความรู้เกี่ยวกับองค์รวมและบูรณาการ
1. ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความของวรรณกรรมประเภทสัจนิยม

ความหมายของวรรณกรรมประเภทสัจนิยม มีผู้อธิบายดังนี้

กุหลาบ มลลิกะมาส (2531:58-59) ได้อธิบายความหมายของสัจนิยมสรุปความว่า

สัจนิยม (Realism) เป็นคำที่มีความหมายหลวม มุ่งที่จะกล่าวถึงการถ่ายทอดชีวิตด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ทำให้ผู้อ่านสามารถยอมรับและรู้สึกว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงได้ ซึ่งความสมจริงนั้นอาจประกอบไปด้วยศิลปะการแต่งที่คัดเลือกระบบการณที่จำเป็นแก่การดำเนินเรื่อง การยัดเยียดสร้างตัวละคร

ตามความต้องการที่จำเป็น (Fundamental needs) ในทางจิตใจมนุษย์ การคัดเลือกเหตุการณ์ของโครงเรื่อง อยู่ในวิสัยมนุษย์ปกติธรรมดา และไม่นิยมใช้เหตุประจวบในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้กุหลาบ มัลลิกะมาส (2531:76-77) ยังได้อธิบายความจริงกับความสมจริงในวรรณคดีไว้ 3 ประการ กล่าวคือ

1. ความสมจริงในการแสดงความเป็นไปตามลักษณะชีวิตประจำวัน
2. ความสมจริงตามจินตนาการของผู้แต่งที่ปรารถนาให้เป็นไปตามอุดมคติ ด้วยผู้แต่งเห็นว่าชีวิตเป็นอย่างนี้ หรือชีวิตที่ปรารถนาให้เป็นดังเช่นนี้ ผู้แต่งได้ผูกเรื่องด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ใช้โครงเรื่องและตัวละครให้ยอมรับวรรณคดีซึ่งเป็นความจริงในจินตนาการของผู้แต่ง
3. ความจริงตามความคิดสรุป คือความคิดความรู้สึก ที่ผู้อ่านประจักษ์ขึ้นแก่ใจตนเองภายหลังที่ได้อ่านวรรณคดีเรื่องนั้นแล้วว่าตนได้แลเห็นเข้าใจซึมซาบและรู้จักแก่นแท้ของชีวิต เป็นเรื่องที่ผู้แต่งใช้สารัตถะของเรื่องเป็นสารสื่อมายังผู้อ่าน

กอบกุล อิงคุทานนท์ (2541:75) ได้ให้คำจำกัดความสัจนิยมโดยสรุปความดังนี้

สัจนิยมเป็นการสะท้อนชีวิตสังคมที่สมจริง เป็นสิ่งสามัญที่เห็นได้ทั่วไปในสังคม เหตุการณ์ต่างๆ ที่ตัวละครประพฤติดจะกระทำโดยมีผลพวงที่มีเหตุผลซึ่งเป็นไปได้ในสังคม

กอบกุล อิงคุทานนท์ (2533:95) ยังชี้ให้เห็นอีกว่า การประเมินคุณค่าวรรณกรรมไม่ใช่เพียงการหาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงในสังคมกับสังคมจำลองในวรรณกรรม แต่เป็นการหาสัจธรรมของโลกแห่งความเป็นจริงที่มีอยู่ในงานด้วย ซึ่งสิ่งนี้เป็นความคิดมีคุณค่าสากลที่วรรณกรรมพึงมี

นพพร สุวรรณพานิช (2524:26-30) ได้เขียนบทความอธิบายความหมายวรรณกรรมแนวสัจนิยม โดยเรียกว่าอัตถนิยม สรุปความสำคัญได้ดังนี้

อัตถนิยมมีความหมายหลายอย่าง ผู้เขียนบทความเริ่มอธิบายจากความหมายสามัญว่าหมายถึง "น่าตกใจ" หรือ "การเขียนเปิดโปง, เปิดเผยมากเกินไป" เรื่องราวและตัวละครในงานประพันธ์ประเภทนี้จะดูสมจริงตามภาพที่ปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันเช่น ภาพชีวิต ท้องไรท้องนา เป็นต้น อัตถนิยมก็เหมือนการสร้างสรรคงานศิลปะการประพันธ์ประเภทอื่น ที่ต้องใช้กลวิธีทางศิลปะเพื่อจูงใจผู้อ่านให้คล้อยตาม ส่วนแตกต่างจากศิลปะการประพันธ์ประเภทอื่นคือการนำเสนอจะ การสร้างสรรค์ศิลปะวรรณกรรมประเภทนี้เป็นการประสานงานความคิดภายในของนักเขียนกับภาพสมบูรณ์ของโลกภายนอกนั้นเอง ซึ่งอัตถนิยมอาจจะคาบเกี่ยวกับคตินิยมอื่นได้ เช่น จิตวิทยา สัญลักษณ์ เพื่อช่วยให้โครงเรื่องได้รับการคลี่คลายจนเห็นภาพความคิดชัดเจนขึ้น ในแ่งดังกล่าว อัตถนิยมมีส่วนขยาย ซึ่งอยู่ในขอบข่ายเพื่อสร้างความเข้าใจของคนต่อคน และคนต่อสภาพสังคมให้เป็นรูปร่างขึ้น

เจตนา นาควัชระ (2539:283-284) ได้ศึกษาวิจัยแนวทางการประเมินคุณค่าของวรรณคดีในแง่ความสัมพันธ์กับโลกแห่งความเป็นจริง สรุปความได้ดังนี้

"ประสบการณ์จากโลกแห่งความเป็นจริงเป็นรากฐานอันสำคัญในการสร้างงานวรรณกรรม และในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าวรรณกรรมเป็นผลของการสร้างสรรค์ มิใช่เป็นกระจกสะท้อนภาพจากโลกแห่งความจริงในรูปแบบที่ผู้แต่งมิได้มีบทบาทในฐานะผู้สร้าง"

เจตนา นาควัชระ ยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมที่เป็นสื่อสะท้อนความเป็นจริงเพิ่มขึ้น มา 2 แนวทางด้วยกันคือ

1. บทบาทของวรรณกรรมไม่เพียงมีหน้าที่เสนอความเป็นจริงเท่านั้น นักเขียนควรสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมด้วย

2. บทบาทวรรณกรรมมีส่วนสร้างสำนึกทางปรัชญา วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่สามารถนำเสนอความเป็นจริงได้ทุกแง่มุม ประวัติศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 มีเรื่องราวมากมายให้นักเขียนใช้ความกล้าทางจริยธรรมเข้าไปศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตแล้วนำเสนอผ่านวรรณกรรม แม้ความจริงนั้นจะสร้างความปวดร้าวให้เพียงใด การเผชิญกับโลกแห่งความเป็นจริงจะนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้ง ซึ่งเจตนา นาควัชร ได้อ้างอิงความเชื่อของ Ronald Peacock ถึงวรรณคดีที่ชี้ให้เห็นความทุกข์เป็นสัจธรรม ซึ่งสามารถนำไปสู่การฟื้นตัวในเชิงปรัชญาได้นั่นคือ

“คุณค่าของวรรณศิลป์อยู่ที่สามารถจะสร้างความสำนึกว่าโลกเป็นทุกข์ อยู่ที่สามารถจะกระตุ้นการแสวงหาสัจจะ Whatever it is, and whatever shows คุณค่าของวรรณคดีจึงเป็นคุณค่าทางจิตใจ ทางปัญญา เป็นแสงสว่างที่จะนำไป regeneration แสงสว่างนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าเราได้หยั่งรู้ว่า โลกแห่งความเป็นจริงเป็นอย่างไร ในแง่นี้วรรณคดีกับโลกแห่งความเป็นจริงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้”

2. ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง

สรรพสิ่งในจักรวาลล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นกาแล็กซี ดวงดาว หลุมดำ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ อีกทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตบนโลกด้วย ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งดังกล่าว ประเวศ วะสี (2537:16-17) ได้ยกตัวอย่างความสัมพันธ์ของจุลชีพที่มีต่อสรรพสิ่งอื่นๆอย่างเป็นลูกโซ่ดังนี้

จุลชีพในดินทำหน้าที่สังเคราะห์สารต่างๆ เช่น โปรตีนและวิตามิน เรียกว่าทำให้ดินมีโอชะ เชื้อรา ไส้เดือน ดินไม้เล็ก ดินไม้ใหญ่ได้อาศัยโอชะในดิน ไส้เดือนอยู่ในดินได้อาศัยอาหารขอนไขไปในดิน ทำให้รากต้นไม้แทรกไปได้สะดวกขึ้น ดินไม้ใหญ่มีรากขอนไขลงไปดูเอาแร่ธาตุจากที่ลึกขึ้นมา ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ นอกจากเป็นประโยชน์ต่อแมลง นก สัตว์ และมนุษย์แล้ว เมื่อร่วงหล่นผุพังก็เป็นประโยชน์ต่อพืชเล็กหรือพืชผิวดิน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตเหล่านี้เป็นไปในทางเกื้อกูลกันบ้าง แข่งขันต่อสู้กันบ้าง เพื่อความสมดุลของธรรมชาติ เช่น เชื้อราบางชนิดสร้างสารปฏิชีวนะ (Antibiotice) ซึ่งมีฤทธิ์ทำลายแบคทีเรียบางชนิด หรือตะไคร่และตะไคร้ห่อหุ้มใบไม้แมลงบางชนิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสรรพชีวิตทำให้มีความสมดุลตามธรรมชาติ เช่น ป่าหนาทึบ เป็นไปเองโดยไม่ต้องมีใครใส่ปุ๋ย เพราะธรรมชาติสร้างปุ๋ยเองได้โดยพืชบางชนิดจับไนโตรเจน จุลชีพในดินสังเคราะห์ปุ๋ย สัตว์กินพืชแล้วเปลี่ยนเป็นโปรตีน เมื่อสัตว์ตายต้นไม้ได้ปุ๋ย ฯลฯ

ต้นไม้ยังไปมีปฏิสัมพันธ์กับดิน ฟา อากาศ กล่าวคือ ต้นไม้ยึดดินและปกคลุมดิน ทำให้ไม่ถูกพัด ชัด หรือกัดกร่อนไปด้วยแรงลมและน้ำ ต้นไม้แต่ละต้นเก็บน้ำจำนวนมาก ให้ความชุ่มชื้นและปล่อยน้ำออกมาเป็นค่าน้ำค้างยังความชุ่มชื้นแก่แผ่นดิน และเป็นประโยชน์กับสรรพสิ่งต่างๆไปตลอดสายธาร ต้นไม้ยังจับคาร์บอนไดออกไซด์ที่มนุษย์และสัตว์ปล่อยออกมา นำไปใช้ประโยชน์และปล่อยออกซิเจนออกมา เป็นการฟอกอากาศทำให้มนุษย์และสัตว์ได้ประโยชน์ จึงเห็นได้ว่าสรรพชีวิตทั้งหมด สสาร น้ำ ดิน อากาศ ภูมิประเทศ ฤดูกาล ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักร (Cycle) และมีความเป็นบูรณาการ (Integration) เป็นองค์รวม (Holism) จึงได้สมดุล หรือมีความเป็นปรกติ ธรรมชาติที่ปราศจากมนุษย์จะมีความสมดุล หรือปรับไปสู่สมดุลเสมอ เพราะมีความเป็นวัฏฏะ บูรณาการและองค์รวม ความไม่รู้ของมนุษย์ (อวิชชา) โสภะ อหังการ และมีอำนาจในการทำลายสูง ได้เข้าไปกระทำกับธรรมชาติแบบแยกส่วนทำลาย แบบเป็นเส้นตรง (Linear) เช่นความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติแห่งความเป็นวัฏฏะ (Cycle) ของสรรพสิ่งทั้งหลาย จึงก่อให้เกิดการเสียสมดุล หรือความไม่เป็นปรกติ หรือการทำลาย หรือความไม่ยั่งยืน จากหลักที่ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (อนิจจัง) จึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นปัจจัยการ (อิทัปปัจจยตา) จึงไม่มีอะไรดำรงอยู่อย่างแยกส่วน

โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ฉะนั้นแม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย ก็เชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นบูรณาการ ทั้งหมดทั้งปวงจึงเป็นองค์รวม (Holism)

จะเห็นได้ว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ อิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นและสร้างสรรค์พัฒนามาตามลำดับ ดังนั้นความหลากหลายทางชีวภาพที่ได้สมดุลก็จะทำให้มนุษย์ สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมอยู่อย่างปรกติสุข ประเวศ วะสี (2537:23-24) ยังเชื่อมความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งให้เห็นมิติของความหลากหลายในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ไว้ดังนี้

มนุษย์นอกเหนือไปจากกายซึ่งเป็นชีวภาพแล้ว ยังมีมิติทางจิต-สังคม (Psycho-Social) ซึ่งส่วนหนึ่งมีฐานอยู่ในชีวภาพ แต่ก็มีมิติที่มีวิวัฒนาการเป็นอิสระจากชีวภาพ สังคมหนึ่ง ๆ จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมในแต่ละแห่งแตกต่างกัน สังคมวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นจึงแตกต่างกัน เป็นความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นปัจจัยของความมั่นคงด้านใด ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นที่สะสมความรู้ทางธรรมชาติฉันใด ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม ก็เป็นสิ่งที่สะสมความรู้ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ มักจะควบคู่ไปกับการทำลายความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมด้วย อันเป็นการทำลายแหล่งความรู้และทำลายความมั่นคงหรือความสมดุลของสรรพสิ่ง เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพจึงไม่ควรได้รับความสนใจเฉพาะมิติทางวัตถุเท่านั้น แต่ควรที่จะเชื่อมโยงกับมิติทางสังคมวัฒนธรรมด้วย

การเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพไม่ควรเรียนแบบแยกโคดเดี่ยวเฉพาะชีววัตถุ แต่ควรเรียนในลักษณะเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ กับโลกทางกายภาพ กับโลกทางจิต-สังคม และโลกทางจิตวิญญาณ และทุกขั้นตอนต้องโยงกลับมาให้เข้าใจตนเอง (Self Realization) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จนเกิดจิตสำนึกและดำรงชีวิตโดยถูกต้องหรือจริยธรรม จริยธรรมไม่เกิดจากการเรียนวิชาจริยธรรมแบ่งแยกส่วน แต่เกิดจากการมีปัญญาเข้าใจโลกตามความเป็นจริง และเข้าใจตนเอง จนดำเนินชีวิตถูกต้อง โลกตามความเป็นจริงประกอบด้วยโลกทางกายภาพ ชีวภาพ จิต-สังคม และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน การเรียนรู้เกี่ยวกับโลกในมิติต่าง ๆ ได้แบ่งแยกย่อยเป็นวิชาต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น

วิทยาศาสตร์กายภาพ : ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์ชีวภาพ : ชีววิทยา พันธุศาสตร์ กายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา

จิต-สังคม : มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนศาสตร์ ศิลปศาสตร์

จิตวิญญาณ : เทวศาสตร์ ศาสนศาสตร์

มีการเรียนวิชาเหล่านี้แยกย่อยออกไปแบบแยกส่วนจนไม่เห็นความบูรณาการ จึงไม่เห็นทั้งหมด และไม่เข้าใจตนเอง ทำให้จริยธรรมเสื่อม การเรียนรู้ควรจะทำให้เห็นความเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ หรือการเห็นช้างทั้งตัว แม้เพียงคร่าว ๆ และโยงกลับให้เข้าใจตนเองเสมอว่าสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ อย่างไร และต้องทำอย่างไรกับสัมพันธ์นั้นให้ถูกต้อง ไม่ว่าเรียนวิชาอะไร เฉพาะทางหรือละเอียดลงไป ก็สามารถโยงกลับมาสู่องค์รวม มาสู่การพัฒนาตนเองเสมอ ถ้าโยงกลับมาสู่องค์รวมและมาสู่การพัฒนาตนเองไม่ได้ ก็จะเป็นส่วนๆ เหมือนคนตาบอดคลำช้างจะมีการทำละแฉกแย้งกันสูง และเข้าไปสู่การพัฒนาแบบทำลายเยี่ยงปัจจุบัน การเรียนรู้ที่ถูกต้องจึงเป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนา หรือคือการพัฒนา

3. ความรู้เกี่ยวกับคลื่นการเปลี่ยนแปลงอารยธรรมโลก

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541:32-33) ได้อ้างอิงอัลวิน ทอฟฟเลอร์ นักเขียนระดับโลกถึงบทวิเคราะห์ สถานการณ์อดีต ปัจจุบัน อนาคตไว้ในหนังสือคลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) โดยเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนคลื่นสามลูก ดังนี้

คลื่นลูกที่ 1 สังคมเกษตรกรรม เริ่มเมื่อประมาณ 8,000 ปี ก่อนคริสตกาล เป็นผลมาจากการปฏิวัติเกษตรกรรม โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่หรือความเจริญก้าวหน้าของสังคมคือ การมีอาณาเขตใหญ่โตกว้างขวาง มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำการเกษตรจำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 2 สังคมอุตสาหกรรม เริ่มเมื่อประมาณ ค.ศ.1650-1750 เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการใช้เครื่องจักรกล มีโรงงานขนาดใหญ่ผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อมวลชน ใช้เวลาประมาณ 300 ปี ในการก่อตัว โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนแหล่งแร่ ชาติอุตสาหกรรมที่มีอยู่ และในสมัยต่อมาเครื่องชี้วัดคือ "ทุน" จำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 3 สังคมแห่งเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มต้นราว ค.ศ. 1955 จนถึงปัจจุบัน การเคลื่อนตัวเข้ามาของคลื่นลูกนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วสู่สังคมต่างๆทั่วโลก ยุคนี้เป็นยุคที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการต่อยอดทางความรู้อย่างสูง มีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ ด้านเครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งผู้คน สินค้า บริการ เงินตราสามารถถ่ายเทกันได้ในเวลาสั้น ระบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและส่งอิทธิพลต่อกันและกันแทบทั้งสิ้น ในยุคนี้เครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศคือ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศและอำนาจในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์(2541:33-34) ยังได้วิเคราะห์ประเมินสถานการณ์สังคมไทยว่าเกิดความสับสนระหว่างคลื่นสามลูกแห่งการพัฒนา กล่าวคือ

ประเทศไทยยังอยู่ในช่วงรอยต่อและซับซ้อนกันของคลื่นทั้งสามลูกดังกล่าว ระหว่างสังคมเกษตรซึ่งมีประชากรอยู่ประมาณร้อยละ 60 ผสมผสานกับสังคมอุตสาหกรรม ทั้งเปิดรับการไหลบ่าจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเชื่อมสังคมไทยเข้ากับสังคมโลก ทั้งด้านการค้า การลงทุน ข้อมูลข่าวสาร ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งอิทธิพลต่อประเทศต่างๆทั่วโลก สำหรับประเทศไทยอยู่ในภาวะผสมผสานทั้งสามคลื่นอย่างไร้ทิศทางที่ชัดเจน ด้วยการพัฒนาที่ไหลบ่าจากภายนอกได้สร้างแรงกดดันให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความทัดเทียมกับนานาประเทศ โดยปราศจากการประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย รวมทั้งขาดการเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในวิถีที่ถูกต้องตั้งถาม ซึ่งคลื่นลูกที่สองของสังคมอุตสาหกรรมที่ประเทศไทยเปิดรับเข้ามาได้ก่อปัญหามากกว่าการสร้างเสริมความเจริญให้กับประเทศอย่างที่ได้คาดหวังไว้ ดังจะพบปัญหาข้างเคียงที่ก่อตัวขึ้นมาจากการพัฒนาในลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาการศึกษาด้วยคุณภาพ ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาด้านต่างๆเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีความจำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อม และรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งร่วมกันแก้ปัญหาโดยการสร้างประชาชนให้รู้จักใช้ปัญญานำความรู้ที่ได้มาใช้อย่างถูกต้องเป็นธรรม

4. ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคม

สมพร เทพสิทธา (2541:66) ได้ให้ความหมายของสังคม ปัญหาสังคม และวิกฤตการณ์ไว้ดังนี้ ความหมายของสังคมตามที่ สมพร เทพสิทธา อ้างอิงมาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า "คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน" ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมมี 2 ประการ

1. คนหรือทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource)
2. สิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อม (Environment หรือ Surroundings) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท
 - 1) สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (Natural Surroundings) ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดินฟ้า อากาศ ป่าไม้ แร่ธาตุ แม่น้ำ ภูเขา
 - 2) สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ (Material Surroundings) ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์ได้ผลิตหรือสร้างขึ้น และเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่นอาคารบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม ถนนหนทาง สถานเริงรมย์
3. สิ่งแวดล้อมที่เป็นสถาบัน (Institutional Surroundings) ได้แก่ สถาบันต่างๆในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ

สมพร เทพสิทธา (2541:67) ยังได้อ้างอิงความหมายของปัญหาสังคมจาก Paul D.Horton และ Gerald R. Leslie ไว้ในหนังสือ The Sociology of Social Problems ว่า "ปัญหาสังคมเป็นสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมากพอสมควรในวิถีที่ไม่พึงปรารถนา และมีความรู้สึกว่าจะแก้ไขในรูปการกระทำร่วมกัน" จากการอธิบายของ Horton และ Leslie องค์ประกอบของปัญหาสังคมมีดังนี้

1. เป็นสถานการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมากพอสมควร
2. สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา
3. บุคคลจำนวนหนึ่งมีความรู้สึกว่าจะควรจะทำกร่วมกันบางอย่าง
4. มีการแสดงออกในรูปการกระทำร่วมกันทางสังคม เพื่อบรรเทาปัญหาให้ลดลงหรือหมดไป

นอกจากนี้ สมพร เทพสิทธา (2541) ยังได้อ้างอิงความหมายวิกฤตการณ์จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ว่าหมายถึง "ขั้นอันตรายที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ขึ้นแตกหักจะไปทางดีหรือทางร้ายก็ได้ เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย การเมือง หรือทางเศรษฐกิจ" ซึ่งประเทศไทยอยู่ในภาวะวิกฤตที่เป็นอันตราย และอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ อันอาจจะนำไปในทางดี หรือทางร้ายก็ได้ หากแก้ไขวิกฤตไม่ได้หรือแก้ไขไม่ถูกต้อง วิกฤตจะกลายเป็นวินาศ ถ้าแก้ไขถูกต้องวิกฤตจะกลายเป็นวิวัฒน์ ซึ่งสมพร เทพสิทธา (2541:67-72) ได้อธิบายความมุ่งหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย และได้ก่อปัญหากับสังคมไทยในด้านต่างๆ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกของไทย (พ.ศ.2504-2509) เน้นหนักในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ แผนพัฒนาฉบับนี้ประกาศใช้สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะนั้นการพัฒนาหมายถึงการ

สร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ ดังมีคำขวัญที่รัฐบาลใช้โฆษณา คือ "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" และต่อมาได้เพิ่มคำขวัญอีกว่า "ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรค พาให้สุขสมบูรณ์"

แนวทางการพัฒนาในสมัยนั้นเน้นความพร้อมทางเศรษฐกิจ และความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ถึงกับแนะนำพระสงฆ์ไม่ให้สอนเรื่องความสันโดษ เพราะเป็นเรื่องขัดขวางการพัฒนา หากประชาชนมีความต้องการทางวัตถุ อยากใช้จ่ายฟุ่มเฟือยซื้อสินค้าสิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งบริโภคมามากเท่าไรก็จะทำให้ประเทศเจริญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 และฉบับต่อมา แม้จะเพิ่มเรื่องสังคมและเริ่มให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน แต่ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องจิตใจ ซึ่งสมพร เทพสิทธา ได้อ้างข้อความจากแผนพัฒนากำลังคนด้านจิตใจในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ซึ่งมีข้อความดังนี้

"การพัฒนากำลังคนโดยสร้างคนให้มีร่างกายแข็งแรง มีสติปัญญาและความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพโดยมิได้คำนึงถึงคุณภาพด้านจิตใจนั้น ยังไม่เป็นการถูกต้องสมบูรณ์แท้จริง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจะสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้นั้น จะต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย ความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความรู้และจิตใจ นโยบายพัฒนาคนของประเทศไทยในเวลาที่ผ่านมามุ่งพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญาความรู้อย่างมาก แต่ยังขาดการเสริมสร้างคุณธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ดังปรากฏในปัจจุบัน"

ปัญหาสังคมของไทยตามที่สมพร เทพสิทธา กล่าวถึงมีหลายประการ และอาจจะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านการเมืองและการปกครอง ปัญหาที่สำคัญมีดังนี้

1 ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล

- ปัญหาเด็กและเยาวชน
- ปัญหาสตรี
- ปัญหาคนพิการ
- ปัญหาคนสูงอายุ
- ปัญหาโสเภณี

2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- ปัญหาด้านความยากจน
- ปัญหาด้านแรงงานและการว่างงาน
- ปัญหาการครองชีพ
- ปัญหาเศรษฐกิจถดถอย ธุรกิจชบเซา
- ปัญหาการเงินและการคลัง

3 ปัญหาด้านสังคม

- ปัญหาครอบครัว
- ปัญหาเกี่ยวกับศาสนา จริยธรรม และค่านิยม
- ปัญหาการศึกษา
- ปัญหายาเสพติด
- ปัญหาโรคเอดส์
- ปัญหาสุขภาพอนามัย
- ปัญหาอาชญากรรม
- ปัญหาการฆ่าตัวตาย
- ปัญหาชุมชน ทั้งชุมชนในเมืองและชุมชนชนบท

4 ปัญหาด้านการเมืองและการปกครอง

- ปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง
- ปัญหาการเลือกตั้ง
- ปัญหาคุณภาพและคุณธรรมของนักการเมือง
- ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน
- ปัญหาการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม
- ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540-2541 จะทำให้ปัญหาสังคมเพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการว่างงาน จะมีคนว่างงานในปี 2541 ถึง 2 ล้านคน ซึ่งจะมีผลกระทบถึงรายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพจิตและการฆ่าตัวตายจะมีมากขึ้น อาชญากรรมจะเพิ่มสูงขึ้น"

5. ความรู้เกี่ยวกับองค์กรรวมและบูรณาการ

พระธรรมปิฎก (2538:237-238) ได้อธิบายความหมายขององค์กรรวมและบูรณาการ คือการคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหลายให้ครบถ้วนตามเหตุปัจจัยในระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติ การดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์อย่างมีสันติภาพ จำเป็นต้องอาศัยความเป็นไปอย่างประสานเกื้อกูลของระบบความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบ องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่

1. มนุษย์

1.1 ในฐานะบุคคล ที่เป็นสมาชิกของสังคม

1.2 ในฐานะชีวิตทั้งกายและใจ ที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

2. สังคม

3. ธรรมชาติที่แวดล้อม

4. เทคโนโลยี เป็นสิ่งแวดล้อมใหม่ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ประโยชน์

การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องประสานองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อข้างต้นให้ประสานเกื้อกูลกันอย่างมีสมดุล และไม่ก่อให้เกิดกับดุลยภาพเหล่านี้

เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2539:84) ได้ให้ความหมายขององค์รวมคือการศึกษาให้เข้าใจแต่ละสาขาวิชา ซึ่งต้องศึกษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแบบส่วนทั้งหมด การเข้าใจเรื่ององค์รวมต้องอาศัยความรู้แบบสหวิชา เพราะรากฐานของความคิดเรื่ององค์รวมเกิดจากการเชื่อมวิทยาศาสตร์ เข้ากับสังคมศาสตร์ เชื่อมศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับศิลปะ และความงามด้านจิตวิญญาณ ซึ่งรวมไปถึงการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาในอดีต รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวบ้านด้วย

เสน่ห์ จามริก (2541:69-70) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญขององค์รวมว่า

"คุณค่าของความเป็นมนุษย์อยู่ที่ภูมิปัญญาสามารถเรียนรู้และสำนึกอย่างเป็นองค์รวม กล่าวคือ รู้แจ้งในคุณค่าของความเป็นมนุษยชาติ ให้ความเคารพทั้งต่อตนเองและต่อความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งธรรมชาติแวดล้อมให้ซึมซับเข้าไปถึงจิตใจและจิตวิญญาณ ไม่เป็นเพียงวินัยหรือข้อบัญญัติให้ปฏิบัติตามเท่านั้น" ซึ่งเสน่ห์ จามริก ได้อ้างอิงคำกล่าวของมาซาโอ อาเบ แห่งมหาวิทยาลัยนารา กรุงโตเกียว ในการสร้างสำนึกอย่างเป็นองค์รวมไว้ว่า "เราจะต้องเข้าใจมนุษยชาติในฐานะเป็นหน่วยชีวิตอันหนึ่งอันเดียวกัน มีชีวิตและความสำนึกในตนเอง เพราะมีฉะนั้นแล้ว เราก็ไม่อาจเอาชนะความขัดแย้งระหว่างประชาชาติซึ่งเรากำลังเผชิญอยู่ เราก็ไม่อาจสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ที่ลึกซึ้ง และอุดมสมบูรณ์แผ่ซ่านไปด้วยเสรีภาพของบุคคล ลักษณะเฉพาะตัวของบรรดาเชื้อชาติ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ที่คนทั้งปวงดำรงชีวิตอย่างผาสุกกลมกลืนกัน"

บทที่ 2

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์ในเรื่องสั้น ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์

มนุษย์ สังคม และธรรมชาติมีความแตกต่างหลากหลาย หากจะดำรงอยู่ร่วมกันโดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จะต้องคำนึงถึงการดำรงอยู่ของทุกส่วน ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ทุกส่วนจะมีต่อกันอย่างมีคุณภาพ แต่ละสังคมจึงต้องมีกฎเกณฑ์ หรือกำหนดคุณค่าต่างๆ ใช้เป็นวิถีปฏิบัติ เพื่อไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสร้างปัญหาจนกระทบความสงบสุขส่วนรวม ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงใดใดที่เกิดขึ้นบนโลกย่อมมีผลต่อการดำรงอยู่ร่วมกัน ดังที่กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์ สังคม และธรรมชาติมีต่อกันทั้งในส่วนของคุณค่า และปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วน ตลอดจนการแก้ปัญหาอย่างผิดวิธี ทำให้ปัญหาสัมพันธ์กันจนเกิดวิกฤตการณ์ ทั้งปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและปัญหาสังคมร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวในเรื่องสั้นทั้ง 30 เรื่อง และจัดกลุ่มปัญหาเป็น 2 กลุ่มคือ 1. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์ และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม 2. ปัญหาทุนนิยม

1. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้าย ชาวมุสลิม

ปัญหานี้เคยเป็นปัญหาความขัดแย้งทางรูปแบบการเมืองการปกครองระดับโลก ระหว่างประเทศที่มีแนวคิดตามระบบทุนนิยมกับประเทศที่มีแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ ทั้งสองค่ายต่างหายุทธวิธีนานาประการโน้มน้าวประเทศต่างๆ ให้เข้ามาร่วมแนวทางเดียวกัน รวมทั้งการใช้สงครามและความรุนแรงในการปราบปรามฝ่ายตรงข้าม รัฐกลายเป็นเครื่องมือที่ผู้นำการปกครองใช้เผยแพร่อุดมการณ์ของแนวคิด กนกพงศ์ ผู้เติบโตมากับพื้นที่ภาคใต้ได้สะท้อนปัญหายุทธวิธีที่รัฐใช้ปราบปรามผู้ไม่เห็นด้วยกับการนำระบบทุนนิยมเข้ามาบริหารประเทศ เมื่อนโยบายถูกใช้ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดปัญหากับประชาชนในพื้นที่ จนเกิดกลุ่มขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม ผู้ต้องการปกครองท้องถิ่นด้วยรูปแบบวัฒนธรรมของมุสลิม ทั้งสองกลุ่มได้พยายามต่อต้านอำนาจรัฐ อีกทั้งรัฐไม่ได้แก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ผลของความขัดแย้งจึงสร้างปัญหาต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ทั้งในชุมชนพุทธศาสนาและชุมชนมุสลิม ผู้วิจัยจะศึกษาสาเหตุความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหาที่ปรากฏในเรื่องแมงแห่งบูเต๊ะกรือซอ สะพานขาด บ้านเกิด ยามเช้า และเพื่อนระหว่างทาง ดังนี้

1.1 เรื่องแมงแห่งบูเต๊ะกรือซอ

1.1.1 สาเหตุของปัญหา

เหตุการณ์จับตัวครูไปเรียกค่าไถ่ที่จังหวัดยะลาคือประเด็นเริ่มต้นปัญหา ที่รัฐกล่าวหาว่าอับดุลกาเดร์ ผู้นำกลุ่มโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิมเป็นผู้กระทำ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงถูกรัฐใช้อ้างเหตุผลส่งชุดปฏิบัติการทหารเข้าควบคุมความสงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อพุทธศักราช 2535 ชุมชนมุสลิมในหมู่บ้านบูเต๊ะกรือซอในจังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่หนึ่งที่รัฐส่งชุดปฏิบัติการทหารมีชาวไทยพุทธปลดคน และชาวมุสลิมสามคนเข้าปฏิบัติการคุ้มครองครู ชุดปฏิบัติการที่ถูกส่งเข้ามามีความแตกต่างจากชาว

มุสลิมทั้งทางความคิด วิถีปฏิบัติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม ความแตกต่างดังกล่าวได้ก่อปัญหา ความขัดแย้งและส่งผลกระทบในทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชน ครอบครัว ปัจเจกบุคคล

สาเหตุสำคัญของปัญหามาจากรัฐได้ใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ปลุกฝังให้ประชาชนรักและศรัทธาในอุดมการณ์ของรัฐ ในทางกลับกันได้ใช้กลไกต่าง ๆ เผยแพร่ให้ประชาชนเกลียดชังกลุ่มบุคคลที่ต่อต้านอำนาจรัฐ ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้กล่าวถึงเหตุผลของการเข้ามาสมัครเป็นทหาร เพราะรัฐได้ส่งกองกำลังทหารเข้ามาในชุมชนเพื่อสร้างภาพพจน์ทางการเมือง ในวัยเด็กเขาเห็นทหารเดินทัพผ่านหน้าบ้านทั้งวันทั้งคืน เด็กจะได้รับแจกขนมอยู่เสมอ ผู้ใหญ่จะได้รับข้าวสารน้ำตาล และสิ่งที่มีความจำเป็นต่อชีวิตชาวบ้านมากคือยาชุดตำราหลวงเนื่องจากชุมชนห่างไกลจากโรงพยาบาล เมื่อวิธีการดังกล่าวถูกกระทำบ่อยครั้งได้สร้างความเคยชินให้ประชาชนเชื่อว่าทหารคือมิตร เด็กๆต่างหลงใหลศรัทธาว่าพวกเขาคือวีรบุรุษผู้ต่อสู้เพื่อชาติบ้านเมือง และนั่นคือการสร้างแรงจูงใจให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องสมัครเข้ามาเป็นทหารเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ในทางตรงกันข้ามทหารก็จะเข้ามาปลุกฝังให้เกลียดชังคอมมิวนิสต์ และชวนโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม ดังที่ในวัยเด็กตัวละครผู้เล่าเรื่องถูกสอนให้เกลียด กลัวชาวมุสลิม คราวร้องไห้งอแงจะถูกชูปว่าพวกแขกจะมาควักตับไตไส้พุงไปกิน ความคิดที่ถูกปลุกฝังว่าศาสนาอิสลามสอนให้ฆ่าสัตว์เพื่อพ้นจากห้วงทุกข์ จนจำฝังใจว่าชาวมุสลิมเป็นพวกทมิฬหินชาติและอยากกวาดล้างให้หมดไปจากโลก เช่นเดียวกับที่เกลียดชังคอมมิวนิสต์ เมื่อได้เห็นภาพโฆษณากล่าวถึงคอมมิวนิสต์ว่ามีความโหดเหี้ยมที่จับคนโกนอาแทนควาย และยังมีเพลงร้องที่ตนจำติดปากมาตั้งแต่เด็กจนโตว่า "ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ทหารเดินมาขอ ยากินนิ๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ปรี๊ด ทหารคดปรี๊ด คอมมิวนิสต์ตายหมด" (แมวแห่งบูเตะกรือซอ : 123-124)

นโยบายการโฆษณาทางการเมืองที่รัฐต้องการให้ประชาชนเห็นว่าทหารคือวีรบุรุษผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อชาติบ้านเมือง ทำให้ไปสนับสนุนความคิดว่าการปราบปรามศัตรูที่เป็นภัยต่อชาติเป็นเรื่องถูกต้อง ดังนั้นจึงทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงเข้าตัดสินปัญหา ดังตัวละครชื่อเวงได้เข้ามาเป็นทหารเพราะความต้องการอำนาจให้ผู้อื่นยอมรับ มักอวดแบ่ง มีพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางวาจา และทางพฤติกรรม ประกอบกับการได้รับการปลุกฝังความคิดทางลบต่อกลุ่มที่เป็นศัตรูกับรัฐ ยิ่งทำให้เขากระทำโดยไม่ยั้งคิด นี่คือสาเหตุของปัญหาที่มาจากรัฐซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งจากปัจจัยภายนอก ส่วนปัจจัยภายในคือพื้นฐานชุมชนในหมู่บ้านบูเตะกรือซอเป็นชาวมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม และยังนับถืออับดุลกาเดร์ผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มชวนการโจรก่อการร้ายซึ่งเป็นศัตรูของรัฐอีกด้วย ความแตกต่างทั้งความคิด วิถีชีวิต ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ถูกนำมาสะท้อนภาพไว้ดังนี้

หมู่บ้านบูเตะกรือซอเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลการควบคุมจากอำนาจรัฐมานานหลายปี รัฐเพิ่งเข้ามาควบคุมภายหลังจากนโยบาย 66/23 ใช้ได้ผล ชาวบ้านและเด็กๆที่นี้จึงใกล้ชิดกับอับดุลกาเดร์และยอดใต้โมอันเป็นที่ตั้งฐานทัพมากกว่าทหารชุดปฏิบัติการผู้เข้ามาคุ้มครองครุ ดังที่ ชาวบูเตะกรือซอเรียกชุดปฏิบัติการว่า "ทหารไทย" แต่รัฐกลับเรียกคนที่อาศัยอยู่บนยอดใต้โมว่า "ชวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิม, ชวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม หรือโจรแขก" ในขณะที่ชาวบูเตะกรือซอเรียกบุรุษหน้ากร้าน ผู้ไว้หนวดเครา สวมหมวกเบเรตต์สีเขียวประดับดาวแดงแทนกาปิเยาะห์ว่า "อับดุลกาเดร์" และนับถือให้เขาเป็นผู้นำของชาวมุสลิม การเรียกชื่อผู้นำของทั้งสองฝ่ายสะท้อนความแตกต่างทางความคิดความเชื่อ ดังรัฐมองว่าชาวมุสลิมเป็นโจรหรือผู้กระทำผิดคิดแบ่งแยกดินแดน อันมีผลโดยตรงต่อการต่อต้านอำนาจรัฐ

ขณะที่ชาวบูเต๊ะกรือซอมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และศรัทธาวิถีทางของศาสนาอิสลามที่เชื่อเรื่องสันติ ดังนั้นการที่รัฐกล่าวหาว่าผู้นำของเขาจับครูไปเรียกค่าไถ่จึงไม่ใช่ความจริง แต่เป็นเพียงการกระทำของกลุ่มโจรธรรมดา และไม่มีใครเพียงคนเดียวในหมู่บ้านบูเต๊ะกรือซอเรียกร้องให้รัฐนำกำลังทหารเข้ามาคุ้มครองครู นอกจากเป็นความต้องการของสมพันธ์ครูเท่านั้นเอง ดังที่ครูฟาริดากล่าวถึงอับดุลกาเดร์ด้วยความชื่นชม เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องถามว่า "ไม่กลัวอับดุลกาเดร์จับตัวไปหรือ" ฟาริดาตอบว่าอับดุลกาเดร์อาจจะเป็นศัตรูกับบ้านเมืองจริง แต่ไม่เชื่อว่าจะเป็นศัตรูกับพวกเธอด้วย เหตุผลที่รัฐกล่าวหาอับดุลกาเดร์ก็เพราะรัฐหวังผลประโยชน์ในดินแดนของชาวมุสลิม ดังข้อสังเกตที่เธอกล่าวกับตัวละครผู้เล่าเรื่องว่า "หากเราคิดจะคุ้มครองครูกันจริงๆ แล้วทำไมถึงไม่ปฏิบัติต่อครูทั้งประเทศ ในเมื่อโจรผู้ร้ายมิได้เลือกมีเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้" (แนวแห่งบูเต๊ะกรือซอ : 128)

การที่รัฐนำชุดปฏิบัติการทหารและอาวุธสงครามเข้ามาในบริเวณโรงเรียนเป็นเหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้เธอไม่สามารถสอนเด็กๆ ให้รักสันติภาพได้ เมื่อสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเต็มไปด้วยทหารและอาวุธสงคราม เธอสอนให้เด็กๆ ร้องเพลงชาติไทยว่าให้สามัคคีกัน แต่ต้องจนกับคำถามของเด็กๆ ว่า "ทหารไทยมาทำไม" จะให้เธอตอบได้อย่างไรว่ามาฆ่าอับดุลกาเดร์ ในเมื่อเขาเป็นผู้นำชาวมุสลิม และทหารในกองทัพบกเป็นพ่อแม่ ญาติพี่น้องของเด็กๆ ในหมู่บ้านบูเต๊ะกรือซอ การเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ของชุดปฏิบัติการทหารจึงเป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับชาติกับผู้นำท้องถิ่น ได้กลายมาเป็นความขัดแย้งทางความคิด ความเชื่อต่อตัวบุคคล ในฐานะความรักที่มีต่อท้องถิ่น ศาสนาของตน รวมทั้งปัญหาการดำรงอยู่ของสันติภาพ

นอกจากปัญหาความแตกต่างทางความคิดความเชื่อแล้ว วิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการนำปัญหามาสู่ชุมชน ดังเช่นชุดปฏิบัติการทหารนำเหล่าเข้ามาตีมนิดินมุสลิมที่มีข้อห้ามอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะเวงกับกลุ่มเพื่อนมักจะแอบนำเหล่าเข้ามาตีมนิดิน แสดงพฤติกรรมดูถูกชาวบูเต๊ะกรือซอ และผู้นับถือศาสนาอิสลาม ดังเช่นการใช้คำพูดล้อเลียนว่าฮาราน เพื่อนทหารในชุดปฏิบัติการผู้เคร่งครัดต่อคำสอนขององค์อัลเลาะห์ ภายหลังจากพวกเขาพบแมวที่ติดมากับเบ้าฮารานขณะเดินทาง ฮารานก็มักจะถูกเวงนำมาล้อว่าเมียฝากแมวมาคอยควบคุมพฤติกรรม ฮารานอายเมื่อถูกล้อทำนองว่าเป็นลูกแห่งของเมีย เลยพลอยไม่พอใจทุกครั้งทีเวงนำไปล้อเลียน เวงก็ไม่พอใจฮารานที่ไม่ยอมรับคำกล่าวหาของเขาและมักใช้คำพูดเชิงเหยียดหยามว่า "พวกแขกก็เป็นแบบนี้" (แนวแห่งบูเต๊ะกรือซอ : 114) ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนคติที่มองว่าชาวมุสลิมไม่ใช่คนไทยเป็นคนอื่นที่ตกเป็นเบี้ยล่าง ข้าไม่ยอมรับการปกครองจากรัฐ การวางอำนาจของเวงและยังคิดต่อต้านอีกด้วย

ตัวละครผู้เล่าเรื่องเล่าว่าเวงเป็นคนห่ามโดยสันดาน มีรูปร่างใหญ่เข้ากับบุคลิกชอบวางอำนาจความสุขของเขาคือการชอบข่มคนอื่นด้วยวาจาเหมือนไม่คิดไม่เว้นแต่ผู้บังคับบัญชาการ ไม่มีใครรู้ว่าการที่เขาเข้ามาเป็นตำรวจชายแดนเป็นเพราะรักในอาชีพหรืออยากใช้อำนาจกับผู้อื่น แต่เครื่องแบบก็ทำให้เขาวางเขียงได้สนใจ เวงเข้ามาร่วมทำงานกับชุดปฏิบัติการเป็นครั้งแรก จุดน่ากลัวก็คือนิสัยชอบข่มคนอื่น การมีทัศนเหยียดหยามชาวมุสลิมถือว่าเป็นชนส่วนน้อย บางครั้งถึงกับจับจ้วงกฏบางข้อของศาสนา แต่เขาก็มีข้อดีตรงที่รักเพื่อนด้วยความจริงใจ และยังคงเฝ้ากระสุนช่วยเพื่อนมุสลิมออกมาจากแนวซุ่มยิงได้เป็นผลสำเร็จ

การสร้างส้วมใกล้แหล่งน้ำเป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ชาวบูเต๊ะกรือซอไม่พอใจพฤติกรรมของชุดปฏิบัติการทหาร ถึงแม้บูเต๊ะกรือซอจะอยู่ในที่สูง น้ำจากส้วมอาจไปไม่ถึง แต่พื้นที่เต็มไปด้วยหินซึ่งยากแก่การขุดเจาะหาแหล่งน้ำ ทำให้ชาวบูเต๊ะกรือซอจำเป็นต้องใช้น้ำในสาธารเพื่อใช้อุปโภค บริโภค โดยเฉพาะความพิถีพิถันเรื่องความสะอาดเพื่อใช้น้ำประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และยังมีปัญหาของชุดปฏิบัติการปัสสาวะไม่เป็นที่เป็นทาง ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นในบริเวณโรงเรียน พฤติกรรมดังกล่าวย่อมทำให้

ชาวมุสลิมไม่พอใจ ขณะเดียวกันทหารก็ไม่พร้อมจะทำความเข้าใจกับชาวมุเตกะกรือขอเพราะเห็นว่าหมู่บ้านเจียบสงบ เมื่อได้ยินเสียงขับฮาซานยิ่งทำให้พวกเขาวังเวง เกิดความเหงาและหดหู่

การที่ชาวมุเตกะกรือขอสื่อสารด้วยภาษามาลายูเป็นอุปสรรคประการหนึ่ง อันทำให้ชุดปฏิบัติการทหารไม่สามารถสื่อสารกับชาวมุเตกะกรือได้อย่างราบรื่น อีกทั้งเด็ก ๆ ก็ไม่เข้าใจคำว่าประเทศไทยด้วย ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงเด็กนักเรียนวิ่งมาแจ้งเหตุให้ครูไปดูเพื่อน ผู้กำลังร้องไห้ว่าเขาชนประเทศไทยจนหัวแตก เมื่อครูมาดูจึงรู้ว่าสิ่งที่เด็กชนคือเสาธงประเทศไทย แม้เหตุการณ์ดังกล่าวจะเคยเกิดขึ้นในอดีต แต่ก็ได้สะท้อนความสำนึกของเด็กได้เป็นอย่างดีว่าเขาไม่ใช่คนไทย เสาธงคือสัญลักษณ์อันบ่งบอกความเป็นประเทศไทยที่เขาต้องยืนตรงเคารพเท่านั้นเอง ความแตกต่างระหว่างทหารชุดปฏิบัติการกับชาวมุเตกะกรือขอดังกล่าว เป็นเหตุผลทำให้ทหารชุดปฏิบัติการเกิดความเหงาและหดหู่ จึงชวนกันดื่มเหล้าแทนการเรียนรู้อาษา ศาสนา วิถีปฏิบัติ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน ความแตกต่างเรื่องวิถีการปฏิบัติตนในเรื่องความเชื่อยังปรากฏให้เห็นแม้กระทั่งพฤติกรรมของทหารในชุดปฏิบัติการอย่างฮารานซึ่งเป็นชาวมุสลิมผู้มีความเคร่งครัดต่อวิถีของศาสนาอิสลาม ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นการทำละหมาดทุกเวลา และมักจะทำให้เขารู้สึกถึงข้อแตกต่างในวิถีปฏิบัติทางศาสนาพุทธ ที่ตนเองไม่เคยปฏิบัติตามศีล หรือแม้จะจำลำดับของศีลห้าได้เลยแม้สักข้อ

การที่ฮารานปฏิบัติตนด้วยมีศรัทธาในศาสนา จึงทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดความขัดแย้งระหว่างความเชื่อที่รัฐปลูกฝังให้เกลียดชังเพื่อนมนุษย์ และการใช้ความรุนแรงกับวิถีทางที่จะเข้าถึงความรักความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ โดยมีตัวอย่างในเหตุการณ์สงครามซีให้เห็นปัญหานี้เป็นอย่างดี เมื่อมีชาวมุสลิมคนหนึ่งขอร้องให้ผู้บังคับบัญชาเลื่อนการโจมตีในช่วงถือศีลอด เพราะเป็นกฎทางศาสนาที่บัญญัติไว้ให้ชาวมุสลิมปฏิบัติเพื่อเข้าใจความทุกข์ยากของผู้อื่น สอนให้มีวินัยและสร้างความอดทน ซึ่งเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดความรักความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ แต่ผู้บังคับบัญชากลับใช้พานทำนบปากชาวมุสลิมผู้นั้นจนเลือดกบปาก เพราะเขาคิดกลับกันว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมจะกำจัดได้โดยง่าย เมื่อถึงช่วงถือศีลอดฮารานจึงขอลาพักทุกครั้ง

จากสาเหตุที่มาจากปัจจัยภายนอกคือการใช้นโยบายปลูกฝังความเชื่อว่าทหารคือวีรบุรุษชาวมุสลิมคือโจร ในขณะที่ชาวมุเตกะกรือขอเห็นว่าพวกเขาพอใจวิถีที่ตนดำรงอยู่ มีความเชื่อมั่นต่ออับดุลกาเดร์ผู้เป็นผู้นำ และศรัทธาวิถีทางของศาสนาอิสลาม กับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอันเต็มไปด้วยทหารและอาวุธสงคราม ทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความกดดันและเคร่งเครียด ย่อมสร้างปัญหาให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีปัจจัยอื่นเข้ากระทบก็ยิ่งทำให้ปัญหาสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อกันจนยากจะแก้ไข ดังต่อไปนี้

1.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

จากปัญหาความคิดความเชื่อ การถูกปลูกฝังอุดมการณ์การต่อสู้ด้วยการใช้สงครามและความรุนแรง และความแตกต่างทางวิถีปฏิบัติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ทำให้กลุ่มคนสองกลุ่มที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เดียวกันเกิดความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน ดังตัวละครผู้เล่าเรื่องเริ่มเกลียดชังเครื่องแบบทหารที่ตนเคยหลงใหลและศรัทธา เพราะประสบการณ์ชีวิตทหารในสนามรบสอนให้รู้ว่าสงครามและการใช้ความรุนแรงไม่ใช่ทางแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีแต่การสร้าง ความสูญเสีย ทหารเป็นเพียงเครื่องมือที่รัฐใช้กำจัดศัตรู และเมื่อได้มาใช้ชีวิตใกล้ชิดกับฮารานผู้เป็นชาวมุสลิมในกองทัพ ทำให้รู้ว่ามุสลิมไม่ได้โหดร้ายอย่างเคยได้รับการปลูกฝังมา ความเข้าใจดังกล่าวสะท้อนจากคำกล่าวที่ว่า "เพราะผมเกิดในช่วงกระแสความขัดแย้งระหว่างรัฐกับขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิมและคอมมิวนิสต์ ผู้ได้รับผล

การโฆษณาได้ง่ายก็คือเด็ก * (แมวแห่งบูเตะกรือซอ : 123) ซึ่งเท่ากับรัฐเห็นประชาชนเป็นเครื่องมือในกำจัดศัตรูเท่านั้น

การรับรู้และเข้าใจด้วยการซึมซับปัญหาจากสภาพความเป็นจริงทำให้เขาเกิดความทุกข์ แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหา อีกทั้งไม่สามารถขัดคำสั่งกองทัพได้ เมื่อมาเห็นชีวิต จิตใจ ความรักความศรัทธาที่ชาวมุสลิมในหมู่บ้านบูเตะกรือซอมีต่อศาสนา อับดุลกาเดร์และชุมชนยิ่งทำให้เกิดความว้าเหว เจ็บปวด ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าความเศร้าหดหู่โถมหนักขึ้นจนบางครั้งเขากอดแมวพลางน้ำตาไหล เมื่อได้ยินเสียงขับฮาดิฮานแว่วมา จนเขาอยากจะเหวี่ยงปิ่นทิง ถอดเครื่องแบบออกกองไว้ รู้สึกเกลียดสิ่งที่ตนเป็นอยู่อย่างจับจิต ตอนนั้นเขาเพิ่งอายุยี่สิบเจ็ดจึงไม่ใช่เหตุผลอ้างว่าเพราะเป็นทหารมานาน แต่นั่นเป็นเพราะ "ฟาริดาที่ทำให้เขารู้สึกตกต่ำ" (แมวแห่งบูเตะกรือซอ : 128)

จะเห็นได้ว่าผลของความขัดแย้งทางระบบการปกครอง ได้ส่งผลกระทบต่องิตสำนึกมนุษย์อย่างตัวละครผู้เล่าเรื่อง เขาพยายามดิ้นรนให้พ้นจากคำกล่าวโทษจากแมวตาของฟาริดา ที่บ่งบอกว่าต้องการจะสอนให้เด็ก ๆ รักสันติภาพโดยไม่คิดแบ่งแยกว่าเป็นพุทธหรืออิสลาม ความรักของครูฟาริดาที่มีต่อมนุษย์เป็นคุณธรรมความดีที่ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องและทหารชุดปฏิบัติการหลงรักเธอ นอกจากนั้นเธอยังเป็นคนสวย มีความฉลาดหลักแหลม ซึ่งตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเธอน่าจะเหมือนผู้หญิงโดยทั่วไปที่สนใจเฉพาะเรื่องรักสวยรักงาม และชอบดูละครหลังข่าวแทนการสนใจเรื่องการเมือง แต่สิ่งนี้ไม่ใช่เรื่องแปลกเพราะเธอเป็นลูกของอดีตโต๊ะอิหม่ามผู้นำศาสนาอิสลาม พ่อเธอยังเป็นนักการเมือง เธอจึงมีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตนเอง จากบุคลิกและนิสัยของเธอยอมทำให้ผู้ชายไม่กล้าแสดงออกต่อเธออย่างตรงไปตรงมา ดังนั้นเครื่องแบบทหารจึงไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้ฟาริดายอมรับตัวละครผู้เล่าเรื่องว่าเป็นวีรบุรุษอย่างที่เขาคิดและเชื่อได้ ความรู้สึกของตัวละครผู้เล่าเรื่องที่มีต่อฟาริดาจึงเป็นได้เพียงฝ่ายเดียว

ความเชื่อมั่นและการกระทำที่ฟาริดามีต่อท้องถิ่น ได้ย้าให้เขาเกิดความขัดแย้งระหว่างทัศนคติอันได้รับการปลูกฝังจากรัฐมาตั้งแต่วัยเด็กให้เชื่อว่าทหารคือวีรบุรุษผู้รับใช้ชาติและประชาชน รวมทั้งความจริงที่พบว่าสงครามคือการทำร้ายชีวิต คุณค่าทางศาสนา และการดำรงอยู่ของชุมชน แต่เขาไม่สามารถแก้ปัญหาได้เพราะตนตัดสินใจผิดพลาดมาเป็นทหารแล้ว และยังต้องฟังคำสั่งกองทัพอย่างเคร่งครัด สิ่งเหล่านี้คุกรุ่นเป็นความขัดแย้งในจิตใจตลอดเวลา เพียงสิ่งเดียวที่จะทำให้เขาหลบหนีความสำนึกผิดชอบชั่วดีเหล่านี้ได้ คือการนำเหล่าเข้ามาตีกันภายในถิ่นมุสลิมเพื่อไม่ต้องจ้องมองดวงดาวแห่งบูเตะกรือซอ หรือละอายต่อสำนักถูกต้องที่ได้รับรู้จากความคิดของฟาริดาและความจริงที่พบเห็นระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ทหาร รวมทั้งความผิดหวังในความรักที่เขามีต่อฟาริดา

ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่องิตใจของตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่ได้จบสิ้นแค่นี้ เมื่อสภาพแวดล้อมอันเต็มไปด้วยความกดดัน เขาต้องอยู่เวรยาม และต้องการการพักผ่อน เมื่อกลับมาที่เดินท์เพื่อผลัดเปลี่ยนเวรยามกับฮาราน กลับพบแมวเยียวรดเครื่องแบบทหารที่มีอยู่เพียงสองชุด เขาพยายามซักรักษาความสะอาดและพับไว้เป็นอย่างดีเพื่อใส่อวดครูฟาริดา แมวตัวนี้เป็นแมวตัวเมียที่ติดมากับเป็ฮาราน และมักถูกเวงล้อว่าเมียฮารานผ่ากมาดูแล ทำให้เขามีปมทางจิตใจกับแมวและไม่ค่อยอยากใกล้ชิดกับแมวสักเท่าใด แต่แมวตัวนี้ก็ทำให้ทุกคนมีความสุข เพราะมันมักจะเข้าไปคลอเคลียกับครูฟาริดาทำให้เธอรักมัน และยังเข้าได้ดีกับแพะที่บูเตะกรือซอ สัตว์ทั้งสองประเภทได้กลายมาสัญลักษณ์แทนมิตรภาพระหว่างกลุ่มคนสองกลุ่ม จนหัวหน้าชุดปฏิบัติการเขียนรายงานว่าชายแดนด้านนี้สงบ

ตัวละครผู้เล่าเรื่องมีความตึงเครียดกับสภาพแวดล้อมพร้อมทั้งมีความกดดันในจิตใจอยู่แล้ว เมื่อมาพบแมวเหียวรดเครื่องแบบทำให้โมโหและพลาดพลั้งตีแมวด้วยพานท้ายปืนเอ็ม 16 อย่างเต็มแรง โดยเขาลืมคิดไปว่ามันคือแมวที่ยังโตไม่เต็มสาว แต่ตีด้วยแรงของนักรับหนุมอย่างเต็มแรง เขาได้บรรยายภาพหลังจากฮารานยื่นปืนให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องสงบความเจ็บปวดอันแสนทรมานก่อนที่จะแมวจะตาย ดังข้อความว่า "มันพยายามลุกขึ้น ตะเกียกตะกายคล้ายจะเข้ามาคลอเคลียผม แล้วทรุดยวบลงไปอีกครั้งและชักกระตุกรุนแรง เลือดยิ่งทะลักออกมาทั้งปากและจมูก เบ้าตาซึ่งปลายท้ายปืนเปิดเป็นแผลเหมือนจะเห็นหน่วยตาเด่นๆ อยู่ในลิ้มเลือด ขนผมคล้ายเรียวแรงเหวี่ยง เอ็ม16 เลื่อนไหลลงพื้น กอบแมวออกมาวางนอกเต็นท์ ร่างมันยังคงกระตุก ผมคิดว่ามันพยายามจะร้อง แต่เลือดยิ่งทะลักออกมา มีเพียงสายตาอีกข้างที่คล้ายจะมองมายังผมอย่างไม่เข้าใจ" (แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ : 131)

การที่ฮารานยื่นปืนให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องฆ่าแมวเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า ชาวมุสลิมไม่ได้ฆ่าสัตว์ให้พ้นห้วงทุกข์โดยไร้เหตุผล การกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทัศนคติของชาวมุสลิมอันมีความเชื่อว่าแมวคือของพระเจ้า ใครที่ทำร้ายแมวจะต้องมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น มีตัวอย่างชาวมุสลิมขับรถชนแมวตายแล้วขายรถคันนั้นเสีย เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องพลาดพลั้งตีแมวตายทำให้ฟาริดาและชาวมุสลิมไม่พอใจ ในขณะที่ตัวเขาเองก็เป็นทุกข์เพราะสำนึกได้ จากสภาพการณ์ดังกล่าวเป็นผลกระทบอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นลูกโซ่สร้างความขัดแย้งในระดับรัฐมาสู่ตัวบุคคลและส่งผลกระทบต่อชุมชน เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงอื่นเข้ามากระทบยิ่งทำให้ปัญหาบานปลายหนักยิ่งขึ้นไปอีก

เมื่อครูฟาริดาถูกจับตัวไประหว่างที่เวงกับฮารานนำรถจักรยานไปรับกลับจากงานแต่งงานลูกสาวครูใหญ่ เวงซึ่งดื่มเหล้ามาหนักตั้งแต่มื้อกลางวันไม่ค่อยพอใจไปรับครูฟาริดากลับ แต่เพราะเป็นหน้าที่จึงต้องทำระหว่างทางกลับพบคนที่รู้จักฟาริดาเลยให้กลับไปพร้อมกัน ตกตึกพ่อของฟาริดาหรือหะยีซอและห์ ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ โต๊ะอิหม่ามและพรรคพวกมาถามหาฟาริดากับชุดปฏิบัติการถึงที่พัก เวงกับฮารานคือผู้ถูกสงสัยในการหายตัวไปของครูฟาริดา โดยเฉพาะเวงผู้มาต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วงกลางวันได้กร่นด่าและจบบ้างถึงศาสนาอิสลามอย่างหยาบคาย ทำให้กลุ่มคนที่มาตามซึ่งเป็นห่วงฟาริดาอยู่แล้วเกิดความไม่พอใจ พยายามข่มอารมณ์ถามหาฟาริดา แต่คำตอบที่ได้รับจากชุดปฏิบัติการไม่สามารถทำให้ชาวมุสลิมเชื่อเหตุผลที่เวงกล่าววาระหว่างทางรถจักรยานเกิดติดหล่มทำให้กลับเข้าที่พักรั่ว

เมื่อพบศพฟาริดาที่แม่น้ำสายบุรี มีเพียงรอยของร่องเท้าคอมเบ็ต ซึ่งยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นรอยเท้าของใครหรือทหารกลุ่มไหน แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ถูกรัฐใช้เป็นเงื่อนไขออกข่าวว่าเป็นการกระทำของอับดุลกาเดร์ ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้อำนาจจัดการกับสื่อสารมวลชนเพื่อกล่าวร้ายศัตรูของรัฐ ในขณะที่หะยีซอและห์เชื่อว่ารัฐพยายามสร้างสถานการณ์เพื่อให้เห็นว่าชายแดนด้านนี้มีได้สงบ นั้นเป็นการผลักดันให้เส้นทางเพื่อความมั่นคงสายสุกริน-เบตงเกิดขึ้นอย่างจริงจัง เพราะนี่คือเส้นทางสี่สิบแปดสายซึ่งทหารพยายามตัดผ่านเขตอุทยานแห่งชาติ แต่ก็ยังเป็นเพียงข้อสังเกตที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังคงมองว่า "หะยีซอและห์เป็นมุสลิม ทั้งยังมีเป้าหมายเป็นนักการเมือง บางทีเขาอาจมองอะไรเกินจริง..." (แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ : 143)

การสูญเสียครั้งนี้เท่ากับการสูญเสียตัวตนของศาสนาที่จะนำคุณธรรมมาแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างมนุษย์ให้หมดไปด้วยความรักความเข้าใจ ความตายของครูฟาริดาจึงเป็นการดึงผู้บริสุทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนี้ด้วย ดังคำพูดที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเล่าว่าความสูญเสียในครั้งนี้เต็มไปด้วยความรันทดและหดหู่ ผ่องแผ้วทั้งความโหดเหี้ยมและปวดร้าว และเขายังจำช่วงขณะนั้นได้ดีถึงเสียงเอ่ยนามอัลลอฮ์ที่ดังระงมว่านั่นไม่ใช่เสียงสรรเสริญคุณพระองค์ ทว่ากลับเป็นเสียงฟ้องร้องจากโลกมนุษย์ถึงความสูญเสียที่ทุกฝ่ายได้รับไม่ว่าจะเป็นรัฐ ชุดปฏิบัติ อับดุลกาเดร์ แม้กระทั่งองค์อัลลอฮ์ก็สูญเสียเธอ เด็ก ๆ แห่ง

บูเตะกรือขอต่างรำไห้ "องค์อัลลอฮ์จะต้องได้ยินเสียงเด็ก ๆ ทว่าจะให้พระองค์ทำเช่นไรในเมื่อบูเตะกรือขอคือความสลับซับซ้อนยิ่งยวดเดียวกับสันกาลาศรี ไม่มีอำนาจใดอาจไล่ดันไม้ได้ทุกต้น แม้แต่อำนาจของพระองค์" (แนวแห่งบูเตะกรือขอ : 142)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของบุคคลมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อันจะเป็นตัวแทนศาสนาทำหน้าที่ประสานการดำรงอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพ เมื่อเสาหลักสันติภาพสั่นลง ปัญหาความขัดแย้งจึงขยายความรุนแรงไปสู่กว้างมากขึ้น โดยเฉพาะบุคคลผู้อยู่ในพื้นที่ที่ต้องพบปะเผชิญกันอย่างชุดปฏิบัติการทหารกับชาวบูเตะกรือขอ ในกินนีเองที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องจะต้องระแวงระวังเรื่องเวรยามเป็นพิเศษ และไม่คิดว่าตนจะพลาดพลั้งฆ่าเด็กชายวัยสิบสองผู้พลัดกลุ่มหลงทางมาจากยอดไต่โมเมื่อเห็นเงาและท่วงท่าการหลบหนี เขาร้องบอกให้หยุดแต่เด็กชายกลับทำสิ่งตรงข้าม เป็นเหตุให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องยิ่งถูกร่างทะเลถึงชายโครง เมื่อมารู้ความจริงขณะที่เด็กชายขึ้นกับใส่เขาก็ยิ่งทำให้เศร้าใจ เพราะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นคนร้ายถือปืนหวังเข้ามาทำร้าย

เสียงปืนทำให้เวงตามมาในขณะที่มีอารมณ์โกรธแค้นชาวมุสลิมอยู่แล้ว เขายังคงใช้อารมณ์คำเหยียดหยามชาวมุสลิมเช่นเคย เขাজ้องหน้าเด็กชายพลางคำทอหยาบคายและยังใช้คำเรียกชื่ออวัยวะเพศในความหมายเหยียดหยามทางศาสนา "ไอ้แขกหัว- - มึงยอมรับมาสิว่าพวกมึงจูดครูไป" (แนวแห่งบูเตะกรือขอ : 140) พร้อมกับระเบิดหัวเราะออกมา ทำให้เด็กชายถ่มน้ำลายพรวดใส่หน้า เวงยิ่งโกรธจัดดบหน้าเด็กชายกลับและยังคำทอหยาบคาย พร้อมกันนั้นได้ตึงปืนจากมือตัวละครผู้เล่าเรื่องยิงเข้าปากเด็กชายจนพังยุบ เหตุการณ์นี้ได้สร้างความเศร้าเสียใจให้กับตัวละครผู้เล่าเรื่อง และยังเพิ่มเป็นทวีคูณเมื่อคิดถึงคำถามที่ถามเด็กชายแห่งยอดไต่โมว่าจะมอบตัวหรือไม่ เพราะกฎของทหารหากไม่มอบตัวก็จะถูกดำเนินคดี เขายังเด็กอาจมีทางรอด แต่เด็กชายยืนยันจะไม่ยอมมอบตัว และเมื่อถามถึงเหตุผลที่ทาลงไปเพื่ออะไร เขาตอบว่า "เพื่ออัลลอฮ์และอับดุลกาเดร์" (แนวแห่งบูเตะกรือขอ : 140)

จะเห็นได้ว่าเด็กมีความศรัทธาต่อตัวผู้นำศาสนาและท้องถิ่นของตน แม้จะต้องได้รับโทษจากรัฐและจะต้องเสียอิสรภาพ กระทั่งในที่สุดจะต้องสูญเสียชีวิตก็ตาม จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นผลกระทบจากความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีที่ยพยายามสร้างความศรัทธาให้ประชาชนเข้าร่วมต่อสู้เพื่อชาติบ้านเมือง ทว่าการต่อสู้เพื่อชาติบ้านเมืองที่พวกเขารักกลับนำความสูญเสียมาสู่ แนวคิดที่รัฐและอับดุลกาเดร์ได้ปลุกฝังไว้จึงเป็นเสมือนพลังอย่างหนึ่งอันมีอิทธิพลชักจูงคนให้เกิดการฆ่าฟันกัน รวมถึงการตั้งผู้บริสุทธิ์มารับเคราะห์ไปด้วย

ผู้บริสุทธิ์อีกคนที่ต้องมารับเคราะห์ก็คือฮารานผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ฆ่าฟาริดา เวงเล่าว่าเขามาผูกเปลที่ไต้หวันกระทอนจึงได้ยินเสียงแต่ลงมาช่วยแต่ไม่ทัน เขาพบฮารานโดนแทง ผลลัพท์บริเวณคอบ่งบอกความเจ็บปวดที่ได้รับ เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องตามคนร้ายไป ทว่าต้องมาสะดุดอยู่บริเวณเดียวกับครั้งเด็กชายแห่งยอดไต่โมเคยเสียชีวิต ทำให้เขาเกิดอาการอึ้งด้วยทำอะไรไม่ถูก ส่วนชุดปฏิบัติการคนอื่นๆตามคนร้ายไปแต่จับตัวไม่ได้ ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่สามารถช่วยฮารานไว้ทัน เขารู้สึกเสียใจที่ชวนฮารานมาเป็นทหารและในที่สุดต้องจบชีวิตลงเพราะความคะนองในวัยหนุ่ม เขายังได้สัญญากับเมียฮารานว่าจะพาฮารานกลับมาอย่างปลอดภัยและจะพาพี่สะใภ้มาด้วย จากอาการของฮารานที่ถูกคมมีดเฉือนลึกไปถึงลูกกระดูก และบริเวณใต้ชายโครงโดนแทงลึกลงไปทะลุลำไส้ ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่าฮารานไม่มีทางรอด

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังเล่าอีกว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในคืนจันทร์ฉาย และยังเปรียบเทียบเอาไว้ว่า หากว่าดวงจันทร์นั้นคือดวงตาของอัลลอฮ์ พระองค์จะต้องเห็นบ่าวของพระองค์คนหนึ่งก่อดรามอย่าง

จะมีบทแปลเป็นภาษาไทยก็เป็นช่วงที่เมื่อยกันแล้ว พวกเขาจึงหาความสนุกสนานโดยการพากันล้อเลียน พฤติกรรมผู้ใหญ่ หากผู้ใหญ่จับได้พวกเขาก็จะถูกลงโทษเพราะถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควร

ภายหลังสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกผู้ใหญ่มักจะถามเขาว่า "โตขึ้นอยากเป็นอะไร" เขาตอบว่า "อยากเป็นทหาร" ทั้งที่ตอนนั้นยังไม่รู้ว่าการเป็นทหารเพื่อออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบจะยังผลให้เกิดความสูญเสียอย่างไรบ้าง แต่ชาวบ้านกลับพากันชอบใจกับคำตอบ ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงเห็นว่าหน้าที่ผู้ใหญ่มีทัศนคติสนับสนุนเด็กให้เป็นทหารทั้งที่เพิ่งทำวัตรเย็นเสร็จเป็นเรื่องขัดแย้งกัน การกระทำดังกล่าวจึงเป็นเพียงการนับถือศาสนาพุทธ เพียงปฏิบัติตามพิธีกรรม แต่ยังไม่เข้าใจแก่นสารทางศาสนาที่สอนให้มนุษย์ ขจัดความขัดแย้งด้วยสันติ ครูของตัวละครผู้เล่าเรื่องก็มักตั้งคำถามแบบเดียวกันโดยเฉพาะในข้อสอบวิชา ภาษาไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ครูเองก็มีทัศนคติแบบเดียวกับผู้ใหญ่ทุกคนที่พร้อมจะสนับสนุนให้ลูกศิษย์เป็น ทหาร เพราะเห็นว่าทหารคือวีรบุรุษผู้สร้างเกียรติประวัติ และยังเป็นอาชีพที่ได้เป็นเจ้าคนนายคน โรงเรียน จึงกลายเป็นสถานที่สนับสนุนความคิดดังกล่าว

นอกจากครูภาษาไทยแล้ว ครอบครัวก็ยังสนับสนุนความคิดนี้ พ่อแม่ได้พยายามเคี่ยวเข็ญ สั่งสอน กระทั่งตียามที่ลูกเกียจคร้านเพื่อให้ขยันเรียน เมื่อจบศึกษาจากโรงเรียนแล้วจะได้มาเป็นทหารสม ความตั้งใจ การกระทำดังกล่าวเป็นความหวังดีที่พ่อแม่มีต่อลูกด้วยความรัก แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับกล่าว ว่ามันเป็นการดึงเขาออกจากวิถีชีวิตที่เขามีความสัมพันธ์ต่ออาชีพชาวนา ครอบครัวและชุมชน ดังที่ได้ กล่าวว่าเขาใช้ชีวิตขึ้นมาจากดินโคลน สัมพันธ์และเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่แม่กลับชื่นชมให้อยากเป็นในสิ่งที่ ไม่เกี่ยวกับดินโคลนในท้องนาเลย "แม่ไล่เราให้เราลงไปคลุกมัน ทำความรู้จักกับมัน แล้ววันหนึ่งเราก็ถูกผลัก กระเด็นออกไป... ไกลจนไม่รู้จักหนทางหวนกลับ คงเหลือเพียงกลิ่นที่พัดโยนเข้ามาให้ย้อนรำลึกภาพวันเก่าๆ เป็นครั้งคราว" (สะพานขาด :178)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังคิดถึงภาพพ่อเขียนวัวควัว ไถ ตะโกนลั่นทุ่ง บังคับให้วัวเดินตามทิศทางที่ ต้องการ เช่นเดียวกับการบังคับให้เขาขยันเรียนหนังสือเพื่อสร้างอนาคตให้กับตนเอง เขาจึงถูกพ่อลงโทษโดย ใช้ไม้เรียวฟาดขวับที่ก้นทุกครั้งยามงอแงไม่ไปโรงเรียน แล้วสอนว่า "ฝันอยากเป็นทหาร ก็ต้องไม่คร้านไป โรงเรียน" ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้กล่าวว่าเขาไม่เข้าใจการกระทำของพ่อ แม้ภายหลังจะผ่านการทำศึก สงครามมาเป็นสิบปีแล้ว ก็ยังเกิดคำถามว่า "... หากการเป็นทหารคือการสวมเครื่องแบบแล้วถือปืนออกไป ชำ-- โรงเรียนก็ไม่ใช้สิ่งจำเป็น" (สะพานขาด : 178) คำถามดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากการออกรบ ด้วยตนเอง เขาจึงสามารถสรุปได้ว่าการที่พ่อแม่ เพื่อนบ้าน และครูต่างพากันสนับสนุนให้เขาก้าวเข้ามาทำ อาชีพนี้ มีส่วนยอมรับและสนับสนุนให้เกิดการฆ่าโดยไม่ตั้งใจ ในที่สุดยังผลให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลายเป็น เพียงเครื่องมือที่รัฐใช้ปราบปรามศัตรูของตน

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังกล่าวอีกว่าแม้เขาจะได้เป็นทหารดังความหวังของพ่อแม่ ครู กับเพื่อนบ้าน แต่ก็มีเรื่องน่าเศร้าใจของน้องชายที่สร้างความผิดหวังให้พวกเขา เพราะน้องชายมีความคิดแตกต่างจาก ผู้ใหญ่ เขาได้ถืออุดมการณ์อยู่ข้างกองทัพที่เป็นศัตรูกับรัฐ น้องชายจึงต้องกลายมาเป็นศัตรูกับพี่ชาย และยัง ต้องทำสงครามสู้รบกัน ปัญหาความขัดแย้งนี้ไม่มีหนทางใดแก้ไขได้ แม้แต่หนทางของศาสนา ดังที่ตัวละคร ผู้เล่าเรื่องสนทนากับพระในครั้งหนึ่งเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้าน ซึ่งสะท้อนความคิดของพระที่ถูกกลไกของรัฐใช้เป็น เครื่องมือเผยแพร่แนวคิดอีกเช่นเดียวกัน "น่าเสียดายก็แต่ไอ้หน่อย... ทำไมหนอโลกนี้ถึงมีสิ่งแตกต่างกันได้ถึง ปานนี้ เอ็งเป็นเจ้าเป็นนาย มียศศักดิ์ แต่น้องชายเอ็งทำไมถึงหลงผิดไปถนัดใจได้เพียงนั้น..." ตัวละครผู้เล่า เรื่องอยากจะได้ตอบว่าน้องชายก็เป็นเจ้าเป็นนายคน เป็นทหารเหมือนกัน เพียงแต่เป็นทหารของอีกกองทัพ หนึ่ง ดังข้อความว่า "ใช่... เขาเป็นทหารของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งสวมเครื่องแบบและถือปืนออกไปกดไกได้

เหมือนผม ทว่าสิ่งที่ผมคิดได้มันละเอียดอ่อนเกินไป ไม่อาจมีใครทำความเข้าใจได้หรอก ผมจึงเพียงแต่ยืนกับหน้าหนึ่ง" (สะพานขาด : 181)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังเล่าถึงวิถีชีวิตอีกมุมหนึ่งของป่าเล่าผู้เพียรพยายามต่อสู้กับปัญหาชีวิต แต่แกต้องพบกับชะตากรรม เมื่อสามีมาตายตั้งแต่ลูกยังแบเบาะ แกจึงต้องหาเลี้ยงลูกด้วยการทำนาเก็บสับไร่เพียงคนเดียว ต่อมาวัวควายคู่ไถตายลงแกจึงต้องชวนขวายนายมจากเพื่อนบ้าน แต่กว่าจะได้มาก็ทำนาล่าช้ากว่าคนอื่น ดังนั้นเมื่อทุ่งนาของเพื่อนบ้านออกรวงสวยงามแก่เพียงปักดำ รากยังไม่ทันยืดอกเกิดน้ำป่าไหลหลากท่วมนาข้าว แต่ยังเพียรพยายามว่ายนํ้าเพื่อไปเก็บกอข้าวที่ละกอมาเก็บไว้ และเริ่มลงมือปลูกใหม่อีกครั้ง เมื่อถึงฤดูที่ชาวบ้านลงมือเก็บเกี่ยวข้าว นาแกเพียงออกรวงเหลืองอร่าม จนหน้าร้อนชาวบ้านพากันเผาฟางให้ปุ๋ยกับดินเพื่อจะรอปลูกข้าวในหน้าฝน ทำให้ไฟไหม้ลามมาถึงนาข้าวที่กำลังออกรวงสวยงามของป่าเล่า แกวิ่งมาทางมือกันไฟจนใครๆ คิดว่าแกเป็นบ้า แม้แต่เด็ก ๆ ก็ไม่กล้าไปหยอเล่น เรื่องราวของป่าเล่าทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดความสำนึกถึงเพราะความสัมพันธ์ที่ชาวนามีต่อนาข้าว ไม่ได้มีความหมายเพียงเพื่อเลี้ยงชีวิตคนเท่านั้น เรื่องราวของป่าเล่าจึงฝังใจตัวละครผู้เล่าเรื่อง จนกระทั่งขบวนรถบีเอ็มซีผ่านนาข้าวที่กำลังถูกเผา ทำให้เขาเริ่มย้อนรำลึกถึงชะตากรรมของป่าเล่า

เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องผ่านหมู่บ้านแห่งหนึ่งเห็นนักข่าวคุยกับชาวบ้านที่ร้านกาแฟ เรื่องบริษัทข้ามชาติและความทันสมัยของเทคโนโลยี ซึ่งตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นว่าห่างไกลจากความเข้าใจของพวกเขา ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็มองมายังขบวนรถบีเอ็มซีตั้งว่าเป็นรถบรรทุกผักผลไม้ โดยไม่เคยสงสัยและทำความเข้าใจว่าขบวนรถดังกล่าวคือรถบรรทุกทหารและอาวุธสงคราม และไม่เคยเสนอข่าวถึงการเคลื่อนขบวนรถในครั้งหนึ่งๆทำลายชีวิตผู้คนไปมากมายเพียงไร อย่างไรก็ตามเขาก็เห็นว่าหากนักข่าวจะทำจริงรัฐก็ต้องบิตเบือนข่าวอยู่ดี จะเห็นว่ารัฐได้ใช้กลไกของรัฐบังคับควบคุมทิศทางการทำงานของสื่อสารมวลชน นั่นก็หมายถึงรัฐต้องการนำเสนอเฉพาะข่าวที่เป็นภาพพจน์ในแง่ดีต่อแนวทางของรัฐ ในทางกลับกันย่อมทำให้ประชาชนขาดการรับรู้ความทุกข์ของผู้อื่นและเกิดสำนึกช่วยเหลือกันและกัน

ขบวนรถบีเอ็มซีเคลื่อนตัวต่อไปจนโดนระเบิด ทำให้ต้องเปลี่ยนเส้นทางบายรถผ่านสวนยางพารา แต่กลับมาเจอสะพานขาด มีทางเดียวที่จะผ่านไปได้คือต้องพาขบวนรถเบี่ยงลงข้างทาง แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องก็ต้องชะงักกับภาพนาข้าวที่กำลังออกรวงเหลืองอร่ามเต็มทุ่งทั้งสองข้างทาง เขาเห็นเด็กและคนแก่กำลังแอบมองพวกเขาอยู่ สิ่งอันปรากฏต่อหน้าในขณะนี้ทำให้เขานึกถึงชีวิตป่าเล่า และวิถีชีวิตของตนเองในวัยเด็ก แต่เสียงผู้บังคับบัญชาที่ส่งผ่านแฮนด์โฟนให้เคลื่อนทัพไปปราบศัตรูโดยเร็วทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดความสับสน ทั้งนี้เนื่องจากประสบการณ์ชีวิตในสงครามสอนให้เขาเห็นความเหี้ยมโหด และการสูญเสียซึ่งทำให้เขาเกิดความขัดแย้งต่อสำนึกผิดชอบชั่วดีที่มีกับน้องชาย ครอบครัว ศาสนา และชุมชน ดังจะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหาดังนี้

1.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

สายลมแห่งเดือนกุมภาพันธ์ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรำลึกถึงชีวิตวัยเด็ก และได้นำมาเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับประสบการณ์ชีวิตครั้งเคยออกปฏิบัติหน้าที่ในสงครามว่ามีความแตกต่างกัน ดังที่เขากล่าวถึงดินวันเจ็งน้ำและถูกคมผลพลึกขึ้นมานั้นว่าหอมอย่างประหลาด หลายปีมานี้เขาพยายามนึกหาคำที่รวบรวมเพื่อมาอธิบายถึงกลิ่นแห่งท้องทุ่งอันจำหลักแน่นและปลิวมาสู่จมูกตามฤดูกาล " -กลิ่นดินโดนฝนแรก กลิ่นโคลนวันทุ่งเจ็งน้ำ กลิ่นเขียวใบข้าว กลิ่นทุ่งรวงทอง และกลิ่นช่วงไหมไฟ - - กลิ่นแห่งชีวิต... กลิ่นแห่งการมี

ชีวิต... ผมนึกได้คำคำนี้ ขณะนั้นเองที่ผมจุนกีกกลืนไหม้ของดินเป็น กลืนนี้คือกลืนอะไร... หรือเป็นกลืนแห่ง ความสูญสลาย... สูญสลายของชีวิตหรือของอะไร..." (สะพานขาด : 178)

เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องได้ลองเปรียบเทียบวิถีชีวิตทั้งสองด้าน จึงได้เห็นความแตกต่างของคุณค่า กับการทำลาย เขาไม่เห็นประโยชน์ของการทำสงคราม การเป็นทหารไม่ใช่การเป็นวีระบุรุษ อย่างที่เคย เข้าใจแล้ว แต่จะอย่างไรได้เมื่อเขายังต้องฟังคำสั่งกองทัพ อันเป็นเสมือนข้อบังคับให้แยกขาดความรู้สึกที่ ติดต่อวิถีเดิม และกำลังสร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน้าที่กับสำนึกผิดชอบชั่วดีให้เขาอยู่ในขณะนี้ความขัดแย้งยังบานปลายไปสู่ความสัมพันธ์ในครอบครัว จะเห็นได้จากทุกครั้งเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้าน เขาเห็นความทุกข์ใจของพ่อแม่ผู้เป็นห่วงความปลอดภัยของลูก โดยเฉพาะเกรงว่าวันหนึ่งพี่น้องต้องฆ่ากันเอง จนพวกเขา ต้องหันเข้าพึ่งธรรมขอให้ลูกปลอดภัยกลับมา ดังจะพบได้จากความเจ็บเหงาอันปกคลุมทุกอณูของบ้าน และ ยังแผ่ขยายอาณาเขตไปคลุมท้องทุ่ง แม้พ่อแม่ไม่ได้บังคับให้เขาต้องสวดมนต์อีก แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องก็เต็มใจ จะเข้าไปนั่งพับเพียบพนมมืออยู่เงียบๆ เขาได้ยินเสียงของพ่อหม่นเศร้า แต่เสียงแม่กลับเศร้ายิ่งกว่า เขาเอง ต้องมานั่งฟังเสภา มองฝ่าความมืดออกไปยังถนนรกรูระ และขอบคันนาที่เคยร่วมเล่นสมมุติสงครามกับน้อง ชาย บัดนี้ทุกอย่างได้กลับกลายเป็นความจริงอันร้ายกาจที่กำลังตอกย้ำเขาอยู่ " เราไม่ได้สมมุติว่าแกลเป็นผู้ ร้าย ฉะนั้นจะเป็นทหาร แต่ทุกอย่างกลับกลายเป็นความจริง ความจริงที่เรา กำลังวิ่งลี้วออกไปเล่นยิงปืนกัน โดย ไม่ต้องตั้งกติกา แม่ยังคงนั่งเงียบ พ่อไม่พูดอะไร ทั้งพ่อและแม่ไม่ได้ออกปากห้ามเช่นเคย แต่ผมรู้ว่าลี้กลง ไปในดวงใจสองดวงกำลังว่าวุ่นขนาดไหน" (สะพานขาด: 180)

จากคำกล่าวข้างต้นคือเสียงเพรียกร้องหากฎเกณฑ์ที่จะนำมาช่วยน้องให้รอดพ้นจากความตาย และการเรียกร้องหาทางยุติความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกองทัพของน้องชาย แต่มันเป็นไปได้เพียงเสียงร้องที่ไม่มี ใครได้ยิน ทั้งพ่อและแม่ของเขาก็รู้อยู่แก่ใจว่าไม่มีทางเป็นไปได้ ความจริงนี้ชี้ให้เห็นผลกระทบของสงครามที่มี ต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี และยังไม่จบสิ้นไปง่ายๆ เพราะตัวละครผู้เล่าเรื่องยังต้องทำศึก สงคราม จึงไม่อาจล่วงรู้อนาคตว่าวันใดจะปะทะกับน้อง ทำให้เขาเกิดความกังวลใจทุกครั้งเมื่อออกรบ ยิ่งเมื่อ ได้ยินเหตุการณ์ที่เพื่อนร่วมค่ายเล่าให้ฟังว่า ขณะเคลื่อนพลได้ยินเสียงนกร้องจึงลงคิดว่าไม่มีใครชุมนุมอยู่ แต่กลับเป็นกลลวงจนเป็นเหตุทำให้ทหารโดนระเบิดเสียชีวิต เขาคิดถึงพรสวรรค์ของน้องชายที่สามารถเลียน เสียงสัตว์ได้นานาชนิด และกลัวว่าวันหนึ่งจะลงให้เขาหลงเป็นเหยื่อของสงครามโดยไม่รู้ตัว นั่นหมายความว่าวันนั้นพี่น้องต้องทำลายชีวิตกัน

ผลกระทบของสงครามยังดำเนินต่อเนื่อง เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องต้องนำขบวนรบยี่เอ๋มชีขับผ่าน นาข้าวซึ่งกำลังออกรวงเหลืองอร่าม เขาคิดถึงวิถีเดิม และชีวิตความอยากลำบากของป่าเถ่ลากับคุณค่าของนา ข้าว เขาไม่สามารถขบรถทำลายชีวิตและคุณค่าเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะเมื่อเขาแลเห็นหญิงชรา กับเด็กชายกำลัง แอบมองอยู่ในกระท่อมก็ยิ่งเกิดสำนึกมากยิ่งขึ้น เพราะเขาคิดว่าทหารไม่ควรรังแกเด็กกับคนชรา เขาจึงคิด บ่ายรถไปอีกด้านหนึ่งแต่ก็เป็นนาข้าวเหมือนกัน หญิงชราเข้ามาทางมือขวาง การกระทำของนางยิ่งทำให้เขา เกิดสำนึกถึงป่าเถ่ล ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้สมคิดเพื่อนทหารที่มาด้วยกันเกิดโทสะ รีบลงจากรถตรง เข้าไปใช้ความรุนแรงลากหญิงชราออกมาจนเป็นลมล้มลง เมื่อกลับมาที่รถยังหัวเราะและพูดว่า "ใจแกล่ดี เด็ด เป็นบ้า" การกระทำของสมคิดทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกไม่พอใจ และไม่เข้าใจว่าเขาพูดอย่างนั้นได้อย่างไร เพราะนั่นแสดงให้เห็นว่าทหารไม่มีมนุษยธรรม

เมื่อคำสั่งดังขึ้นในเฮดโฟนอีก... แวบหนึ่งตัวละครผู้เล่าเรื่องคิดไปถึงบางช่วงของพุทธประวัติ ในระหว่างเข้าพรรษา พืชผักของชาวบ้านกำลังแตกต้นอ่อน พระศาสดาได้กำหนดให้สาวกต้องอยู่ประจำวัดใน ระหว่างเดือนนี้ ดังคำกล่าวที่ว่า "สิ่งนี้อธิบายถึงอะไร- - หากไม่ใช่เป็นเพราะพืชผักเหล่านั้นคือชีวิตจิตใจ

ทั้งหมดของชาวบ้าน ที่แม่เท้าแห่งสงฆ์ก็ไม่มีสิทธิ์อันใดจะไปเหยียบย่ำ ในนามของศาสนายังยกย่องสิ่งนี้อยู่เหนือ ในนามกองทัพแห่งประเทศเล่า... กองกำลังเหนือกว่าศาสนากระนั้นหรือ" (สะพานขาด : 188) แสดงให้เห็นว่าศาสนาย่อมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ แต่กองทัพไม่ได้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เลย ดังจะเห็นได้จากคำสั่งจากเฮดโฟนที่บังคับให้รีบเดินทัพไปปราบปรามศัตรูโดยเร็ว ทหารจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่งอย่างรีบเร่ง การที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาจึงเป็นการทำลายจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีลง ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่สามารถได้ยินเสียงนกซึ่งเป็นสัญลักษณ์คอยเตือนให้คิดถึงมนุษยธรรม เขาจึงเห็นหญิงชรา เด็ก และนาข้าวเป็นศัตรูที่ต้องนำกองกำลังไปปราบปราม

1.3 เรื่องบ้านเกิด

1.3.1 สาเหตุของปัญหา

ตัวละครผู้เล่าเรื่องบ้านเกิดเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจรัฐปราบปรามคอมมิวนิสต์ เขาเขียนบันทึกถึงปรียาเพื่อเล่าย้อนชีวิตความผูกพันที่มีต่อครอบครัวและชุมชน และความเจ็บปวดที่ได้รับหลังจากรัฐใช้สงครามและความรุนแรงในชุมชน ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงปรียาว่าเธอคือความทรงจำซึ่งเขาพยายามลืมให้สนิทที่สุดในบรรดาความทรงจำทั้งหลายเกี่ยวกับบ้านเกิด "ปรียา... เธอเคยได้ยินบ้างหรือเปล่า ที่เขาพูดกันว่าชีวิตซึ่งผ่านไปคือฝันร้าย ฉันรู้ว่าความโหดร้ายของมันอยู่ที่ความเป็นจริง อดีตกำลังทำร้ายเรา แม่เคยบอกฉันเสมอ จงลืมวันวานเพื่อเข้านี้จะได้สดใส แต่ใครทำเช่นนั้นได้บ้างเล่า แม่แต่แม่" (บ้านเกิด : 45)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังกล่าวว่า เขาจำล่าถอยหลังบ้านได้.. ล่าถอยซึ่งทอดตัวคดเคี้ยวยาวไกลมาจากเทือกเขาปู ล่าถอยที่ปลูกให้เขาต้องตื่นขึ้นมาทุกเช้ามีดตลอดด้วยเด็ก ในยามน้ำปกติ มันดึงมือพี่ชายให้มาเขยื้อนตัวเขาเพื่อออกไปเก็บกัก(ข้ายักปลา)ท่ามกลางความหนาวเหน็บ ครั้นหน้าน้ำมาถึง มันดึงเขาให้ลุกจากที่นอนในตอนเช้ามีดเพื่อมาดูสายน้ำเชี่ยวกรากทันฝั่ง ยามนั้นน้ำจะเปลี่ยนเป็นขุนขาว และจะเริ่มท่วมโรงเรียนก่อน ในวันเช่นนั้นจะมีเด็กอย่างเขายืนอยู่บนตลิ่งหลังโรงเรียน ตะโกนโห่ร้องเป็นจังหวะตามการตีตัวกลับไปกลับมาของยอดไผ่ลำซึ่งย่นลงไปในคลอง รอให้พ่อมาไล่ขึ้นไปอยู่บนกระเบียง ตอนนั้นน้ำไหลผ่านใต้ถุนเขี้ยวกราก สนามหน้าโรงเรียนกลายเป็นทะเล พ่อไขกุญแจเปิดเข้าไปดูห้องโน้นห้องนี้ ปล่อยพวกเด็กๆ ให้ตื่นเต้นอยู่กับน้ำซึ่งกินบันไดขึ้นมาถึงละชั้น

สุดท้ายพ่อจะเที่ยวไปเที่ยวมาระหว่างถนนกับโรงเรียน จับเด็กๆ ขึ้นนั่งคอเกี่ยวละคน เขาจะเป็นคนสุดท้ายเสมอ ถึงตอนนั้นพ่อจะไม่ยอมพูดอะไรอีก และเขาก็ไม่กล้ากระดิกเท้า น้ำท่วมขึ้นมาถึงท้องพ่อเมื่อขึ้นมายอยู่บนถนนพ่อก็วางเขาลง คอยไล่เด็กๆ ให้กลับบ้าน เด็กๆ ยังคงยืนกันอยู่กลางสายฝน รอจนน้ำท่วมถนน พ่อถึงจะลากตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับมาให้แม่เขียนที่บ้าน ซึ่งเขาคิดว่าตนไม่ผิดเพราะไม่มีใครรู้หรือกว่าน้ำจะท่วม ไม่มีครูคนไหนสั่งว่าไม่ต้องไปโรงเรียนมีเพียงแม่สั่งเขาที่โรงเรียน "เธอเข้าใจไหม ปรียา ฉันเพียงแต่ขึ้นคำสั่งแม่ แล้วแม่ก็เขียนฉัน เมื่อใดที่หวนระลึกถึงเธอ ความทรงจำของฉันจะเริ่มขึ้นตรงนี้ ทุกครั้ง มีเพียงเธอเท่านั้นที่ปลอบโยนคอยเช็ดน้ำตาให้ และตบกันให้ฉันหลับเสีย" (บ้านเกิด : 46)

เขาเล่าถึงพ่อว่าเป็นครูใหญ่ ส่วนแม่เป็นครูสอนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน และยังทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพเสริม โดยที่พ่อแบ่งหน้าที่ให้ตนเองดูแลสวนมะพร้าว แม่รับผิดชอบปลูกผักสวนครัว ลงพริก มะเขือ ถั่วฝักยาวไว้ทำอาหาร บางครั้งลงถั่วลิสงหรือข้าวโพด พอให้ครอบครัวมีของหวานกินหลังมื้อค่ำ เมื่อถึงหน้าฝนทั้งพ่อและแม่ก็ชวนลูกลงนาแปดถึงเก้าแปลงที่อยู่อีกฟากถนนหน้าบ้าน บางปีสิ้นหน้าเกี่ยว แม่จะลงถั่วเขียว พี่ชายรับหน้าที่เดินกัก เลี้ยงวัวและหมู ปรียาขนน้ำใส่โอ่ง ใส่ห้องน้ำ และเช็ดถูพื้น และคอยเป็นลูก

มือช่วยแม่ทำกับข้าว ส่วนตัวละครผู้เล่าเรื่องต้องช่วยพี่ชายเดินกีด และช่วยปรียาล้างจาน ไปรยข้าวให้ไก่ พ่อยังแบ่งเวลาในวันจันทร์ถึงศุกร์ให้ลูกได้อ่านหนังสือเรียนครึ่งชั่วโมง และเลือกอ่านหนังสือตามใจชอบจากตู้หนังสืออีกครั้งชั่วโมง ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเขาชอบอ่านการ์ตูนเบบี้เพราะมีภาพมากและอ่านสนุก ภาพดังกล่าวคือความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีร่วมกัน แม้บางครั้งตัวละครผู้เล่าเรื่องจะไม่พอใจหน้าที่ของตนเอง แต่ครอบครัวก็ดำรงอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีปัญหารุนแรงกระทบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ดนตรีเป็นอีกสิ่งหนึ่งช่วยทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น พ่อของตัวละครผู้เล่าเรื่องชอบเป่าแซกโซโฟน และยังได้ชักชวนเพื่อนครุมาเล่นดนตรี ครูจากอำเภอจะมาพร้อมเครื่องดนตรีและขนม ไม่ว่าจะเป็นครูอำที่มากับกับแอมคอกเคียน ครูสมบุญมาที่กับคารินเนต ครูเจริญก็นำทรัมเป็ตมาด้วย มีเพียงครูสว่าง เป็นครูคนเดียวที่ไม่ได้นำอะไรติดตัวมา เพราะแกมาเพื่อจะร้องเพลงอย่างเดียว ครูสว่างชอบใส่เสื้อเชิ้ตแขนสั้นสีทากีและกางเกงขาสั้นสีเดียวกัน แกจะลงแข่งให้เสื้อผ้าหนาเตอะและรัดเรียบแข็ง สวมรองเท้าหนังสีดำซึ่งนานๆจะถอดสักครั้ง และแกยังสวมหมวกกะโล่สีดำอย่างหมอลำปิดเรือนผมซึ่งพรมน้ำมันมะพร้าวจนเรียบแปล้ รูปร่างท่าทางอ้วนแอ่นไม่เหมือนผู้ชาย แต่เสียงแกกลับทุ้มนุ่มน่าฟัง แม้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยบอกว่าแกเชื่อมาตั้งแต่คราวเป็นเณรแล้วว่าเกิดมาเพื่อเป็นนักเทศน์ ถึงตอนนี้ก็ยังไม่ละทิ้งความคิดเดิมเพียงแต่เปลี่ยนเสียชนิดหน่อยคือกลายมาเป็นนักร้อง

ตอนนั้นพวกครูฝึกเล่นตัวโน้ตกัน ครูสว่างได้แต่นั่งฮัมเพลงอยู่คนเดียว อย่างไรก็ตามแกก็ยังมาถึงก่อนคนอื่นทุกครั้ง ตอนหลังพ่อหาลูกแซกมาให้ได้เคาะเล่นอันหนึ่ง พ่อโรงเรียนเล็กแกรีบตรงมายังบ้านของตัวละครผู้เล่าเรื่องเลย เพลงที่ครูสว่างชอบร้องคือเพลงชะตาชีวิต " นกน้อยคล้อยบินมาเดียวดาย คิดคิดมิวายกังวลให้หม่นฤทัยหมอง ขาดมวลมิตรไร้คนสนิทคู่เคียงครอง หลงไหลหมายปองคนปราณี ขาดเรือนแหล่งรักพำนักรนอน ขาดญาติมิตรและน้องพี่ บาปกรรมคงมีจำทนระทม " (บ้านเกิด:64) ปรียาเองก็เคยร้องเพลงนี้และยัง ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องสะเทือนใจเพราะน้ำเสียงที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์เพลงได้ดี

ตอนหลังๆ ครูสว่าง มีท่าทางเปลี่ยนไป แทนที่จะช่วยตัวละครผู้เล่าเรื่องเดินกีด กลับอ้างว่าไม่ชอบดำน้ำ เพราะต้องพรมน้ำมันใส่ผมกันใหม่ แกเลยเสี่ยงมาช่วยปรียาขนน้ำบ้าง ล้างจานบ้าง การกระทำดังกล่าวทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่พอใจ ยิ่งคราวที่ครูสว่างคุยหัวเราะสนุกสนานกับปรียา เขาไม่โห่ถึงกับทำชก เพราะหวงปรียา ครูสว่างยังหาทางใกล้ชิดปรียาด้วยการสอนเป่าทรัมเป็ต เขายังคงไม่ยอม แม้คนนั้นจะเป็นพี่ชายก็ยังกระโดดเข้าขวาง มีแต่พ่อที่เขาไม่กล้าทำอย่างนั้น เหตุต้องทำเช่นนั้นเพราะไม่ต้องการให้ใครมาใกล้ชิดสนิทสนมกับปรียา โดยเฉพาะครูสว่างที่กำลังหลงรักปรียาอยู่

เมื่อพ่อชวนเพื่อนครูเล่นดนตรีร่วมกันได้ระยะหนึ่งก็พากันรวมวงเล่นตามงานต่างๆ และร่วมแรงร่วมใจพากันเดินขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน ด้วยการพาเพื่อนครูเข็นรถไปขอเครื่องดนตรีเก่า บางบ้านให้เงิน บางบ้านให้ข้าว บางบ้านให้หนังสือเพลง บ้านที่ไม่มีอะไรให้ก็ขอเพียงดูแลครอบครัวให้มีความสุข การกระทำดังกล่าวชี้ให้เห็นการร่วมมือช่วยเหลือกัน นอกจากจะทำให้ครอบครัวอบอุ่นแล้ว ยังทำให้เพื่อนบ้านเกิดความรักความสามัคคีกัน ดังจะเห็นได้จากการเฝ้ารอคอยดูดนตรีในคืนวันเพ็ญและคืนเดือนดับ เสียงดนตรีจะดังทุกคนออกมาพบกัน ชาวบ้านได้ฟังตาหลวงคงเทศนา ผู้ใหญ่บ้านได้มาพูดคุยถามสารทุกข์สุกดิบ ชาวบ้าน ชาวบ้านยังได้มาพบปะพูดคุยกัน แล้วในที่สุดจะนำไปสู่ข้อตกลงว่าเที่ยวนี้จะลงนาช่วยใครหรือถางสวนให้ใคร ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเขาเห็นเสียงแซกโซโฟนของพ่อร้อยรัดหมู่บ้าน

"ปรียา... สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยเสียงแซกโซโฟนของพ่อ เสียงดนตรีนำทุกคนสู่ความรัก นำทุกคนมาสู่ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน พ่อยังเคยพูดด้วยความภาคภูมิใจว่าตั้งแต่มีเสียงดนตรี

ไม่เคยได้ยินเสียงเกราะจากผู้ใหญ่วิลในยามค่ำคืนดึกตื่นเลย” (บ้านเกิด:64-65) การที่ชุมชนมีความสุขก็ใช้ว่าจะไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นเลย เพียงแต่ชาวบ้านมีวิธีการจัดการปัญหาด้วยการพูดคุย ช่วยเหลือกันและกันซึ่งไม่ทำให้ปัญหาลูกกลมจนนำไปสู่ปัญหาอื่น ดังครอบครัวตัวละครผู้เล่าเรื่องช่วยเลี้ยงดูปรียาเหมือนลูกคนหนึ่ง และลูกชายทั้งสองคนก็นับถือเป็นพี่สาว ก็ด้วยความดีที่แม่ปรียาเสียสละชีวิตช่วยตัวละครผู้เล่าเรื่องให้พ้นจากน้ำป่าไหลหลาก ปรียาก็รอดชีวิตมาพร้อมกันด้วย ปรียาเป็นหญิงสาวที่ใจดี และยังมีสวายนใครๆ มักตั้งข้อสงสัยว่าเธอไม่ใช่ลูกพ่อ ทำให้พ่อของเธอหนีหายไป ปรียาจึงกลายเป็นเด็กกำพร้า

ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้กล่าวถึงว่าใครๆก็ต่างชมว่าพี่ปรียาสวย ซื่อค้ม เป็นแถวเรียบและขาววับ เป็นเพราะพ่อที่สอนให้ลูกแปรงฟัน พ่อบอกว่าน้ำเกลือต้มแก่นไม้ข่อยทำให้ฟันแข็งแรง ป้องกันแมงกินฟัน พ่อจะให้เขาไปหาแก่นไม้ข่อยมาต้มเกลือ แล้วใส่ขวดวันปากตอนเช้า ปรียาจะขนน้ำจากบ่อใส่อ่างจนเต็ม เมื่อเขากลับมาจากคลอง ต่างชวนกันอมน้ำเกลือแล้วชวนกันขมไปล้างที่บ่อ ทั้งสองนั่งลงล้างจานชามพร้อมกันด้วยด้วยกันทุกเช้า พูดคุยด้วยสีหน้าและสายตา บางคราวเขานึกขำขึ้นมา เผลอหัวเราะ ปล่อน้ำเกลือฟุ้งปรืดเข้าเต็มหน้าปรียา และทุกครั้งปรียาทำท่าอาปากจะไวยวายแค้นขุ่นปนัยบุบ สาลักน้ำเกลือหน้าตาแดงก่ำจนเขาหัวเราะงอหงาย การที่เขาได้แปรงฟันด้วยไม้ข่อยกับเกลือทำให้ไม่ต้องกังวลใจ เวลาครูตั้งแถวตรวจฟันว่าจะถูกทำโทษเหมือนเพื่อนที่ต้องลากเก้าอี้ไปคดมาถูฟันก่อนถึงโรงเรียน เขากลับเดินอวดยิ้มตั้งแต่ออกจากบ้าน

ปรียาใกล้ชิดสนิทสนมกับตัวละครผู้เล่าเรื่องเป็นพิเศษเพราะเขาเป็นน้องคนเล็กที่ต้องการเอาใจอ่อนแอ และมักอิจฉาพี่ชาย เวลาที่คือไม่เชื่อฟังพ่อแม่จะถูกตี ปรียาก็จะเข้ามาดูแลปลอบโยนจนหาย ดังที่เขาหนีไปดูน้ำป่าไหลหลาก เพราะความอยากรู้อยากเห็นแต่แม่กลัวว่าจะเกิดอันตราย หรือเมื่อครั้งหนึ่งในชั่วโมงเรียนเขานำไก่ของแม่มาส่งครู เนื่องจากไก่ที่เลี้ยงด้วยตัวเองตายลง พ่อติครูผู้สอนไม่มา แม่เขาเข้าสอนแทนและจับได้ว่าเป็นไก่ที่บ้าน เขาจึงถูกลงโทษ หรือเมื่อครั้งถูกพี่ชายรังแกไม่ยอมสอนเขาเล่นดนตรี ปรียาเข้ามาปลอบโยนและยังช่วยนำพริกไปป้ายที่ปากทรมานแปด พี่ชายจับได้จึงทะเลาะกัน แม่ได้เข้ามาห้ามและลงโทษเขา เมื่อมีเรื่องอะไรเกิดขึ้นปรียาก็จะเข้ามาดูแลอยู่เสมอ จนครูสว่างบอกว่าเขาเป็นคนที่โชคดีที่สุดในโลก จะเห็นได้ว่าปรียาเป็นทั้งเพื่อน พี่สาว ที่ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกเป็นสุขและอบอุ่น แม้กระทั่งยามนอนเธอก็ยังคอยกล่อมให้เขานอนอยู่ในห้องเธอ ปรียาจึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจตัวละคร ผู้เล่าเรื่องเป็นอย่างยิ่ง การกระทำของเธอจึงมีส่วนช่วยเหลือผู้อ่อนแอให้มีความมั่นใจในการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างครอบครัว เรื่องเด็กชายชวนอิจฉาพี่ชาย ตัวละครผู้เล่าเรื่องที่มีรองเท้าใหม่สวมมาโรงเรียน จึงได้นำเกาปดผูกมือทั้งสองข้างลากกลับบ้าน เมื่อแม่มาเห็นลูกชายถูกรังแกจึงได้ทำโทษเด็กชายชวน พ่อแม่เด็กชายชวนไม่พอใจ แต่แม่ก็แก้ปัญหาโดยการไปหาที่บ้านเพื่อพูดคุยกัน และยังช่วยลงนาอีกด้วย จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้รับการแก้ไขไม่ให้ลูกกลมไปสู่ปัญหาอื่น แต่เมื่อนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ถูกนำมาใช้ได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับชุมชน ดังที่พ่อนำครอบครัวไปฟังดนตรีในเมือง และได้ดูการแสดงดนตรีทหารที่มาโฆษณาสร้างภาพพจน์ในทางลบกับคอมมิวนิสต์ ดังเช่นเพลงที่กล่าวถึงคอมมิวนิสต์จับคนไถนาแทนควาย

การที่พ่อพาครอบครัวไปดูดนตรีคราวนี้ได้พาน้ำขี้ผู้เฒ่าจนถูกวางทิ้งกลับมาอาศัยอยู่ในบ้าน น้ำขี้เป็นคนหน้าตาดี มีบุคลิกเข้ากับคนง่าย เล่นและร้องดนตรีเก่ง ตั้งแต่มาอยู่บ้านไม่เคยร้องเพลงถึงคอมมิวนิสต์ที่จับคนไถนาแทนควาย อีกทั้งยังช่วยทำงานบ้าน ทำให้หลายคนชอบน้ำขี้แม้กระทั่งปรียา อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ทุกคนสนใจคือน้ำขี้นำหนังสือไปติดมาด้วย ผู้ใหญ่มักปิดบังไม่ให้เด็กรับรู้ จนทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องสงสัยและพยายามค้นหาจนพบในตู้เสื้อผ้า และมักจะแอบเข้ามาดูอยู่เสมอ การที่น้ำขี้เข้ามาอยู่ที่

บ้านได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ครอบครัวของเขา ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังตั้งข้อสังเกตว่าพ่อมักหายไปกับน้ำซัซซทุกคืนโดยไม่นำเครื่องดนตรีติดตัวไป ในขณะที่แม่กระวนกระวายใจทุกครั้งจนนอนไม่หลับเพื่อรอการกลับมาของพ่อ โดยที่เขาไม่รู้ว่าพ่อหายไปไหน

ต่อมาน้ำซัซซกับปรียาแอบได้เสียกัน เมื่อครูสว่างรู้จึงสร้างความโกรธเคืองและเป็นที่มาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ดังเหตุการณ์น้ำซัซซจะฆ่าครูสว่าง จนพ่อแม่ต้องเรียกมาถามความจริง และไล่ให้ซัซซออกจากบ้าน ปัญหาดังกล่าวเป็นที่มาของความขัดแย้งส่วนบุคคล อันได้ถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์มาใช้แก้แค้นเรื่องส่วนตัว โดยที่น้ำซัซซกล่าวหาว่าครอบครัวของตัวละครผู้เล่าเรื่อง และชาวบ้านในชุมชนเป็นคอมมิวนิสต์ และให้รัฐจับตัวไปลงโทษ ดังที่มีภาพการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลที่ถูกสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ การปราบปรามดังกล่าวสร้างปัญหาจนสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อมนุษยสังคม ธรรมชาติดังนี้

1.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

น้ำซัซซซึ่งเป็นทหารของรัฐได้ใช้กฎหมายการปราบปรามคอมมิวนิสต์มาแก้แค้นเรื่องส่วนตัว ซึ่งทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงถึงชุมชน ครอบครัวและตัวบุคคล ชุมชนที่เคยสงบสุขกลับมีการใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามด้วยการฆ่าบุคคลผู้ถูกสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า น้ำในลำคลองยังไหลเชี่ยวกรากทุกปี เขาวิ่งไปดูน้ำปริ้มกอไผ่ แล้วรีบมาอาบน้ำแต่งตัวเหมือนเคย แม้ยังคงบอกเขาทุกปีว่าวันนี้โรงเรียนหยุด แต่เขากียังคงไปยืนอยู่บนตลิ่งหลังโรงเรียนเหมือนทุกปีเช่นกัน เพียงแต่คราวนี้พวกเด็ก ๆ ไม่ได้ตะโกนให้ร้องยอแต่โค่นน้ำพัดกันอีก ทุกคนต่างยืนตัวสั่นด้วยความหวาดกลัว บางคนถึงกับร้องให้ขณะตายยังจับอยู่ที่รั้วโกสน "ผิอลอยน้ำขึ้นมาติดอยู่ที่นั่น เนื้อตัวพองอืด กระแสน้ำกำลังฉีกเนื้อและๆ หลุดออกเป็นชิ้นๆ เราเห็น— น้ำไหลผ่านรูกลงจากท้ายทอยไปออกเบ้าตา" (บ้านเกิด : 74)

ภาพที่ปรากฏต่อหน้าทำให้ไม่มีใครกล้าเข้าไปใกล้หรือแม้แต่ยืนอยู่ได้น้ำ กระทั่งพ่อมาถึง พ่อไล่ทุกคนกลับ พวกเด็ก ๆ ไม่ได้ขี้อ้อพ่ออีก ทั้งตัวละครผู้เล่าเรื่องก็ไม่ต้องยืนรอเพื่อกลับบ้านพร้อมพ่อเมื่อน้ำท่วมถนน เพราะพ่อหักกิ่งโกสนมาไล่เขียนทุกคนที่ไม่ยอมกลับ ภาพดังกล่าวเป็นภาพอันน่าสยดสยองและทำให้เขาไม่อยากจะดูสายน้ำดังที่เคยปฏิบัติ ซึ่งเป็นการแยกความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และเป็นการสร้างปัญหาให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดความกลัวและมักแอบเข้าไปนอนในห้องปรียาเสมอ อีกทั้งปรียาก็มีปัญหาขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว และปัญหาการพลัดพรากจากคนรัก ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งคู่เริ่มเปลี่ยนแปลง ดังที่ปรียามักเพ้อและเผลอกอดตัวละครผู้เล่าเรื่อง เขาเองก็กอดตอบและยังได้สัมผัสร่างกายปรียา

ชุมชนเริ่มมีปัญหาการใช้ความรุนแรง ทำให้ความสงบสุขที่เคยมีมาสูญสลายไป ปัญหาครอบครัวก็เกิดขึ้น พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลลูก พ่อตัวละครผู้เล่าเรื่องกำลังถูกรัฐตามล่า ปัญหาเหล่านี้สร้างความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนดังผู้ใหญ่วิล ดาหลวงคง ชาวบ้านพากันมาประชุมที่บ้านและมักชอบพูดเสียงในลำคอเหมือนเป็นเรื่องลับ และพ่อมักจะหายไปกับน้ำซัซซในตอนกลางคืนโดยไม่ได้เอาเครื่องดนตรีไปอย่างเคย แม่ต้องคอยพ่อเพราะความเป็นห่วงทุกคืน รัฐยังคงใช้ความรุนแรงปราบปรามอย่างต่อเนื่อง ดังคำพูดที่พ่อพูดกับแม่ว่า "ไม่สู้ก็ตาย ใจซัซซมันขึ้นบัญชีไว้หมดแล้ว" (บ้านเกิด : 64) ความขัดแย้งดังกล่าวได้แยกความสัมพันธ์ใน ชุมชนออกจากกัน และยังแยกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวอีกด้วย พ่อต้องหนีเข้าป่าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อต่อสู้กับรัฐ ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้เล่าถึงวันสุดท้ายที่พ่อจากไปไว้ว่า

ปรียาจะไม่มีวันเห็นภาพนี้ เพราะมันจะไม่เกิดขึ้นอีกแล้ว คินนั้นมีเพียงแสงจันทร์สลัว ๆ พอยืนหันหน้าออกไปทางทุ่งนา ไปรยเสียงแซกโซโฟนกระจายไปทั่วทุ่งหอบกลิ่นหอมอ่อน ๆ กลับเข้ามา พ่อหลับตา ขณะเป่าเพลงนั้นเที่ยวแล้วเที่ยวเล่า ราวไม่สนใจว่ามีตัวละครผู้เล่าเรื่องกับแม่นั่งอยู่ด้วย เขาเงยเห็นน้ำตาแม่คลอเบ้า มันแวววาวอยู่ในแสงจันทร์ และทำให้เขาอึดอัดอยากพูดอะไรออกไปบ้าง แต่แม่ยังคงนั่งเงย "ฉันเลยขี้เกียจพูด เอนหลังฟังแม่อย่างมีความสุข ฟังเสียงหัวใจเต้นแผ่ว ๆ แว่วเสียงไก่ขันมาแต่ไกล ๆ ไก่บ้านเราตีปีกพื้ ๆ แล้วขันประสานขึ้น เสียงแซกโซโฟนกล่อมฉันหลับไปบนตักแม่ และเมื่อตื่นขึ้นอีกครั้ง พ่อได้เดินเข้าไปอยู่ในการทวนระลึกถึงของแม่เสียแล้ว" (บ้านเกิด : 81-82)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้แม่ต้องพาตัวละครผู้เล่าเรื่องไปอาศัยอยู่กับลุงเกตุที่สงขลา ทั้งที่เขาไม่ต้องการ การกระทำดังกล่าวได้สร้างความเสียใจให้กับเขามาก แม้ลุงเกตุจะดูแลเป็นอย่างดี แต่ก็เหมือนอยู่กับครอบครัว เขาเคยถามลุงเกตุว่าพ่อหายไปไหน และทำไมจึงเกิดการใช้ความรุนแรงในชุมชน ลุงเกตุให้ตอบได้เพียงว่าเพราะความรักชาติ เขาจึงย้อนกลับไปว่าแล้วพวกทหารไม่รักหรือ ลุงเกตุตอบว่า รัก แต่เขารักกันคนละแบบ คำตอบที่ลุงเกตุตอบไม่สามารถทำให้เขาเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น แม้แต่ครูที่โรงเรียนก็ไม่มีใครให้ความกระจ่างแก่เขาได้นอกจากการสอนให้เกลียดชังคอมมิวนิสต์ การที่เขาต้องจากบ้านเกิดมาทำให้เกิดความว้าวุ่น คิดถึงความสัมพันธ์ที่ดีในอดีตรวมทั้งความสัมพันธ์ที่เขาที่มีกับปรียา

ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้เขาว้าวุ่นใจคือ ครูเตือนใจผู้มีรอยยิ้มรูปเดียวกับปรียา แต่มีนิสัยชอบพูดทะเล่ตึงตัง และมักถูกครูนำไปนิเทศ รวมทั้งเพื่อนนักเรียนแอบนำกระบอกไปส่องใต้กระโปรง และครูเตือนใจยังชวนเขาไปรอกกะแนที่บ้าน การนั่งกางเกงขาสั้นทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดความกระวนกระวายใจ และนำไปผิ่สนทนาระหว่างครูเตือนใจกับปรียา เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับมาเยี่ยมบ้านก็มักจะเข้าไปนอนคุยกับปรียาเช่นเคย และบางครั้งเผลอหลับไปเพราะความเคยชิน และเมื่อเขาเข้าไปค้นตู้เสื้อผ้าก็ยังเห็นหนังสือโป๊กับปิ่นอยู่ที่เดิม ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครผู้เล่าเรื่องกับปรียาเริ่มเปลี่ยนแปลงจากพี่น้อง เมื่อเขาเริ่มโตขึ้นความเหงาความโดดเดี่ยวของทั้งสองคนเริ่มแปรเปลี่ยนมาเป็นความรักแบบหญิงชาย ครั้งหนึ่งเขาเคยเผลอสัมผัสสร้างปรียา ในคืนต่อมาเขาคิดจะไปขอโทษแต่กลับทำสิ่งตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครผู้เล่าเรื่องกับปรียาดำเนินต่อมาระยะหนึ่งโดยที่แม่ไม่รู้

เมื่อแม่จมอยู่กับห้วงทุกข์จึงไม่มีเวลาดูลูก ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องมีสัมพันธ์ผิดพลาดกับปรียา เพราะปรียาเป็นทุกข์กับการพลัดพรากคนรัก ขาดความรักความอบอุ่น สภาพแวดล้อมดังกล่าวทำให้ทั้งคู่โดดเดี่ยวและเกิดความกลัว ความสัมพันธ์จึงแปรเปลี่ยนเป็นความใกล้ชิดกัน เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องเติบโตมีความต้องการทางเพศ เมื่อเข้าไปอยู่ในห้องนอนปรียา ทั้งคู่จึงได้ก่อความผิดพลาดเกิดขึ้นโดยที่แม่ไม่รู้ จนกระทั่งวันหนึ่งปรียาท้อง แม่เรียกตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับบ้าน ความอ่อนแอของเขาไม่สามารถตอบแม่ได้ว่าจะจัดการกับปัญหาอย่างไร เพราะกลัวชาวบ้านนิเทศ คิดถึงอนาคตและการศึกษาของตัวเองที่เป็นความหวังของแม่ จึงไม่กล้ารับผิดชอบ แม่จึงไล่ให้กลับไปเรียนต่อ เมื่อเวลาผ่านไปตัวละครผู้เล่าเรื่องได้กลับมาบ้านอีกครั้ง จึงรู้ว่าแม่นำปรียาไปทำแท้ง

ดังที่เขาเล่าถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่าสร้างความเจ็บปวดให้กับชีวิตจิตใจปรียาเป็นอย่างมาก เขายังจำรอยยิ้มด้วยแก่นไม้ข่อยต้มเกลื่อนนั้นได้ บัดนี้จะไม่มียิ้มแบบนั้นอีกแล้ว หมอเถื่อนซึ่งแม่พาเธอไปหาเป็นคนทำลายลูก เขาเอาหญาศาสอดเข้าไปในร่างเธอ เขาทั้งทุบทั้งบีบท้อง กระทั่งขึ้นเหยียบจนเธอตกเลือดสลบไสล ครั้นฟื้นขึ้นมามันได้แผ่แผ่ความเจ็บปวดนั้นไว้ในดวงตาเธอ และเพาะบ่มเชื้อไขให้กัดกินร่างกาย ยายแผงหมอกกลางบ้านต้องตำรากไม้เป็นสิบยี่สิบหม้อ กว่าจะจุดให้เธอลุกขึ้นมาเดินเห็นได้อีกครั้ง แต่มันจะไม่ปกติอีกแล้ว " ปรียา ยายแผงไม่ใช่หมอวิเศษที่จะปิดเป่าให้ทุกสิ่งทุกอย่างหวนคืนสภาพเดิมได้

ความปวดร้าวได้กัดกินดวงตาเธอจนกลายเป็นความว่างเปล่า เยี่ยงเดียวกับที่มันกัดกินก้อนเนื้อในกะโหลกของเธอจนไม่เหลืออะไรอีก ... เธอไม่เหลืออะไรเลย แม้เพียงรอยยิ้มซึ่งฉันชอบมอง บัดนี้ไม่ใช่อีกแล้ว เธอยิ้มโดยไม่มี ความหมายมันทำให้ฉันเกลียด (บ้านเกิด : 96-97)

แม้เวลาจะผ่านไปกว่าสามสิบปี แต่ยังมีการใช้ความรุนแรงเกิดขึ้นในชุมชน ดังที่นำเอียดเข้าไปสู่ระเบิดใต้หลังคาบ้านของตัวละครผู้เล่าเรื่อง แล้วนำระเบิดใส่กระเป๋าทิดตัว เมื่อเดินผ่านด่านตรวจของทหารแกว่งหนี ทหารจึงยิงแกทำให้ระเบิดร่างจนเสียชีวิต แม้ยังคงขัดแย้งกับพี่ชายเพราะห้ามไม่ให้ประชุม หรือให้ลูกมีแนวคิดและเดินทิศทางเดียวกับพ่อ แต่ถูกย่อนว่าเป็นนักปฏิวัติกลัวแม่ได้อย่างไร แม้ทหารจะยึดป่าเป็นอุทยานแห่งชาติ ก็ยังมีคนบนภูเขาหรือคอมมิวนิสต์เดินสวนกับตำรวจทหารในตลาด และยังคงมีเหตุการณ์ปรามปรามด้วยความรุนแรง ดังเหตุการณ์ที่ทหารพรานตัดคอคอมมิวนิสต์เสียบประจาน ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้เล่าไว้ว่า เขากลับบ้านพบผีลอยน้ำไหลขึ้นมาจากครั้งก่อนวันที่ชายแต่งงาน คราวนี้มันไหลขึ้นในคลองหลังบ้านของเขาเอง ศพนั้นมาติดอยู่ในพงแขมที่สองพี่น้องเคยเดินกัด คราวแรกเขาคิดว่าปลาตอดหูหายไปข้างหนึ่ง "แต่มีบางคนบอกว่านั้นเป็นฝีมือทหารพราน กระแสน้ำกระซอกเนื้อหลุดจากศพเป็นชิ้นๆ ไม่ผิดเพี้ยนศพซึ่งไหลขึ้นมามีตัวโกสนหลังโรงเรียนเลย ทว่าคราวนี้ฉันไม่กลัวอีก ข้างในร้องบอกฉันว่ามันไม่ใช่สิ่งน่ากลัว แต่มันคือสิ่งอัปมงคล ฉันมีแต่ความชิงชัง" (บ้านเกิด:103)

ขณะตัวละครผู้เล่าเรื่องกับพี่ชายกำลังดูศพอยู่นั้น มีคนมาบอกว่าหน้ากิ่งอำเภอทหารพรานตัดหัวพวกบนเขาลงมาตั้งโชว์กลางถนน แม่เป็นทุกข์เป็นร้อนห้ามลูกชายไปดู เพราะพรุ่งนี้จะเป็นวันแต่งงานของลูกชายคนโต แต่ทั้งคู่ยังลงไป "ตอนนั้นถนนยังคงเป็นฝุ่นดินแดง หัวนั้นเลยคลุกฝุ่นมอมแมมจนดูไม่ออกว่าเป็นหัวคนหรือหัวดินปั้น แต่ฉันเห็น-ตาของเขายังไม่มีมือใดลูบปิด! (บ้านเกิด : 103-104) เสือข่วนยังคงนิสัยเกรงเคียดแค้นเรื่องส่วนตัวเช่นเดิม ประกาศไม่ยอมให้พี่ชายตัวละครผู้เล่าเรื่องแต่งงาน นำอำนาจมาใช้ในทางที่ผิด วันรุ่งขึ้น เสือข่วนลากปืนยิงคนในงานแต่งงานตายแปดศพและมีคนบาดเจ็บสิบสองคน ด้วยเหตุผลว่า "คอมมิวนิสต์แต่งงานได้อย่างไร" สิ่งเหล่านี้เป็นความสัมพันธ์และผลกระทบทำให้เกิดภาพฝังใจต่อตัวละครผู้เล่าเรื่อง ที่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์ทำให้บ้านเกิดกลายเป็นความทรงจำที่สร้างความเจ็บปวดให้ชีวิต แม้เขาจะไปหาจิตแพทย์ก็ช่วยอะไรไม่ได้เพราะหมอบอกว่าเขาคิดมาก แต่เขาย้อนว่าหากหมอลองมาเกิดในพื้นที่สงครามระอุร้อนอย่างเขา หมอถึงจะเข้าใจ ส่วนชาวบ้านก็ยังมองเขาด้วยสายตาเหยียดหยัน สิ่งเหล่านี้สร้างผลกระทบต่อจิตใจสำนึกที่ตามหลอกหลอนตลอดเวลา ดังเหตุการณ์ที่ฝันถึงปริยาดังนี้

ตัวละครผู้เล่าเรื่องฝันว่าได้กลับบ้านอีกครั้ง ช่วยพี่ที่ถูกกดและหาบน้ำขึ้นรดสวนพริก เห็นปริยา กำลังหาบน้ำอยู่ด้วย เธอไม่พูดกับเขาเพียงแต่มองด้วยสายตาขณะหนึ่งมีไมตรีกับบางขณะกล่าวโทษ เขาจำไม่ได้ละเอียดยาวที่พูดกับเธอว่าอะไร แต่เป็นในลักษณะกระแหนะกระแหนะไม่ให้เธอมาช่วย เขารู้ว่าพี่กลัวอืดอืด แต่นั่นยิ่งทำให้อืดอืดมากขึ้น เขาจำไม่ได้เช่นกันว่าเธอตอบพี่ไปว่าอย่างไร แต่เป็นในเชิงเสียดสีและทำร้ายจิตใจเขา ตัวละครผู้เล่าเรื่องแอบหลังพี่ เสียใจ สะทอนใจ กระทั่งที่สุดต้องเดินหนี เธอยังคงหาบน้ำตามมา ยังคงพูดเรื่อยโดยไม่สนใจน้ำตาซึ่งไหลลงอาบหน้า เขาจำได้ว่าเป็นทางขึ้นไปบนศาลาริมคลอง ในชีวิตจริงเขาไม่เคยเห็นศาลานี้ แต่ทำคล่องนั้นเขาจำได้แม่น เป็นท่าหลังโรงเรียน ในบรรยากาศวันที่เขายืนดูผีลอยน้ำติดหัวโกสน เพียงแต่ไม่เห็นโรงเรียน ไม่มีน้ำทันฝั่งและไม่มีฝนตก มีเพียงผู้หญิงรุ่มป่า สี่ห้าคนอาบน้ำอยู่ในคลอง

ขณะพวกเขา กำลังอยู่บนศาลานั่นเอง เสือข่วนกับคนหนุ่มอีกสี่ห้าคนผ่านมา เสือข่วนชวนลามปริยา พรรคพวกของเสือข่วนชวนกันให้ร้องสนุกสนาน เขาได้แต่ยืนมอง ไม่รู้จะทำอย่างไรดี นึกภาวนาขอให้พวกเขาแค่ล้อเล่น ทว่าตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่านั่นไม่ใช่การล้อเล่น เพราะเสือข่วนกระซอกเสื้อของเธอออก

ปรียากรีดร้อง พวกคนหนุ่มยังหัวเราะ ฮาฮา เขาถลันเข้าไปห้าม แต่พวกนั้นกลับทำและพูดเหยียดหยามทำให้เขากลับขึ้นมาจริง ๆ ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี "เบื้องหน้าฉัน— มนุษย์กำลังกลายเป็นอะไรไปไม่รู้ โศกนาฏกรรมกำลังจะเกิด สิ่งซึ่งฉันพอจะทำได้ก็คือปฏิเสธความผิดของตนเองแต่ในอดีต พยายามคิดว่าเธอกลายเป็นบ้าไปแล้ว เป็นเพียงหญิงบ้าคนหนึ่ง เธอไม่ใช่คนรักของฉันอีก" แล้วตัวละครผู้เล่าเรื่องก็เสียงหนีออกจากศาลา พวกผู้หญิงซึ่งอาบน้ำอยู่ได้ยินเสียงร้อง เลยวิ่งกรูกันขึ้นมาเจอเขากำลังคิดหนีจึงกล่าวประณามเสียงมากมาย เขายังคงจำคำพูดนั้นได้ว่า "หากไม่คิดว่าเป็นเมียแก่ ก็ควรให้รู้บ้างว่ามันเป็นผู้หญิง! ปรียา จะให้ฉันทำอะไร? ... ฉันได้แต่แก้ตัวว่าจะออกมาเรียกให้พวกหล่อนช่วย จับพลันฉันได้ยินผู้หญิงคนหนึ่งตะคอกขึ้น—หยุดนะไอ้เสือข่วน ฉันจำได้แม่นอย่า เสียงนั้นคือเสียงแม่—ฉันหันไปมอง— เสือข่วนหันมา เอ็ม.16 ประทับไหล่แล้วกระสุนก็คำราม..." (บ้านเกิด : 106-107)

เมื่อผ่านเหตุการณ์ใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามคอมมิวนิสต์จนหมดไป กนกพงศ์ชัยชี้ให้เห็นว่า ยังมีเงื่อนไขที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนำกฎหมายมาใช้เพื่อผลประโยชน์ตน รวมถึงการไม่ได้แก้ไขปัญหาคีชีวัน เสรฐภักดิ์ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ยังคงใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหาเช่นเดิม ดังปรากฏในเรื่อง ยามเช้า และเพื่อนระหว่างทาง

1.4 เรื่องยามเช้า

1.4.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องยามเช้านำเสนอผ่านการมองของชายผู้หนึ่งบังเอิญเข้าไปเห็นเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงที่สถานีรถไฟ เมื่อเขาผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วให้มัด ชายร่างใหญ่และเก๋อี้มผู้เป็นคอนงานซ่อมทางรถไฟ ฟังว่ากลุ่มสหภาพแรงงานได้พาชาวสวนยาง ผู้ประสบปัญหาการค้าขายตกต่ำประท้วงเพื่อเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือ แต่รัฐกลับเพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ในอดีตชาวบ้านเคยขอความช่วยเหลือจากพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐ แต่ปัจจุบันไม่มีพวกเขาคอยช่วยเหลืออีกแล้ว ดังที่ชายร่างใหญ่ได้กล่าวว่าดีแล้วที่เด็กหนุ่มไม่ไป那儿เมื่อคืน แล้วบอกว่าตัวละครผู้เล่าเหตุการณ์อยู่ที่นั่นตลอดคืน "ฉันพอจะนึกภาพความวุ่นวายออกแกอาจถูกเหยียบจนหมดไปเลยก็ได้ ใครจะไปรู้ หากเป็นแบบนั้นนะ ถึงแกจะตายสักร้อยหนพันหนก็ไม่รู้จะเอาความผิดจากใครได้เหมือนกัน ว่าไหมมัด" (ยามเช้า : 124)

เขาบอกว่าดีที่มัดห้ามเขาไว้ เพราะเคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อสู้กับรัฐมาก่อน ย่อมรู้ว่ารัฐไม่เคยฟังคำขอร้องใดจากประชาชนนอกจากใช้ความรุนแรงปราบปราม แต่ถึงอย่างไรเด็กหนุ่มก็บอกว่ายอยากไปอยู่ดี ทั้งที่มัดสงสัยว่าในเมื่อมีข้าวให้กินอิ่มท้องแล้วจะต้องคิดอะไรอีก แต่เด็กหนุ่มบอกว่าต้องคิดบ้างอย่างน้อยพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องก็ยังตัดขาดอยู่ วันหนึ่งตัวเขาเองอาจต้องกลับไปเป็นชาวสวนยาง จึงต้องเรียนรู้เรื่องพวกนี้ไว้บ้าง เพราะเชื่อว่าวิธีการต่อสู้แบบอหิงสาเป็นการต่อสู้แบบใหม่ และมันเป็นวิธีเดียวที่ชาวบ้านอย่างพวกเขาจะทำได้ แต่ชายร่างใหญ่กลับระเบิดหัวเราะเยาะวิธีการต่อสู้ที่เด็กหนุ่มกล่าวถึงจนมวนยาหล่นจากปาก เขาได้แจ้งว่ามันอาจมีความผิดพลาดบ้าง "แต่ก็ต้องค่อย ๆ เรียนรู้กันไป วันหนึ่งมันต้องได้ผลเองแหละ อย่างว่า ตอนนี้เราไม่มีพวกแดงให้วิ่งเข้าไปหา ทั้งเรายังทำแบบนั้นไม่ได้แล้วด้วย..." (ยามเช้า : 123-124)

เมื่อคอมมิวนิสต์ถูกรัฐปราบปรามลง ชาวบ้านได้รวมตัวตั้งสหภาพแรงงานขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนต่อรองกับรัฐด้วยสันติวิธี แต่ในที่สุดรัฐยังคงใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ประท้วง ซึ่งแสดงให้เห็นจากการจับหัวหน้ากลุ่มผู้นำขึ้นรถไฟเพื่อนำไปโยนทิ้ง การกระทำดังกล่าวได้สร้างปัญหาอื่นๆตามมามีดังนี้

1.4.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

กลุ่มแกนนำเรียกร้องให้รัฐจัดการหาคนทำผิดมาลงโทษ แต่รัฐไม่ยอม กลุ่มแกนนำเลยได้ตอบ โดยการจับผู้จัดการโรงงานไว้เป็นตัวประกัน เพื่อเรียกร้องให้รัฐจัดการจับตัวคนฆ่าหัวหน้ากลุ่มสหภาพมาลงโทษ แต่รัฐไม่จัดการตามที่ประชาชนต้องการ จึงเป็นที่มาของการรวมตัวยึดสถานีรถไฟประท้วงทั้งเรื่องราคายาง และขอความเป็นธรรมในการจับตัวคนกระทำผิด ปรากฏว่ารัฐใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยการนำหน่วยคอมมานโดเข้าสลายม็อบ โดยการลั่นระฆังรถไฟ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่ากลุ่มการประท้วงกำลังทำลายทรัพย์สินของราชการ การใช้กำลังความรุนแรงเข้าจัดการกับปัญหาในครั้งนี้ทำให้มีคนเหยียบกันตาย และรถไฟถูกเผา รวมทั้งความเดือดร้อนของผู้โดยสารที่สัญจรตลอดเส้นทางสายใต้

เรื่องยามเข้าสะท้อนการจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจของชาวสวนยางด้วยการใช้ความรุนแรงแทนการแก้ที่ต้นตอของปัญหาความเป็นอยู่โดยตรง ทำให้มีการตอบโต้และการสูญเสียก็เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่าชาวบ้านจะต่อสู้ร่วมกับคอมมิวนิสต์ด้วยกำลังอาวุธหรือติดต่อกับวิธืหิงสา รัฐก็ยังขาดความจริงใจที่จะแก้ปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนเหมือนเดิม ช้ำยังกล่าวหาพวกเขาว่าเป็นโจร เพื่อนำกองกำลังปราบปรามได้อย่างชอบธรรม จะเห็นได้จากการนำกองกำลังล้อมจับกลุ่มผู้ประท้วงที่อาศัยอยู่บนภูเขาด้วยความรุนแรง

1.5 เรื่องเพื่อนระหว่างทาง

1.5.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้นำเสนอชีวิตของคนงานเหมืองผู้ต้องออกไปทำงานต่างถิ่น เขาได้ทิ้งเมียให้อยู่กับบ้านคนเดียว เมื่อกลับมาบ้านพบเมียเป็นชู้กับครูใหญ่ ต่อมาได้ตามไปฆ่าครูใหญ่ที่บ้านและถูกจับได้ในที่สุด ในตอนนั้นแม้คอมมิวนิสต์จะถูกปราบปรามลงแล้ว แต่กฎหมายคอมมิวนิสต์ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข ประจวบกับครูใหญ่เป็นเพื่อนคบหากับตำรวจ ตำรวจเลยนำข้อกล่าวหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์มาลงโทษ

1.5.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ตำรวจอีกนายหนึ่งไม่เห็นด้วยกับเพื่อนคู่คบหาครูใหญ่จึงปล่อยตัวนักโทษ เพราะการจับตัวครั้งนี้เพื่อปล่อยแล้วไล่ล่าปิดปาก ตำรวจทั้งสองนายจึงทะเลาะกัน ตำรวจที่เป็นเพื่อนคู่คบหากับครูใหญ่ทำร้ายร่างกายตำรวจนายที่ไม่เห็นด้วยและนำตัวไปขังแทน นักโทษขึ้นรถไฟหนีการจับกุม และเล่าเรื่องนี้ให้กับชายแปลกหน้าผู้หนึ่งฟังโดยไม่รู้ว่าเป็นตำรวจนอกเครื่องแบบอีกนายหนึ่งที่กำลังตามตัวเขาอยู่ ว่าตนเองได้ยอมรับความผิดที่ได้ฆ่าครูใหญ่ไปแล้ว แต่จะให้ยอมรับว่าเป็นคอมมิวนิสต์ทั้งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ด้วยเหตุผลเพียงรักษาเกียรติครูใหญ่ไม่ให้ใครรู้ความจริงว่าตายเพราะเป็นชู้กับเมียชาวบ้าน "เพราะอิทธิพลของไอ้ครูใหญ่นั้นแหละ ใครก็ต้องรู้ละว่ามันตายเพราะความระยำของตัวเอง แต่คนระดับนั้นอุตส่าห์สร้างบารมีมาชั่วมัยขึ้นจุดสุดท้ายสรุปออกมาทำไมไม่แตกเช่นนั้นละก็ เท่ากับทั้งชีวิตสูญเปล่า พวกตำรวจที่เป็นคู่คบหาเลยยึดเยียดให้ว่าผมเป็นสมาชิกของแก๊งใต้ดิน ทำงานให้คอมมิวนิสต์อะไรไปโน่น ผ่าเถอะหน้าตาของพวกนั้นผมยังไม่เคยเห็น จะให้ยอมรับได้ไง" (เพื่อนระหว่างทาง : 112)

ตำรวจนอกเครื่องแบบหัวเราะเบาๆ เมื่อถอนแก้วออกจากปากแล้วถามว่า "ถึงยุคนี้แล้วยังมีพวกนั้นหลงเหลืออีกหรือ" "ขนาดจะตั้งข้อหาผมยังไม่ดูตาม้าตาเรือ ไม่ว่ามันจะเป็นได้หรือไม่ แล้วอย่างขึ้นผมไปรับเข้าก็โง่บัดซบละ" (เพื่อนระหว่างทาง : 112) ตำรวจจึงใช้ความรุนแรงซ้อมเขา แต่เขาก็ไม่ยอมรับอยู่ดี เพราะได้สารภาพไปแล้วว่าฆ่าครูใหญ่เพราะอะไร แล้วทำไมต้องเพิ่มข้อหาให้ตัวเองเพื่อให้ครูใหญ่ได้

หน้าตาเพิ่ม ตำรวจเห็นว่าเขาไม่ยอมแน่แล้วเลยจับโยนเข้าห้องขัง รอส่งตัวไปจังหวัด จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายยังคงถูกใช้เป็นเครื่องมือให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปราบปรามศัตรูของตน แม้บุคคลนั้น จะไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ก็ตาม ทำให้เกิดการชำระความผิดคนละข้อหา และเป็นเงื่อนไขนำมาแก้แค้นส่วนตัว ได้โดยง่าย ในที่สุดคนงานเหมืองก็ต้องถูกจับไปปรับโทษที่ตนเองไม่ได้กระทำ

กนกพงศ์นำเสนอปัญหาความขัดแย้งในอดีตซึ่งเป็นความขัดแย้งระดับโลกมาสู่รัฐ แสดงให้เห็น การใช้กลไกของรัฐรวมทั้งการใช้สงครามและความรุนแรงเข้าปราบปรามศัตรู ไม่ว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์ หรือ ขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิม ทั้งในชุมชนพุทธศาสนาและชุมชนมุสลิมที่มีวัฒนธรรม ระบบคุณค่าที่ประสานการดำรงอยู่ร่วมกันไปตามบริบท แม้จะมีปัญหาในชุมชนชาวบ้านก็มีวิธีการช่วยเหลือกัน เพื่อไม่ให้ปัญหาลูกกลามสัมพันธ์กันจนวิกฤต เมื่อนโยบายถูกใช้ในพื้นที่ได้นำความสูญเสียทั้งชีวิต ระบบคุณค่า ความสัมพันธ์ในครอบครัว และยังส่งผลกระทบต่อตัวบุคคล รวมทั้งการทำลายจิตใต้สำนึกส่วนบุคคลลง แม้ การปราบปรามของรัฐด้วยสงครามและการใช้ความรุนแรงจะสิ้นสุดลง ประชาชนเปลี่ยนยุทธวิธีการต่อสู้ด้วยการตั้งสภาพขึ้นมาเรียกร้องขอความเป็นธรรม แต่ยังไม่สามารถทำให้รัฐนำปัญหาไปใคร่ครวญเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนอย่างแท้จริง รัฐกลับสร้างข้อกล่าวหาว่ากลุ่มผู้ประท้วงเป็นโจร รวมทั้งการนำกฎหมายไปใช้เพื่อแก้แค้นส่วนตัว จากกลุ่มความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์ และขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิม ย่อมชี้ให้เห็นว่ารัฐขาดความจริงใจรักษาสันติภาพ ขาดมิติการมองความแตกต่างหลากหลาย การดำรงอยู่ของปัจเจก และความแตกต่างของวิถีชีวิตวัฒนธรรม จึงเลือกใช้สงครามและความรุนแรงเข้าจัดการกับปัญหา

2. ปัญหาทุนนิยม

เมื่อผ่านยุคการใช้สงครามและความรุนแรงปราบปรามคอมมิวนิสต์ รัฐได้นำระบบทุนนิยมมาบริหารประเทศ นโยบายที่รัฐส่งเสริมคือการผลิตภาคพาณิชย์ อุตสาหกรรม ธุรกิจ และการบริการ ที่ต้องอาศัยทุน ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรธรรมชาติใช้เป็นปัจจัยการผลิต พร้อมกับการนำความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นตัวเร่งปริมาณการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค นโยบายดังกล่าวได้ถูกนำไปบริหารประเทศโดยผ่านกลไกของรัฐ อย่างการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การศึกษาให้มีการดำเนินงานประสานสอดคล้องไปสู่ทิศทางเดียวกัน การพัฒนาที่อาศัยทุนเป็นปัจจัยหลักทำให้ผู้มีเงินเป็นปัจจัยพื้นฐานมีโอกาสจะพัฒนากิจการสร้างความร่ำรวยให้กับตนเองและพวกพ้อง โดยอาศัยฐานอำนาจและอิทธิพล เพื่อการระดมทุนที่มีอยู่ภายในประเทศมาประกอบการผลิต โดยไม่คำนึงว่าจะไปรุกรานความเป็นอยู่โดยรวมหรือไม่ การพัฒนาเพียงทิศทางเดียว และขาดการมองความแตกต่างหลากหลายทำให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบต่อ การดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ ดังที่ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มปัญหาที่กนกพงศ์ นำเสนอไว้ 4 กลุ่ม คือ 2.1 ปัญหาในชนบท 2.2 ปัญหาชนบทล่มสลาย 2.3 ปัญหาในเมือง 2.4 ปัญหาวิกฤตในเมือง

2.1 ปัญหาในชนบท

กนกพงศ์นำเสนอพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกทั้งด้านดีและด้านเลว ภายใต้กระแสทุนที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงชนบท ซึ่งก่อให้เกิดการปะทะและขัดแย้งจนเกิดเป็นปัญหา เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงส่งผลกระทบต่อเป็นวิกฤต ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มไว้ดังนี้ 2.1.1 ปัญหานโยบายของรัฐรุกรานสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ 2.1.2 สะท้อนปัญหาชีวิต ทศนคติ จิตใจ และพฤติกรรมชนผู้ใช้แรงงาน 2.1.3 นำเสนอปัญหาแนวทางการดำรงชีวิต

2.1.1 ปัญหานโยบายของรัฐกรรณสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ

ชนบทเป็นพื้นที่นอกเขตเมือง ประชากรโดยส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีพโดยการทำการเกษตร และมีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อการยังชีพ มีโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น และระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่ใช้เป็นวิถีปฏิบัติให้ปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน ดำรงความสัมพันธ์ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพ เมื่อเกิดปัญหาจะมีการเกื้อกูลช่วยเหลือกันแก้ปัญหาไม่ให้ลุกลามจนเกิดวิกฤต เมื่อนโยบายของรัฐถูกนำมาใช้พัฒนาชนบทได้ไปทำลายศักยภาพของชุมชน ที่มีโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมหล่อหลอมให้เกิดการดำรงอยู่อย่างเป็นองค์รวม เมื่อชุมชนไม่สามารถยืนบนรากฐานการพึ่งพาตนเองได้ ปัญหาจึงเกิดขึ้นและสัมพันธ์กันทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน ดังปรากฏในเรื่อง แพะในกูโบร์ แม่ผดแห่งหุบเขาน้ำตก โลกใบเล็กของซัลมาน วันรอ

2.1.1.1 เรื่องแพะในกูโบร์

2.1.1.1.1 สาเหตุของปัญหา

เมื่อรัฐนำแนวคิดของระบบทุนนิยม ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ และความทันสมัยของเทคโนโลยีไปพัฒนาให้ชนบทมีความเจริญ โดยใช้ระบบกลไกของรัฐควบคุมการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันนั้น จะเห็นได้จากรัฐใช้ระบบการศึกษาเป็นสื่อแนะนำแนวคิดการพัฒนาไปให้ประชาชนเรียนรู้ และนำไปใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน ดังที่อานนท์ตัวละครเอกได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาของรัฐในระดับปริญญาโททางการบริหาร แล้วนำแนวคิดไปพัฒนาชุมชน การที่อานนท์มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถเพื่อมาพัฒนาธุรกิจ เนื่องจากอานนท์เป็นบุตรชายของนายกเทศมนตรีอมร ผู้มีชื่อเสียงจากการประกอบธุรกิจโดยสารถยนต์ข้ามจังหวัด และเป็นผู้มีทรัพย์สินทั้งที่ดินและเงิน ปัจจัยดังกล่าวสร้างโอกาสให้อานนท์นำไปพัฒนาธุรกิจแทนพ่อที่กำลังเตรียมปลดระวางภาระหน้าที่การงาน และถ่ายโอนทรัพย์สินที่มีอยู่พร้อมกับชื่อเสียงที่ส่งสมมาให้อานนท์ดำเนินงานต่อไป

ทว่าแนวคิดที่พ่อและแม่ของอานนท์ใช้พัฒนาธุรกิจกลับสวนทางกับแนวคิดที่อานนท์ได้รับการศึกษามา ด้วยความเชื่อทางพุทธศาสนาว่า การเติบโตทางธุรกิจไม่จำเป็นต้องไปล้มล้างคุณธรรม นายอมรสามารถสร้างฐานะครอบครัวเป็นปึกแผ่นได้ด้วยการเดินไปในวิถีเดียวกับคุณความดี มีกิจการหลายอย่างที่เขาคิดเขาสร้างขึ้นโดยไม่มีความคิดเรื่องผลกำไร แต่เพื่อสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในบ้านเกิดเมืองนอน หรือไม่ก็ช่วยเหลือผู้คนให้มีงานทำ ด้วยการทำธุรกิจโดยสารถยนต์ข้ามจังหวัด เพื่อรับคนจรต่างถิ่นที่เป็นชาวมุสลิมกลับมาอยู่อาศัยในที่ดิน จนกว่าจะหาแหล่งทำกินที่เหมาะสมได้แล้วจึงหาทางขยับขยายจากไป และมีหลายคนได้อาศัยที่ดินสร้างครอบครัวเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ เมื่อคนมาอยู่รวมกันหลายครอบครัว มีการสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคมเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวมุสลิมสร้างสถาปัตยกรรม อันเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ทางชุมชน คือการสร้างมัสยิดไว้เป็นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา การที่มุฮัมหมัดมาขอใช้ที่ดินด้วยวาจาเพื่อใช้เป็นที่พักพิงของซักรารี จนก่อร่างสร้างชุมชนขึ้นบนที่ดินของนายกเทศมนตรีอมร ถึงปัจจุบันมีชาวมุสลิมกว่าร้อยคนนอนผิงร่างอยู่ในกูโบร์อันมิได้ขึ้นเป็นร่มอยู่กันสลับ

ตลอดเวลาไม่มีใครคิดอย่างจริงจังถึงเรื่องกูโบร์ยังคงตั้งอยู่ในพื้นดินซึ่งมีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย แต่เพราะคำพูดเพียงประโยคเดียวของนายกเทศมนตรีอมร "เอาสีจะเป็นไรไป" (แพะในกูโบร์ : 298) ทำให้เอกสารแสดงกรรมสิทธิ์กลายเป็นกระดาษว่างเปล่า เพราะคำสัญญาของนายกเทศมนตรีอมรที่ว่า "วาจาถือกฎหมายของจิตใจ" (แพะในกูโบร์ : 298) ทำให้สัญญาอันยงคงทนมาตลอดระยะเวลาสามสิบปี วิถีทางการพัฒนาธุรกิจดังกล่าวไม่ได้สร้างความเคร่งเครียดอย่างใด แต่กลับนำความสุขใจมาให้พ่อและแม่

ของอาานนท์ เมื่อเทียบดอกผลค่าเช่าที่ดินของชาวมุสลิมกับค่าเช่าบรรดาตึกแถวร้านค้าบริเวณตลาดมีมูลค่ามากกว่าหลายเท่า และมีหลายกรณีที่ยกค่าเช่าคืนให้ชาวมุสลิมไป ทั้งนี้เนื่องมาจากแนวคิดที่ว่า "ประโยชน์โภชนาผลด้านตัวเงินเป็นเรื่องเล็กน้อยในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพราะทุกคนคือเพื่อน และทั้งหมดเหล่านั้นก็ล้วนมีส่วนสร้างฐานะครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงด้วยสายใยที่มองไม่เห็น" (พระในกุโบร์ : 294) แนวคิดและการกระทำของนายกเทศมนตรีร่วมกับภรรยา เป็นสิ่งยืนยันให้เห็นความสัมพันธ์เดิมของผู้นำในชุมชนใช้ทุนและอำนาจของตนอุปถัมภ์ผู้ยากไร้ ทำให้ชาวมุสลิมตอบแทนสิ่งมีค่าทางจิตใจ นั่นคือ ความรักความศรัทธา และการให้ความช่วยเหลือเป็นการตอบแทนซึ่งทำให้ชุมชนมีความสุข

การดำรงอยู่ในวิถีดั้งเดิมดังกล่าว ทำให้ผู้นับถือศาสนาพุทธและอิสลามสามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างสันติ จะเห็นได้จากการปฏิบัติตนของชาวมุสลิมในอดีต ถึงแม้พวกเขาจะเสียชีวิตและนอนฝังร่างอยู่ภายในกุโบร์แล้ว แต่พฤติกรรมของพวกเขายังสามารถชี้ให้เห็นระบบความสัมพันธ์ในวิถีดั้งเดิม ก่อนที่รัฐจะนำนโยบายเข้ามาพัฒนาชนบทได้เป็นอย่างดี ดังภาพความรักความเอ็นดูของคนเฒ่าคนแก่ที่กอดจูบจับแก้มเด็กชายอาานนท์ มุฮัมหมัดยอมให้ขี่คอ ซอและห์เคยประดิษฐ์ล้อไม้ไผ่ให้เขาเล่น คอติยะฮ์ก็รักใคร่เอ็นดูเช่นกัน หล่อนเคยอุ้มร่างเขาวิ่งไปสุสานเวลาเมื่อคราวทำงาปลาติดคอ อีกครั้งที่เด็กชายอาานนท์ผู้เคยร้องไห้จ๊าดกใจเสียงร้องของแพะ ต่อมาไม่นานกลับวิ่งไล่ตังทั้งคราแพะไปทั่วกุโบร์ ความซุกซนของเขาได้ไปเก็บชีแพะกินด้วยเข้าใจว่าเป็นลูกเพลา จนเพื่อใช้ละเมอออกมาเป็นเสียงแพะ ะกะอเซ็มนี่เองที่เป็นผู้ขอคู่ออร์แล้วจรดแก้มลงแนบแก้มอันร้อนผ่าวจนอาานนท์หายเป็นปกติ

นิอัสมาะภรรยาของวะกะอเซ็มก็รักอาานนท์ดุจเดียวกับบุตรชายของตน การให้อานนท์ดื่มนมจากอกเคียงคู่กับอับดุลผู้เป็นบุตรชาย จนทำให้จิตใจหล่อนแยกไม่ออกว่าใครเป็นใคร และนางอีกเช่นกันที่ยอมเสียสละชีวิตเพื่อช่วยชีวิตอาานนท์ โดยใช้ร่างอันใหญ่กอดทับร่างเขาไว้แน่นให้พ้นจากการไล่ตามของสุนัขบ้า จนนางเองที่ต้องถูกจับล่ามโซ่ร้องเสียงครวญครางด้วยพิษไข้กระทั่งเสียชีวิต การตายของนิอัสมาะไม่ได้ทำให้วะกะอเซ็มผู้เป็นสามีติดใจโทษใครหรือคิดเป็นบุญคุณแต่อย่างใด สิ่งเหล่านี้เป็นผลสะท้อนจากความดีของนายกเทศมนตรีร่วมกับภรรยาซึ่งเคยช่วยเหลือชาวมุสลิม ดังคำพูดของวะกะอเซ็มที่กล่าวว่า "พระองค์มีพระประสงค์เช่นนั้น เป็นความกรุณาของอัลลอฮ์ที่ดูแลอาานนท์ยังอยู่" (พระในกุโบร์ : 289) อีกทั้งเป็น การสะท้อนให้เห็นคุณค่าของศาสนาอิสลามอันแฝงอยู่ในจิตใจของชาวมุสลิมดังการแสดงความรักอ่อนน้อม ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณกับตน การดำรงอยู่ของครอบครัวนายกเทศมนตรีร่วมกับชาวมุสลิมจึงเป็นความสัมพันธ์ในเชิงองค์รวม

เมื่ออาานนท์นำความรู้ที่เรียนมาจากระบบการศึกษาของรัฐมาใช้ดำเนินธุรกิจแทนพ่อ เขาเริ่มต้นพัฒนาธุรกิจด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการเดินรถระหว่างจังหวัด มาดำเนินธุรกิจโดยสารรถทัวร์ระยะไกลสู่เมืองหลวง พร้อมกับการขยายเส้นทางการเดินรถ ซึ่งต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก เขาจึงขายตึกแถวบริเวณตลาดสดเพื่อเพิ่มจำนวนรถขึ้นเรื่อยๆ จากสี่คันเป็นสิบหกคัน จนสามารถเพิ่มได้ถึงยี่สิบคัน การดำเนินธุรกิจในระยะนี้ยังสามารถทำให้พ่อแม่และชาวมุสลิมยอมรับได้ ด้วยความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาของรัฐที่อาานนท์ร่ำเรียนมาทางการบริหาร ในระดับปริญญาโท ซึ่งเป็นระบบการศึกษาระดับสูงที่ทุกคนยอมรับนับถือว่าอาานนท์จะสามารถนำหลักเกณฑ์ความรู้สมัยใหม่ และความลึกซึ้งในขั้นตอนการแข่งขันมาพัฒนาธุรกิจให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นได้

ทว่าการนำความรู้จากระบบการศึกษาของรัฐไปพัฒนาธุรกิจไม่ได้มีอาานนท์เพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ยังมีผู้ประกอบการหลายรายพยายามแข่งขันช่วงชิงการนำพาความเจริญให้เกิดขึ้นทั่วตัวเมือง การสร้างศูนย์การค้าก็เป็นตัวบ่งชี้การขยายตัวทางธุรกิจอย่างหนึ่งที่รุกคืบเข้ามาดำเนินกิจการ

ประจันหน้ากับชุมชนมุสลิม ซึ่งกลายมาเป็นตัวแปรอันสำคัญให้ราคาที่ดินรายรอบสูงขึ้นทันที อานนท์จึงเริ่มใคร่ครวญว่าหากปล่อยที่ดินไว้เช่นนี้จะไม่ก่อผลประโยชน์ใดๆ เพราะเมื่ออานนท์ใช้สายตานักพัฒนาธุรกิจมองเปรียบเทียบภาพทั้งสองฝั่งตรงกันข้ามระหว่างศูนย์การค้ากับชุมชนมุสลิมว่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง นั่นคือภาพของศูนย์การค้าที่ถูกสร้างเป็นตึกสี่ชั้นรูปทรงแปลกตา ดูทันสมัยกว้างขวางโอ่อ่าติดกระจกใสรอบด้าน กับภาพความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมที่เป็นบ้านไม้หลังเก่าเกาะด้วยสนิมไหม้เพียบตั้งเรียงรายซ้อนทับกันอยู่ท่ามกลางแสงแดด แม้กำลังกระตือรือร้นขยายเติมไปด้วยฝุ่นและแมลงวันตอมพร้อมด้วยภาพเด็กชายแต่งตัวสกปรกมอมแมมเล่นไล่ตึงแคราแพะที่มีขนเป็นสังกะตัง

จะเห็นว่าภาพฝั่งศูนย์การค้าเป็นสภาพความเป็นอยู่ของคนมั่งมีที่มั่งคั่งแล้วสวยงามสบายตา ในขณะที่ฝั่งตรงกันข้ามคือสภาพความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมผู้ยากจน ซึ่งมองแล้วชวนสังเวช สภาพสถานที่ทั้งสองฝั่งตรงกันข้ามอันแตกต่างกันนี้เองถูกนักพัฒนาธุรกิจใช้ความรู้ที่ร่ำเรียนมาตัดสินว่าโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมุสลิมเป็นสิ่งขัดแย้งกับความเจริญ ดังคำบรรยายที่กล่าวถึงลูกค้าในร้านฟาสต์ฟู้ดนามแคนดักก็มองผ่านกระจกใสออกมาแล้วทำให้ "กาแฟชาตรสละมุน ไก่ทอดเผื่อนคอ และเหม็นหิน" (แพะในกุโบร์ : 285) การพัฒนาธุรกิจที่มีการขยายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง จนรุกคืบมาประจันหน้ากับชุมชนมุสลิม ทำให้นายกเทศมนตรีพร้อมเกรงว่าอานนท์จะนำที่ดินไปเป็นทุนในการขยายกิจการ เขาจึงเปรยว่าจะยกที่ดินในเขตกุโบร์ให้เป็นสาธารณะ แต่ด้วยความไวเนื้อเชื้อใจในคำสัญญาที่อานนท์จะไม่ใช้สิทธิ์ตามกฎหมายในที่ดินมารุกรานวิถีชีวิตชาวมุสลิม ดังที่เขาเคยกล่าวไว้ว่า "พ่อไม่ต้องห่วงหรอก ผมไม่เอาที่ดินตรงนั้นไปทำอะไรหรอกนะ" (แพะในกุโบร์ : 296) เพราะนั่นคือเตียงนอนของมุฮัมหมัด เตียงนอนของคอดียะห์ เตียงนอนของนิฮัสมาะโลกอันสงบของใครต่อใครที่เขารักและผูกพัน จึงทำให้นายกเทศมนตรีอวดใจว่าจะไม่มีการย้ายชาวมุสลิมออกจากชุมชน

แต่เมื่อราคาที่ดินในเมืองถีบตัวสูงขึ้น และมีแนวโน้มว่าราคาจะสูงขึ้นอีกในอนาคต ดังที่ก้อหูนกล่าวกับอานนท์ว่า "วันนี้ที่ที่ดินตกไร่ละสิบล้าน อีกสิบปีข้างหน้ามันจะเพิ่มขึ้นเป็นเท่าไร อาจจะไร่ละห้าถึงหกสิบล้าน หรือไม่ก็ถึงร้อยล้าน" (แพะในกุโบร์ : 303) จากราคาที่ดินที่มูลค่าสูงขึ้นเช่นนี้ อานนท์จึงไม่สามารถทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับพ่อแม่ เขาจึงต้องหาทางขายหรือไม่ก็พัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งทางธุรกิจ เพราะหากเขาไม่ทำในวันนี้ ลูกหลานเขาก็ต้องทำเช่นเดียวกันในอนาคต และเมื่อถึงวันนั้นลูกหลานก็จะคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเพียงอย่างเดียว ไม่คิดหาที่อยู่ใหม่บริเวณชานเมืองและหางานให้ชาวมุสลิมเหมือนเช่นที่เขากระทำอยู่ การดำรงอยู่ของชุมชนมุสลิม จึงกลายมาเป็นปัญหาของยุคสมัยใหม่ ที่อานนท์ต้องนำมาใคร่ครวญดูระหว่างการคำนึงถึงมนุษยธรรม กับการนำที่ดินไปพัฒนาให้เกิดการเติบโตทางธุรกิจ

ในที่สุดเขาก็เลือกย้ายชุมชนออกไปอยู่ชานเมือง โดยไม่ฟังคำทัดทานของพ่อแม่ที่ต้องการให้ชาวมุสลิมอยู่ในเมืองดังเดิม เหตุผลที่อานนท์ใช้อ้างเพื่อความชอบธรรมในการย้ายชุมชนออกไปอยู่ชานเมือง เพราะเขาต้องการพัฒนาธุรกิจโดยสาธารณะทั่วและขยายเส้นทางทางการเดินทางให้มากที่สุดพร้อมกันการสร้างท่าจอดรถ ในขณะที่ปัจจุบันนักธุรกิจหลายรายมีความต้องการเช่นเดียวกับเขา และต่างฝ่ายต่างหาทุกวิถีเพื่อยึดครองเส้นทางทางการเดินทางโดยไม่มีใครคำนึงถึงศีลธรรม ดังคำพูดของก้อหูน นักรบแดนตายในสงครามโจรแบ่งแยกดินแดน ซึ่งบัดนี้ได้มาเป็นผู้ให้คำปรึกษากับอานนท์กล่าวถึงสิ่งแรกของการเป็นนักการค้าของวันนี้คือ "การตัดใจทิ้งอุปนิสัยแบบพ่อของคุณให้หมด นั่นน่าเป็นตะกั่วถ่วงขาคุณชัดๆ ในยุคที่

ต้องแข่งขันกันกระทั่งไม่มีแม้เวลาให้กะพริบตาแบบนี้ ไม่มีใครจะหยุดรอคน ซึ่งคิดจะใช้หัวใจพูดเช่นพ่อคุณ อยู่หรือ" (แพะในกุโบร์ : 304)

ในสภาวะการเช่นนี้ อานนทจึงไม่สามารถคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงชุมชนของ ชาวมุสลิมได้ หากเขายังต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินให้กับบริษัทขนส่งปิโตรเลียมลับล้นบาท เขาจึงลดต้นทุนในการ ดำเนินธุรกิจ โดยการยึดทรัพย์สินที่ดินชุมชนมุสลิม ซึ่งบัดนี้เขามีกรรมสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อมาสร้าง ท่าจอดรถ ดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องและเอื้อประโยชน์กันอย่างดำเนินกิจการนำเที่ยว การสร้างโรงแรมขนาด สามร้อยหกสิบห้อง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสิ่งประกอบ ไม่ว่าจะเป็นมินิมาร์ท สถานบันเทิง โรงนวด ร้านเหล้า บาร์เบียร์ กิจการประกอบทำรถนี้เองที่สามารถเก็บดอกผลมาเกือบหนึ่งให้กิจการขยายเส้น ทางการเดินทางโดยสารเติบโตก้าวหน้า

จะเห็นได้ว่าอานนทอ้างสิทธิตามกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง โดยไม่คิดถึงสิทธิของการดำรงอยู่ร่วมกันตามธรรมชาติที่ทุกคนต่างมีสิทธิในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และเขาไม่ได้คำนึงถึงคุณความดีที่พ่อเคยสร้างสมมา อีกทั้งคุณค่าในระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่ใช้รักษา สัมพันธภาพให้เกิดการดำรงอยู่กันอย่างเกื้อกูล กฎหมายจึงเป็นสิทธิแสดงให้เห็นกฎเกณฑ์ของการพัฒนา ตามนโยบายของรัฐ ที่มีผลให้ผู้นำชุมชนต้องเปลี่ยนทัศนคติและวิถีปฏิบัติเดิมมายึดกฎเกณฑ์การพัฒนาธุรกิจ สมัยใหม่ ซึ่งเป็นเหตุผลที่อานนทนำมาใช้อ้างเพื่อย้ายชุมชนมุสลิมออกไปอยู่ชานเมือง รวมถึงการย้ายกุโบร์ เพื่อสร้างท่าจอดรถแทน จากกรณีที่อานนทกล่าวชุดหลุมศพของชาวมุสลิมโดยไม่เหลือความผูกพัน และไม่ กลัวเรื่องผีหรือไม่มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ การกลับชาติมาเกิด เนื่องมาจากอิทธิพลความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่เป็นศาสตร์อธิบายกฎเกณฑ์ธรรมชาติด้วยการทดลองเพื่อสรุปปรากฏการณ์ต่างๆ ออกมาเป็นเหตุผล ดังที่ ได้อธิบายชีวิตไว้ตามข้อความว่า

"ไม่มีหรือกชีวิตหลังความตาย ไม่มีโลกหน้า ไม่มีแหล่งพำนักของวิญญาณ ไม่มีนรก สวรรค์ ชีวิตเป็นแต่เพียงเซลล์แสนหมื่นล้านเซลล์ประกอบกันขึ้นเป็นเลือดเนื้อ ดำรงอยู่เป็นรูปทรงตัวคน กระทั่งหมดสิ้นพลังงาน แล้วกลายเป็นผงดินจุไม่ผู้ ไม่มีประโยชน์อันใดในการดำรงอยู่ หากคนเราจะต้อง ตายและเกิดใหม่อีกครั้ง- -และอีกครั้ง" (แพะในกุโบร์ : 313) ความรู้ของวิทยาศาสตร์ซึ่งมีความเชื่ออีกด้าน หนึ่งที่รัฐนำมาใช้พัฒนาประเทศร่วมกับระบบทุนนิยม กลายมาเป็นความเชื่อทางเหตุผลที่ทำให้คนเราเชื่อมั่น และต้องการก้าวไปข้างหน้า ความเชื่อดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อความเชื่อเรื่องวิญญาณ หรือกฎความสัมพันธ์ของ สรรพสิ่ง อันเป็นความเชื่อของชุมชนดั้งเดิมที่แฝงอยู่ในกฎของศาสนา ความเชื่อเรื่องผีในรูปแบบของประเพณี ซึ่งเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ในเรื่องวิญญาณหรือการเวียนว่ายตายเกิดให้มนุษย์เชื่อฟังคำสอนเรื่องผลกรรมในขณะ ดำรงชีวิตอยู่ในโลก ซึ่งมีผลต่อชีวิตหลังความตาย หากใครทำดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ใครทำชั่วจะตกนรก และยังมี ผลให้คุณให้โทษต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในโลกหน้าด้วย

ความเชื่อเรื่องวิญญาณจึงมีผลควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ไม่ให้รุกรานการดำรงอยู่ของ มนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งสังคม และธรรมชาติ เพราะกลัวผลกระทบหรือกลัวสิ่งลี้ลับมาลงโทษ ทว่ากระแสการ เติบโตทางธุรกิจอย่างต่อเนื่องจากสังคมรายรอบกลับสวนทางกับความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งกลายมาเป็นเหตุผล สนับสนุนให้อานนทมีความเชื่อมั่นต่อการพัฒนาธุรกิจ ดังข่าวของฝ่ายศิลปวัฒนธรรมกล่าวถึงการขุดพบ วัดเก่าแห่งหนึ่งบริเวณนาทุ่งริมทะเลสาบ ที่ถูกฝังไว้ลึกกว่าสามเมตรและมีอายุเกินสามร้อยปี สิ่งที่พบมาก ที่สุดคือบ่วงบรรจุกระดูกในรูปทรงเจดีย์ ซึ่งมีค่าต่อการศึกษาวรรณคดีศาสตร์ชุมชน แต่เจดีย์ดังกล่าวถูกทุบทิ้ง เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยเพื่อค้นหาวัตถุมีค่า แม้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้ทำหนังสือถึงนาทุ่งเพื่อยับยั้งการขุดแต่ไม่ เกิดผลใดๆ "เพราะผลกำไรของนาทุ่งคือคุณค่าเดียวของบริษัท ดิบตะขาบของแบคโฮจึงพร้อมที่จะบดทำลาย

คุณค่าอื่นใดนอกจากนี้ลง" (พระในกุโบร์ : 312) นี่คือวิถีทางบริษัททำนาทุ่งที่ไม่จำเป็นต้องคิดว่าใครจะต้องสูญเสียสิ่งใดลงไปบ้าง

สำหรับอานนท์ อีกไม่กี่วันเขาต้องนำรถแบคโฮเข้าไปย่ำผิวดินบนโน้ตให้เรียบ และกลบฝังทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความทรงจำของอดีต ซึ่งก่อนหน้านั้นได้กล่าวว่าย้ออานนท์อยู่เสมอว่า "ความคิดเหลวไหลต้องไม่เหลือไว้ในโลกสมัยใหม่ มันมีแต่จะคอยจู่จ้องเราไว้" (พระในกุโบร์ : 312) ความเชื่อเหล่านี้ได้มาปลดพันธนาการความสำนึกผิดชอบชั่วดีของอานนท์ทำให้เขาไม่เชื่อเรื่องวิญญาณ การเวียนว่ายตายเกิด จึงไม่มีสิ่งลึกลับใดใดให้เขาต้องกังวลใจอีก ดังข้อความว่า "ใต้ผืนดินนั้นไม่มีใครอีกเลย ไม่มีภูมิจัมนม ไม่มีคอตีบะฮ์ ไม่มีนิอัสเมาะ นอกจากกระดูกซึ่งรอวันเปื่อยผุ" (พระในกุโบร์ : 313) สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่อานนท์คิดว่าคือสัจจะ และนำวิถีคิดดังกล่าวไปพัฒนาธุรกิจเพื่อสร้างอำนาจและความร่ำรวยให้ตนเอง คู่เคียงกับความต้องการของนักธุรกิจหลายคนในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากรัฐได้ปลูกฝังค่านิยมให้ยอมรับบุคคลเหล่านี้

ทิศทางการพัฒนาดังกล่าว ทำให้มาตรฐานวัดคุณค่าตกอยู่กับผู้มีเงินตรา แม้เบื้องหลังของผู้มีอำนาจจะหาเงินตราจากการฉ้อฉลด้วยวิธีการอับแบบยล ซึ่งน่าตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเงินเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ กลับกลายมามีอิทธิพลเหนือความดี แต่ในเมื่อยุคสมัยเป็นดังนี้ ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ในเมื่อไม่มีวิธีใดเหลือให้เลือกปฏิบัติ ดังคำบรรยายที่สะท้อนค่านิยมมาตรฐานวัดของเงินตรามีอำนาจเหนือความดีว่า "คุณันสี ผู้ชายผู้ก้าวลงมาจากเก้งคันใหญ่ขึ้น แม้เราจะรู้ว่าทั้งเนื้อตัวและจิตใจเขาเต็มไปด้วยความอัปลักษณ์ ทว่าเราจะต้องค้อมหัวให้ด้วยจิตใจศิโรราบต่อตัวเลขในบัญชีธนาคารของเขา คู่เคียงกับจิตใจศิโรราบเมื่อก้มกราบสมณะผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยจริยวัตรอันงดงาม" (พระในกุโบร์ : 319) แม้สิ่งเหล่านี้ทำให้อานนท์คิดว่ามันเป็นตรรกะชนิดใดกันแน่ และเกิดคำถามว่า "ทำไมการก้าวไปสู่คุณค่าของยุคสมัยจำต้องอาศัยทางเดินอันโสมม" (พระในกุโบร์ : 319)

ความต้องการพัฒนาธุรกิจเพื่อสร้างความมั่นคงทางฐานะและชื่อเสียงของอานนท์ กลายมาเป็นข้อกังขาให้พ้องคำถามว่า เขาต้องการความร่ำรวยขนาดไหนถึงจะเรียกว่าความมั่นคง เช่นเดียวกับคำถามของแม่...ต้องการความร่ำรวยขนาดไหนถึงจะพอ อานนท์ตอบไม่ได้ เขาแค่เพียงว่าต้องคว่ำมาให้ได้มากที่สุดและโดยไม่รู้จักสิ้น ในยุคของการแข่งขันมีมือซึ่งมองไม่เห็นผลึกให้เขาต้องเดินเรื่อยไปข้างหน้า ไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม สถานการณ์ที่ไม่แน่นอนนี้ เคยพลิกสถานะของเศรษฐีหลายคนให้กลายเป็นยาจกในชั่วพริบตา จากความต้องการของอานนท์ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นไปของยุคสมัย ที่สร้างค่านิยมให้ทุกคนทำธุรกิจโดยไม่จำเป็นต้องคิดถึงความปลอดภัยของใคร หากการกระทำนั้นสามารถสร้างอำนาจฐานะความร่ำรวยให้กับตนเองได้มากที่สุด นี่เป็นวิถีคิดวิธีปฏิบัติของการแข่งขันในระบบทุนนิยมที่อานนท์และผู้คนในสังคมต่างมุ่งพัฒนาธุรกิจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

เมื่อความเป็นจริงจากสภาพแวดล้อมในสังคมกระทำสิ่งเดียวกัน ทำให้อานนท์ไม่สามารถเลือกคุณค่าเดิมไว้ได้ ถึงแม้เขาจะเข้าใจดีว่า ระบบคุณค่าคือสิ่งหล่อหลอมให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แต่เมื่อเขาเป็นผู้เติบโตมาท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่ต้องแข่งขันกันทางธุรกิจ มันจึงเป็นเรื่องยากแก่การตัดสินใจ เมื่อเขาเลือกที่จะก้าวไปข้างหน้าสู่กระแสยุคใหม่ก็ต้องทนความปวดร้าวกับเสียงสาปแช่งคำ อันเป็นปฏิกิริยาจากคุณค่าของยุคเก่า ถ้าหากเขาเลือกยึดคุณค่าเดิม ยุคใหม่ก็ต้องมองเขาด้วยสายตาคลุมเครือแคลง นั่นหมายถึงเขาจะต้องเป็นผู้แพ้จากความล้มเหลวในชีวิต ธุรกิจการงาน ซึ่งระบบการแข่งขันนี้เองที่จะมอบความบอบช้ำทั้งหมดมาให้แก่เขา การทำธุรกิจในระบบทุนนิยม จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีฐานะอำนาจความร่ำรวยเหนือผู้ใด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็น

การสนับสนุนให้คนเห็นแก่ตัว หรือสนับสนุนให้เกิดลัทธิปัจเจกนิยม ดังที่อานนท์กล่าวไว้ว่า "ความคิดของโลกสมัยใหม่ได้ชิงแนวยาวไปข้างหน้าเป็นเส้นตรงดังให้เราก้าวไป" (แพะในกุโบร์ : 313) จากวิถีชีวิตปฏิบัติของอานนท์ได้สะท้อนแนวนโยบายของรัฐที่มุ่งพัฒนาภาคพาณิชย์ ธุรกิจ การบริการเพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าคุณค่าสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมุสลิม

2.1.1.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

อานนท์เข้าใจว่าระบบทุนนิยมพยายามปลุกฝังระบบคิดทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำพาผู้คนออกจากความเชื่อเรื่องวิญญูะว่ายวนของชีวิต ดังที่อ้างความจำเป็นว่า "โลกจะพัฒนาไปได้อย่างไร หากคนเรายังมัวพะวงต่อการเกิดใหม่ ชีวิตคือปัจจุบัน ไม่มีผลกรรมที่จะต้องชดใช้ในโลกรหน้า และไม่มีควมสืบลับใด ๆ คอยตามเล่นงานเรา" (แพะในกุโบร์ : 314) ความเข้าใจดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อานนท์ครุ่นคิดจนเกิดความกังวลสับสน เมื่อเห็นว่าการย่ำคิดครั้งแล้วครั้งเล่าก็เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของเขาเอง มันจึงไม่ต่างอันใดกับการปลดปล่อยตัวเองออกจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเพื่อสร้างความกล้าตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ลงไปโดยปลอดพ้นจากความรู้สึกเรื่องผลกรรม ดังนั้นการที่อานนท์จ่ายค่าเรือถอนขนย้าย และการจัดหาที่ดินเขตชานเมืองเพื่อสร้างที่อยู่ใหม่ ตลอดจนการจัดหาอาชีพที่ได้สัญญาไว้กับชาวมุสลิม จึงเป็นการป้องกันการรวมตัวของชาวมุสลิมเพื่อต่อต้านการทำธุรกิจของเขา แนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวทำให้อานนท์เกิดความอ้างว้างและโดดเดี่ยวเพราะเขารู้ดีว่า "นั่นไม่ใช่ความรู้สึกของมนุษย์ต่อมนุษย์ แต่เป็นความสัมพันธ์อันผิดแปลกและหยาบช้ำ ที่ไม่สามารถหาคุณค่าหรือความสุขใดๆ ได้" (แพะในกุโบร์ : 322)

แม้อานนท์จะมีความหวังเต็มเปี่ยมในเรื่องธุรกิจและกำลังเดินไปสู่อนาคตอันรุ่งโรจน์ ทว่าเขาต้องพบกับความขัดแย้งในเรื่องจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีตามหลอกหลอน ทำให้ชีวิตกลับกลายเป็นความว่างเปล่า ดังเหตุการณ์ที่เขาแยกจากเพื่อนมานั่งครุ่นคิดอยู่คนเดียวบนตึกศูนย์การค้าชั้นสี่ เมื่อลงมาเกิด ความปั่นป่วนจากเสียงตุ้กม นิ่งในห้องน้ำโดยไม่ปลดตะขอกางเกง ล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ใจ เขายังคิดถึงคำถามที่เคยถามกะเทยคนหนึ่งว่า "มีจริงหรือไม่" แต่ก็ไม่ได้คำตอบอันกระจ่างชัดเพราะเธอไม่เชื่อเรื่องผีและไม่มีข้อพิสูจน์ใดๆ ที่สามารถยืนยันได้ว่ามีจริง อานนท์ยังพยายามหาคำตอบที่เป็นสิ่งยืนยันคุณค่าแท้จริงของการมีชีวิตเพื่อให้ตัวเองพ้นจากความทุกข์ทรมานใจ แต่เขาก็ไม่สามารถปลดปล่อยตัวเองให้พ้นจากสำนึกผิดชอบชั่วดีไปได้ ดังที่เขาได้ไปนั่งฟังดนตรีที่เมมเบอร์คลับแห่งหนึ่ง ได้ยินเสียงดนตรีที่หม่นเศร้าดังมาจากเวทีขับกล่อมไปตามโต๊ะต่างๆ ทำให้ "อานนท์จมดิ่งลงสู่ภวังค์ มีบางอย่างกำลังเพรียกหาเขาจากที่ไกลลิบ แล้วเขาก็สวาท้ำก้าวไป เร่งฝีเท้าเร็วขึ้นกระทั่งกลายเป็นพายุ แล้วกลับลอยวนอย่างนิ่มนวลในความเว้งว่าง" (แพะในกุโบร์: 309)

อีกคืนหนึ่งที่เขาสะดุ้งตื่นขึ้นมาเมื่อฝันเห็นนิอัสมาะ ผู้เคยเลี้ยงดูให้อานนท์ดื่มนมจากอก ในฝันนั้นนิอัสมาะยังอยู่ในวัยสาวกำลังอุม้เขาซึ่งเป็นทารกไว้ในอ้อมแขน แต่แล้วทารกกลับกลายเป็นตัวประหลาดมีเกล็ดเหมือนตะกวดกัดกินเต้านมของนิอัสมาะ แล้วมุดทะลวงลงไปถึงก้นหลุมเพื่อแทะศพทุกศพ ความฝันดังกล่าวทำให้อานนท์นอนไม่หลับเดินย่ำไปทั่วบริเวณบ้านทั้งคืน เพราะยังคงตระหนกและหวาดกลัวเหตุการณ์นั้นอยู่ เมื่อเขาไปถึงสำนักงานในวันรุ่งขึ้น เขาหยิบข่าวที่บริษัททำนากุ้งใช้รถแบคโฮเข้าบดทำลายวัดกุโบรารณโดยไม่เห็นคุณค่ามาอ่านอีกครั้ง วันนั้นทั้งวันเขาจึงคิดวนเวียนอยู่แต่เรื่องวัดโบรารณกับตัวประหลาดมีเกล็ด แต่ความคิดดังกล่าวเป็นความคิดที่เลื่อนลอยจนไม่สามารถนำมาเกี่ยวโยงกันให้เกิดผลของการตกตะกอนเพื่อนำมาใช้ดำเนินชีวิต เมื่อถึงตอนเย็นเขาพบว่าในห้วงคิดมีเพียงภาพดินตะขาบกำลัง

บดลงไปในบัวบรรจุกระดูก ทำให้อานนท์หมดแรงเพราะความเหนื่อยล้าจากจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีได้ตามมา หลอกหลอนไม่จบสิ้น

การกระทำของอานนท์ยังสร้างความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อพ่อแม่ ที่คิดว่า การทำธุรกิจต้องดำเนินควบคู่ไปกับคุณธรรม ดังการยกที่ดินให้ความช่วยเหลือชาวมุสลิมตั้งครอบครัวจนเป็นชุมชน ชาวมุสลิมต่างให้ความนับถือตอบแทนคุณ อานนท์บุตรชายก็ได้รับผลของคุณงามความดีนี้ตอบแทนด้วย จะเห็นได้ว่ามนุษยธรรมเป็นคุณค่าประสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับอิสลาม และเป็นผลให้คนรวยเกื้อกูลคนจนให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติสุข แต่เมื่ออานนท์ยึดมั่นในความคิดตามนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐ ทำให้นายกเทศมนตรีอมรกับภรรยาต้องมาคอยกังวลใจต่อคำสัญญาที่กล่าวไว้กับพี่น้องมุสลิมว่าจะให้พวกเขาอยู่บนผืนดินแห่งนี้ได้อย่างเป็นสุข ทั้งสองเป็นห่วงว่าชาวมุสลิมจะได้รับความลำบาก อีกทั้งการทำลายกุโบร์ถือเป็นการทำลายความเชื่อทางศาสนาและความรู้สึกของมนุษย์ ความทุกข์ดังกล่าวจะเห็นได้จากพฤติกรรมของนายกเทศมนตรีอมรที่ใช้ชีวิตให้หมดไปกับการพูดจาหยอกล้อเพื่อนบ้าน แฉพฤติกรรมเล็กๆ แล้วเย็นวันหนึ่งเมื่อเสียงขับอาซานแว่วมาใกล้สายลม พ่อของอานนท์ก็นอนนิ่งแข็งอยู่ในเก้าอี้หวาย “ดวงตาเบิกโพลงมองจ้องไปข้างหน้า เขาจ้องอย่างจริงจังราวกำลังค้นหาอะไรบางอย่าง ไฟเปิดหมดทุกดวง ทิวห้องสว่างจ้ากระทั่งแลเห็นหงอกเส้นหนึ่งซึ่งตกอยู่ข้างขาเก้าอี้” (แพะในกุโบร์: 299)

นายกเทศมนตรีอมรจากไปพร้อมกับความทุกข์ใจเรื่องความเป็นอยู่ของพี่น้องมุสลิม ในขณะที่แม่มีชีวิตรอดอยู่ก็ยังคงเป็นทุกข์จนต้องไปหาพระครูมาผูกดวงลูกชายให้พ้นจากลัคนาร้าย หมอพรหมณ์บอกให้แต่งหุ่นแขวนประตูไว้ด้วย ความเชื่อว่าจะช่วยขับไล่วิญญาณร้ายที่สิงอานนท์ให้ออกไปในวันนิมิตพระมาสวดทำบุญบ้าน อานนท์กลับอ้างว่าติดธุระต้องเดินทางไปเมืองหลวง เมื่อผ่านไปหนึ่งสัปดาห์ เขากลับมาเห็นหุ่นที่แขวนอยู่มีหน้าตาคล้ายเขาก็จึงเข้ามาเกรี้ยวกราดกับแม่ เขาบอกว่าเรื่องหุ่นนั้นเป็นเรื่องเหลวไหล แต่นางจับน้ำเสียงได้ว่ามันทำให้เขาอับอาย นางไม่เข้าใจว่าทำไมเขาต้องอับอาย ในเมื่อสิ่งที่นางทำลงก็เพื่อให้ชีวิตรอด ปกป้องดวงวิญญาณของเขา เป็นความรักระหว่างแม่กับลูก การกระทำของอานนท์ทำให้นางเจ็บปวดถึงกลับรำไห่ นางกล่าวว่าไม่แปลกหรอกที่เขาฝันเห็นคอดียะฮ์ ฝันเห็นนอิัสเมาะ ทั้งๆที่ไม่เชื่อเรื่องราวลเหลวไหลใดๆ ฝันร้ายนี้ทำให้เขาหงุดหงิดและบ้าคลั่ง เช่นเดียวกับเมื่อแม่แขวนหุ่นไล่วิญญาณไว้ที่ประตู “เขาไม่ได้หงุดหงิดต่อความเชื่อของแม่ ทว่าเขารู้สึกเป็นเสมือนคำกล่าวหาซึ่งมีต่อตัวเขา เป็นเรียวไม้ซึ่งเขียนดีจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีให้พื้นดินขึ้นมาหลอกหลอน” (แพะในกุโบร์ : 320)

อานนท์ยังคงดำเนินกิจการตามแนวคิดของตนเองต่อไปโดยไม่ฟังคำทัดทานจากพ่อแม่ ในที่สุดวะกอเล็มชายชราผู้เดินเข้าออกกุโบร์เป็นประจำเพื่อไปเยี่ยมเมียและลูกที่จากไป เขาได้มายังบ้านอานนท์เพื่อขอร้องให้ยุติการรื้อกุโบร์เพื่อสร้างท่าจอดรถ อานนท์เอนหลังฟังพนักงานเก้าอี้พูดกับชายชราด้วยอาการเบื่อหน่าย เนื่องจากเขาตัดสินใจทุกอย่างไปเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นเขาจึงไม่ต้องการฟังใครพูดถึงเรื่องนี้อีก นอกจากข้อโต้แย้งที่กล่าวว่าเพราะเขาเห็นแก่พระเจ้าจึงทำทุกอย่างเท่าที่จะช่วยชาวมุสลิมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีได้ แต่ทุกคนกลับรุมสาปแช่งและประณามเหมือนเขาเป็นคนชั่วร้าย ทั้งที่เขาออกคำขณย้ายจัดที่ให้อยู่ รวมทั้งสร้างงานให้พวกเขา “ทุกคนต่างรู้แก่ใจ ที่ดินนั้นมีน.ส. 3 มันเป็นสิทธิ์ของผม ผมจะทำอะไรลงไปก็ได้ แต่ผมทำโดยไม่คิดถึงหัวอกหัวใจใครเลยหรือเปล่า หากไม่เป็นผมพวกเขามีแค่โคเนไล่ตะเพิดออกไปเท่านั้นเอง” (แพะในกุโบร์ : 326)

คำพูดของอานนท์ทำให้แม่ที่รับฟังอยู่ด้วยตกใจและได้เตือนให้เขากลับมาปกรณ แต่วะกอเล็มไม่ต้องการให้อานนท์ถูกว่าและรู้ดีแก่ใจว่าไม่มีสิ่งใดหยุดยั้งการเติบโตของระบบทุนนิยมได้ จึงขัด

ขึ้นว่า "คุณนาย ทุกสิ่งทุกอย่างมันเกินน้ำมือเราไปแล้ว ป่วยการที่จะมานั่งถกเถียงอะไรกันอีก ก็เหมือนได้ยกอนาคตไปไว้ให้เขา เป็นยุคของเขา บางทีอาจเป็นเราเองต่างหากที่ไม่ยอมเข้าใจ เราอาจนึกไม่ถึงหรือกว่ามันซับซ้อนขนาดไหน" (แพะในกุโบร์ : 327) แม้อานนท์จะไม่ยอมทำตามคำขอร้องของวะกอเล็ม เขาก็ยังอ่อนวอนให้องค์อัลลอฮ์คุ้มครองอานนท์ให้อยู่ในครรลองชีวิตที่ดีงาม และยังคงนับถือนายกเทศมนตรีอมรและภรรยาเหมือนเดิม ดังที่เขาบอกว่า เขาอยู่กับความเศร้าโศกมาเป็นสิบ ๆ ปี ไม่มีสิ่งใด ๆ ให้ต้องวิตกกังวลอีก ะชั้นเองก็ได้พูดกับเขาแล้ว ทุกคนไม่มีปัญหาใด ๆ อีก แม้พวกเขาจะไม่เข้าใจอานนท์ แต่พวกเขาก็ยังรำลึกถึงคุณพ่อของอานนท์ เป็นความกรุณาของอัลลอฮ์ที่ให้พวกเขามีชีวิตมากระทั่งทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามชายชราพยายามจะพูดให้อานนท์เข้าใจระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีดั้งเดิม ซึ่งทำให้ชาวมุสลิมยังไม่สามารถปรับตัวได้ทัน และได้ขอความเห็นใจในความทุกข์ของพวกเขาด้วย

ดังที่กล่าวถึงชะตากรรมของอาบีนะว่า นางเพ็งสูญเสียวะกอเล็มผู้เป็นสามีจากการทำงานเป็นช่างปูน แล้วตกนักร้างเพื่อขยายเมืองไปตามระบบทุนนิยม เงินที่หามาได้ซื้อมอเตอร์ไซด์ให้ลูกชายขับแต่ต้องมาตายบนท้องถนน ลูกสาวเปลี่ยนเครื่องแต่งกายแบบชาวมุสลิมปลดผ้าคลุมผมออกแล้วแต่งหน้า แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่ แล้วเข้ามาทำงานเป็นพนักงานทำงานในห้าง "ผมสงสัยมันเหลือเกิน มันเพ็งอยู่กับความเศร้ามาไม่ถึงขวบปี ทั้งกอเซ็มทั้งอับดุลรอหมานคล้ายยังมีชีวิตอยู่ในหลุมนั้น อาบีนะถึงได้วนเวียนอยู่ในแต่กุโบร์ คงแบบเดียวกับผมเมื่อครั้งโน้นแหละ น่าสงสารมันเหลือเกิน คุณยังไม่รู้ นัสรินลูกสาวมันหนีตามผู้ชายไป บางทีเราไม่อาจเข้าใจได้หรือว่า เพราะอะไร ชีวิตถึงได้พบเจอกับความโหดร้ายเช่นนี้ บางทีอาจเป็นพระประสงค์ของพระองค์ให้เราเกิดมาเพื่อไถ่บาป" (แพะในกุโบร์ : 328)

วะกอเล็มกล่าวว่าหากกุโบร์ถูกรื้อเพื่อสร้างลานจอดรถ เขายังคงมีชีวิตต่อไปตามแบบของเขา เพียงแต่ไม่ได้เดินวนเวียนอยู่ในกุโบร์ แล้วนั่งพักในศาลา หรือนั่งมองดอกกลั่นทมหล่นร่วงลงมาดังแต่ก่อน อานนท์รู้สึกเห็นใจจึงบอกให้วะกอเล็มกลับมาอยู่ด้วย แต่ชายชรากล่าวว่าไม่ต้องห่วงเขาอยู่ที่ไหนก็ได้เพียงรอเวลาอีกไม่นานก็ต้องจากโลกนี้ไป แต่พวกแพะที่อาศัยอยู่ในกุโบร์ ออกลูกออกหลานเป็นร้อย เขาคงเอาพวกมันไปด้วยไม่ไหว อานนท์อึ้งไปชั่วครู่ แล้วหัวเราะขึ้นมาด้วยคิดออกว่าชายชราจะมาเพื่อเรียกร้องเงินค่าเลี้ยงดูแพะ ดังที่เขาถามวะกอเล็มว่าจะคิดค่าแพะเท่าไร ในฐานะคนแก่เขาจะเพิ่มราคาให้สองเท่า วะกอเล็มตอบกลับไปว่า "มันไม่ใช่แพะของผม ทั้งไม่ใช่แพะของคุณ แม้พวกมันจะอาศัยอยู่บนผืนดินของคุณก็ตาม มันไม่ได้เป็นแพะของใครเลย นอกจากพระเจ้า พวกมันมีชีวิตและเคลื่อนไหว" (แพะในกุโบร์ : 329)

จะเห็นได้ว่าอานนท์มองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสินค้าที่จะใช้เงินซื้อหามาได้ โดยที่เขาไม่คิดถึงหัวใจ หรือคุณค่าใด ๆ แม้แต่คุณค่าของศาสนา และธรรมชาติที่สร้างขึ้นมาสรรพสิ่งดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล การกระทำของอานนท์ผู้กลายเป็นตัวแทนของรัฐจึงได้นำปัญหาและผลกระทบมาสู่ชุมชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเขาจะไม่คำนึงถึงสิ่งใดอีกนอกจากผลประโยชน์ของตนเอง และในที่สุดการทำธุรกิจของเขา ก็เป็นเพียงการทำตามระบบทุนนิยมที่ไม่สามารถหาคุณค่าในเชิงองค์รวมได้ ชายชราอย่างวะกอเล็มได้แต่เพียงก้มหน้า หยิบดอกกลั่นทมขึ้นมองราวค้นหาความหมายและคิดถึงความกรุณาขององค์อัลลอฮ์แล้วกล่าวว่า "อินนาลิลลาฮิ ิฮฺวะอินนาอิลัยฮิร่อญูฮฺ" แท้จริงเราเป็นของพระองค์และแท้จริงแล้วเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์" (แพะในกุโบร์ : 330) ทั้งร่างชายชราเหมือนนั่งตามถ้อยคำรำพึงอย่างแผ่วเบาของตนเอง

การมาของระบบทุนนิยมยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนผู้เดือดร้อนจนกลายมาเป็นคู่ขัดแย้งทางลัทธิ ดังที่มีการรวมกลุ่มประท้วงโดยนักนักศึกษาหัวรุนแรงผู้เชื่อมั่นว่า "ความเจริญกำลังรุกรานอยู่นี้ไม่ได้เกิดแต่น้ำมือใครคนใดคนหนึ่ง ทว่าเป็นสายลมซึ่งพัดกระหน่ำเป็นสายเดียวกันทั่ว

โลกหลังลัทธิคอมมิวนิสต์ล่มลง" (พระในกุโบร์ : 287) หนุ่มนักศึกษาจึงหงุดหงิดเมื่อเห็นอานนท์ขับรถเก๋งป้ายแดงผ่านไป เขายังคับสายตาให้จ้องกับเนื้อความในหน้าหนังสือพิมพ์ ที่กล่าวถึงชาวบ้านบริเวณจุดสร้างเขื่อนปากมูลยังคงยืนหยัดประท้วงข้ามปี การที่รัฐเร่งหามาตราการย้ายคนออกจากพื้นที่เพื่อสร้างเขื่อนในภาคเหนือ ชุมชนบ้านครัวเรียกหาความจริงใจ กรณีการเผาไล่ที่สลัมคลองเตย เหตุการณ์ดังกล่าวล้วนแสดงให้เห็นว่าระบบทุนนิยมอ้างสิทธิ์พัฒนาความเจริญ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นอยู่โดยรวม เป็นเสมือนไม้ใหญ่ที่ไม่เหลือที่ไว้ให้ไม้เล็ก ดังที่เขาแหยงหน้าขึ้นมองยอดตึกโดมมัสยิดอันซ่อนเร้นอยู่ระหว่างชอกอาคาร "เขาคิดถึงอารยธรรมใหม่ซึ่งอ้างชื่อความเจริญเพื่อป่าไหลเข้ามา โครงสร้างพื้นฐานของสังคมจำต้องหลีกทางให้ แล้วเราก็เป็นผู้พ่ายแพ้ทุกทีไป" (พระในกุโบร์ : 287) ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวล้วนมาจากนโยบายของรัฐที่นำมาใช้พัฒนาชนบท กนกพงศ์ยังได้นำเสนอประเด็นเดียวกันนี้ไว้ในเรื่องแม่มดแห่งหุบเขา ดังนี้

2.1.1.2 เรื่องแม่มดแห่งหุบเขา

2.1.1.2.1 สาเหตุของปัญหา

ชายฉกรรจ์สามคนมีตัวละครผู้เล่าเรื่อง มัด เล็ก และยังมีพวกบรรทุกไม้กับพวกชนดินลูกรังพากันแทรกซอนเข้าไปถึงหมู่บ้านในหุบเขาแห่งหนึ่งริมเทือกบรรทัดเพื่อไปตัดไม้ เผาถ่าน ชนดินออกมาขาย ทางที่จะไปถึงหมู่บ้านต้องลอดผ่านช่องเขากว้างราวร้อยเมตร ทั้งสองด้านชันลาดด้วยผาหินชันตั้งฉาก ถนนถูกสร้างขึ้นถมล้าเข้าไปเกือบครึ่งลำคลอง พวกเขาดำรงทำงานกันท่ามรุ่งหามค่ำเพื่อให้ทันเวลา ก่อนประตูปิดในช่วงหน้าฝน "นี่คือประตูซึ่งเปิดให้คนภายนอกเข้ามาสัมผัสโลกลับข้างใน และคนข้างในผ่านออกไปพบกับความมหัศจรรย์ของโลกภายนอก" (แม่มดแห่งหุบเขา : 252)

หมู่บ้านนี้มีเรื่องเล่าถึงความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อแม่เฒ่าหมาผู้มีอายุกว่าร้อยปี หมา เป็นชื่อของคนแก่คนแก่ในช่วงศตวรรษที่แล้ว ให้ความหมายไปในทางน่ารักน่าเอ็นดู แม่เฒ่าหมาเป็นหมอยาสมุนไพรประจำหมู่บ้าน คอยช่วยรักษาคนให้หายป่วยโดยใช้คาถาและยาสมุนไพรที่มีอยู่มากมายบนภูเขา แม่เฒ่าหมาเป็นผู้รักษาป่าไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยความเชื่อเรื่องผีทำให้คนกลัวไม่กล้าตัดไม้ แม้แต่คนขับกระบะผู้นำชายทั้งสามเข้ามากล่าวว่าแกเป็นทั้งแม่มดและหมอยาประจำหมู่บ้าน เป็นศาสดาพยากรณ์ และมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความมหัศจรรย์อีกหลายเรื่อง ดังที่แม่เฒ่าหมาอาศัยอยู่ในบ้านที่สร้างด้วยต้นตะเคียนทั้งหลัง เคยช่วยเหลือชีวิตคนที่ถูกยิงกระสุนเจาะหน้าผากเพียงเอาน้ำกดกระสุนไว้ "อย่าไปยุ่งเกี่ยวไม่ว่าทางใดทางหนึ่งกับแม่เฒ่าหมา จงรับฟัง หากว่าชาวบ้านเล่าขานเกี่ยวกับตัวแก แต่อย่าวิพากษ์วิจารณ์ อย่าลบหลู่" (แม่มดแห่งหุบเขา : 250)

เมื่อชายทั้งสามคนได้มาเห็นบ้านของแม่เฒ่าหมาก็คลายความเชื่อที่ได้ยินมา ทันทีเมื่อมองจากสวนเนินบริเวณที่ชายทั้งสามคนทำงานอยู่ บ้านหลังนั้นตั้งโคง สูงเด่นอยู่กลางแอ่ง ตัวบ้านยกพื้นสูงดูแข็งแรงเพราะสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มันเป็นบ้านบนแห่งดินลูกรัง สูงไม่ต่ำกว่าหกเมตร มีเนื้อที่เหลืออกมาจากชายคารอบด้านไม่เกินไป เนื่องจากรถแทรกเตอร์และแบคโฮตะลุยขุดเขาะทั้งวันทั้งคืน กับรถบรรทุกดินซึ่งวนเข้าวนออกตลอดเวลา ในอาณาพื้นที่กว่าสิบไร่ถูกเขาะลงเป็นแอ่งใหญ่ เนินครึ่งลูกถูกตัดตรงกลายเป็นหน้าผาชัน เครื่องยนต์ซึ่งกระหึ่มทั้งวันทั้งคืน คงมีสักวันหนึ่งที่มันเขย่าแห่งลูกรังนั้นให้ทลายลงมา มัดบอกว่า "ถึงแม้แกจะเป็นแม่มดจริง แกก็คงกำลังจนปัญญา ด้วยไม่มีคาถาบทไหนที่จะกำราบเจ้าสัตว์ประหลาดซึ่งวิ่งพล่านอยู่รอบ ๆ นั้นได้ " (แม่มดแห่งหุบเขา : 251)

เหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นนโยบายของรัฐเข้ามาพัฒนาชุมชนแถบเทือกเขา โดยผ่านตัวแทนคือผู้ใหญ่บ้าน เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะใช้อำนาจของตนไล่ชาวบ้านออกจาก

พื้นที่ ดังที่มีการขุดดินเพื่อนำออกไปขาย การยอมให้นายทุนเข้ามาตัดไม้อย่างต้นตะเคียนและไม้ยางพารา เล็กบอกว่า "แม่เฒ่าหมาอาศัยอยู่ตรงนั้นมากกว่ายี่สิบปี แล้วจู่ๆเมื่อสามสี่เดือนก่อน ผู้ใหญ่บ้านกลับอ้างสิทธิ์เหนือผืนดินเพื่อให้พวกเรามาสร้างทางเข้ามาขุดลูกรัง" (แม่มดแห่งหุบเขา : 259) ตัวละครผู้เล่าเรื่องค่อนข้างงุนงงกับข่าวนี้ หากเรื่องราวที่คนขับกระบะบอกเล่าให้พวกเขาฟังพอมีเค้าความจริงอยู่บ้าง ก็ประหลาดมากที่คนเช่นผู้ใหญ่บ้านกล้าขุดศรัทธาความเชื่อดั้งเดิมของพวกเขาทิ้งเพื่อแลกกับเงินเพียงไม่กี่หมื่นบาท แต่มัดเห็นว่านี่ไม่ใช่เรื่องประหลาด เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้นหลังการสร้างถนนให้ความสะดวกในการเดินทาง เพื่อนายทุนจะได้นำรถบรรทุกเข้ามานำทรัพยากรธรรมชาติออกไป จากความคิดของตัวละครดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าระบบทุนนิยมได้เข้ามารุกรานความเป็นอยู่ของชุมชนที่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุ

นอกจากนี้รัฐยังนำวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมาพัฒนาหมู่บ้าน เช่นการสร้างถนน ไฟฟ้า การถ่ายทอดสื่อผ่านโทรทัศน์ สิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างความเชื่อทันสมัยดังข้อความว่า "เพียงทะเลซ่งเขาออกไปเราก็พบเสาไฟฟ้าเรียงราย แสงไฟนั่นแหละที่ไล่พวกผีสาวนางไม่ให้หนีขึ้นสู่ยอดเขา ขณะที่วิศลายความเชื่อของคนลง" (แม่มดแห่งหุบเขา : 257) แม้กระทั่งตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยเชื่อเพราะได้ยินเรื่องเล่าเกี่ยวกับพรายตะเคียนมานาน แต่แล้วต้องเห็นด้วยตามมัดที่ว่า ปัจจุบันไม่มีใครกลัวสิ่งเหล่านี้อีก ซึ่งเป็นเรื่องไม่น่ายินดีเพราะ "การล้มลงของความเชื่อของมายนั้นหมายถึงการล้มลงของตะเคียนด้วยเช่นกัน" (แม่มดแห่งหุบเขา : 258) รวมถึงเศรษฐกิจชุมชนที่เคยพึ่งพาป่าสมุนไพรบนหุบเขา

ตัวละครผู้เล่าเรื่องพอทำความเข้าใจได้ว่า ในเวลาซึ่งตะเคียนหินถูกตัดและทยอยขนเข้าสู่เมืองไม่เว้นวันคืน ผู้คนย่อมต้องเชื่อมั่นในตัวยากะกล่องของหมอคลินิกมากกว่า บางทีชายเฒ่าอาจมองไม่เห็นปัญหาสำคัญของตัวเอง สิ่งที่แกแสดงดูเป็นปฏิกิริยาที่มากเกินไปกระทั่งน่าเคลือบแคลง ขณะที่โลกสมัยใหม่ไม่เหลือที่ว่างให้กับปฏิกิริยาใดมากนัก ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องนึกขึ้นและพลอยเห็นจริงตามมัดที่ว่า "หากคิดจะขายความมหัศจรรย์กันละก็ ไม่ต้องเสี่ยงถึงขนาดจุดไฟเผาตัวเองหรอก แค่หารดสักคัน ขนที่วี และหม้อเบตเตอร์ไปให้พร้อม แล้วตระเวนไปเกาะตามหมู่บ้านแถบเทือกเขาต่างๆ นั่นละ ความมหัศจรรย์ซึ่งใครๆล้วนอ้าแขนต้อนรับ" (แม่มดแห่งหุบเขา : 272) จะเห็นได้ว่าการมาของนโยบายรัฐได้ให้อำนาจผู้นำชุมชนเข้ามารุกรานชาวบ้าน สาเหตุดังกล่าวได้สร้างปัญหาและผลกระทบดังนี้

2.1.1.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เมื่อชาวบ้านเชื่อความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ไฟฟ้า โทรทัศน์ ถนน และผู้นำใหม่ที่เข้ามาแทนผู้นำเก่าและความเชื่อเรื่องผีกับประเพณีดั้งเดิม ทำให้ขาดพลังการรวมตัวกันต่อต้านอำนาจรัฐและทอดทิ้งให้แม่เฒ่าหมาอยู่อย่างโดดเดี่ยวบนบ้านตรงที่พวกนั้นเว้นแห่งดินไว้ให้อาศัย ดังที่เล็กกล่าวว่า "แกกำลังต่อสู้กับผู้ใหญ่บ้าน และต่อสู้อยู่กับคนทั้งหมู่บ้านซึ่งเคยเชื่อแก พวกเรามาเข้ามาเจาะดินสำรวจแล้วเลือกเอาที่ตรงนั้น ความจริงผู้ใหญ่ทั้งตะยั้นตะยอ ทั้งบีบบังคับให้แกย้ายไปอยู่ที่อื่น ชอบใจตรงไหนก็เลือก ชีเอา ทั้งสร้างบ้านหลังใหม่ให้ จะเอาใหญ่โตขนาดไหนก็ได้ ไม่มีอยู่เป็นภูเขา แต่แกคือ ใครๆ ก็ว่าแกคือ" (แม่มดแห่งหุบเขา : 257)

เมื่อไม่มีใครเชื่อผู้นำเก่าและไม่กลัวประเพณีเรื่องผีก็ไม่คิดถึงธรรมชาติ ต่างพากันตัดต้นไม้ขุดดินตามอำเภอใจ สิ่งเหล่านี้เป็นการทำลายคุณภาพของธรรมชาติ รวมทั้งคุณค่าเก่าที่ผู้นำชุมชนใช้พิธีกรรมโบราณควบคุมให้คนเกิดความเชื่อศรัทธาถึงความเชื่อเรื่องผีสิงอยู่ในต้นต้นตะเคียน หรือเทวดาผู้อารักษ์ ต้นไม้ ทำให้คนกลัวเกรงไม่กล้าตัดต้นไม้ ดังที่มัดบอกว่ากำเนิดของแม่มดเริ่มจากความเชื่อเพื่อนำไปสู่ศรัทธา และเรื่องราวปฏิกิริยาเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้ให้คนมีความเชื่อฝังแน่นลงสู่ศรัทธาได้ง่ายที่สุด

"จะไม่มีศาสดาองค์ใดถือกำเนิดมาได้อีก หลังจากคนเราก็คิดค้นแสงไฟฟ้าขึ้นมาขับไล่ความมืดมิดออกไปได้ นั่นแหละ เพราะเราไม่ได้เพียรพยายามหาศาสดาด้วยการคำตอบให้แก่ชีวิตหรอก เราเพียงแต่กลัวความมืดเท่านั้นเอง" (แม่มดแห่งหุบเขา : 262)

พวกพ่อมดหมอผีอย่างแม่เฒ่าหมาจึงต้องประสบภัยจากแสงไฟประดิษฐ์ แม้มันยังไม่มาส่องสว่างอยู่ในหมู่บ้าน แต่แทบทุกคนก็เคยผ่านช่องเขาออกไปพบเห็นแสงสว่างของเมืองในยามค่ำคืน แม่เฒ่าหมาจึงถูกปล่อยให้โดดเดี่ยวอยู่ในบ้านบนแท่งดินของแก เมื่อชาวบ้านลึนสันทนาการความเชื่อเก่า การตัดต้นไม้ก็เป็นไปอย่างราบรื่น ยาสมัยใหม่ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อหามาใช้ในครัวเรือน นั่นหมายถึงผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน ที่ชาวบ้านเคยพึ่งพิงสมุนไพรจากสิ่งแวดล้อมของตนเอง ดังจะเห็นตัวอย่างจากชายเฒ่ากับหลานเข้ามาแสดงปาฏิหาริย์ โดยการทายาสมุนไพรนั่งอยู่ท่ามกลางกองไฟทั้งคืน รุ่งเช้าไม่มีใครยอมซื้อยาแกเลยศักคน ชายเฒ่าพาหลานกลับไปเสาะหาแหล่งหากินอื่น พร้อมล่วมยาสมุนไพรเต็มย่าม และบทเรียนบทสำคัญจากหุบเขา

การเข้ามาแพร่กระจายของระบบทุนนิยม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังสร้างความขัดแย้งระหว่างบุคคลอีก ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งทางความคิดระหว่างมัดกับเล็ก เมื่อเล็กเข้าไปเห็นเหตุการณ์ที่ผู้ใหญ่บ้านใช้ให้ลูกน้องนำรถเบคโฮไปขุดดินรอบบ้านแม่เฒ่าหมาจนกลายเป็นแอ่งเหลือ พื้นที่เพียงเล็กน้อยบริเวณรอบบ้าน และลูกน้องผู้ใหญ่บ้านพยายามคุมคามสิทธิของแม่เฒ่าหมากับหลานสาวด้วยความรุนแรง สภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากของหญิงชรา กับเด็กสาวกำพร้าไม่เต็มเต็ง ทำให้เล็กเกิดความสงสารและต้องการเข้าไปช่วยเหลือ ดังที่เขาเล่าให้มัดฟังว่ายามเข้าก่อนไปสวน เด็กหญิงคนนั้นจะจุกตะเกียงทิ้งไว้ "เมื่อแม่เฒ่าหมาตื่นขึ้นมาจะใช้มือควานหาตะเกียงนำทางให้เดินเลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวาไปตามทิศทางที่เคยเดิน แก่หุงข้าว แก่ต้มแกง แก่ทำทุกอย่าง ที่สำคัญแกไม่เคยห่างจากตะเกียง แก่คิดว่านั้นเป็นเพื่อนของแก เป็นสิ่งที่ให้ความรู้สึกปลอดภัยกับแก เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องลึกลับและไม่ใช่เรื่องที่ใครจะเข้าใจได้โดยง่าย" (แม่มดแห่งหุบเขา : 260)

มัดบอกว่าเล็กไม่เข้าใจเรื่องเหล่านี้ดีเท่าเขา ผู้เคยผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากกว่า เขาห้ามเล็กว่าอย่าไปสนใจเรื่องแบบนี้เพราะมีทุกหนแห่ง พยายามมองให้ออกและใช้ชีวิตตามรูปแบบของตนเอง "ฉันรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปของมัน เราช่วยอะไรใครไม่ได้ พอๆกับเราเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้นั่นแหละ - ช่างมันปะไร ปัญหาทั้งหลายพวกลูกอืดดอกนั้นช่วยกันสร้างทำขึ้นมาเอง เรามีหน้าที่เฝ้าดูแล้วคอยหัวเราะเยาะมัน ห-เฮ้ย... ฉันไม่คิดว่าชีวิตใครจะมีความสุขเท่าที่ฉันเป็นอยู่..." (แม่มดแห่งหุบเขา : 274) แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับเห็นต่างจากมัดเรื่องความพยายามทำให้ผู้อื่นสันทนาการคล้ายดังตัวเองเป็นพ่อมด แท้ที่จริงเพราะเขามีชีวิตที่ลี้มหลวจากกรอบครัว เมื่อเขาไม่มีเมียและลูก มัดจึงไม่มีอะไรต่อโลกใช้ชีวิตเพื่อประชดความผิดหวัง

ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าคราวแรกเคยพบมัดทุกข์ทรมานเพราะยาสั่ง เขาพยายามรักษาตัวด้วยการกินขี้วัวอยู่สองปีแต่ไม่หาย เขาจึงขว้างขี้วัวทิ้งแล้วหันมาดื่มเหล้าโดยไม่กลัวความตาย ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังนึกนิยมที่เขากล้าเผชิญหน้ากับความตาย และรอดชีวิตกลับมาได้เพื่อล้อเล่นกับโลก "แต่มัดหารู้ไม่ว่าโลกต่างหากที่ลากพาชีวิตทุเรศทุรังของเขาไปจนสุดปลายทาง มีเด็กหนุ่มมากมายที่หลงนิยมรูปแบบชีวิตของเขาเยี่ยงเดียวกับตัวละครผู้เล่าเรื่อง แต่ไม่มีใครอยู่กับเขาได้นาน หากว่ามัดเป็นพ่อมด ศรัทธาที่เขาสร้างขึ้นก็ฉาบไว้เพียงเปลือกบางๆทั้งเวทมนต์ของเขาก็บอวลด้วยกลิ่นเหล้า" (แม่มดแห่งหุบเขา : 265)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นต่างจากมัดว่าควรให้เลิกตัดสินใจด้วยตัวเอง แม้วิทยุหนุ่มจะเป็น ้วยของความคะนอง อาจเลือกทางเดินชีวิตผิดพลาด แต่ก็เป็นเรื่องที่เขาจะเรียนรู้ในวัยที่ควรเรียน ถึงแม้ เล็กต่อสู้อย่างโง่เขลา หรือเขาอาจโง่เขลาที่ต่อสู้ดังที่มัดกล่าวก็ตาม แต่จิตใจส่วนหนึ่งของตัวละครผู้เล่าเรื่องก็ ยังชื่นชมเล็กเพราะ "แม้จะเป็นการต่อสู้ในความไม่เข้าใจ แต่ก็ดีกว่าการเข้าใจที่ทว่าดูตาย การปล่อยวางจะต่าง อันใดกับการไม่รู้ร้อนรู้หนาว การยืนอยู่เหนือความวุ่นวายก็คือการมองชีวิตอื่นเป็นท่อนไม้ บางทีคุณค่าที่มัด หลงยึดถืออาจเป็นเพียงความซื่อสัตย์อย่างหนึ่ง ทว่าเล็กไม่ใช่คนเช่นมัด และเขาก็ไม่เหมือนผม มัดถึงได้พูด ว่า เขารู้ว่าเขาเอาตัวเล็กไม่ได้หรอก" (แม่มดแห่งหุบเขา : 274)

ถึงแม้ตัวละครผู้เล่าเรื่องจะไม่รู้รายละเอียดว่าแม่เฒ่าหมามีสภาพชีวิตที่แท้จริงเช่นไร แต่ก็พอที่จะวาดภาพได้ว่าเหตุใดเล็กจึงเอาตัวเข้าไปผูกพันเหมือนตั้งโดนเวทย์มนต์ "นี่เป็นเรื่องของคนแก่ คนแก่ดาบอกกับหลานกำพร้าคนหนึ่งที่ดินแดนซึ่งไร้กฎเกณฑ์" (แม่มดแห่งหุบเขา : 275) อย่างไรก็ตาม คำพูดของมัดยังก้องอยู่ในหูของตัวละครผู้เล่าเรื่องว่า พวกเขาไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือช่วยอะไรใครได้ อีกทั้งมนุษยธรรมที่เล็กมีต่อแม่เฒ่าหมากับหลานกำพร้าคนหนึ่งก็เป็นปาฏิหาริย์เล็กน้อยเหลือเกิน เหตุผล ดังกล่าวนีเองที่ทำให้มัดเป็นห่วงเล็กดังที่เขาบอกว่า "เล็กยุ่งกับพวกลูกอีกดอกนั้น ฉันขี้เกียจฝากศพแก่ไปกับ รถบรรทุก" (แม่มดแห่งหุบเขา : 264) เพราะดินแดนแห่งนี้ได้กลายเป็นสังคมที่ไร้กฎเกณฑ์ ผู้คนสามารถใช้ ความรุนแรงทำร้ายกันด้วยเรื่องเล็กน้อยแล้วหลบหนีไปอย่างง่ายดาย ด้วยประสบการณ์ที่ผ่านชีวิตมามากกว่า ทำให้มัดพยายามรั้งไม่ให้เล็กเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่มัดด่าเล็กและ ลบหลู่แม่เฒ่าหมาเข้าไปซ้ำมาจนเล็กทนไม่ไหวจึงต้องปากมัดจนเลือดไหลซึมแล้วเดินหนีไป

มัดรู้ดีว่าไม่มีสิ่งใดจะยับยั้งการมาของระบบทุนนิยม และการใช้ความรุนแรงจากระบบ กลไกของรัฐได้ และเขาก็ไม่สามารถจะอธิบายให้เล็กเข้าใจเหตุผลนี้ด้วย แม้มัดจะรู้ว่าเล็กมีมนุษยธรรมมาก เพียงไรก็ตาม "เมื่อเทียบกับแม่เฒ่าหมาหรือชายเฒ่าคำสมุนไพร เล็กเป็นเพียงกรวดหินเล็กๆ ท่ามกลางขุน เขาใหญ่ เล็กน้อยเสียจนยากที่จะนับค่า" (แม่มดแห่งหุบเขา : 275) แม้มัดจะปรามอย่างไร ก็รู้ดีว่าเล็กไม่ยอม พัง ในที่สุดเล็กพยายามจะหยุดการรุกรานของผู้ใหญ่บ้านด้วยการนำก้อนหินไปปารรถแบคโฮ ตัวละครผู้เล่า เรื่องได้กล่าวว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นสงครามซึ่งกำหนดผลไว้ล่วงหน้าแล้ว แต่เขายังพยายามหยุดพวกรถ บรรทุกดินเหล่านั้นโดยไม่คิดถึงชีวิตตนเอง "แล้วเสียงปืนก็ระงมขึ้นหลังก้อนหินจากหนึ่งสติกทำให้กระเจกหน้า ปริ๊ว เขาไม่รู้ด้วยซ้ำว่าด้วยเหตุผลใดถึงต้องหยุดรถพวกนั้น เขาตอบไม่ได้แม้กระทั่งว่า หากเกิดชนะขึ้นมา จะก่อโทษอันผลใด ในเมื่อเนินลูกลั่นกลายเป็นแอ่งไปนานแล้ว" (แม่มดแห่งหุบเขา : 273)

ตกกลางคืนบ้านบนแห่งดินถูกเผา ชาวบ้าน และชายทั้งสามคนไปดูท่ามกลางสายฝน ในขณะที่ทุกคนต่างเฝ้าดูปาฏิหาริย์การนั่งอยู่ท่ามกลางกองไฟ มีชายคนหนึ่งแอบเข้ามาข้างหลังใช้ไม้ตี ห้ายทอยเล็กลงไปในอนดินพลา "ไม้ขนาดเหมาะมือท่อนหนึ่งหวดโครมตรงท้ายทอยของเล็ก เขาทรุดลงไป ชักกระดูกอยู่ในโคลน ขบวนเท้าข้ามร่างเขาไป ไม้ท่อนเดิมทูปซ้ำตรงกกหูอีกครั้ง จากชุดแต่งกาย ผมบอกได้ เลยว่าคนถือไม้ไม่ใช่พวกรถบรรทุกดิน" (แม่มดแห่งหุบเขา : 276) มัดพาตัวละครผู้เล่าเรื่องหนีจากเหตุการณ์ นั้นมาอย่างปลอดภัย แม้ฝนที่ตกลงมาจะทำให้พวกเขาไม่สามารถนำถ่านทะลุช่องเขาออกมาได้ทัน แต่มัดก็ เห็นว่าไม่ใช่เรื่องน่าเสียดายแต่อย่างใด ทรายที่พวกเขา ยังคงรักษาชีวิตรอดกลับมาได้ เพราะอย่างน้อยก็ได้มา เห็นการล้มลงของแม่มดหรือคุณค่าเก่าเป็นครั้งสุดท้าย และเขายังได้ชวนตัวละครผู้เล่าเรื่องวิ่งไล่ผีตะเคียน น้อยตามทาง "แน่นอนว่าเมืองแห่งแสงไฟหลากสียังคงรอเราอยู่ ขณะเดียวกัน เราก็ได้มาเป็นประจักษ์พยาน ในการล้มลงของแม่เฒ่าหมา เท่านั้นที่ควรนับว่าเป็นกำไรเกินพอ" (แม่มดแห่งหุบเขา : 279)

2.1.1.3 เรื่องน้ำตก

2.1.1.3.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้เล่าผ่านมุมมองของนักเขียนผู้ไปใช้ชีวิตอยู่ในบ้านเช่าหลังหนึ่ง เขากำลังเขียนเรื่องการหวนหาอดีต เพราะกำลังคิดถึงตาที่เพิ่งเสียชีวิต เขาคิดว่าการตายของตาคือการสูญเสียคุณค่าศิลปวัฒนธรรมโนรา เนื่องจากในยุคปัจจุบัน กระแสนิยมและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ความทันสมัยของเทคโนโลยีเข้าได้มาลดความเชื่อเรื่องปาฏิหาริย์ ความลึกลับ และเรื่องผี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เคยเป็นหลักปฏิบัติให้มนุษย์อยู่ในครรลองของความดีงาม และเป็นการสืบทอดดำรงคุณค่าการรำโนราด้วย สิ่งที่ว่าละครผู้เล่าเรื่องจะรักษาคุณค่าเก่าได้ก็เพียงเก็บสิ่งของที่เกี่ยวกับการรำโนราไว้เท่านั้น "เสียงทับวันผ่ายดังฉับ ๆ อยู่ในใจ ผมได้กำไลมือมาเจ็ดแปดวง กำไลเงินสลักลายละเอียดลออ ห่อผ้าแดงผืนเล็ก ๆ ของตาเก็บไว้ในลิ้นชักใต้ความจริงผมอยากได้น้ำกาพพรานมาประดับผ้าห่องมากกว่า น้ำกาพพรานสีแดง ผีมือแกะไม้อย่างประณีต เต็มด้วยชีวิตชีวา" (น้ำตก : 338)

ระยะเวลาที่เขาอาศัยอยู่ในบ้านเช่าหลังนี้ เขาได้พบผู้หญิงคนหนึ่งที่เขาอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เธอพยายามเข้ามาใกล้ชิดกับนักเขียนคนนี้ และทุกครั้งที่มาหาได้ทำให้เขารู้สึกงุนงงในพฤติกรรม "หล่อนมาแบบเดิม ไม่มีเสียงฝีเท้าเลย รอยยิ้มอันฉวยฉานนั้น ผมกลับสำเนียงถึงความลึกลับบางอย่าง ก่ออารมณ์หวาดวิตกมากกว่าไมตรี" (น้ำตก : 334) ช่วงนั้นย่างเข้าปลายฤดูผลไม้ ทุกป้ายเมื่อเปิดประตูออกมา ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงมักพบของฝากเป็นลูกไม้ในฤดูกาลวางไว้ตรงชานระเบียง และพบรอยยิ้มแปลก ๆ ของหล่อนราวมาฉวยฉานอยู่ในผลไม้เหล่านั้น จนเขาต้องรีบหอบเข้าไปสูมไว้ในตู้เย็น

เธอเล่าให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องฟังว่ามีลูกสี่คน โตเป็นหนุ่มเป็นสาวกันแล้วสามคน เว้นแต่คนเล็ก พี่สาวคนโตแต่งงานและมีลูกแล้ว เขาจึงคะเนอายุหล่อนราวสามสิบหก ลูกสาวคนหัวปีคงสักยี่สิบ "คิดให้ใกล้เคียงความจริงหล่อนคงจะมีเธอตอนอายุสิบแปด และเธอก็มีหลานให้หล่อนตอนอายุสิบแปดเช่นกัน แต่ผมไม่รู้ว่าหลานของหล่อนอายุเท่าไรและมีกี่คน" (น้ำตก : 335) เธอถามถึงบ้านเกิดของตัวละครผู้เล่าเรื่องและบอกว่าเคยไปเที่ยวแถวนั้นหลายครั้ง เธอเอ่ยถึงชื่อหมู่บ้านที่เขารู้จักดีเจ็ดแปดแห่ง ทำให้เขานึกประหลาดใจว่าหล่อนเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ แต่สามารถท่องเที่ยวไปมากมาย และยังเอ่ยชื่อหมู่บ้านอำเภอหลายแห่งอย่างสนิทคุ้นเคย นับแต่ชุมพรลงไปปัตตานี

ตัวละครผู้เล่าเรื่องออกจะประหลาดใจที่หล่อนเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ แต่กล้าเดินทางท่องเที่ยวไปหลายแห่ง นั่นก็ไม่ใช่เรื่องแปลกเมื่อรู้ว่าหล่อนไปรำโนรา การที่เธอเป็นนักรำโนราทำให้เขาสนใจผูกสัมพันธ์เพื่อแทนความรู้สึกที่เขาเพิ่งสูญเสียตาผู้เป็นโนราไป ทั้งสองได้พูดคุยเรื่องการสืบทอดศิลปปะการรำโนรา "รอยยิ้มของวันก่อนกลับมาหาหล่อนอีก คราวนี้ฉวยฉานเต็มใบหน้า หล่อนบอกว่านับถือตาของผมเสมือนครูคนหนึ่ง แม้ไม่เคยเห็นหน้าตาตา พ่อของหล่อนเป็นโนรา นำเสียดายที่สายน้ำมาพรากไปด้วยวัยเพียงสี่สิบ ลูกของหล่อนก็เป็นโนรา แต่เพราะฝึกฝนทางคุณไสย เลยตัดสินใจหันหน้าเข้าวัดก่อนพ่อของหล่อนเสียเพียงไม่กี่ปี" (น้ำตก : 338) ตาของตัวละครผู้เล่าเรื่องเป็นโนราคู่บุญของท่านขุนอุปถัมภ์นรากร ท่านขุนเสียก่อนตาหลายปี ชีวิตเกือบยี่สิบปีหลังของตาดกอยู่ในห้วงอารมณ์กราดเกรี้ยวและอาการหลงลืม

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังเล่าอีกว่า คราวหนึ่งเมื่อเจ็ดแปดปีมาแล้วเขามีโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้าน พวกคนแก่ๆ คราวป้าชวนกันมาฝึกหัดรำกับแม่ เพราะความเหน็ดเหนื่อย ป้าคนหนึ่งเปรยขึ้นด้วยถ้อยคำไม่สู้ดี "ครั้นแล้วจู่ๆ ก็เป็นลมล้มพับไป ก่อนลุกยืนตาขวาง ชี้น้ำตาว่าไล่ทุกคน ต่างเชื่อกันทันทีว่าท่านขุนฯเข้าทรง คงมีผมเพียงคนเดียวที่งุนงงและพยายามนึกหาคำอธิบาย พ่อลากมือให้เขาออกมานอกบ้าน

พูดด้วยเสียงเกือบกระซิบให้ไปรับมาจากอีกหมู่บ้าน ทว่าเสียงคนทรงवादห้ามมาในฉบับลับ" (น้ำตก : 342)

คืนนั้นตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่นอนตลอดคืน และคิดว่าได้ยินเสียงทักกลองโนราแว่วอยู่ไกลๆ เขารู้สึกอ้างว้างขึ้นมาโดยที่ตัวเองก็บอกไม่ถูกว่ารู้สึกอ้างว้างเพราะคิดถึงบ้าน หรือเพราะตัวเองกำลังโดดเดี่ยวกันแน่ แล้วเขาก็เริ่มรำลึกถึงแม่ที่เคยหัดรำโนรา แม่เพิ่งหัดรำเมื่อวัยล่วงเลยมาถึงสามสิบห้า ในหมู่บ้านมีแม่มีแต่น้องชายติดกับแม่ที่หัดรำโนรา ทว่าน้องชายเขาก็ตายไปหลายปีแล้ว เขามีน้องชายอีกคนเป็นน้องสุดท้องของแม่ แต่นั่นคนนี้เป็นลูกกรอก ที่ห้องใหญ่บ้านตามีเรือนเล็กๆ ให้น้ำอยู่ เขากล่าวว่าไม่เคยหลับตาลงได้เลยหากเมื่อใดต้องนอนค้างที่นั่น "น้ำเลือกเอาแม่เป็นร่างทรงเพื่อติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก ตอนเด็กๆ ผมเคยเห็นแม่เข้าทรงหลายครั้ง แต่ผมไม่เคยรู้สึกหวาดกลัวแม่ เหตุที่แม่คิดรำโนราก็เพราะเบื่อหน่ายร่างทรง แม่เล่าว่าช่วงสี่ห้าปีหลังน้องชายเสีย แม่ต้องเข้าทรงบ่อยมาก กระทั่งเกิดมีปากเสียงรุนแรงกับน้องชายคนเป็นลูกกรอก น้ำต้องการให้แม่เป็นโนรา" (น้ำตก : 343)

เรื่องเล่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องฝังใจอยู่กับคุณค่าของอดีต และสงสัยว่าปัจจุบันจะมีการสืบทอดกันอย่างไร เขาได้ฟังเรื่องราวการสืบทอดการรำโนราจากนางรำที่เข้ามาทำ ความสนิทสนมกับเขาว่าเธอไม่เคยคิดมาก่อนว่าต้องมารำโนรา หลังพ่อของเธอเสียชีวิตไปหลายปี คืนหนึ่งแม่ปวดท้องรุนแรง เธอจึงถือได้บุกกลองฝ่าความมืดไปหาหลวงลุงในวัด ตอนนั้นยังไม่ทันที่เธอจะปริปากหลวงลุงบอกรู้เรื่องทุกอย่างหมดแล้ว หลวงลุงบอกให้เธอรำ เธอแย้งว่ารำไม่เป็น หลวงลุงขอให้รำเพราะสายเลือด เขาเลือกเธอ "หล่อนบอกว่าทุกสิ่งดำเนินไปเหมือนตกอยู่ใต้วงความฝัน หล่อนรู้สึกร่างเบาหวิว ล่องลอยไปในสายหมอก ต่อจากนั้นก็รู้สึกว่ามีตัวตนอยู่อีก กว่าหล่อนจะรู้สึกตัวก็เมื่อใกล้สว่างเต็มที่ เหนือโอรมกายราวทะเลสิ่งพรวดขึ้นจากน้ำ แม่ของหล่อนมานั่งยิ้มทั้งน้ำตาอยู่ตรงหน้า พระลูกวัดข้ามคลองไปขณะหล่อนจมอยู่ในภวังค์ตอนนั้นหล่อนอายุยี่สิบหก" (น้ำตก : 344)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าหลวงลุงบอกว่าสายเลือดได้เลือกให้เธอรำโนรา แม่ของเขาก็ถูกเลือกเช่นกัน เขาจึงคิดสงสัยในรุ่นของเขายังมีการเลือกเช่นนี้เกิดขึ้นอีกไหม เธอยังเล่าอีกว่าหลวงลุงเก่งกล้าในด้านคุณไสยดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันเผาศพแต่ศพกลับยังอยู่ในสภาพเดิม ในที่สุดญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งต้องทำพิธีขอมาแล้วหาผ้าถุงผู้หญิงเพื่งคล้องลูกมาโยนใส่กองไฟ ตำนานชีวิตของปู่ตัวละครผู้เล่าเรื่องก็เต็มไปด้วยเรื่องราวปาฏิหาริย์แบบเดียวกัน ปู่ตายไปหลายปีก่อนที่เขาจะเกิด ช่วงชีวิตสุดท้ายของปูนำเวทนาเพราะเมาสุกสำเริง จนวันสุดท้ายปู่กลืนหมอบแนบพื้นจนหนามไหนดเกี่ยวบาดหน้าอกเป็นแผลเหวอะหวะด้วยกลิ้งย้างจะครูดผ่านหลัง ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า "เรื่องราวปาฏิหาริย์ของปู่กลายเป็นเรื่องเล่า ของหลวงลุงหล่อนก็เช่นกัน เราเพียงแต่รับรู้ว่ามีสิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่ แต่ในยุคสมัยของเรา เราไม่เชื่อแล้ว" (น้ำตก : 359)

เธอยังคงพยายามเข้ามาสร้างความสนิทสนมกับตัวละครผู้เล่าเรื่อง ดังการพาเพื่อนเข้าเปลี่ยนเสื้อผ้าที่บ้านเขา แต่เขากลับไม่พอใจกับการกระทำของเธอ วันต่อมาเธอบอกว่าลูกชายยิงหมาป่าได้ จึงชวนเขามากินข้าวที่บ้าน เขาสังเกตทั่วบ้านแต่ไม่เห็นเทริดหรือหางหงส์ หรืออย่างน้อยเธอน่าจะมีเสื้อลูกบิดหรือกำไลมือกำไลเท้าอยู่บ้างเช่นเดียวกับที่ตาเคยมีไว้ประจำบ้าน เมื่อกลับมาถึงบ้านเขาฝันว่าตนติดบ่วงแล้ว ถูกปืนจ่อที่ตรงเบ้าตา พอสะดุ้งตื่นกลับเห็นดวงตาคู่หนึ่งเป็นของลูกสะใภ้หล่อน มันเปล่งความหมายกล่าวหาและเหยียดหยามอย่างชัดเจน จนวันหนึ่งเพื่อนของเขามาเยี่ยมที่บ้าน พวกเขาจึงพากันไปหาต้นทางน้ำตก ในระหว่างเดินทางยังฝันว่าได้ร่วมหลับนอนกับผู้หญิงคนหนึ่งมีฉากวอลล์เปเปอร์เป็นภาพทางเดินปูพื้นหิน

ภายในวัด ขนบช่างด้วยโบสถ์สองหลัง ทางเดินนั้นตรงไปหาเจดีย์ใหญ่ ซึ่งเขาจำได้ว่าเป็นวัดพระบรมธาตุ เมื่อไม่พบต้นทางน้ำตกเขาจึงชวนกันกลับลงมาเจอความช่างใช้แรงงานช่างที่ป่วยลากซุง ทั้งนี้เป็นเพราะความช่างเห็นเงินเป็นปัจจัยสำคัญจึงหลงลืมจริยธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมให้คนมีคุณธรรมควบคู่ในการใช้ชีวิตสัมพันธ์กับผู้อื่น

ดังที่มีการทำพิธีฝังศพช่างอย่างดี เพราะถือว่าช่างมีศักดิ์ศรีเทียบเท่าคน และมีบุญคุณช่วยเหลืองานมนุษย์ การทำศพช่างจึงจัดให้นอนเหมือนคน ดังข้อความที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องจำได้ว่าช่างถูกผ่าท้องเอาเครื่องในออก แล้วล้างในช่องท้องเพื่อถนอมศพก่อนทำพิธีฝัง หลังจากนั้นศพขี้นไปวางหงายบนไม้หมอนเหนือปากหลุม เมื่อพระสวดเสร็จ พวกผู้ใหญ่เจ็ดแปดคนใช้ไม้ขนาดใหญ่สองต้นมัดไม้หมอนเคลื่อนศพช่างลงในหลุมที่ขุดไว้ลึกมาก อีกฟากหนึ่งของหลุมมีไม้ขนาดใหญ่สามสี่ต้นพาดรับไม่ให้ศพพลิก ขณะนั้นพ่อของตัวละครผู้เล่าเรื่องอธิบายว่า "ช่างเป็นสัตว์ใหญ่ มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมมนุษย์ ตอนฝังจึงให้มันนอนหงาย เมื่อศพเริ่มเคลื่อน พวกเด็ก ๆ ก็ร้องให้กันระงม" (น้ำตก : 367) คุณค่าดังกล่าวเป็นคุณค่าดั้งเดิมและมีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น เมื่อนโยบายรัฐเข้ามา ทำให้คนมองวัตถุ เงินตราเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีดั้งเดิมและส่งผลกระทบดังนี้

2.1.1.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เมื่อมนุษย์เห็นเงินเป็นพระเจ้าย่อมกระทำทุกอย่างโดยไม่คิดถึงความปลอดภัยของใคร ทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า และยังใช้แรงงานช่างให้ทำงานอย่างหนักทั้งที่ช่างเจ็บป่วย ดังภาพเหตุการณ์ที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องพบเห็นขณะลงมาถึงพื้นราบ เขาได้ยินเสียงเลื่อยยนต์ดังมาจากปากทางเข้าน้ำตกเนินสูงนั้นเตียนโล่ง ดูกว้างขวาง มีตอวางเรียงเป็นแถว กิ่งยางถูกตัดไปกองสุมไว้เป็นหย่อม ๆ ต้นยางวางพาดเรียงรายตามลาดเนิน ที่ดินเนินต้นยางถูกลากมากองไว้แฉะแฉะ คนเลื่อยไม้กำลังตัดมันออกเป็นท่อนสั้น ๆ ผลงานที่พวกเขาเห็นอยู่ตรงหน้าคือแรงงานที่ความช่างใช้ช่างทำ "มันเป็นช่างพลายหนุ่มฉกรรจ์แต่สภาพร่างกายของมันในขณะนี้ไม่มีสง่าราศีเลย ดูแรงกำลังจะย่อหย่อน งามถูกตัดเสียเหี้ยนกุด มันไถ่วนลงมาจากกลางเนินเดินตุบตุบเปเพราะยางพาราสี่ต้นซึ่งผูกรวมหมอนกันไว้มักไถลเข้ากระแทกเท้าหลังมันบ่อย ๆ" (น้ำตก : 360)

ภาพดังกล่าวทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกสงสารที่ช่างต้องมาลากไม้ยาง ความช่างเล่าว่าหัวไม้ต้นหนึ่งไปชนเข้ากับตออย่าง เขาร้องสั่งให้มันเบี่ยงทิศทาง แต่เมื่อมันยังพยายามลากดึงไปข้างหน้า เขาเลยสับตะขอลงไป ช่างออกแรงโถมตัวไปข้างหน้า "สายโซ่ลั่นเบรีย หัวไม้บริแตก แล้วไม้ยางทั้งสี่ต้นก็พุ่งเข้ากระแทกเท้าหลังของมัน ช่างวิ่งไถลลงตามลาดเนิน ไม้ทั้งสี่ต้นกลายเป็นพายุไล่กวาดตามหลัง มันล้มลงเมื่อวิ่งไถลลงไปในแอ่งโคลน ด้วยตื่นตกใจ เมื่อลุกขึ้นได้จึงย่างเท้าสวบไปข้างหน้า ทว่าเพียงก้าวที่สามหรือสี่ โคลนก็ท่วมขึ้นมาถึงท้องเสียแล้ว" (น้ำตก : 364) วันต่อมาหญิงที่เป็นนางรำโนราได้มาบอกกับตัวละครผู้เล่าเรื่องว่าช่างกำลังจะตาย พวกความช่างมาจ้างให้เธอไปรำโนรา เขารู้สึกงุนงงสับสนและคิดไม่ตกถึงเรื่องที่ได้ฟัง เพราะความช่างเป็นเจ้าของแต่ทำไมถึงกล้าเสี่ยงนำมันออกมาใช้งาน ทั้งที่รู้ถือว่าช่างป่วย แสดงให้เห็นว่าความช่างไม่ได้สงสารมันเลย

ถึงแม้จะใช้รถแบคโฮยกร่างก็ไม่สามารถลากช่างขึ้นมาจากโคลน ในที่สุดก็ต้องยิงมัน ช่างที่น่าสงสารพยายามยกวงว ร้องครวญครางน้ำตาไหล เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นความทุกข์ทรมานที่มีสาเหตุมาจากนายความช่างที่เห็นแก่เงิน ไร้คุณธรรม และเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขา ไม่ได้เชื่อหลักคุณธรรม อันแฝงอยู่ในประเพณีดั้งเดิมที่สอนให้คำนึงถึงคุณค่าชีวิตผู้อื่น ดังนั้นเมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องไปงานศพช่างจึงได้เห็นการประกอบพิธีที่ทุกอย่างดูง่ายดายเหมือนไม่มีความสำคัญอันใดเลย "ช่างนอนอยู่กลางสาย

ฝนเหนือหลุมขนาดใหญ่ กราบโคลนถูกชำระเสียสะอาดสะอาด ช้างนอนเอียงข้างทำเหยียบตรงแนบพื้น มีการจุดประทัดเมื่อพระสวดเสร็จ ควันขาวๆ ลอยอ้อยอิ่งอยู่กลางม่านฝน แทรกเตอร์ดันข้างหล่นโครมลงในหลุม ช้างลงไปนอนตะแคง ทำหน้าข้างหนึ่งป้ายขอบหลุม หักงอขึ้นมา หัวกระแทกกันหลุม งุดลงต่ำ โถดินปากหลุมลงถมตัวช้าง" (น้ำตก : 373)

จากนั้นมีการแสดงรำโนรา เขาเห็นเธอรำในท่วงท่าที่แสดงความแข็งแกร่งไม่สวยงามเหมือนอย่างเคยเห็นตาเขาร่ำรำ ดังที่เขาเปรียบเทียบท่ารำเหมือนการบินของผีเสื้อไว้ว่า "มันมีปีกเหลืองสลัดตัวสวยงาม มันบินเอื่อยๆ ออกไปเหนือบึง ทำทางราวกับไม่มีจุดหมายปลายทาง ปีกอ่อนช้อยขยับขึ้นลงดูบอบบางทว่าผึกความแข็งแกร่งไว้ในที เป็นการบินอย่างอิสระแต่มีจังหวะ ผمرةลิกขึ้นได้ในทันที ท่ารำของตาในฝันสวยงามเยี่ยงนี้" (น้ำตก:359) การที่นางรำโนราไม่สามารถรำรำได้ดังงามดังแต่ก่อนเป็นเพราะคนปัจจุบันมองว่าโนราเก่าคือการทวนหาอดีต สามารถซื้อหาด้วยเงินเมื่อคิดถึง แม้เธอยังบอกว่าตัวเองโชคดีที่ฝึกรำโนราในแบบดั้งเดิม "ทุกวันนี้คนเขานิยมดูแบบโบราณ" ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเธอใช้คำว่า นิยม ขณะที่เขาเรียกว่า การทวนหาอดีต "เดี๋ยวนี้หากไม่ได้กินละหาร้อย พี่ไม่รับหรอก" (น้ำตก : 369)

จากคำพูดของเธอยอมทำให้ความรู้สึกดีๆ ของตัวละครผู้เล่าเรื่องมีต่อเธอลดลงไป แต่เมื่อเขากลับมาคิดอีกที เธออาจจะมีความจำเป็น หรือไม่ก็เป็นสิ่งที่ต้องเป็นไป สามียของเธอไม่สามารถทำงานได้อีกภายหลังจากได้รับอุบัติเหตุตกจากคันหยี เธอเองไม่เคยยุ่งเกี่ยวเสวนากับใคร มีชีวิตเรียบง่ายแต่โดดเดี่ยว เธอไม่ได้เป็นศิลปินซึ่งผู้คนรักใคร่เช่นตาเขา ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงแม่ที่เคยเล่าว่าเมื่อถึงหน้าปักดำหรือเก็บเกี่ยว ตารับอาสาเฝ้าหลานตัวเล็กๆ อยู่กับบ้าน เขานึกหัวเราะในความขี้เกียจของตาหลายปีผ่านมาเขาได้มองเห็นว่าตาได้ลงแรงปักดำข้าวกล้าในผืนนาศิลปะอย่างมากมายมหาศาล คุณค่าแห่งงานได้ชูรวงทองไสวอยู่ในวิญญานเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เก็บเกี่ยวดังที่เขากล่าวว่า "นิ้วเรียวยงของตาไม่เคยจับจอบ ทั้งคงไม่มีใครยอมให้เป็นเช่นนั้นด้วย ในเมื่อนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความล่มสลายของหมู่บ้าน" (น้ำตก : 369)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าอาจเป็นเพราะยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป เธอจึงเป็นได้แค่นางรำที่ไม่ได้มีคุณค่าเหลือเลืใด ๆ สายเลือดโนราที่ถ่ายทอดมาสู่ร่างอาจดำรงคุณค่าแค่เพียงราคาซื้อขาย เมื่อผู้คนเกิดสำนึกทวิหาอดีตก็ใช้เงินทองจ่ายจ่ายซื้อหามาชม แล้วก็ไม่ได้ใส่ใจสงสัยใดๆอีก เธอก็คงรู้สึกทำนองเดียวกัน ตัวละครผู้เล่าเรื่องเกิดหวั่นไหวขึ้นมาว่าคุณค่าที่บรรพชนสั่งสมมาแต่ในอดีตสามารถใช้เงินซื้อมาได้ เมื่อเกิดอารมณ์ทวิหา คล้ายเป็นดังอาการที่คนเราพอใจ จะสวมใส่ชั่วคราวช่วยยามเพียงไม่นานก็สลัดทิ้งไป เหมือนว่ามันไม่มีคุณค่าพอที่จะเก็บรักษาไว้ หรือ "ไม่มีใครคิดทบทวนเลยว่าความรู้สึกที่มีต่อมันนั้น จริงแท้แล้วเป็นเช่นไร หรือเราได้มายืนอยู่ตรงปากทางเข้าสู่ยุคแห่งการล่มสลายแล้วโดยแท้จริง" (น้ำตก : 367)

ดังนั้นท่ารำรำที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นนางโนรารำจึงเป็นเพียงท่าทางที่แสดงออกโดยไร้วิญญาน "หล่อนชอยเท้าในลีลาเก็บดินเคียวเคลื่อนออกหน้าโรงราวผีเสื้อโบยบินออกไป เม็ดฝนโปรยม่านอยู่กลางแสงไฟ เสียงทับฉับ หล่อนตัวด้นทั้งสองขึ้นตั้งฉากเป็นท่าผาหลา ท่ารำของหล่อนช้อยอ่อนช้อย ผมกำฝ้าม่านหนึ่งวัน สายลมบางๆ พัดวูบเข้ามาทางหลังโรง กลิ่นแป้งอวลแทรกอยู่ในกลิ่นอายฝนवादชนพลิกพลิวตั้งนกงูร่าแพน ผมตะลึงมอกรอยยิ้มซึ่งราวได้ฉายฉานทั้งเนื้อทั้งตัว ทว่าในท่อนชนอันอ่อนช้อย ผมไม่เห็นถึงความแข็งแกร่ง ทำให้ไร้วิญญาน หล่อนคงจะแก่เกินไป" (น้ำตก : 374-375) การมาดูการทำพิธีฝังศพช้าง และการรำโนราทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่านางโนรามีอายุสี่สิบแปดปีจากปากเพื่อนของเธอ เพราะเธอรูปร่างเล็กจึงดูไม่แก่ตามอายุ เธอเข้ามาทำความรู้จักสนิทสนมกับตัวละครผู้เล่าเรื่อง

ในขณะที่เขากำลังรู้สึกสูญเสีย และกำลังรำลึกถึงคุณค่าเก่า จึงทำให้เขาผูกพันกับเธอโดยไม่รู้ตัว รวมทั้งความฝันว่าได้ร่วมหลับนอนกับผู้หญิงคนหนึ่ง และเขาก็ได้ล่วงรู้ว่าเป็นเธอ ภายหลังจากได้เห็นฉากรำโนราใน ขณะที่เธอกำลังรำรำ

ดังนั้นขณะที่เขานั่งรถกลับบ้านพร้อมกับนางรำและลูกชายของเธอ ความอ่อนเพลีย ทำให้เธอล้มตัวลงนอนบนตักเขา จึงทำให้เขาสำนึกผิด ดังข้อความว่า “ผมนั่งนิ่งตลอดทาง ความอึดอัดสับสน ทำให้หัวใจผมร้องไห้ หลอนยังชบอยู่ที่ไหล่ แต่ผมเกลียดหลอน ผมไม่รู้ว่าควรเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ว่าเช่นไร มันควรเป็นสำนึกถึงงามซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่หรือเป็นจิตใจที่ลุ่มสลายกันแน่” (น้ำตก : 375) เมื่อเขากลับมาถึงบ้านคืนนั้นเขาได้นำกำไลของตามาใส่เต็มแขน นอนนิ่งอยู่บนเตียงจนสว่าง เขาออกมายังลำธารวิกน้ำที่เย็นเยียบขึ้นลูปหน้า ก้าวเท้าออกไปยืนบนหินก้อนหนึ่งกลางลำธาร มองไปยังน้ำตกซึ่งฝั่งตัวอยู่หลังม่านเมฆแล้วกล่าวว่า “ผมได้ยินเสียงตัวเองร้องไห้เบา ๆ” (น้ำตก : 376)

จะเห็นได้ว่าการมาของกระแสทุนนิยมได้เข้ามาทำลายวิถีดั้งเดิม ที่เป็นคุณค่าใช้รักษาความสัมพันธ์ที่มนุษย์ สังคม ธรรมชาติมีต่อกัน และยังส่งผลกระทบต่อสำนึกคนที่มีต่อคุณค่าเดิมอย่าง ตัวละครผู้เล่าเรื่อง การมาของระบบทุนนิยมยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวประมงตามชายฝั่งทะเลอีกด้วย

2.1.1.4 เรื่องโลกใบเล็กของชลมาน

2.1.1.4.1 สาเหตุของปัญหา

นักเขียนผู้หนึ่งได้เดินทางสู่ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามันในช่วงหน้าร้อน ในเวลาอย่างนี้เขาอยากจะเขียนหนังสือ แต่ยังขาดความพร้อมด้านข้อมูลและอารมณ์ จึงปล่อยให้ตัวเองท่องเที่ยวไปเรื่อยเปื่อย เขาอยากเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของทะเล รวมทั้งวิถีชีวิตที่ชาวบ้านมีต่อแผ่นดินเกิด แต่กลับผิดหวังเมื่อได้ไปพบเห็นทะเลเป็นเพียงทิวน้ำเค็มที่แผ่ผืนผืนขึ้นในเมืองแออัดไปด้วยผู้คน เขาเข้าใจดีว่ามีนักธุรกิจเข้ามาลงทุนแข่งขันซื้อขายที่ดินชายทะเลเพื่อทำธุรกิจที่มีมูลค่าการซื้อขายที่ต้องแลกด้วยชีวิต เขาจึงเลิกล้มหวังถึงความสวยงามใดๆจากชายฝั่งทะเล

“สิ่งที่ควรทำก็คือร่วมสนุกไปกับบาร์เหล้าหรือดิสโก้เทคบนหาดทราย เช่นเดียวกับเมื่อเดินทางไปกับเรือทัวร์ทะเลของบริษัทใหญ่ ๆ ก็พลอยสนุกสนานไปกับยานถนนสีลมที่ยกมาอยู่บนเรือ จิตใจไม่เรียกร้องที่จะดำลงไปดูปะการังใต้ทะเลอีก” (โลกใบเล็กของชลมาน : 98) ตัวละครผู้เล่าเรื่องพยายามทำให้คล้อยตามว่า นักธุรกิจได้ใช้หัวคิดอันโปรงใสจัดสรรทุกสิ่งอันสนุกสนาน และควรค่าสำหรับการท่องเที่ยวไว้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่แล้ว และนั่นเป็นเหตุผลเพียงพอที่ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่ตกใจเมื่อรู้ว่าเรือเหล่านั้นได้ทิ้งสมอลงทำลายปะการังโดยไม่มีใครเห็นความสำคัญใดๆ

คืนวันหนึ่งตัวละครผู้เล่าเรื่องเดินทางมาถึงจังหวัดกระบี่และเข้าพักในโรงแรมอันดามันอินน์ บนหาดทรายเล็กๆ ทางตะวันตกของตัวเมืองราวหกกิโลเมตร เขานึกติดใจตัวโรงแรมนี้จากภาพในนิตยสารท่องเที่ยว เพราะแทนที่ตัวอาคารจะขนานไปกับชายหาดเหมือนโรงแรมชายทะเลอื่นๆ อาคารหกชั้นกลับสร้างเป็นรูปจันทร์เสี้ยวปลายทั้งสองเกี้ยวติดหาดทรายขาวสะอาด ส่วนตัวโรงแรมถูกล้อมไว้ด้วยอาคารรอบสามด้าน เป็นลานกว้างปูกระเบื้องโมเสก มีสระว่ายน้ำขนาดใหญ่อยู่อีกสระหนึ่งสามารถรองรับคนนับร้อยคนลงไปใช้พร้อมกัน บริเวณขอบสระมีบาร์เปิดขายเครื่องดื่มทุกชนิด ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า เจ้าของโรงแรมคิดใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าจากบริเวณว่างตรงนี้ แทนที่จะสูญเสียไปกับสวนหย่อมหรือลานจอดรถเหมือนโรงแรมอื่นๆ เมื่อเลยจากลานกว้างออกไปข้างหน้าแทนที่เขาจะเห็นหาดทรายกับท้องทะเล เขาพบ

กระท่อมไม้สับปะรังเคหลังหนึ่งในดงมะพร้าว ต้นส่วนโรงแรมไว้ด้วยพุ่มไม้เตี้ยๆ นักท่องเที่ยวจึงมองเห็นทะเลได้เพียงด้านปีกทั้งสองข้าง

ครั้นถึงตอนเช้าตัวละครผู้เล่าเรื่องได้เห็น "สายหมอกบางๆ คลุมดงมะพร้าว เห็นควันไฟสีขาวขำแตรกลอยกรุ่นขึ้นมาเหนือหลังคากระท่อม เห็นเรือหาปลาแบบชาวบ้านลำหนึ่งปล่อยให้คลื่นเล็กๆ ชัดหยอกอยู่หน้ากระท่อม" (โลกใบเล็กของชัลมาน : 99) ตัวละครผู้เล่าเรื่องนึกชมเชยความคิดของเจ้าของโรงแรม แยกทุกคนก็คงรู้สึกพอใจต่อทิวทัศน์อันสวยงามประหนึ่งภาพวาด เมื่อมองออกไปจากโรงแรมในยามเช้า แยกที่มาพักหลายคนยังพากันออกมาถ่ายภาพเก็บไว้ ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยเห็นภาพนี้มาก่อนในเอกสารแนะนำโรงแรม แต่คิดว่านั้นเป็นภาพหมู่บ้านชาวประมงใกล้เคียงที่ใดที่หนึ่ง โดยไม่คิดว่าเจ้าของโรงแรมจะหว่านใสจัดโชว์ไว้ตรงหน้าแบบนี้ ต่อมาเขาได้รู้ว่า "นั่นใช่วัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดของโรงแรม ทว่านั่นแหละคือโลกใบเล็กของชัลมาน โลกอันปวดร้าวและน่าหัวเราะเยาะในขณะเดียวกัน" (โลกใบเล็กของชัลมาน : 99)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้พบชัลมานเป็นครั้งแรก เมื่อคราวออกไปช่วยหญิงสาวคนหนึ่งถ่ายภาพเด็กสองคนที่เป็นลูกของชาวประมง เขาสังเกตใบหน้าไม่สู้ดีของเด็กที่ดูเหมือนระแวงหวาดกลัวอะไรสักอย่าง แล้วเขาก็ได้รู้คำตอบเมื่อพบชายคนหนึ่งเข้ามาพาลูกทั้งสองกลับบ้านด้วยอาการโกรธเคือง "ชัลมานมีโครงร่างใหญ่ นุ่งเพียงกางเกงขาวเลตัวเดียว ท่อนบนปล่อยผิวคล้ำเกรียมแดดไว้กับขนหน้าอกรุงรัง ในรูปหน้าเรียวยาวคมเข้มนั้นประดับด้วยดวงตาดำขลับแลเห็นเป็นกองไฟเรืองโรจน์อยู่ภายใน บอกถึงความมดร้าย" (โลกใบเล็กของชัลมาน : 101) ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงต้องคอยหลบสายตาของชัลมาน แต่ยังทันเห็นความขื่นแค้นที่เกาะกินดวงตาคู่นั้นเหมือนเชื้อไฟ กับร่างใหญ่ที่มีรั้วรอยของโรคบางอย่างรุมเร้าไว้ จากการกระทำของชัลมานทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องอยากทราบเหตุผล เขาจึงพยายามสืบหาข้อมูลเพื่อจะได้รู้จักโลกของชัลมาน

ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงเข้าไปทำความรู้จักเด็กหนุ่มบาร์เทนเดอร์ชื่อแหลมผู้เคยมีที่ดินใกล้กับชัลมาน แหลมรู้เรื่องราวของชัลมานและระลึกถึงกินวันเก่าๆ เล่าให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องฟังว่าก่อนโรงแรมอันดามัน อินน์จะถูกสร้างขึ้นบนเว้งอ่าวเล็กๆ ที่สวยงามแห่งนี้ หาดทรายตรงนี้สวยกว่าที่เห็นอยู่หลายเท่า เคยมีนักธุรกิจเข้ามาลองทำบังกะโลสองสามเจ้า แต่ไม่นานก็ต้องล้มเลิกไป "ความจริงหาดนี้อยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง น่าจะมีนักท่องเที่ยวแห่กันมามาก แต่ด้วยถนนที่ไม่สะดวก ประกอบกับหมู่บ้านชาวประมงปลูกกระจัดกระจายเต็มเว้งอ่าวจนนักท่องเที่ยวไม่มีสัดส่วนเป็นของตัวเองเพียงพอ" (โลกใบเล็กของชัลมาน : 103) ทั้งสองอย่างนี้ปิดกั้นนักท่องเที่ยวไว้ เมื่อสี่ปีก่อนนี้เจ้าของอันดามัน อินน์ ได้เข้าสำรวจหาดทรายเพื่อเตรียมสร้างโรงแรมรองรับนักท่องเที่ยวที่เริ่มล้นเกาะพีพี นายหน้าซื้อที่ดินเข้ามาได้จังหวะเหมาะเจาะขณะชาวประมงกำลังสูญเสียความหวังจากอาชีพจับปลาในท้องทะเล พวกนายหน้าเลยทำงานอย่างสะดวกและง่ายดาย

พวกนายหน้าพากันกว้านซื้อที่ดินทั้งเว้งอ่าว ยักราคาขังอยู่แต่ที่ของชัลมาน ที่ดินตรงนั้นมีผลทางธุรกิจอย่างมากต่อโครงสร้างโรงแรม คนทั้งหลายต่างคาดการณ์ว่าชัลมานจะถูกฆาตกรรม แต่เหตุการณ์กลับเป็นตรงกันข้าม เพราะหุ้นส่วนคนสำคัญเจ้าของโรงแรมเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมือง เกรงว่าจะเป็นเหตุเปิดจุดอ่อนให้คู่แข่งขันของผู้นำไปโจมตีได้ ดังนั้นเจ้าของโรงแรมอันดามันอินน์จึงยอมเปลี่ยนโครงสร้างโรงแรมเสียใหม่ให้เป็นรูปโค้งครึ่งวงกลมล้อมโลกของชัลมานไว้ วิธีการดังกล่าวเป็นแก้ปัญหาที่ยังทำให้ตัวโรงแรมดูสวยมีเสน่ห์แปลกตา และนักท่องเที่ยวยังได้ชมทัศนียภาพหน้าโรงแรม ในขณะ

นั้นรัฐยังได้อนุมัติเงินตัดถนนเข้ามาทันทีที่โรงแรมเริ่มทะเลสา ฐกรกิจบริการนักท่องเที่ยวจึงเติบโตตลอดแนวฝั่ง
ด้านนี้ หมู่บ้านชาวประมงจึงถูกถอนรากถอนโคนจนหมดสิ้นในช่วงระยะเวลาแค่ปีเดียว ดังนั้นวิถีชีวิตของ
ครอบครัวชาลมานจึงกลายเป็นสิ่งหายากสำหรับนักท่องเที่ยวผู้นิยมธรรมชาติ

ระยะทางหกกิโลเมตรจากตัวเมือง ตามถนนเลียบริมชายฝั่งจึงเห็นแต่บังกะโล รีสอร์ท
บาร์เหล่า แหลมบอกว่าสิบกิโลเมตรจากที่นี่ไปทางตะวันตกก็เหมือนกัน ถึงตอนนี้ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่แปลก
ใจที่เอกสารแนะนำโรงแรมอันดามัน อินน์นำภาพที่ถ่ายจากมุมซึ่งคล้ายต้องการบอกคนอ่านว่า "เพียงคุณมา
พักที่นี่ คุณก็สามารถเห็นบ้านชาวประมงอันเจียบบงบน่ายอยู่ โดยที่คุณไม่จำเป็นต้องกระดิกตัวออกจากห้อง
เลย" (โลกใบเล็กของชาลมาน : 106) จากการประชาสัมพันธ์โรงแรมด้วยวิธีนี้เองที่ทำให้นักท่องเที่ยวเป็น
จำนวนมาก โดยเฉพาะชาวต่างประเทศเลือกมาพักโรงแรมอันดามัน อินน์เพราะประทับใจเมื่อเห็นภาพโลก
ใบเล็กของชาลมาน

แหลมเคยมีที่ดินเซตไร่ของชาลมาน ปัจจุบันคือพื้นที่ส่วนที่ปลูกด้วยกระเบื้องโมเสก
ครอบครัวเขาก็เหมือนครอบครัวอื่นๆ ที่พากันตาลูกพองเมื่อนายหน้าค้าที่ดินเสนอราคาแสนงามให้
แหลมแล้วว่าทันทีที่ขายที่ดิน ครอบครัวเขาแต่ละคนต่างทำส่วนแบ่งของตนแยกย้ายกันไปตามครรลองชีวิต
ของตัวเอง เขาได้เงินมาสองล้านและใช้จนหมดตัวในเวลาอันรวดเร็ว "ผมเป็นไทยพุทธ นายก็รู้ศาสนาของเรา
เปิดทางให้อบายมุขเข้าเล่นงานได้ไม่จำกัด" (โลกใบเล็กของชาลมาน : 102) ถึงบัดนี้ตัวละครผู้เล่าเรื่องคิดว่า
เป็นเรื่องธรรมดาที่คนเคยมีเงินไม่เก็นร้อยติดบ้าน ครั้นเกิดมีเงินเป็นล้านขึ้นมาจึงเป็นไปได้อย่างเหลือเกินที่จะ
คำนวณค่าของเงินผิดพลาด เพราะคนจนที่ผอญมีเงินไม่ฉลาดในการใช้มันเท่าพวกเศรษฐี บางคนนำเงินไป
ซื้อสวนยางพาราหรือไม้ก้านปาล์ม บ้างนำไปลงทุนสัมปทานเส้นทางรถโดยสาร ทั้งที่ตัวเองผูกพันกับการหา
ปลาหากุ้งมาแต่ตั้งแต่เด็ก ความไม่ชำนาญต่ออาชีพใหม่นี้เองจึงเป็นเหตุผลเงินทองไปอย่างรวดเร็วจน
น่าใจหาย หลายคนยังจ้องจ้องกับความร่ำรวยของตนและเดินหลงไปในเส้นทางอบายมุข มีอีกหลายคนที่ไม่โดน
เพื่อนฝูงพี่น้องหลอกต้มจนหมดตัว

ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยเศร้าใจเมื่อได้ยินมาว่า ตายายคู่หนึ่งชายที่ตรงปลายแหลมหน้า
เกาะพีพีได้ถึงยี่สิบล้านบาท แต่ช่วงเวลาสองปีเมื่อทั้งคู่ขึ้นมาใช้ชีวิตบนฝั่งได้ใช้เงินหมดไปถึงสิบแปดล้าน
แกยังเหมารถทัวร์โดยสารเป็นสิบคันเพื่อขึ้นไปทอดกระถินถึงเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดรูปหนึ่งที่แกไม่เคยรู้จัก
มักคุ้นมาก่อนได้เคยยันเคยสร้างโบสถ์ให้กับวัด คราวนั้นทั้งคู่สูญเงินไปร่วมหกล้าน ชาวประมงในแถบทะเล
อันดามันทางภาคใต้เคยมีอาชีพชาวประมงและมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดังครอบครัวชาลมานที่พ่อปลูกฝังให้รักผืน
แผ่นดินและเชื่อในคำสอนขององค์อัลเลาะห์ แต่พ่อของชาลมานก็เป็นคนหัวดีอย่างมากจนบางครั้งดูเหมือนเป็นคน
ซีโกง เช่นเดียวกับชาลมานมีความดีซ่อนอยู่ในสายเลือด แหลมเล่าว่าคราวหนึ่งเรือแกถูกฉวยลมลงทะเลเข้า
ร่องน้ำใหญ่ แกเรียกค่าเสียหายเท่ากับเรือใหม่เอี่ยมลำหนึ่ง พร้อมตีราคาปลาและค่าทำขวัญเสร็จสรรพ
ทั้งที่เรือมีทางงมขึ้นมาได้ แต่แกก็อ้างความเชื่อของตนเองว่า เรือซึ่งประสบเคราะห์เข้าครั้งหนึ่งจะมีอันต้อง
เป็นไปในครั้งต่อไป แต่คู่กรณีไม่ยอมชดใช้ค่าเสียหาย จนพ่อของชาลมานถือปืนลูกซองจ่อหัวบังคับ

แหลมยังเล่าว่าชาลมานมักจะอ้างคำสั่งที่พ่อเคยย้ำกับทุกคนอยู่เสมอโดยเฉพาะกับ
พวกนายหน้าว่า เราคนทะเลได้มีผืนดินให้ดินเหนียวนับเป็นความกรุณาสูงสุดของพระเจ้า "นายว่ามันฉลาด
ไหม ทั้งปีทั้งพระเจ้าของมันช่วยกันดึงราคาที่ดินขึ้นไปถึงสิบล้าน แต่สุดท้ายมันก็โง่งนั่นแหละ มันยังบอกเขา
อยู่นั่นล่ะว่าวิญญูณปี่มันไม่ยอม ก็ปี่มันตายไปก่อนพวกโรงแรมจะเข้าตั้งสองปี แกจะไปรู้ได้อย่างไร
จริงไหม ถ้านายอยากรู้ ลองไปดูที่หลุมศพหลังกระท่อมมันสิ นายอาจได้ยินปีของมันร้องให้ที่มีลูกชายโง่ไม่
ผิดแต่ทะเล" (โลกใบเล็กของชาลมาน : 104-105) จากคำบอกเล่าของแหลม ชาลมานเคยเป็นคนดีที่น่าคบ

ครอบครัวของเขาเคยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เขารักลูกรักเมียมาก ตอนที่เมียคลอดลูกทั้งหญิงชาย มีการเลี้ยงอย่างสนุกสนาน ลูกสาวเกิดเขาซื้อแพะมาดลองถึงหกตัว ครั้นถึงคราวลูกชายคนต่อมา ชาวประมงในละแวกนั้นก็ได้อุ้มเอมกับแพะถึงสิบสองตัว

แต่เมื่อนโยบายของรัฐได้เข้ามาพัฒนาชายฝั่งทะเล จึงมีการตัดถนน สร้างไฟฟ้า ความเจริญ ความสะดวกสบายดังกล่าวกว้าให้นายทุนเข้ามากว้าซื้อที่ดินเพื่อทำรีสอร์ท ซึ่งเป็นการประกอบธุรกิจตามระบบทุนนิยมที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐ การประกอบกิจการดังกล่าวมีการร่วมมือกันทางการเมือง โดยนักการเมืองกับนายทหารเข้ามาร่วมหุ้น บุคคลเหล่านี้ได้ใช้อำนาจเงินกว้าซื้อที่ดินจากชาวบ้าน ชาวบ้านที่เห็นเงินสำคัญต่างบอกขายที่ดินกันจนหมด ยกเว้นซัลมานไม่ยอมขาย อย่างไรก็ตามการพัฒนาตามนโยบายรัฐได้สร้างปัญหาและผลกระทบดังนี้

2.1.1.4.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ชาวประมงซึ่งขายที่ดินให้นักธุรกิจไปต่างใช้เงินไม่เป็น เพราะผูกพันกับวิถีเดิมมาก่อน นำเงินไปลงทุนทำการค้าต่างพากันล้มเหลว บางคนถูกหลอกทำบุญ บางคนใช้ซื้อวัตถุนิยม บางคนใช้หมดกับการพนัน ซึ่งเป็นการใช้แบบสุรุ่ยสุร่ายเพราะไม่เคยมีเงินมาก่อน ปัญหาที่ตามมาคือไร้ที่อยู่และอาชีพ บางคนขายวิญญาณมาเป็นพนักงานผสมเหล้า อย่างแหลมผู้ไม่มีความรักในคุณค่าท้องถิ่นของตน เข้าไปสมัครเป็นบาร์เทนเดอร์ลูกจ้างของโรงแรมอันดามัน อินน์และยังได้ถูกซัลมานว่าโง่ที่สุดในศตวรรษ การพัฒนาตามนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้นักธุรกิจเข้ามาลงทุนซื้อที่ดินตามชายหาดได้ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน รวมทั้งครอบครัวซัลมาน ไม่ว่าจะด้วยวิธียินยอมหรือบังคับซื้อที่ดิน ด้วยซัลมานเชื่อฟังคำสั่งของพ่อรักแผ่นดินเกิดและพอใจจะใช้ชีวิตเป็นชาวประมง จึงต้องขัดแย้งกับนายทุน แต่นายทุนไม่สามารถใช้ความรุนแรงได้ เพราะกลัวคู่แข่งทางการเมืองนำไปโจมตี จนทำให้เสียฐานคะแนนเสียง พวกเขาจึงคิดจัดการดัดแปลงโรงแรมเป็นรูปโค้งเหมือนดวงจันทร์ มีลานกว้างสร้างบาร์เบียร์ ร้านเหล้า ส่วนด้านหน้าเหลือไว้เป็นที่ตั้งกระท่อมของซัลมาน

นายทุนได้ใช้วิถีชีวิตของครอบครัวซัลมานเป็นสินค้าโปรโมทโรงแรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวบ้าน พวกเขาจ้างเมียซัลมานหุงข้าวให้วันโซยในตอนเช้าและนึ่งห่มแบบชาวบ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวขอถ่ายรูปต้องยอม แต่ซัลมานไม่ยอมและบังคับลูกเมียไม่ให้ทำ อย่างไรก็ตามคนทั้งสามก็แอบทำเพราะซัลมานไม่มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวเหมือนเดิมอีกแล้ว แหลมเล่าว่าซัลมานออกทะเลต่อมาอีกสองปีหลังจากโรงแรมอันดามัน อินน์สร้างเสร็จ เพื่อหาปูปลามาเลี้ยงครอบครัวเขาให้พออยู่ได้ แต่เหตุที่ทำให้ซัลมานเลิกออกทะเลโดยเด็ดขาดก็เพราะว่า ทุกเช้าเมื่อเขากลับจากทะเล นักท่องเที่ยวชอบไปรอตายรูป โดยเฉพาะตอนเขาดับเครื่องแล้วหันมาจำพายเรือขึ้นเกยหาด ซัลมานจึงตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์กับทุกคน ยิ่งเฉพาะพวกที่มาจากโรงแรมด้วยแล้ว ‘เขาแทบจะเคียวกลืนเลยทีเดียวนะ เขาหงุดหงิดกับพวกถ่ายรูป และถูกจับไปนอนห้องขังอยู่บ่อยๆ เนื่องจากไปทำร้ายร่างกายพวกนั้นเข้า จนที่สุดความหงุดหงิดนั้นเองที่ทำให้เขาจามเรือทิ้ง’ (โลกใบเล็กของซัลมาน : 107)

แหลมเล่าว่าเรือสองลำที่ลอยอยู่บนชายหาดเป็นเรือของโรงแรม ‘นายลองไปดูสิ ไอ้ลำที่อยู่หน้ากระท่อมนะตะไคร้จับเขียวอ้อ เขาเอาไปผูกลอยไว้เฉยๆ ดูสวยงามตาเท่านั้นแหละ อย่างว่าเกิดถ่ายรูปไปแล้วไม่มีเรือสักลำ มันก็กระไรอยู่ อย่างอีกลำนั้นก็เหมือนกัน เพราะพวกฝรั่งไปเห็นภาพเรือกอและสีสวยๆเลยตามถึง อยู่โน้นสั่งทำจากปัตตานีโน้น เพิ่งได้มาสักเดือนนี้แหละ’ (โลกใบเล็กของซัลมาน : 107) ซัลมานไม่โหดจะจามเรือที่ลอยอยู่หน้ากระท่อมของเขา แต่ติดที่เรือลอยอยู่ในทะเล ไม่ใช่เขตที่เขาจะทำตาม

อำเภอก็ได้ แต่กระนั้นเขาก็เคยโดนจับเรื่องนี้ถึงสองครั้ง และยังโดนตำรวจจับอยู่เสมอด้วยเหตุไปชกปากนักท่องเที่ยวที่จ้างลูกชายหญิงของเขาถ่ายรูปด้วย

ดังเหตุการณ์ที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องพบมาด้วยตัวเอง เมื่อหญิงสาววัยต่ำกว่าสามสิบขอร้องให้เขาถ่ายรูปกับเด็กชายหญิงหน้าตาน่าเอ็นดูคู่หนึ่งไว้เป็นที่ระลึก ทั้งสองเป็นลูกของชาลมาน ทั้งคู่หน้าตาดี ผิวเข้ม ดวงตาดำขลับใสแป๋วและสวยมาก ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าคุณผู้หญิงคนนั้นเพิ่งรู้จักเด็กทั้งสอง แต่เข้าไปทักทายและโอบกอดหนุนนอยทั้งสองเหมือนพิศวาส โดยที่เด็กทั้งคู่ไม่ตื่นแต่อย่างใด เพราะเด็กชาวประมงในทุกที่ล้วนคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยวเสียยิ่งกว่าผ้าห่มนอนของตน แต่พอถึงตอนคุณผู้หญิงขอถ่ายรูปด้วย ทั้งคู่กลับฉวยแววตระหนกในสีหน้า หันมองไปทางกระท่อมอย่างวิตกกังวล แต่หล่อนหัวเราะคิดว่าเด็กต้องการเงินจึงยัดแบงก์ใส่มือเด็กอย่างรู้ประเพณี เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องขึ้นฟิล์มเพื่อเตรียมถ่ายภาพต้องแปลกใจเมื่อเห็นเด็กทั้งสองพยายามคืนเงินกลับ จนคุณผู้หญิงต้องบอกเหมือนบังคับให้รับไว้

ทั้งคู่จึงหันไปมองกระท่อมอีกครั้งหนึ่งราวนัดกัน ก่อนจะยอมเข้ามาเบียดร่างทั้งสองข้างของนายจ้าง เมื่อมองผ่านเลนส์กล้อง ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นหนูน้อยสีหน้าไม่ค่อยดีเอาเสียเลยจำต้องบอกให้ยิ้ม แต่ก็ได้รับเพียงรอยยิ้มแฉ่งๆ เหมือนกับว่าทั้งคู่กลัวกล้องถ่ายรูปนักหนา หากกลัวกล้องอย่างที่ได้กล่าวไปกลัวพวกเขาก็ต้องร้องไห้หรือไม่ก็วิ่งหนีกันแล้ว เมื่อเขาได้เห็นชายคนหนึ่งเดินตรงมาจากดงมะพร้าว จึงได้รู้ว่าเด็กทั้งคู่กลัวกล้องจริงๆ เพียงแรกเห็น พวกเขาก็ตกอยู่ในอาการหวาดกลัวจนตื่นตระหนก เขาคิดว่าทั้งคู่ต้องการวิ่งหนี แต่ด้วยความหวาดกลัวจนเกินไปทำจึงตรึงอยู่กับที่ เมื่อชายคนนั้นเข้ามาใกล้ เนื้อตัวทั้งคู่ยิ่งสั่นเทา

แหลมได้เล่าถึงเหตุผลที่ชาลมานบอกขายที่ดินว่า นายหน้าค้าที่ดินคนหนึ่งได้เข้ามาติดต่อ และตกลงกันได้ในวงเงินแปดล้านบาท แต่หลังจากนั้นนายหน้าพาภรรยาไปไม่มาให้เห็นอีก ทั้งที่หากใครกล้าลงทุนในที่ของชาลมานมีแต่ได้กำไร อย่างน้อยก็ร่วมสี่ห้าล้านบาทในช่วงเวลาไม่ทันข้ามสองเดือน แต่ถ้ามีนักธุรกิจคนใดกล้าซื้อที่ดินของชาลมานเพื่อสร้างอาคารสูงๆ ขึ้นบังทิวทัศน์ทางทะเลของโรงแรม เจ้าของโรงแรมก็ต้องมาเจรจาทางธุรกิจเพื่อหักกำไรเอาทั้งจากที่ดินและสิ่งก่อสร้าง แต่ก็ไม่มีใครกล้าเจรจาดูรองก็เพราะว่าอิทธิพลของเจ้าของโรงแรมที่มีมาแต่เดิมและกำลังเติบโตขึ้น แม้กลุ่มคู่แข่งขันของผู้แทนที่เป็นเจ้าของโรงแรมอันดามันอินน์จะยังมีอิทธิพลอยู่ก็ไม่อาจยื่นมือเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ เมื่อรู้กันว่าหุ้นส่วนคนสำคัญของอันดามัน อินน์ เป็นนายทหารใหญ่แห่งกองทัพที่คุมอำนาจอยู่ในปัจจุบัน ชาลมานจึงถูกปล่อยให้ตายไปเงียบๆ ด้วยความเจ็บใจ

แหลมบอกว่ายังมีอีกคนหนึ่งที่กำลังเสนอราคาให้ชาลมาน ซึ่งดูแล้วข้างเป็นราคาที่ต่ำจนน่าใจหาย คนนั้นคือเจ้าของโรงแรม ถึงตอนนี้เขาไม่จำเป็นต้องได้ที่ดินผืนนั้นมาไว้ในครอบครอง เขาเพียงเสนอเงินให้เปล่ากับชาลมานเป็นชาวประมงที่ทำตัวเช่นชาวประมงจริงๆ นั้นรวมไปถึงว่าชาลมานจะต้องไม่หลุดจริตเมื่อนักท่องเที่ยวขอถ่ายรูปด้วย หรือหากเขาฉลาดพอยอมให้นักท่องเที่ยวนั่งเรือเล่นบ้าง เขาก็อาจได้โบนัสพิเศษก่อนงาม "ใครจะใจจิตใจต่ำไม่ออกค่าน้ำมันให้แก ยังมีค่าที่ปอกอีกเล่า" (โลกใบเล็กของชาลมาน : 109-110) ไม่ทันได้แก่จะพูดต่อชาลมานต่อยโครมเข้าปากครึ่งจุมูกครึ่ง และยังถ่มน้ำลายรดหน้าอีกด้วย

ตัวละครผู้เล่าเรื่องนึกไม่ออกว่าหากตัวเองตกอยู่ในภาวะเช่นนั้นจะเลือกทำอย่างไร ชาลมานมีท่าทีที่แข็งเกินไป ทั้งๆ ที่ไม่ได้ช่วยทำให้อะไรดีขึ้น ตัวละครผู้เล่าเรื่องพอเข้าใจและนึกสงสารเมียของเขา เมื่อชาลมานไม่ได้ออกทะเลแล้วหล่อนเป็นผู้หญิงจะทนต่อหน่วยตาต่างๆ บอกแววหิวโหยของลูกได้อย่างไร

ทุกวันนี้ซัลมานรู้ดีว่าเงินใช้จ่ายในครอบครัวมาจากไหน นั่นเองที่เป็นเหตุให้หล่อนโดนทุบตีอยู่เป็นประจำ บางครั้งพาลมาถึงลูก เขารู้ว่าหล่อนไม่รักศักดิ์ศรี "นะซารี เมียของเขาทรุดโทรมและผิวยาวเกินกว่าจะเดินเหิน เข้าห้องไหนออกห้องนี้ในอันดามัน อันนี้ได้ แต่หล่อนได้เงินอย่างลับๆจากเจ้าของโรงแรมเดือนละสองพันบาท แลกกับข้อเสนอละเอียดๆ น้อยๆ เช่นว่าให้หล่อนหุงต้มด้วยไม้ฟืนในตอนเช้ามืด เพื่อให้ควันไฟลอยกรุ่นอยู่เหนือหลังคากระท่อม ดูสวยงามตา หรือไม่ก็ให้ถุงผ้าตะแคงตัวแบบชาวเล บางครั้งหากปลอดตาซัลมาน เป็นไรไป หากหล่อนยอมให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพได้บ้าง" (โลกใบเล็กของซัลมาน : 110) โดยเฉพาะอย่างหลังนี้เองที่ทำให้หล่อนพอมีรายได้พิเศษซื้อขนมให้ลูกกินบ้าง แต่ก็เสี่ยงกับการโดนทุบตีอย่างมาก แหม่มได้กล่าวเยาะเย้ยว่าซัลมานโง่ เขาฉลาดที่ได้ใช้เงินจากการขายที่ดิน แม้จะใช้เงินจนหมดตัวและต้องกลับมาเป็นลูกจ้างของโรงแรม แต่อย่างน้อยเขาก็มีกิน มีความสุขและยังสนุกอีกด้วย "ผมยังได้แต่งชุดสวยๆอย่างนี้ แต่บังมานมันมีอะไรบ้างล่ะ เฮอะ มันก็รู้อยู่เต็มอกว่ามันพลาด ศักดิ์ศรีที่มันใช้ค่าเมีย กินไม่ได้หรอก มันก็ลูกจ้างโรงแรมเหมือนกันละว้า" (โลกใบเล็กของซัลมาน : 111)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องน่าขัน ที่นักท่องเที่ยวชวนกันไปยืนมองโลกของซัลมานเหมือนเป็นอาหารน่าลิ้มลอง แต่ด้วยการกระทำซึ่งไม่มีคนคิดเช่นนี้ที่ก่อความพินาศแก่โลกของซัลมาน เพราะการที่ชาวประมงเช่นซัลมานไม่ได้ออกทะเลเท่ากับทำให้เขาสูญเสียอาชีพที่เขารัก นั่นหมายถึงกระทบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวด้วย ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าไม่ว่าเหตุผลใดก็ตามที่ทำให้ซัลมานแข็งขันไม่ยอมขายที่ดิน เหตุผลนั้นอาจจะเพราะ "ความรักในผืนดิน วิญญาณพ่อ ศรัทธาต่อองค์อัลเลาะห์ หรือเพราะวิธีการทางธุรกิจก็แล้วแต่ ถึงวันนี้จิตใจอันแข็งแกร่งนั้นกลับอ่อนยวบลงอย่างราบคาบ" (โลกใบเล็กของซัลมาน : 108) เพราะในเวลาต่อมานักธุรกิจจรรยาโลกของซัลมาอย่างหนัก จนสามารถเปลี่ยนใจคนที่เคยยืนกรานอย่างเด็ดเดี่ยวถึงขนาดเงินสิบล้านไม่สามารถละลายใจให้อ่อนตามได้ให้ยอมบอกขายที่ดิน

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเขามองเห็นผู้รุกรานซัลมานแต่มองไม่เห็นว่าการกระทำผิดกฎหมาย ดังข้อความว่า "ซัลมานได้สูญเสียครอบครัว เขาถูกบีบให้สูญเสียความเป็นพ่อที่ดีของลูก สูญเสียความเป็นแม่ที่ดีของเมีย" (โลกใบเล็กของซัลมาน : 108) จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐและความเห็นแก่ตัวของผู้มีอำนาจได้สร้างปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายชีวิต วิถีเดิม และยังนำไปสู่การทำลายคุณค่า จิตสำนึกของตัวบุคคล ซัลมานจึงถูกปล่อยให้โดดเดี่ยว ทุกข์ทรมานอยู่กับครอบครัว ซึ่งเป็นการยอมจำนนโดยไม่สามารถขัดขืน

2.1.1.5 เรื่องวันรอ

2.1.1.5.1 สาเหตุของปัญหา

รัฐยังคงใช้นโยบายการพัฒนาชนบทจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้อำนาจนายทุนเข้ามารับสัมปทานรังนกบนเกาะแห่งหนึ่ง ชาวบ้านจึงถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ เนียนคือตัวละคร ที่ต้องย้ายออกจากบ้านเกิดของตนเอง ตระเวนหางานถิ่นอื่นทำจนไปพบกับเพื่อนร่วมงานชื่อเล็กกับเอียด เขาได้เล่าความผูกพันที่มีต่อบ้านเกิดให้เพื่อนทั้งสองฟังและบอกว่าเขาอยากกลับบ้านก่อนแต่งงาน ทั้งสามได้เข้าไปนั่งกินเหล้าในร้านค้ำเพื่อเตรียมตัวกลับบ้านเกิดของเนียน เมื่อชายเจ้าของร้านได้รับฟังเรื่องราวของเนียนก็เกิดความเห็นใจพวกเขา ดังที่เล็กได้เล่าว่าตอนที่เนียนเป็นเด็กเคยอาศัยอยู่บนเกาะนั้น วันหนึ่งมีคนมาไล่ให้เขาออกไปจากเกาะเพียงเพื่อต้องการนำลายนกที่มูลค่าทางการเงิน โดยไม่เห็นคุณค่าของคนที่เคยผูกพันกับท้องถิ่นของตนเลย "ใครๆ ก็คิดเหมือนมัน แล้วใจรู้มัย ไอ้เนียนเลยกลายเป็นคนไม่มีแผ่นดิน ไร้ที่ไป

ทั่ว คนในครอบครัวแตกหายไปคนละทิศละทาง ฉันพบเขาที่ปัตตานีในเรืออวน เขาบอกกับฉันแต่ตอนนั้นว่า สักวันหนึ่งเขาต้องกลับมาที่เกาะของเขา ไม่งั้นจะไม่ยอมมีเมีย นายมีเมียหรือยัง" (วันรอ : 121)

เจ้าของร้านเหล้ายังเป็นโสเภณีกำลังรอคอยเมียและลูกกลับมาจากเยี่ยมญาติ เขาบอกให้ทั้งสามใช้ชีวิตขณะเป็นโสเภณีให้ถึงที่สุด เล็กซึ่งกำลังดื่มเหล้าอยู่ได้ตอบกลับว่าพวกเขามาจากฟากหนึ่งของเกาะด้วยเรือเล็กๆ ลำหนึ่ง ตั้งแต่ออกจากท่าได้ประกาศมาตลอดทางว่าจะไปขโมยรังนกที่เกาะ "นายว่าบ้ารึเปล่าหรือเปล่า ฉันไม่เห็นอะไรจะพิเศษเท่านี้อีกแล้ว ให้ตายดับ ต่อให้เอาฉันไปสู่กับทหารทั้งกองทัพ ฉันยังไม่เห็นมันจะพิเศษไปกว่าการที่ฉันไปเกาะนั้น แหวกยามริมฝั่งเป็นฝูงเข้าไป แล้วหยิบรังนกกลับมาเพียงรังหนึ่ง ฉันต้องการรังเดียว รังเดียวเท่านั้นจริงๆ มันช่างเป็นกีฬาที่วิเศษสุดและตื่นเต้นดีแท้" (วันรอ : 122) พวกเขาเล่าว่าสิ่งที่กำลังทำนี้เป็นวิธีหนึ่งแสดงให้ทุกคนได้รู้ว่าเนียนก็คือเจ้าของเกาะเช่นเดียวกัน ดังที่เล็กให้เนียนกล่าวซ้ำอีกครั้งว่าบนเกาะมีนกจำนวนเท่าไร "มี นก... นกนางแอ่น-- มีเต็มไปหมด ทั้งเกาะนั่นเลย" "มันทำรังอยู่ตามหน้าผาไฉ่มี" "ทั้งที่หน้าผาในถ้ำ" "แสนหนึ่งได้มี" "ไม่รู้...คงกว่า--" "ทั้งหมดนั้นของแก" "ไม่ใช่หรอก มันเป็นเพื่อนฉันมากกว่า เราเป็นเพื่อนกัน" เนียนพูดเบา แล้วก็หันหน้า (วันรอ : 122-123)

เล็กเล่าว่ามียามเป็นจำนวนมากรักษาการณ์อยู่รอบเกาะ ทุกคนแต่งเครื่องแบบอย่างทหาร มีปืนและกระสุนเต็มรังเพลิง ที่เอวก็ยังมีกระสุนอยู่เต็มกระเป๋ พวกนั้นเหมือนทหารกล้ายิ่งใครก็ได้ที่เข้าไปบนเกาะโดยไม่ต้องถาม "ประเดี๋ยวเราพาเรือเข้าไป เพียงมันเห็นเราเป็นเงาตะคุ่มๆ ปืนมันจะกราดมาเลย" (วันรอ : 124) เล็กบอกว่าเขาไม่กลัวและจะไปเกาะนั้นเมื่อดื่มเหล้าให้หมดอีกขวดหนึ่งก่อน แต่พวกเขาก็ต้องกลับมายังร้านค้าอีกสามครั้งเพราะเมาแล้วจำผิดทาง เหล้าหมด และเรือเกิดรั่วกลางทาง ช่วงเวลาที่ทั้งสามคนไปหาเรือใหม่ เจ้าของร้านเหล้าได้พบกับชายสองคนใส่เสื้อกางเกงสีเขียวซีม้เหมือนทหาร เหน็บหมวดแก๊ปไว้กับเข็มขัดด้านหลัง มีลูกซองยาวคล้องไหล่ ทั้งสองเข้ามานั่งในร้านและไม่สั่งอะไร เพียงแต่จ้องนั่งไปที่หน้าเจ้าของร้าน เหมือนว่าเขาเป็นสินค้าที่ต้องการซื้อ

ชายทั้งสองคนนี้ได้ยินข่าวว่ามีคนมาที่ร้านค้านี้และจะพากันไปปล้นรังนก ชายคนหนึ่งเป็นหัวหน้ายามพูดอย่างเกรี้ยวกราดและดบป็นแกว่งไปมา "ไอ้หน้าไหนก็ตามที่คิดจะสะเอะไปที่นั่น ช่วยบอกมันด้วยว่าฉันไม่ไว้หรอก" (วันรอ : 133) เขาพยายามคาดคั้นให้เจ้าของร้านบอกทุกอย่างแก่เขา หลังจากทั้งสองกลับไปเจ้าของร้านรีบปิดร้าน แล้วออกตระเวนไปตามบ้านต่างๆ เพื่อหาปืนและกระสุนสักจำนวนหนึ่ง เขาได้ปืนพกมากระบอกหนึ่งกับกระสุนอีกนัด แม้จะรู้ว่าปืนพกไม่สามารถสู้กับลูกซองได้ แต่มันยังดีกว่ามีด พร้าหรือขวาน เจ้าของร้านกลับมาถึงร้านตอนบ่าย และลากเรือที่จมน้ำขึ้นมาจัดการอุดรูรั่วแล้วนั่งรอพวกเขาอย่างกระวนกระวาย และได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังทั้งสามคนฟังเมื่อมาถึง แต่เล็กกลับร้องและตะโกนขึ้นจากเรือด้วยท่าทางโลดโผนว่าเป็นเรื่องวิเศษ เพราะเป็นเรื่องสนุกที่พวกเขารู้ว่าพวกเขาจะไป "เราไม่ใช่ปืนหรือ เราจะไม่ใช้อะไรเลย มันไม่สนุก เราสู้อุตส่าห์ประกาศมาโดยตลอดว่าเราจะไปที่นั่นด้วยมือเปล่าๆ -- เอื้อมมือไปลูบจมูกพวกมัน แล้วหยิบรังนกมาสักรังหนึ่ง ระบายไหมล่ะ หากถึงคราวจริงๆ เรากลับขนปืนไปเป็นกुरูส มันไม่สนุก ปืนทำให้เรากลายเป็นไอ้พวกซี้ซลาดตาขาว" (วันรอ : 135) เล็กกล่าวว่าไม่มีอะไรต้องตกใจ พวกเขาพูดกันแล้วว่าต้องบอกให้ทุกคนที่พบรู้ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นเรื่องน่าอายหากพวกเขาจะทำตัวเป็นหัวขโมย

2.1.1.5.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

จะเห็นได้ว่านโยบายที่รัฐให้อำนาจนายทุนเข้ามารับทำสัมปทานรังนกนางแอ่น โดยที่ชาวบ้านไม่สมัครใจ จึงทำให้พวกเขาไร้ที่อยู่ต้องเร่ร่อนไปทั่วสารทิศ พวกเขาคิดเช่นเดียวกันว่าบนเกาะเป็น

บ้านเกิดและมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่เช่นเดียวกัน บุคคลตัวเล็กๆในสังคมพยายามรวบรวมความกล้าเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐที่พวกเขาเห็นว่าไม่มีทางจะได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน แต่อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่าพวกเขาก็มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ดังตัวละครซื้อเนียนพาเพื่อนชื่อเอียนดาเรือไปหยิบรังนก เพื่อให้รู้ว่าทุกคนมีส่วนได้รับจากธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน พวกเขาเคยชินกับเกาะและนกนางแอ่นก็เป็นเสมือนเพื่อนของพวกเขา แต่หัวหน้ายามกลับใช้ความรุนแรงยิ่งตบ

เจ้าของร้านรอกอยพวกเขาจนกลับมาเกือบสว่าง เอียนพาหวัเรือเนียนพายท้ายเรือส่วนเล็กนอนอยู่กลางลำเรือ เขาถูกประคองขึ้นมาเมื่อถึงฝั่ง ไหล่ซ้ายชุ่มไปด้วยเลือด หน้าตาอิดโรย ไม่มีใครพูดอะไร เล็กถูกประคองเข้าไปในร้าน และปล่อยให้ฟูบอยู่กับโต๊ะ เอียนนั่งเฝ้านอนอยู่ใกล้ๆ พร้อมกับเจ้าของร้านเนียนออกไปยืนที่ธรณีประตู จ้องมองไปทางเกาะ พลังขี้ตอชนที่ปลายคางไปมา แสงจันทร์สาดเข้ามาจากหลังร้านหม่นมัวแล้วถามเจ้าของร้านว่า "นายไปกับฉันไหม" แต่เจ้าของร้านตอบไม่เต็มเสียงว่ากลัวเมียจะกลับมาตบจนสว่าง ทำให้เนียนบอกว่าจะไปคนเดียว แต่เอียนห้ามไว้ว่ามันไม่ใช่สิ่งน่าทำโดยไม่มีเพื่อน เขาจึงบอกให้กลับกันก่อน แล้ววันรุ่งขึ้นค่อยมาอีกครั้ง ขณะนั้นเล็กซึ่งโดนยิงบาดเจ็บได้ทะลึ่งตัวตะโกนเสียงดังว่า "ไอ้เนียนต้องได้แต่งงาน แกต้องได้แต่งงาน ไคยินมัย" เอียนตะคอกและกดปากเขาให้นั่งลงแล้วปลอบให้เฝ้านอนว่า "มันต้องได้แต่งงาน ไอ้เนียนต้องได้แต่งงาน" (วันรอ : 137) แต่เล็กยังตาขวาง ตะโกนพลาญว้างออกไปที่ประตู เอียนจับแขนเขาไว้ทันและดึงกลับมา นั่งลงแล้วพากันกลับ

วันรุ่งขึ้นเนียนมายังร้านเหล้าเพื่อเตรียมตัวไปเกาะที่เคยเป็นบ้านเกิดของเขาเพียงลำพัง เจ้าของร้านอวยพรให้เขาโชคดีแต่เขาแค่หันหัวเราะกล่าวว่า "ฉันไม่เคยมีโชค" แล้วลงเรือตรงไปยังเกาะอันเคยเป็นบ้านเกิดของเขา (วันรอ : 140) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือการพ่ายแพ้ของบุคคลตัวเล็กๆของสังคม ที่ไม่มีสิทธิเรียกร้องสิ่งใดทั้งที่ธรรมชาติเป็นของทุกคน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าการพัฒนาของรัฐคือการทำลายคุณค่าศักดิ์ศรีมนุษย์ และสิทธิที่ทุกคนจะได้รับจากธรรมชาติอย่างเท่าเทียม

2.1.2 สะท้อนปัญหาชีวิต ทศนคติ จิตใจ และพฤติกรรมของผู้ใช้แรงงาน

ผู้ใช้แรงงานมักจะมีฐานะยากจน ดำเนินชีวิตอย่างอัตคัดโดยไม่มีสวัสดิการ และไม่สามารถเรียกร้องสิทธิได้อย่างชอบธรรมจากภาครัฐ กนกพงศ์สะท้อนการดำรงชีวิตบุคคลเหล่านี้ โดยชี้ให้เห็นลักษณะปัจเจกภายใต้กระแสทุนนิยมทั้งทางชีวิตทางกายภาพ จิตใจ ทศนคติ และพฤติกรรม ดังปรากฏตามเรื่องในป่าลึก ผีจากภูเข่า บ่ายบัดซบ ขานชาลา และพระราชาริราช

2.1.2.1 เรื่องในป่าลึก

2.1.2.1.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้สะท้อนชีวิตของคนตัดไม้ชื่อเสริม เล็ก และเวง พวกเขาเข้าไปลักลอบตัดไม้ในป่าลึก ทางเหนือของเหมืองลิกันต์ ริมฝั่งแม่น้ำ งานที่พวกเขาช่วยกันทำเป็นงานใช้แรงงานหนักในการแบก ไม้ ตัด เลื่อย ซุงต้นใหญ่ขนาดสามคน ดังที่มัดกับเล็กกำลังช่วยกันดันซุงต้นหนึ่งวางพาดอยู่บนคานให้เคลื่อนสูงขึ้น "คนหนึ่งขึ้นไปยืนบนคานที่สูงราวบันได คอยเอาท่อนไม้มัดซุงให้เหยียดขึ้น ขณะอีกคนนั่งปลายซุงด้านปักดิน กล้ามเนื้อตึงเป้งราวจะระเบิดออก เมื่อทั้งสองออกแรงเต็มกำลังในจังหวะซึ่งสัมพันธ์กันด้วยเสียงนับ ชายบนคานยกซุงขึ้น และชายบนดินดันซุงให้เคลื่อนขึ้นไป ซุงเคลื่อนและเหวี่ยงถูกขับออกมา" (ในป่าลึก : 75)

เสริมกล่าวว่างานที่เขาทำอยู่ขณะนี้ เป็นงานที่หนักมากและไม่มีหลักประกันความปลอดภัย "ตอนที่ฉันกับไอ้เวงออกแรงสุดชีวิตจัดมันขึ้นมา แล้วแกคอยเอาหมอนสอดเข้าไปใต้มัน ฉันยัง

คิดบ้าง ถ้าไอ้ไม้จัญไรนั้นเกิดหักขึ้นมา แล้วซุงหล่นทับมือแกเข้า มันจะเจ็บปวดสักขนาดไหน อย่างว่าฉัน เคยได้ยิน มีคนถูกซุงทั้งต้นล้มทับตอนที่มันโค่นลงมา" (ในป่าลึก : 83) แม้เสริมจะเหน็ดเหนื่อยอย่างไรต่องานที่เขาทำ แต่เขาก็ภูมิใจกับการได้ใช้แรงงานให้เกิดประโยชน์ แม้รู้ดีว่าทำผิดกฎหมาย แต่ก็ยังดีกว่าการใช้เลื่อยไฟฟ้าตัดไม้ ดังข้อความว่า "ทำไมเมื่อใครคิดจะเลิกความรียาของตัวเอง ต้องเดินเข้าไปค้อมหัวของงานมันทำ แล้วทำงานอย่างควายแลกกับเงินซีปะตี๋ว ฉันไม่เคยศรัทธามันเลยสักนิด มันเอาความเป็นคนไปแอบอยู่เสียที่ไหน ถึงปล่อยให้เขาโขกสับเหมือนอย่างควาย" (ในป่าลึก : 81)

แต่เล็กกลับเห็นแตกต่างจากเสริม แม้จะรู้ดีว่าการทำงานเป็นลูกจ้างในเมืองลิกไนต์จะหนักและยังโดนโขกสับเหมือนควาย แต่อนาคตเขาต้องมีครอบครัว เขาจึงต้องเลือกทำงานที่สังคมยอมรับ และได้รับเงินเพียงพอซื้อไร่เล็กๆสักแปลงไว้เป็นที่อยู่และประกอบอาชีพ "แม้ฉันจะรียาขนาดไหน เขาก็ยังเห็นว่าฉันมีงานทำนั่นละ อย่างว่า ส่วนไอ้เรื่องทำไม้เนี่ย แม้จะหนักหรือเหนื่อยสักแค่ไหน เขาก็ว่าฉัน ไอ้คนไม่เอาถ่านนั่นแหละ" (ในป่าลึก : 85) เสริมแย้งว่าแม้เล็กจะได้ทำงานในเมือง แต่เขาก็ไม่สามารถเก็บเงินได้ เพราะต้องใช้เงินหมดไปกับการดื่มเหล้าและเที่ยวผู้หญิง เสริมยังพยายามจะชี้ให้เล็กเข้าใจคุณค่าของการใช้แรงงานว่า "มันหนักหนาบรรลัยก็จริง แต่มันก็หนักด้วยตัวของมันเอง ไม่มีใครมาคอยโขกสับ เมื่อแกกำลังโค่นซุงทั้งต้น กล้ามเนื้อเป็นมัดๆของแกไม่ได้เกิดเพราะพวกช่างยัดไหน มันเกิดจากความเป็นลูกผู้ชายของแกนั่นละ เมื่อเราส่องแสงออกไปถึงจังหวัด ก็เทียบเท่ากับช่างที่ลากซุงทั้งต้นออกไป เราผิดกับช่างตรงที่ว่า ซุงที่อยู่ข้างหลังนี้เป็นเรา เป็นชีวิตของเรา ไอ้พวกกุลีที่เหมืองนะ มันไม่ได้คิดหรอกว่าบนไหล่ที่มันแบกอยู่เป็นชีวิตของมันหรือเปล่า" (ในป่าลึก : 82)

แม้เล็กจะรู้ว่าเสริมคิดอย่างไร แต่เขายังเห็นว่าการทำงานเป็นลูกจ้างในเมืองดีกว่า โดยที่เขาจะไม่สรุปเรื่องนี้จนกว่าเขาจะเห็นว่าท่อนซุงเหล่านี้เป็นชีวิตของเขา เลิกยังเสนอความคิดว่าควรลงทุนซื้อเครื่องมือเลื่อยไม้ เพราะเขาเห็นตัวอย่างจากพวกโรงเลื่อยใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเลื่อยซุงต้นหนึ่งเสร็จเพียงสองวัน งานที่พวกเขาใช้แรงงานอย่างหนักจึงเป็นเพียงมอดกัดไม้เท่านั้น เสริมยังคงไม่เห็นด้วยกับเล็ก ดังข้อความว่า "มันง่ายดีใช้ไหม กับการที่เพียงยืนถือไอ้สัตว์นั้นไว้เฉยๆแล้วปล่อยให้เขี้ยวของมันกัดเนื้อไม้เอาเอง แกคิดว่าไอ้การที่ไม่ต้องออกแรงนั้นดีใช้ไหม แกเคยรู้สึกเหมือนฉันบ้างไหม ทุกครั้งที่ฉันออกแรงเลื่อย ฉันรักทุกส่วนของร่างกายฉัน นั่นแหละที่ผู้ชายควรเป็น ฉันยังรักไม้ทุกแผ่นที่ฉันทำมันกะมือ แกลองคิดมัย มันจะนำภูมิใจอะไรกะการที่ถือไอ้สัตว์นั้นไว้เฉยๆ แล้วปล่อยให้เขี้ยวของมันกัดเนื้อไม้แทนเรา มันไม่ต่างอะไรกะพวกกุลีเหมืองที่ไม่รู้ว่าแบกอะไรอยู่บนบ่ามันเลยสักนิดเดียว" (ในป่าลึก : 86) แต่เล็กก็ยังไม่รับฟังความคิดของเสริมเพราะคิดว่าเสียงเลื่อยไฟฟ้าจะเป็นต้นเหตุให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้สามารถตามจับดำเนินคดีได้

2.1.2.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เรื่องนี้ชี้ให้เห็นความยากลำบากในการทำงานของกรรมกร ที่เข้ามาลักลอบตัดไม้กลางป่าลึกย่อมไม่มีสวัสดิการ ละสวัสดิภาพ ชีวิตขึ้นอยู่กับความเสี่ยงที่จะถูกเจ้าหน้าที่จับกุม และเสี่ยงต่ออุบัติเหตุในการตัดไม้ อีกทั้งสัตว์ป่าจะเข้ามาทำร้ายได้ทุกเมื่อ ในขณะที่รัฐได้ให้โอกาสกลุ่มคนผู้มีอำนาจเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ ด้วยการใช้เลื่อยไฟฟ้าและการสร้างคุณค่าความทันสมัยของเทคโนโลยี ผู้ประกอบอาชีพกับนายทุนผู้ได้รับสัมปทานจึงได้รับความมั่นคงและการยอมรับจากสังคมมากกว่า ทำให้ผู้ใช้แรงงานโดยส่วนใหญ่หันเข้าไปรับจ้างนายทุนทำไม้ การใช้แรงงานจึงหมดคุณค่าลง อย่างที่เล็กกำลังถูกกระแสดังกล่าวโน้มน้าวให้มีความเชื่อเช่นนั้น เลิกเองก็ต้องการมีความมั่นคงในชีวิตครอบครัว และต้องการยอมรับจากหญิง

โสภณที่ตนคิดแต่งงานด้วย เพราะเธอเห็นว่าคนงานในโรงเลื่อยเป็นผู้มีอาชีพ แต่ผู้ลักลอบตัดไม้ไม่มีอาชีพ ไร้หัวนอนปลายเท้า คำนิยมดังกล่าวจึงเป็นการสนับสนุนให้ใช้เทคโนโลยีทำลายป่าไม้ได้อย่างรวดเร็ว

2.1.2.2 เรื่องผีจากภูเขา

2.1.2.2.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนชีวิต จิตใจ พฤติกรรม และทัศนคติของผู้ใช้แรงงาน ตัดไม้ในป่าลึก แต่ต่างกันตรงที่เล็ก มัด เหลี่ยม หมี่ใหญ่ กอบ สูด ทำงานให้นายทุน พวกเขาทำงานอย่างหนักแต่ได้รับค่าตอบแทนถูก ไม่มีสวัสดิการใดๆให้กับชีวิต ทุกครั้งเดือนพวกเขาจะขอติดรถบรรทุกที่เข้าไปขนไม้ออกมาเที่ยวในเมือง ดังนั้นจึงมีเพียงคนขับรถบรรทุกเท่านั้นที่รู้ว่าทั้งหกคนมีชีวิตอยู่ตรงไหนอย่างไร เขาจึงไม่อยากจะคบหาพูดคุยด้วย แต่ทุกวันครึ่งเดือนและสิ้นเดือนเขาก็ปฏิเสธไม่ได้หากพวกนั้นขอติดรถเข้าเมืองด้วย เช่นเดียวกับคราวนี้เป็นวันจ่ายเงินของกะครึ่งเดือนแรก คนขับรถบรรทุกพวกเขากลับออกไปพร้อมไม้แปรรูปเต็มคันรถ เขาจะกลับมาชนไม้ที่เหลืออีกครั้งพรุ่งนี้เช้า ทุกครั้งถึงวันพิเศษเช่นนี้ พวกเขาทั้งหกแทบขมำเวลาแต่ละวินาที และเมื่อไม้ผ่านสุดท้ายถูกเหวี่ยงขึ้นไปไว้บนรถกระบะหลัง พวกเขาก็เหวี่ยงตัวเองขึ้นไปนั่งยิ้มอยู่บนกองไม้แทบจะพร้อมกัน ทุกคนต่างมีถุงปุ๋ยติดตัว ในนั้นมีเสื้อผ้าดีที่สุด พวกเขาชอบใส่กางเกงยีนส์เนื้อแข็ง เชิ้ตแขนยาวลายสก๊อต รองเท้าหนังกลับจากจีนแดง

ชายทั้งหกคนลงรถห่างจากตัวเมืองออกมาสองกิโลเมตรเศษๆ ที่นั่นมีคลองชลประทานขนานไปกับถนนใหญ่ น้ำในคลองนี้ใช้เป็นน้ำประปาในตัวเมือง พวกเขาต่างเปลือยกายลงอาบน้ำในคลอง ขัดถูซอกหูและซอกเล็บจนแน่ใจว่าไม่เหลือขี้เลื่อยอยู่อีกแม้กระทั่งในรูจมูก การอาบน้ำเป็นไปด้วยความสนุกที่ได้พูดคุยเรื่องทะเลาะ หลังจากนั้นพวกเขาพากันเดินไปดื่มกาแฟ พูดคุยเรื่องทะเลาะตึงตังเหมือนเดิม เมื่อออกจากร้านกาแฟก็พากันไปยังช่องโสภณ พวกเขาได้เห็นเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจเปิดช่องใกล้โรงพัก และยังบังคับให้ตำรวจที่เป็นลูกน้องไปรับโสภณมานอนในโรงพัก เมื่อตำรวจซื้อจำยอมผู้เป็นลูกน้องส่งหญิงสาวคนนั้นให้กับหัวหน้าแล้ว จึงเข้ามาดื่มเหล้าระบายความในใจกับมิตรจากปางไม้ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นความไม่พอใจที่พวกเขามีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ "เมื่อสักก็เป็นฉันที่มารับอีผู้หญิงนั้น แล้วมันก็ให้ฉันออกตรวจทั้งคืน ขณะมันล่อฉันอยู่นั้นเหมือนกัน" (ผีจากภูเขา : 155) จำยอมกล่าวว่าที่นี่เป็นบ้านเกิดของเขา อีกทั้งร่างกายยังแข็งแรงกว่า และสามารถแยกแยะสิ่งผิดถูกได้ แต่ไม่สามารถสู้อำนาจหน้าที่ของหัวหน้างานที่คอยสั่งงานให้ออกตรวจตลอดคืน ขณะที่หัวหน้านอนอยู่กับโสภณในห้องหลังโรงพัก

จำยอมยังระบายความอัดอั้นให้กับมิตรจากปางไม้ฟังว่า "วันหนึ่งมันส่งให้ฉันไปจับคนเดินโพย ขณะหวายรัฐบาลยังออกขายอยู่เกลื่อนเมือง วันหนึ่งอีกก็ส่งให้ฉันไปจับเหล่าเถื่อน ทั้งที่รัฐบาลผลิตเหล้าออกมาให้คนเมากันอยู่ทั่วประเทศ อย่างนี้แหละ" (ผีจากภูเขา : 155) เล็กเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมวงสนทนาด้วย เขากล่าวว่า "แน่ละ ก็มันมันผิดกฎหมาย" แต่เมื่อจำยอมย้อนกลับมาว่า "แล้วที่ถูกดีรีเปล่า" เขาต้องนั่งนิ่งด้วยความขมขื่นกับการบริหารงานที่ไม่ยุติธรรมของรัฐ จำยอมจึงกล่าวต่อว่า "อยู่มาอีกวันหนึ่ง ไอ้เถียงนั่นก็ใช้ให้ฉันไปไล่พวกแม่ค้าที่วางแผงชิตก่าแพงวัด นั่นนะญาติพี่น้องฉันทั้งนั้น ฉันรู้ว่าพวกเขาเพียงทำมาหากินฉันไม่ว่าอะไรเลยหากให้ไปจับพวกไอ้เจ๊กที่ตั้งร้านอยู่เต็มและขายของบูตริตหน้าเลือดอย่างนั้นละจึงจะถูก" (ผีจากภูเขา : 155)

จำยอมเกลียดคนเชื้อสายจีนจนเข้ากระดูกเหมือนอย่างคนท้องถิ่นทั่วไป เพราะที่นี่คือบ้านเกิดของพวกเขา ต่อมาวันหนึ่งชาวจีนจากโพ้นทะเลเป็นคนต่างด้าวผู้ต่ำต้อย หอบเสื่อผืนหมอนใบเข้ามาขออาศัยอยู่ด้วย จากนั้นอีกยี่สิบปีให้หลังเมืองทั้งเมืองกลับตกอยู่ใต้อำนาจของคนจีน บัดนี้คนเหล่านั้นต่าง

เป็นคหบดีที่ร่ำรวย เหตุผลดังกล่าวทำให้จำถมไม่ชอบคนจีนดังที่เขา กล่าวว่า "จะเป็นอะไร ฉันจะกวาดลูกอีตอกผิวขาวกลับประเทศ หรือไม่ก็ไล่มันลงทะเลไปเลย เมื่อถูกย่ำว่าต้องการกวาดทั้งหมดเลยหรือ จำถมย่ำว่า "เอาไว้ทำเหี้ยกอะไร ไอ้พวกตั้งหน้าตั้งตาหาเงิน แล้วโยนความเดือดร้อนให้คนอื่น สันดานพวกเจ๊กเป็นแบบนี้ทั้งนั้น" (ผีจากภูเขา : 156)

2.1.2.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เมื่อพวกเขาสนทนาร่วมกันในวงเหล้าจนเมาได้ที่ จึงชวนกันนำก้อนหินไปขว้างใส่บ้านคนจีนที่ชอบเอาเปรียบ แล้วกลับมาหัวเราะชอบใจ หลังจากนั้นจำถมถูกยุให้เอาปืนไปยังโรงพัก แต่คราวนี้กลับไม่สนุกเหมือนเดิมเพราะวันรุ่งขึ้นเขาต้องกลับไปทำงานที่โรงพัก ดังที่เขา กล่าวว่า "ฉันยังมันชะล่า" เขาเริ่มหัวเราะเหมือนบ้าคลั่งอีก แต่จิตใจต่อมากลับเปลี่ยนเป็นคร่ำครวญ "ฉันไม่น่ายังมัน พวกแกไม่รู้หรอก มันนับกระสุนในปืนฉันทุกวัน ฉันต้องถูกสอบสวนแน่เลย อ้อ... แกก็รู้ กระสุนของฉันหายไปอย่างไม่มีเหตุผลสมควร แต่ แต่ฉันอาจทำกระสุนตกบนถนนก็ได้นะ ใครจะไปรู้ ฉันไม่ได้ยิงสักหน่อย กระสุนมันตกหายไปเอง ชะล่า" (ผีจากภูเขา : 162) คราวนี้เขาหัวเราะไม่ยอมหยุดอีก แม้จำถมจะกลัวความผิดแต่ก็รู้สึกพอใจกับการได้ตอบโต้ความอยุติธรรม พฤติกรรมดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความกดดันที่ต้องการจะระบายออกของผู้ที่ได้การปกครอง ซึ่งชี้ให้เห็นผลกระทบของปัญหาที่เกิดจากความไม่ชอบธรรมของรัฐ

รุ่งเช้าคนงานทั้งหกต้องรีบพากันกลับปางไม้เพื่อเข้าไปทำงานหนักรับจ้างนายทุน ขณะที่เดินทางพวกเขาเห็นคนออกมาวิ่งออกกำลังกาย มัดพุดอย่างเจตนาจนทำให้พวกวิ่งออกกำลังกายหน้าเสียวว่า "ฉันเกลียดพวกวิ่งออกกำลังกาย ทำไมละ...ทุกคนอยากนั่งทำงานสบายๆ แต่กลัวว่าตัวเองจะเป็นง่อย" (ผีจากภูเขา : 168) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาชีพการงานที่ใช้แรงงานน้อยจะเป็นงานที่สังคมยกย่องว่ามีค่า ในขณะที่ผู้ใช้แรงงานมากจะถูกสังคมลดค่าเป็นงานชั้นต่ำ อีกทั้งยังมีสภาพชีวิตที่ยากลำบากและต้องทนตำรางซึ่งอยู่เช่นนี้ โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเมื่อพวกเขาขึ้นไปนั่งบนรถบรรทุกทุกคนขับจึงรู้ว่าทั้งหกคนไม่ได้นอนทั้งคืน เวลาที่เหลือเพียงหนึ่งชั่วโมงในขณะที่รถกำลังกระดอนเหมือนบ้าคลั่ง พวกเขาจะต้องนอนหลับเพื่อเรียกแรงกลับไปทำงานหนักในปางไม้ตลอดวัน

2.1.2.3 เรื่องขานชาลา

2.1.2.3.1 สาเหตุของปัญหา

ขานชาลาเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนปัญหาผู้ใช้แรงงาน ผู้เคยประกอบอาชีพนักมวยแต่ตัดสินใจเลิกชกมวยมาทำงานเป็นกุลีในแฟปลา เหตุที่ต้องเปลี่ยนอาชีพเพราะเขาถูกนายจ้างเอาเปรียบใช้ทำงานอย่างหนัก แต่จ่ายค่าแรงน้อย ดังที่ชายขายกาแฟเล่าให้คนในร้านฟังว่า เขาคือยักษ์เล็ก เกียรติวันชัยชนะ เป็นนักมวยดังจากภาคใต้คนเดียวที่โคตโคตเมื่อสี่ห้าปีก่อน "ใช่ เขามีชื่อเสียงมาก หมัดของเขาหนักเหมือนพะเนินเหล็ก" เจ้าของร้านยังกล่าวอีกว่าขณะนี้เขาหมดอนาคตเพราะการล้มมวยเพียงครั้งเดียว ขयर่างใหญ่ผู้นำทางกับชายชื่อเล็กผู้เพิ่งถูกจ้างให้มาทำงานจ่ายเงินเดือนให้กับกุลีที่แฟปลาก็นั่งดื่มกาแฟในร้านด้วยเช่นกัน โดยที่ทั้งคู่ยังไม่รู้ว่าจะต้องประจันหน้ากับอดีตนักมวยในวันจ่ายเงินเดือน ขयर่างเล็กได้ร่วมคุยในวงสนทนาด้วย เพราะเขาไม่ชอบท่าทางยักษ์เล็กและมักจะวางก้ามข่มคนรูปร่างใหญ่เสมอ ดังนั้นเขาจึงเห็นด้วยกับชายเจ้าของร้านว่ายักษ์เล็กมีกำลังแต่ "หัวสมองของแกไม่ผึกควาย" (ขานชาลา : 97)

อดีตนักมวยไม่พอใจที่คนในร้านพากันดูถูกตน จึงกล่าวว่า "ขึ้นแกพูดอีกคำเดียว ฉันจะทุบแก" (ขานชาลา : 98) แต่ชายเจ้าของร้านได้ตอบว่าคนที่มึนสมองขี้เลื่อยไม่สามารถใช้กำลังทำอันตราย

เขาได้ ดังนั้นกำลังที่มีอยู่ใช้ประโยชน์ได้เพียงแบกปลาไปจนวันตาย นอกจากบุคคลที่ร่วมสนทนาล้วนแล้ว ยังมีผู้หญิงคนหนึ่งทำทางนอนไม่เต็มตื่นเดินเข้ามาซื้อกาแฟในร้าน เธออายุไม่ถึงสามสิบ แต่ใบหน้า อิดโรย ผิวหยาบ มีร่องรอยแป้งฝุ่นที่จอนหูและซอกจมูก กลิ่นเหม็นของน้ำหอมที่เธอชโลมมาส่งกลิ่นเหม็นคลุ้ง หล่อนได้เข้ามาร่วมสนทนาด้วย เจ้าของร้านเล่าต่อว่า "ความจริงเป็นนักมวยดีอยู่แล้ว แต่อย่างว่าคนสมองซึ่เลื่อยคงคิดว่าล้มมวยแล้วจะร่ำรวย ที่ไหนได้เขาไล่ออกจากค่าย ไม่มีใครยอมให้ขึ้นชกอีกแล้ว เลยต้องมาเป็นกulisสะพานปลานั้นแหละ" ได้ข่าววันก่อนไปชกเอาคนจ่ายเงินเข้าด้วยนี่ ผู้หญิงกล่าว"แกหยุดนะ อีตอก ฉันทำของฉัน กำลังของฉัน มันนั้นแหละผิดที่ลดค่าจ้าง" (ซานซาลา : 99)

การที่ยักษ์เล็กมาใช้แรงงานที่แปปลา ก็หวังว่าจะใช้แรงงานของตนให้เป็นประโยชน์ เหมือนดังที่พูดคุยกับโสเภณี คนขายกาแฟ และนักเลงที่ถูกจ้างให้มาทำการบ้านนักมวยคนนั้นว่า "ฉันเคยชกมวยแล้วได้อะไรขึ้นมาบ้าง มีแต่หัวหน้าค่ายหรือที่รวยจากกำลังของฉัน ความเจ็บของฉัน ฟังนะ ไอ้ชั้ครอก ในที่สุดมันเปล่าทั้งแพ ฉันไม่เสียใจหรือที่ล้มมวย" เมื่อเขาโกรธ ร่างเขาดูใหญ่และน่ากลัว ทำให้เจ้าของร้านถอยกรูดไปชิดผนัง ผู้หญิงคว้าซองกระป๋องขึ้นมาหัวไว้ เปิดทางให้ชายร่างยักษ์เข้าไปยืนชิดเคาน์เตอร์ และได้เข้าไปย้ำเจตนาที่มีต่อคุณค่าแรงงานว่า "ฟังนะ ไอ้ชั้ครอก ไม่ว่าไอ้हांไหนก็แล้วแต่ที่จะมาเป็นคนจ่ายเงินคนใหม่ ไปบอกมันว่าฉันชกมันแน่ หากฉันได้ค่าแรงน้อยกว่าที่เคย ฉันเรียนรู้ถึงการใช้กำลังให้เป็นประโยชน์ได้แล้ว ฉันรู้ว่าจะใช้มันยังไง" (ซานซาลา : 100) ถึงแม้ยักษ์เล็กจะเห็นประโยชน์ของการใช้แรงที่เป็นธรรมชาติกับตนเอง แต่สังคมกลับไม่ยอมรับความคิดของเขา และยังคงเห็นว่าการมีอาชีพนักมวยมีชื่อเสียงเกียรติยศกว่าอาชีพเป็นกulisในแปปลา ที่ทำงานหนักแต่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ

2.1.2.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ถึงแม้ยักษ์เล็กจะถูกทุกคนในร้านดูถูก แต่เขาก็เชื่อมั่นในความคิดและการกระทำของตน ด้วยประสบการณ์ชีวิตสอนให้รู้ว่าควรใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ต่อตนอย่างไร ดังนั้นเขาจึงไม่ยอมให้นายจ้างคนใดเอาเปรียบแรงงานเขาได้อีก การที่เขามีความคิดเช่นนี้ทำให้นายจ้างไม่พอใจ และต้องการการปราบเขาด้วยอำนาจที่เหนือกว่า จึงจ้างนักเลงมาจ่ายเงินเดือนและปราบผู้ที่ติดต่อต้านเช่นยักษ์เล็ก การกระทำดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกัน ผู้ที่พ่ายแพ้ยอมจำนนก็ยอมเป็นลูกจ้างนั่นเอง

2.1.2.4 เรื่องพระราชาริราช

2.1.2.4.1 สาเหตุของปัญหา

ไม่ใช่เพียงคนรวยเท่านั้นที่ช่วงชิงผลประโยชน์จากคนจน คนจนก็คิดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในยามที่โอกาสมาถึง ดังคนขับมอเตอร์ไซด์รับจ้างประจำสถานีรถไฟพยายามจะหลอกขายแปลกหน้า ผู้เรียกตนเองว่าพระราชาริราชพนันเล่นหมากฮอส เมื่อแพ้ก็เพิ่มวงเงินพนันขึ้นเรื่อยๆ จนพระราชาริราชไม่มีเงินขึ้นรถไฟไปกรุงเทพ ชายร่างใหญ่ยังผิคล้ำยไม่พาพระราชาริราชกลับไปนอนที่บ้าน เมื่อเสียงระฆังจากรถไฟดังขึ้น พระราชาริราชก็ได้แต่ชะเง้อมองรถไฟที่กำลังเคลื่อนขบวนจากไป ซึ่งได้สะท้อนความเห็นแก่ตัวของชายขับมอเตอร์ไซด์ที่ไม่คิดถึงชีวิตผู้อื่น ดังบทสนทนาที่พระราชาริราชบอกกับชายร่างใหญ่ว่ารถจะเทียบซานซาลาแล้ว ทำให้เขาหน้าเสียเพราะต้องการรักษาผลประโยชน์ของตนให้ถึงที่สุด

"จะรีบไปไหนล่ะ ต่อกันสักตาเถอะ" "ฉันจะไปรถเที่ยวนี้แหละ" "จะไปไหนหรือ" "น้ำเสียงชายร่างใหญ่เต็มไปด้วยความผิดหวัง" "ฉันจะไปรถเที่ยวนี้" "ไม่ต้องรีบร้อนนักหรือ" "เดี๋ยวฉันก็ตก" "ค่อยไปพุงนี้ยังได้ ... ข้ามีที่นอน" ชายร่างใหญ่ยื่นข้อเสนอ (พระราชาริราช : 66) เมื่อจบเกมพระราชาริราช

แพ้นั้น ชายร่างเล็กกลับมาอีกครั้งและขอเล่นอีก แต่ชายร่างใหญ่มองจนเจียวทั้งไม่ยอมลุกและไม่เลิกจัดหมากเมื่อรู้ว่าตนเสียผลประโยชน์ ในขณะที่พระราชธิดายิ้มเจื่อนๆ ตามพวกเขาถึงจำนวนเงินค่ารถไฟไปกรุงเทพ แต่ชายทั้งสองก็ไม่สนใจตอบ นอกจากเด็กชายขายน้ำที่ยังมีน้ำใจตอบแทนว่าร้อยสามสิบหกบาท

จากนั้นพระราชธิดาควักเงินในกระเป๋าทิ้งขว้างออกมาวางบนแคร่ และลงมือนับจำนวนเงินที่เหลือได้เพียงร้อยสิบแปดบาท ซึ่งไม่พอค่ารถไฟไปกรุงเทพ แต่ชายขับมอเตอร์ไซด์ก็ยังพยายามร้องเขาไว้ให้เล่นต่อโดยให้ความหวังว่าหากเล่นอีกครั้งบางทีอาจจะชนะ พระราชธิดาตอบปฏิเสธเพราะรู้ว่าตนไม่มีทางชนะชายร่างเล็กได้เลย พระราชธิดายังคงยิ้มและพูดเล่นว่า "หากเป็นเจ้าหนูคนนี้ พอไหว" (พระราชธิดา : 68) ชายร่างเล็กถือเป็นโอกาสจึงยอมให้เด็กแข่งแทนตน โดยตกลงแบ่งค่าแรงให้ครึ่งหนึ่ง แต่ระหว่างเล่นเมื่อเขาเห็นเด็กมีท่าทีจะแพ้ จึงกลับคำสัญญาเข้ามาเล่นเสียเอง จนในที่สุดพระราชธิดาแพ้

2.1.2.4.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เมื่อทุกคนได้เงินจากพระราชธิดาจนหมดแล้วก็แยกย้ายกันกลับ แม้แต่ชายร่างใหญ่ที่สัญญาว่าจะพาเขาไปนอนที่บ้านก็ทิ้งให้โดดเดี่ยว พระราชธิดาเดินไปเดินมาแล้วกลับมานั่งที่มุมเสาอีกครั้ง เขานั่งอยู่ที่นั่นนานโดยไม่หลับ กระทั่งมีเสียงระฆังดัง เมื่อเด็กชายขายน้ำตื่นผุดลุกขึ้นยืนบิดขี้เกียจ พระราชธิดาได้โอกาสถามราคาค่าโดยสารรถไฟอีกครั้ง เด็กชายรู้ว่าเขาไม่มีเงินกลับกรุงเทพจึงคืนเงินส่วนแบ่งครึ่งหนึ่งจำนวนห้าสิบเก้าบาท แต่เขาไม่ยอมรับเพราะรู้สึกประทับใจเด็กชายผู้มีน้ำใจคนนี้ ดังบทสนทนาว่า "มันเป็นของเธอแล้วนี่" "แต่น้าจะไปกรุงเทพฯ ไม่มีเงินขึ้นไปที่โดนจับ" "ไปกรุงเทพฯ ร้อยสามสิบหกบาท" "ผมไม่มีมากขนาดนั้นหรอก" "ไม่เป็นไร ฉันเป็นพระราชธิดา" (พระราชธิดา : 71) ในที่สุดเขาก็แก้ปัญหาด้วยการแอบขึ้นรถไฟกลับบ้านโดยไม่หวั่นเกรงเหตุการณ์ใดที่จะเกิดขึ้นตามมา

เรื่องนี้สะท้อนความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะจนหรือรวย หากไม่มีคุณธรรมก็พร้อมที่จะช่วงชิงผลประโยชน์เมื่อโอกาสอำนวยโดยไม่คิดว่าจะส่งผลกระทบต่อใครหรือไม่ กนกพงศ์สะท้อนให้เห็นความเป็นมนุษย์ และกระแสนิยมที่เข้ามาสนับสนุนกิเลสมนุษย์ให้หาโอกาส เอาเปรียบผู้อื่นตลอดเวลา โดยสะท้อนสภาพจิตใจและการกระทำของมนุษย์ไว้ในเรื่องแมวดำ และในห้วงน้ำกว้าง ดังนี้

2.1.2.5 เรื่องแมวดำ

2.1.2.5.1 สาเหตุของปัญหา

บรรณารักษ์หนุ่มประจำห้องสมุดประชาชนได้รับหญิงสาวคนหนึ่ง ผู้เป็นคนเก็บตัว เงียบและเจียมตัวมาจากร้านซักรีดที่ขายกิจการย้ายไปมาเป็นคนใช้คอยดูแลงานบ้าน แม้บรรณารักษ์หนุ่มต้องการมีครอบครัว แต่ยังไม่มีการรัก เขาต้องการมีเมียที่มีทัดเทียมกับตน และคิดด้วยเหตุผลว่าตนมีบ้าน มีหน้าที่การงานดี ย่อมจะมีหญิงที่ดีพร้อมคาดหวังได้เขาเป็นสามีเช่นกัน แต่พฤติกรรมที่มักแสดงออกแบบไม่ถูกกาลเทศะ มักจะทำให้เขาได้รับความผิดหวังอยู่เสมอ ดังที่เขาเริ่มต้นจีบผู้หญิงคนหนึ่งในบ้านกาแฟด้วยการพยายามทำให้เธอเห็นว่าเขาเป็นสุภาพบุรุษ

"ใช่ เราควรจะพูดว่า หากไม่รังเกียจ ผมขอร่วมโต๊ะด้วยคนนะครับ อย่างนี้แหละ แล้วค่อยๆ พูดกับเธอเรื่อย ๆ เวลาที่เธอไปห้องสมุด ต้องทำให้เธอเห็นว่าเราเป็นสุภาพบุรุษ มีงาน มีบ้าน ไม่มีสิ่งใดที่เราจะบกพร่องเลยนี่นา" (แมวดำ : 71) และเขายังกล้าเข้าไปจับมือขอความรักหญิงสาว โดยที่เธอไม่ได้คุ้นเคยกับเขามากไปกว่าไปยืมหนังสือ การกระทำได้กล่าวทำให้หญิงสาวตกใจและปฏิเสธความรักของเขาต่อหน้าผู้คน บรรณารักษ์หนุ่มยังแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ ด้วยการใช้อารมณ์เกรี้ยวกราดกับ

ประชาชนที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุด เช่นคนหน้าเด็กชายที่วางหนังสือพิมพ์ผิดที่ ตะคอกหญิงสาว ที่มาคืนหนังสือไม่ตรงเวลา เมื่อหัวหน้างานรู้จึงเรียกมาสอบสวนและวางโทษไว้

2.1.2.5.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ความต้องการมีเมียที่ทัดเทียมกับตนแต่กลับได้รับการปฏิบัติอย่างไม่มีเยื่อใย และยังถูกวางโทษไล่่ออกหากยังมีพฤติกรรมเช่นเดิม ผลที่ได้รับจากการกระทำนี้ทำให้เขาทั้งโกรธและอาย แต่พยายามหาทางหลบเลี่ยงความทุกข์ด้วยการดื่มเหล้าจนเมา เมื่อกลับมาถึงบ้านพบหญิงรับใช้มาเปิดประตูรับหน้า ขณะนี้เขาลืมคิดถึงสิ่งที่ตนเคยคาดหวังแต่งงานกับผู้หญิงที่ดีพร้อม สัญชาตญาณความต้องการทางเพศของมนุษย์จึงแสดงตัวออกมา โดยที่เขากลับมานึกเสียใจภายหลังเมื่อรู้ตัวว่าได้มีสัมพันธ์กับเธอแล้ว เมื่อยิ่งคิดก็ยิ่งย่ำว่าตนกระทำสิ่งที่ตกต่ำจริง ก็ยิ่งพาลและโทษว่าเธอคือต้นเหตุของเรื่องทั้งหมด เขาจึงหาเรื่องใช้กำลังและความรุนแรงต่อเธอเสมอ

หญิงรับใช้คนนี้เป็นคนเจียมและมักเก็บตัวอยู่ในบ้านเพียงลำพัง นอกจากออกไปซื้อกับข้าวที่ตลาดและตากผ้าหน้าบ้านเท่านั้น เธอมีเพียงแมวสีดำคู่เป็นเพื่อนพูดคุยด้วยในยามเหงา แต่ในขณะนี้แม้เธอจะพูดคำใดออกมาก็มักทำให้เขาไม่พอใจทั้งสิ้น เมื่อเธอบอกให้แมวทำตัวให้ดีนายจะได้รักก็ยิ่งคิดว่าเธอต้องการครอบครองเขา การที่หญิงคนใช้มักทำตัวลึกลับเป็นเหตุทำให้บรรณารักษ์หนุ่มสงสัยพฤติกรรมของเธอ ครั้งหนึ่งเมื่อตามไปดูที่ห้องเห็นร่างเปลือยเปล่าทำให้เขาเผลอตัวได้เสียกับเธออีก เมื่อรู้ตัวว่าตนกระทำสิ่งที่ไม่ควรลงไปก็ยิ่งทวีความโกรธและเกลียดหญิงรับใช้ พาลเชื่อปึกใจเชื่ออย่างสนิทว่าหล่อนต้องการเป็นเมียเขา ดังที่เขาคิดวนวายว่า เขาเป็นสุภาพบุรุษ มีงาน มีบ้าน และมีเกียรติ จะมีเมียเป็นคนรับใช้ที่สติไม่เต็มเต็งได้อย่างไร "อย่างเรานั้นก็จะเอานางนั้นเป็นเมีย แต่มันเป็นเมียเราแล้ว เมื่อคืนเราไม่ได้เมา มันเป็นเมียเราแล้ว " (แมวคำ : 77)

ความคิดนี้เข้ามารบกวนเขาอยู่ตลอดเวลา และไม่ยอมเปิดโอกาสให้มองผู้หญิงอื่นที่เข้ามาในห้องสมุดเลย ความสำนึกว่าตนมีเมียแล้วย่ำแย่เดือนทุกครั้งเมื่อหันไปเห็นผู้หญิงสวย ๆ สักคน อีกสิ่งหนึ่งที่บรรณารักษ์หนุ่มกังวลก็คือกลัวว่าเมื่อใดที่หล่อนออกไปที่ตลาด แล้วประกาศว่าเป็นเมียเขาอย่างออกหน้าออกตา "เฮอะ คนอย่างเรา ในที่สุดกลับตกเป็นของผู้หญิงบ้า" (แมวคำ : 77) เขาคิดอย่างเดียวแค้นเหมือนว่าหล่อนได้ออกไปที่ตลาดและประกาศตัวเป็นเมียเขาแล้วจริง ๆ ในที่สุดเมื่อมีการสอบสวนพฤติกรรมการทำงานอีกครั้ง พบว่าเขายังคงแสดงพฤติกรรมเช่นเดิม ดังนั้นจึงถูกไล่่ออกจากงาน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้เขาหมดหวังในอนาคต จึงไปดื่มเหล้าจนเมามาย เมื่อกลับถึงบ้านพบหญิงรับใช้กำลังลูบหัวแมวและ จูบมันเบา ๆ ก่อนหันกลับมายิ้มให้เขาแล้วปลดผ้าถุงไปกองที่ปลายเท้า แต่คราวนี้ความแค้นแค้นที่มีอยู่ได้ทวีคูณมากกว่าความต้องการทางเพศ

"เขาจ้องร่างขาวโพลนของหล่อนอยู่นานก่อนแสบะยี้มอย่างน่าเกลียด ถ่มน้ำลายรดหน้าและถีบหล่อนลงไปกองกับพื้น หล่อนลงไปนอนจุกแต่ยังกอดแมวไว้นั่น แมวรีดร้องขึ้นอีก เขาโผล่เข้าไปหา นิ่งคร่อมลงบนร่างของหล่อน จิกผมหล่อนขึ้นจนหน้าทลายพลางตะคอกไล่ เพราะแก" (แมวคำ : 77-78) เขากะแทกหน้าหล่อนซ้ำไปมากับพื้น แต่หล่อนกลับไม่ร้องและไม่พยายามต่อสู้ดิ้นรนแม้ใบหน้าจะเประอะไปด้วยเลือด เขากะทำต่อเธอจนหมดแรงแล้วลุกขึ้นยืนโง่งน หอบหายใจพิศพาด ส่วนเธอพับแน่นิ่งอยู่บนพื้น จากนั้นแมวคำค่อย ๆ พาตัวลอยออกจากวงแขน และร้องขึ้นอย่างสะท้านใจ แต่เขาก็กลับตะมั้นกระเด็นไปติดข้างฝา แต่เมื่อลุกขึ้นได้ มันกลับมานวนเวียนอยู่ที่ร่างหล่อนอีก ด้วยความโกรธแค้นทำให้เขาตะมั้นซ้ำอีกก่อนโซเซขึ้นห้อง

เขาเดินขึ้นไปยังห้องนอนโดยไม่รู้ว่าความรุนแรงที่กระทำลงไปทำให้เธอเสียชีวิต ระหว่างชั้นบันไดมีแมวมากมายวิ่งกรูสวนทางชนเขา แต่ก็พยายามพาร่างของตนมาถึงห้องนอน เสียงแมวยังคงดังทั่วห้องแม้ที่ริมระเบียงก็มีแมวจำนวนมากมายืน คราวนี้เขารู้สึกกลัวและพยายามวิ่งหนีพวกมัน แต่ก็ถูกกองทัพแมววิ่งไล่ชนจนล้มลงมานอนข้างล่างห้องรับใช้ เมื่อเขาฟื้นเรื้อนร่างเธอจึงรู้ว่าเธอเสียชีวิตแล้ว ขณะนั้นเองแมวสีดำผู้เป็นเพื่อนหญิงรับใช้ได้เข้ามาเลียเลือดที่หน้าเขา มันยังแสดงความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อนาย เหตุการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนจิตด้านมืดของบรรณารักษ์หนุ่มผู้ได้เป็นเจ้าของชีวิตและเรื้อนร่างหญิงรับใช้ มนุษย์ผู้เป็นนายคิดว่าตนมีอำนาจและความเป็นชายเหนือกว่าหญิงรับใช้ผู้จงรักภักดี เขาจึงมองชีวิตที่ร้านซักรีดให้มาไร้ค่า เพราะเขาได้จัดคุณค่าของคนไว้ที่การศึกษา ฐานะ อาชีพการงาน เงิน และวัตถุ ความรักและความดีของเธอจึงไร้ประโยชน์ต่อเขา เพราะค่าของเขามีเพียงความเป็นคน นั่นก็หมายถึงเธอจะไม่ได้สิ่งดีงามจากนายตอบแทนด้วย

2.1.2.6 เรื่องในห้วงน้ำกว้าง

2.1.2.6.1 สาเหตุของปัญหา

คนงานเฝ้าประภาคารสองคนขึ้นฝั่งขอลาหัวหน้ายามหยุดงานติดต่อกันหลายวัน ในระหว่างนี้ดวงไฟบนประภาคารเกิดดับลง หมัดผู้เป็นหัวหน้าเฝ้าประภาคารรู้ดีว่าจะเกิดพายุ แต่เขาเป็นห่วงความปลอดภัยของคนเดินเรือ จึงนำเรือออกไปยังเกาะเพื่อแก้ดวงไฟให้สว่างขึ้นอีกครั้ง เขาต้องติดพายุลมอยู่บนเกาะหลายวัน เวลาในแต่ละวันผ่านไปด้วยการนำเบ็ดไปตกปลา ระหว่างนี้เองเขาพบศพหญิงฉวยลมลอยมาติดที่โขดหิน สิ่งสำคัญที่ทำให้เขาฉงนเรื้อนร่างคือทอง ซึ่งมีทั้งสร้อยคอ แหวน กำไลมือ ติดตัวเธอมาด้วย หมัดรู้ดีว่าชีวิตความเป็นอยู่ต้องดีขึ้นแน่นอน หากได้ครอบครองทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้น แต่จิตสำนึกผิดชอบชั่วดีกลับเตือนให้เขาเกิดความเห็นใจหญิงฉวยลมผู้ด้อยค่าสำหรับความทุกข์ยากมาหาดินแดนอันสงบสุข แต่เมื่อเรืออับปางลงหล่นต้องพบชะตากรรมที่น่าสยดสยอง เขาจึงลังเลที่จะถือสิทธิ์เข้าครอบครองสมบัติที่ไม่ใช่ของตน

หมัดย่ำคิดถึงชะตากรรมของหญิงฉวยลมครั้งแล้วครั้งเล่า ภาพหลอนจึงเกิดขึ้นต่อเนื่องในสำนึกเหมือนภาพยนตร์โดยไม่สามารถยับยั้งได้ ดังที่เขาเห็นวันที่เธอหลบหนีออกจากแผ่นดินเกิดโดยฝากชีวิตไว้กับสำเรือ เดินทางด้วยพลังความหวังเพื่อสร้างอนาคตใหม่ พร้อมสามี ลูก และทองที่รัดซ่อนไว้แน่นกับโคนขา แล้วพายุก็โหมแรงพัดเรือแตกเป็นเสี่ยงๆ แววดาอันวาดหวังของหล่นได้แปรเปลี่ยนเป็นคลุ้มคลั่งโกรธแค้นและตัดพ้อต่อโชคชะตา จากนั้น "เขาเห็นเป็นตัวเขานั้นแหละที่เอื้อมมือใหญ่ยักษ์ไปเขย่าเรือสำนั้นให้แตกกระจาย อีกขณะหนึ่งเขาก็กลับเห็นตัวเองเป็นโจรสลัดบุกขึ้นไปบนเรือ ปล้นชิงเอาทองเหล่านั้นมาจากเธอไปครอบครองเสียเอง" (ในห้วงน้ำกว้าง : 40)

แม้หมัดจะเกิดสำนึกเห็นใจชะตากรรมของเธอ แต่จิตอีกด้านหนึ่งก็คอยบอกเธอว่าเธอเป็นเพียงซากศพ ทรัพย์สินที่มีอยู่จึงไร้ความจำเป็นสำหรับหล่น ดังนั้นเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่เธอจะหยิบฉวยสิ่งนี้มาใช้ประโยชน์ต่อ ดังที่เขาคิดเข้าทางตนเองว่าสวรรค์เบื้องบนเป็นใจให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้น "คนงานลาขึ้นฝั่ง เกิดพายุ ไฟประภาคารดับ หรือแม้แต่สายเบ็ดขาด นั่นคือฉากที่สวรรค์จัดเตรียมไว้เพื่อมอบโดยเฉพาะสำหรับเขา (ในห้วงน้ำกว้าง : 42) แต่มีเพียงสิ่งที่หมัดคิดว่าเหลือพอเป็นหลักฐานอยู่บ้างคือกลิ่นของศพ เพราะทรัพย์สินเหล่านั้นฝังอยู่ในก้อนเนื้อและๆ ครั้นพอแห้งแล้วมันก็จะยกกลิ่นออกมา

อย่างไรก็ตามเขาตั้งใจว่าจะไม่พะวงถึงเรื่องนี้อีก โดยให้เหตุผลกับตนเองว่าเพียงเวลาผ่านไปกลิ่นนี้จะค่อยๆ จางไปเอง และจะถูกแทนที่ด้วยกลิ่นจากร่างกายของเขา ดังที่เขาคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างหลุดจากมือของหล่นแล้ว ก็เหมือนข้าวที่หลุดจากมือชาวนา เหมือนปลาที่หลุดไปจากเรือประมง

แม้ภายหลังพวกเขาจะสำนึกได้ว่าสิ่งเหล่านั้นหลุดไปด้วยแรงแกล้งโก่ง แต่ในวิถีที่เป็นไปแล้ว ไม่มีใครทำอะไรได้อีก" (ในห้วงน้ำกว้าง : 48) จากสถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นกระบวนการทางวัตถุ ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ เพื่อตัดสินใจเลือกกระทำการคำนึงถึงผู้อื่นกับการคิดถึงผลประโยชน์ของตัวเอง เสมือนผู้คนในสังคมที่พยายามจะครอบครองสมบัติของผู้อื่นอย่างชอบธรรม ด้วยการหาเหตุผลต่าง ๆ นานา มาลบลบโนธรรม

2.1.2.6.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

หมัดต้องติดเกาะท่ามกลางฝน ความมืด และความโดดเดี่ยว บนเกาะที่เต็มไปด้วยฝูงหนูคอยแย่งอาหาร และพวกมันยังพากันตะซึกตพหึงญวน เมื่อพวกมันพากันมาตะแหวนที่มีขณะเขาหลับ ยิ่งทำให้เขาคิดว่ามันเป็นทาสหึงญวนดังข้อความว่า "เมื่อก่อนหัวโมงก่อน หล่อนพยายามจะฆ่าเขา หนูตัวหนึ่งฝังเขี้ยวลงบนนิ้ว พยายามถอดแหวนวงนั้นไปจากนิ้วเขา อีกตัวกำลังจะฝังเขี้ยวลงบนคอเขา ดีที่เขาตื่นขึ้นมาเสียก่อน" (ในห้วงน้ำกว้าง : 50) เจ้าหนูพวกนั้นได้ตั้งตัวเป็นศัตรูกับเขาในทุกมิติ ความขัดแย้งของจิตสำนึกผิดชอบชั่วดียังได้นำไปสู่ความเข้าใจผิด ดังที่เขาเห็นอาการเชื่องซึมเพราะพิษไข้ของนกเหยี่ยวตัวที่เขาเคยช่วยชีวิตไว้จากมรสุม และมันมักจะบินมาหาทุกครั้งเมื่อมาประกาศการ แต่บัดนี้เขาคิดว่าเหยี่ยวผู้เคยเป็นเพื่อนในยามโดดเดี่ยว กลับกลายเป็นพวกเดียวกับหึงญวนแล้ว

หมัดกำลังคิดว่านกเหยี่ยวตกอยู่ใต้อำนาจหึงญวน มาหาเขาเพื่อทวงสมบัติคืน ดังที่เจ้าเหยี่ยวรุ่งนกจะงอยปากลงจิกสายสร้อยเส้นหนึ่งเพียงเบา ๆ ที่คล้องคอเขา แต่หมัดรู้สึกท้อสสายสร้อยกำลังบาดลึกเข้าไปทางลำคอด้านหลัง เขาจึงสะบัดแขนเหวี่ยงมันไปปะทะผนัง ทำให้มันส่งเสียงร้องขึ้นด้วยความตกใจและเจ็บปวด หมัดยังตามไปทำร้ายขณะมันยังแปะปะอยู่บนพื้นอีก แต่มันรับรู้ด้วยญาณพิเศษว่ามีความผิดปกติเกิดขึ้น จึงโผล่ขึ้นไปนั่งอยู่บนขอบล่างของช่องสี่เหลี่ยม เมื่อหมัดกรากเข้าไปหา มันก็บินหายออกไปในราตรี " แต่ก็เหมือนที่พวกมันหรือ แกก็เป็นทาสอันนั้นหรือ หรือแกจะเอาอย่างไร " หมัดตะโกนตามออกไปอย่างเดือดดาล เขากำลังหอบแฮ่ก ๆ และร่างสั่นเทิ้ม ถึงที่สุดมันก็ไม่ใช่เพื่อนของเขาหรอก หมัดพรวดคิด มันพยายามแย่งสร้อยไปจากเขา มันกำลังกลายเป็นผีบ้า..(ในห้วงน้ำกว้าง : 51)

เมื่อคืนก่อนหมัดพยายามคิดอ้างเหตุผลให้ศพนั้นมีค่าเท่ากับซาก "แต่หากว่าสิ่งซึ่งเขาลากออกไปทิ้งไว้ก้นทะเลเป็นแต่เพียงซากจริงละ วิญญาณของหล่อนถ่ายเทไปอยู่ที่ใด" (ในห้วงน้ำกว้าง : 50) เขายังคงเห็นภาพหล่อนแจ่มชัดปรากฏอยู่ทั่วไปบนเกาะ จึงทำให้เชื่อว่าหล่อนกำลังยึดครองเกาะนี้อยู่ หมัดเป็นทุกข์และกังวลใจต่อจิตสำนึกผิดชอบชั่วดี จนพายุสงบลงเขาคิดสินใจนำเรือกลับเข้าฝั่ง เจ้าเหยี่ยวรุ่งได้มาส่งกลับเหมือนทุกครั้ง แต่คราวนี้ความโลภได้ทำให้เพื่อนในยามโดดเดี่ยวกลับกลายเป็นศัตรูไปเสียแล้ว ดังนั้นเขาจึงตั้งปณิธานมาหมายยิงเพื่อนที่รักและซื่อสัตย์ " เขาคำรามเบา ๆ ในลำคอ ยืนจังก้าขึ้นกลางเรือ มือล้วงลงในกระเป๋าเสื้อเกิดฟิลด์ กระชับปืนพกไว้แน่นจนเส้นเอ็นเขม็งเกร็ง มันกำลังร้อนเป็นไฟ ดุจดุจดกับดวงตาอันลุกวาวของเขาที่จ้องไปยังจุดดำบนแผ่นฟ้าซึ่งกำลังพุ่งตรงมา ลมหายใจแห่งทะเลเจียบสจัด เตรียมรับเหตุการณ์ซึ่งกำลังจะอุบัติขึ้นเบื้องหน้า" (ในห้วงน้ำกว้าง : 52)

เรื่องนี้สะท้อนการต่อสู้ระหว่างจิตฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว เมื่อจิตฝ่ายชั่วชนะหมัดยอมทำตามความต้องการของตนเองโดยไม่คิดถึงใคร และทำลายทุกสิ่งรอบข้างได้แม้กระทั่งเพื่อนที่ดีที่สุด นอกจากนี้ยังสะท้อนกระแสวัตถุนิยมที่มีส่วนชักนำมนุษย์ให้เกิดกิเลสจนหาเหตุผลมาทำลายจิตสำนึกที่ดี จะเห็นได้ว่าหากมนุษย์ขาดความสำนึกก็จะแสดงพฤติกรรมเอาเปรียบผู้อื่น เมื่อกระทำบ่อยครั้งก็เกิดความเคยชินจนหลงเข้าใจว่าสิ่งที่ตนทำลงไปคือสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ดังที่ได้เปรียบเทียบไว้ว่า "ไฟส้อมแดงบนยอดประกาศการยัง

คงสว่างวาบๆ ไกลออกไปสามสิบไมล์ยังมียังคนเห็นไฟดวงนี้ มันคือดวงตาแห่งท้องทะเล ในห้วงน้ำอันไพศาล กลางมหาสมุทรอันมืดมิด คนเดินเรือไม่มีวันหลงทาง ตราบใดที่มันยังคงส่องแสงอยู่เช่นนี้ ทว่าสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในใจเขา สิ่งที่เขา กำลังทำอยู่นี้เล่า" (ในห้วงน้ำกว้าง : 51)

2.1.2.7 เรื่องคนชั้นบน

2.1.2.7.1 สาเหตุของปัญหา

ชายข้าราชการหนุ่มผู้เพิ่งเข้ามาทำงานในจังหวัดที่ไม่คุ้นเคย และต้องมาเช่าบ้านบนชั้นสองของคนฆ่าหมู สภาพบ้านที่เก่าและสกปรกจนดูน่ากลัว ซ้ายยามกลางคืนยังได้ยินเสียงลับมิด บรรยาการดังกล่าวกทำให้เขาไม่อยากจะส่งเสียงกับครอบครัวนี้ แต่เมื่ยคนฆ่าหมูมักจะชวนคุยถึงอดีตสามีเก่า โดยเล่าว่าสามีเคยทำงานขนขยะแต่ต้องเลิกกันเพราะเธอไม่เอาใจใส่ในการเลี้ยงลูก ดังที่เล่าให้ฟังว่าเธอสูญเสียลูกคนแรกที่เพิ่งคลอดได้เพียงสองวัน คนต่อมาเลี้ยงได้เพียงขวบกว่าก็เสียชีวิตอีก นั่นเป็นสาเหตุเพียงพอให้เขากล่าวโทษหล่อนและขอหย่าร้างในที่สุด "ฉันคลอดสองคนนั้นบนรถขนขยะ หล่อนเล่าพลางหัวเราะเหมือนสนุก นั่งขวางเชิงบันไดในบ่ายวันหนึ่ง ชุกลูกน้อยไว้ในก้นเนื้อหน้าอกมโหฬาร แปลกจริงๆ ฉันไม่เคยไปโรงพยาบาลทันสักครั้ง พอคนหลังได้ขวบหนึ่ง ฉันมั่นใจว่าเขาต้องไม่ตาย แต่ที่ไหนได้จู่ๆ ท้องเขาก็ป่องออกมา เหมือนลูกโป่งนับวันมันจะยิ่งป่องออกมาเรื่อย ๆ ในที่สุดก็แตกโพละเหมือนลูกโป่งไม่มีผิด" (คนชั้นบน : 200-201)

เธอยังคุยเรื่องสามีคนปัจจุบันและลูก จนเขากลัวว่าสามีหล่อนอาจเข้าใจผิดและนำไปสู่การทำร้าย เขาจึงไม่อยากจะส่งเสียงกับเธอ แต่เธอก็พยายามสอบถามประวัติเขาจากคนอื่นอยู่นั่นเอง คืบหนึ่งลูกเธอป่วยจึงได้มาขอความช่วยเหลือ แม้เขาจะได้ยินเสียงร้องของทารก แต่ความกลัวทำให้เขาไม่กล้าเปิดประตูห้องเพราะได้วาดมโนภาพเห็นสายตาที่มุ่งร้ายและกลิ่นคาวเลือด เขายังนึกถึงภาพร่างของคนฆ่าสัตว์ด่าทะมีนถือปิงตอแกว่งไปมาอยู่บนถนน และภาพหลอนที่ปรากฏดังข้อความว่า "ผมเห็นเต้านมต่างๆ มีรอยปริแตกมาลอยอยู่ตรงหน้า หัวนมทะลักสายน้ำเหลืองออกมา สายน้ำเหลืองพุ่งแรง ขณะที่ผมถูกกระแทกด้วยเสียงของทารก ผมเห็นท้องทารกป่องออก แล้วแตกโพละ เสียงแผดร้องจากท้องข้างล่าง ดังเหมือนจะขาดใจ อย่างไรเสียแกลงไม่รอด ผมเกิดความมั่นใจขึ้นมาอย่างประหลาด ขณะบอกกับตัวเองว่าผมเกลียดหล่อน" (คนชั้นสอง : 204) ข้าราชการหนุ่มผู้มีพื้นเพอย่างชนชั้นกลางทั่วไป ย่อมไม่เคยดำรงชีวิตสัมผัสกับความเป็นจริงที่ทุกข์ยากอย่างชีวิตที่เธอเคยผ่านมา ความแตกต่างทางการรับรู้และเข้าใจรากฐานของชีวิตทำให้เขาเกิดความทุกข์ และพยายามหลบเลี่ยงการเผชิญหน้า

2.1.2.7.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

การที่ข้าราชการหนุ่มพยายามให้เหตุผลเข้าข้างตนเอง เพื่อตนจะได้พ้นผิดที่ไม่ออกไปช่วยเหลือลูกของเธอ และรอเวลากลับบ้านตอนกลางคืนเมื่อครอบครัวคนฆ่าหมูหลับแล้ว คืบหนึ่งเขาดื่มเหล้ากลับมา แต่เมื่ยคนฆ่ามูยั้งนั่งอยู่ที่บันได เธอพยายามจะช่วยพยุงร่างที่โงนเงน แต่เขาผลักเธอให้ออกจากตัวเขา ในที่สุดเขาก็ล้มลงนอนในอ้อมอกเธอ ด้วยเข้าใจว่าอยู่ในอ้อมกอดอันอบอุ่นของหญิงสาวที่เคยรัก ในขณะนั้นเขารู้สึกหนาวและเหนียวล้าจึงอยากหลับอยู่เช่นนั้นชั่วกาลนาน แต่แล้วเสียงลับมิดดังขึ้นอย่างชัดเจนเหมือนมีคนกำลังลับมิดอยู่กับใบหู เขาตกใจร้องขอความช่วยเหลือ เธอจึงปลอมว่าไม่มีใครฆ่าเขาพรอก จากนั้นความฝันของเขาก็เปลี่ยนไป "ผมเห็นเต้านมของแม่มีสีดำและเต็มไปด้วยรอยแตกปริเป็นระแหงดิน ทะเลิ่งพรวดจากอกอุ้งขึ้นมาจ้องหน้าแม่ นั่นไม่ใช่แม่แน่ แต่ แต่เป็นหล่อน เมื่อยคนฆ่าหมู" (คนชั้นสอง : 207)

แม้เขาผลักรถออกไปแต่เธอก็พยายามพยุงร่างนั้นขึ้นไปนอนบนห้อง และช่วยเปลี่ยนเสื้อผ้า เมื่อเขารู้สึกตัวได้ยินเสียงเด็กร้องอยู่ไม่ไกล จึงรู้ตัวว่าตนอยู่ที่ไหน และยังคงกลัวว่าจะเกิดสถานการณ์ที่เลวร้าย แต่เมื่อค่อย ๆ ลืมตาเห็นคนฆ่าหมู และเมื่ยกำลังอุ้มลูกและได้พูดคุยด้วยความห่วงใย โดยบอกว่าเขาไม่สบายจึงช่วยกันคอยดูแลตลอดเวลา ทำให้ข้าราชการหนุ่มเริ่มเปลี่ยนความรู้สึกกระแวงมาเริ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อสามีภรรยาคนนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการคิดโดยอาศัยภูมิหลังของชีวิต ตัดสินมนุษย์จากสภาพแวดล้อมที่ตนไม่คุ้นชิน ทำให้เกิดความกังวลขึ้นในจิตใจจนมองความเป็นจริงคาดเคลื่อน เมื่อเขาได้พบคำตอบจากประสบการณ์จริง จึงเข้าใจว่าเมื่อไปเยี่ยมบ้านแล้วอาจจะกลับมาอยู่กับครอบครัวนี้อีก กนกพงศ์ยังนำเสนอพฤติกรรมที่มนุษย์สามารถเอาชนะจิตใจตนเองและกระแสนิยมรอบข้าง อีกทั้งยังสามารถช่วยเหลือผู้อื่นอีกด้วย ดังปรากฏในเรื่อง กลางฝนยามค่ำ เพื่อนระหว่างทาง อีกฝั่งฟาก และชายเฒ่าที่ชายฝั่ง

2.1.3 นำเสนอปัญหาแนวทางการดำรงชีวิต

การที่มนุษย์ต้องสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ปัจเจกบุคคลจะต้องมีวิถีคิดและการเลือกปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีวิถีที่แตกต่างกัน บางคนอาจเลือกช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือแต่ละบุคคลมีความคิดเห็นที่แตกต่างทำให้เกิดความขัดแย้ง เมื่อต่างฝ่ายต่างเลือกปฏิบัติตามความต้องการของตนเองแล้ว ผลของการกระทำสามารถสร้างเข้าใจกัน ทำให้คู่กรณียอมรับและยอมรับกันได้ในที่สุด มนุษย์จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าการเลือกของปัจเจกบุคคลจะได้รับผลดีหรือร้ายนั้นก็คือวิถีการเลือกของมนุษย์ที่ต้องยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2.1.3.1 เรื่องกลางฝนยามค่ำ

2.1.3.1.1 สาเหตุของปัญหา

ตัวละครพ่อลูกขับรถนำโรงศพไปบ้านเพื่อบรรจุศพลง ทั้งสองพูดคุยเรื่องความตายและพฤติกรรมมนุษย์ที่สามารถเลือกกระทำและจะได้รับผลเป็นไปตามการเลือกนั้น ดังที่เล็กขมวดคิ้วถามพ่อด้วยความสงสัยถึงเหตุผลที่ลูกต้องตาย พ่อตอบว่าความตายเป็นปกติธรรมดาของมนุษย์ ไม่ใช่เพราะสวรรค์ต้องการชีวิตลูกเหมือนดังที่ป้าบอกเขา แต่เป็นเพราะลูกได้เลือกทางเดินชีวิตของตนเอง และรับผลไปตามครรลองของการเลือกนั้น เมื่อเล็กนำคำพูดของพ่อไปคิดทำให้เขาเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปของชีวิตทุกคนมีสิทธิ์เลือกไปตามสภาพแวดล้อมของชีวิตนั้น ดังที่เขาสนทนากับพ่อว่า "คนเราต้องตายทุกคน" "แล้วแต่ใครจะเลือก" "ผมไม่เข้าใจ" "คนเราสามารถเลือกได้ แล้วแต่ใครจะเลือกอย่างไร" "ลูกเลือกที่จะตายงั้นหรือ" "ใช่" "ผมคงไม่เลือก" (กลางฝนยามค่ำ : 33)

2.1.3.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ในระหว่างทางมีชายคนหนึ่งโบกรถ แต่พ่อไม่ให้ขึ้นด้านหน้ารถ จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ลูกชายสงสัยและถามเหตุผลจากพ่อ พ่อตอบว่าเขาเลือกนั่งข้างหลังเพราะที่นั่นเป็นที่เหมาะสมสำหรับเขา ส่วนด้านหน้ารถเป็นที่นั่งสำหรับแม่และญาติพี่น้องเท่านั้น ในระหว่างเดินทางฝนได้ตกลงมาทำให้ชายผู้โบกรถหาที่หลบฝน โดยการเลือกเข้าไปนอนในโรง เล็กยังคงสนใจการกระทำของชายผู้นั้น เพราะการเลือกไปนอนในโรงศพเพื่อป้องกันการเปียกฝน ในขณะที่พ่อให้เหตุผลว่าชายผู้นั้นมีที่ของตนเองจึงเลือกเข้าไปอยู่ในนั้น พ่อลูกยังสนทนาถึงสูงและเห็นตรงกันว่าต่อไปหากลูกอยู่ในนั้นก็คงไม่เปียก แต่เมื่อเล็กถามว่าลูกเลือกอยู่ในโรงศพหรือ พ่อกลับตอบว่าตนเป็นคนเลือกเอง เขาจึงเริ่มขมวดคิ้วสงสัยอีกครั้ง หันมามองพ่อและถามต่อว่า "ลูกไม่ได้อยู่ในนั้นหรือหรือ ผมหมายถึงต่อจากนี้ไป" "ไม่ ลูกไม่ได้เลือกมัน" "งั้นลูกอยู่ที่ไหน" "ที่ ที่ ลูกเลือก ลูกจะไปอยู่ที่นั่น" (กลางฝนยามค่ำ : 35)

ต่อมาเมื่อเด็กหนุ่มโบกรถขอโดยสารไปด้วยอีกคนหนึ่ง ขณะนี้เขาเปียกทั้งตัวจึงไม่เลือกนั่งหน้ารถ แม้พ่อจะเป็นคนอนุญาตให้นั่งได้ และเขายังไม่เลือกเข้าไปอยู่ในโรงอีกด้วย ชายหนุ่มไม่รู้มาก่อนว่ามีคนหลบฝนอยู่ในโรง เมื่อฝนหยุดตกชายที่อยู่ในโรงจึงเปิดฝาโรงออกมา ทำให้เขาตกใจกระโดดลงรถ การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นการเลือกตัดสินใจเป็นตามภูมิหลังและสถานการณ์ที่กำหนดในขณะนั้น ผู้ที่เลือกอย่างใดก็จะเป็นไปตามการเลือกนั้น ดังที่พ่อขับรถต่อไปโดยไม่ลงไปดูแลเด็กหนุ่มคนนั้นตามคำขอของลูก พ่อกล่าวว่าเด็กหนุ่มจะรู้หรือไม่ ก็ไม่ใช่ความผิดของใคร เพราะตอนนี้ เขาก็ตายแล้ว ดังบทสนทนาว่า "ฮือเขาตายแล้ว" "ผู้ชายคนนั้นฆ่าเขา" "ไม่หรือเขาเลือกของเขาเอง" "เพราะเขาไม่เลือกนั่งข้างหน้าหรือ" "เขามีที่ของเขา เขาเลือกของเขา" (กลางฝนยามค่ำ : 39) จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการดำรงอยู่ที่มนุษย์ต้องเผชิญในสถานการณ์ต่างๆ และต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะได้รับผลตามเหตุปัจจัยนั้น

2.1.3.2 เรื่องระหว่างทาง

2.1.3.2.1 สาเหตุของปัญหา

ขณะที่ชายผู้หนึ่งกำลังโดยสารรถไฟมีรอยเลือดกระเด็นเข้ามากระทบที่แขน เขาเริ่มสงสัยว่ามีคนตกรถไฟจึงบอกกับคนผู้โดยสารรอบข้าง บางคนไม่เชื่อเรื่องที่เขาพูด บางคนบอกรอให้รถจอดสถานีข้างหน้าก่อนค่อยลงไปช่วยเหลือ บางคนก็เสนอให้ตั้งเชือกผูกเงินเพื่อจ้างให้รถหยุด แต่เขาคิดจะช่วยเหลือผู้ตกจากรถไฟขบวนนี้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากใคร ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจกระโดดรถไฟไปช่วยเหลือชายแปลกหน้าคนนั้น

2.1.3.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ระหว่างทางเขาพบลูกคนหนึ่งที่กำลัง ลุงคนนั้นตามเขามาค้นหาชายแปลกหน้า เมื่อพบศพทั้งสองได้พูดคุยถึงเหตุของการตาย โดยที่เขาคิดว่าชายผู้นี้ไม่ทันรู้ตัวว่ารถไฟกำลังผ่านเข้าอุโมงค์ อุบัติเหตุจึงเกิดขึ้น ซึ่งสังเกตได้จากท้ายทอยที่ยุบลง ส่วนลุงที่ลุงสิดคิดแตกต่างออกไปว่าชายแปลกหน้าต้องการฆ่าตัวตายแต่ไม่กล้าสู่ความจริงถึงได้หันหลังเข้าหาอุโมงค์ อย่างไรก็ตามเล็กยังไม่สรุปสาเหตุการตายครบใดที่เขายังไม่รู้ความประสงค์แท้จริงของชายแปลกหน้าผู้นั้น ทำให้ลุงรู้ว่าทั้งคู่ไม่ใช่เพื่อนกัน การที่เล็กเข้ามาช่วยเหลือชายแปลกหน้าเพราะ "รู้สึกคุ้นเคยเหมือนเป็นเพื่อนคนหนึ่ง ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ฉันได้เห็นเขาเพียงเงา แต่เมื่อเขาตกลงมา ฉันรู้สึกเหมือนตัวเองตกลงมาเสียเอง" (ระหว่างทาง : 191)

การถกเถียงสาเหตุการตายของชายแปลกหน้าดำเนินไป โดยมีผลสรุปที่ต่างคนต่างยืนยันความคิดของตน ดังที่ลุงก็ยังเชื่อว่าชายแปลกหน้าเลือกฆ่าตัวตาย "มันรู้ดีว่ามันกำลังอยู่ที่ไหน และอย่างไร" (ระหว่างทาง : 291) ในขณะที่เล็กก็ยังคิดว่าเป็นอุบัติเหตุเช่นเดิม อย่างไรก็ตามไม่ว่าชายแปลกหน้าจะตายด้วยเหตุใด การกระทำของเล็กก็ทำให้ลุงจากกงสีชื่นชมในน้ำใจตั้งข้อคำถามว่า "ข้าไม่รู้ว่าเอ็งมาจากไหน โกลกหรือหาตใหญ่ แต่นั่นไม่สำคัญหรอก ที่ข้าพอรู้ เอ็งไม่ใช่พวกที่คิดเอาเวลาทุกลมหายใจเข้าออกเป็นเงินทอง อย่างพวกท่าเหวที่ไปกระถนนั้น เอ็งว่ามัย ความจริงชีวิตคนเราไม่ได้อยู่ที่สิ่งท่าเหวนั้น ชีวิตมันมีมากกว่านั้น และมีหลายรูปแบบหลายอย่างด้วยสิ อย่างน้อยเขี้ยวหมูสักเขี้ยวหนึ่งก็มีค่ามากพอสำหรับเวลาสองสามวันของเอ็ง แต่ข้าเชื่อว่ามันต้องมีมากกว่านั้น ไปกันเถอะ" (ระหว่างทาง : 191-192) จะเห็นได้ว่าเขาได้เลือกกระทำสิ่งที่ตนคิดว่าถูกต้อง โดยไม่ต้องการเรียกร้องความช่วยเหลือจากผู้อื่นซึ่งแตกต่างจากคนในสังคมปัจจุบัน ที่เห็นเวลาเป็นเงินเป็นทองทำให้ไม่คิดถึงใคร

2.1.3.3 เรื่องอีกฝั่งฟาก

2.1.3.3.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้นำเสนอความคิดของคนสองวัย คนหนึ่งเป็นลุงเจ้าของที่ดินกำลังใช้รถแบคโฮขุดดินเพื่อทำคลองกันไม่ให้เสือข้ามมากินวัว ในขณะที่เด็กชายสามคนขอร้องให้ลุงหยุดทำงาน โดยให้เหตุผลว่าที่นั่นมีบ้านที่พวกเขาช่วยกันสร้างขึ้นมาให้หนูอยู่ เมื่อมันมาอาศัยเป็นจำนวนมากพวกเขาก็จะชวนกันไปตีมันอย่างสนุกสนาน แต่ลุงไม่เห็นด้วยเพราะหากทำตามความต้องการของเด็กๆ ย่อมเป็นเหตุให้เสือข้ามมากินวัวที่ลุงเลี้ยง เขาจึงบอกให้เด็กๆ ย้ายบ้านมาอีกฝั่ง ดังข้อความว่า "คลองมันแคบและตื้นเกินไป พวกเธอก็เห็นนี่ ดงราไพนันรุกเข้ามาจนคลองจะเหลือเพียงชื่ออยู่แล้ว อย่างนี้เสือก็ข้ามมากินวัวสบายๆ เด็กเอ๋ย เธอไม่รู้หรอกว่าฉันจะขาดทุนสักเท่าไร หากเสือเกิดข้ามมากินวัวเข้าจริงๆ" (อีกฝั่งฟาก : 51)

แต่เกลือกกลับแย้งว่า "ลุงจะขาดทุนอะไร วัวมันเกิดออกมาเอง หนุ่ก็ขึ้นของมันเอง ลุงจะขาดทุนอะไร" ลุงรู้ว่าจะแย้งอย่างไรให้เด็กยอมรับด้วยการอ้างว่า "ค่าจ้างของพ่อเธอละ พ่อเธอไม่ได้กินหญ้าเหมือนวัวนี้ พ่อเธอกินเงินของฉัน" เด็กๆ ยังไม่ละความพยายามบอกลุงว่า หากลุงขุดคลองพวกเขาไม่สามารถไปเล่นที่บ้านหลังนั้นได้อีก ในขณะที่ลุงก็ยังยืนยันกรานว่า "หากไม่ขุดคลองเสือมันจะคาบวัวไปกินไม่เฉพาะแต่เสือหรอกนะ ยังมีขโมยนั้นอีก มันจะเข้ามาขโมยวัวของฉันขึ้นไปแล้วเนอบนภูเขา หรือไม่ก็เป็นวัวของฉันเองที่เดินหลงหายไปบนภูเขาโน่น" (อีกฝั่งฟาก : 51-52) อย่างไรก็ตามเด็กๆ ก็ไม่ละความพยายามสร้างสะพาน

จากสถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นข้อแตกต่างทางความคิดและเหตุผลของคนสองวัย เพราะลุงทำธุรกิจเลี้ยงวัว จำเป็นต้องคิดถึงผลกำไรที่ได้ลงทุนด้วยการซื้อที่ดิน วัว การจ่ายค่าแรงคนงาน และค่าใช้จ่ายทุกอย่างที่เป็นต้นทุน เสือเป็นอุปสรรคที่จะเข้ามากินวัว ซึ่งคือต้นทุนการทำธุรกิจ ด้วยความจำเป็นดังกล่าวทำให้ลุงไม่สามารถรับฟังความรู้สึกของเด็กๆ ได้ เพราะเหตุผลของเขาเป็นเรื่องของเด็กที่ชอบเล่นสนุกสนานเพียงชั่วคราว แม้จะทำให้ขัดใจบ้างแต่ก็ไม่ส่งผลกระทบใดที่รุนแรงต่อพวกเขา

2.1.3.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ในที่สุดลุงก็คิดไม่ถึงว่าเด็กๆ จะพากันว่ายน้ำไปอีกฝั่งพร้อมเจ้าโซเล่ แกจึงกระโจนลงคลองเพื่อเข้าไปช่วยเหลือชีวิตเด็กๆ ว่ายน้ำไปถึงฝั่งตรงข้าม จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ลุงได้เห็นความพยายามของเด็กๆ พวกเขาได้เห็นจริงว่าคลองมีดินโคลนและเห็นน้ำใจลุงที่มาช่วยเหลือชีวิต ทั้งสองฝ่ายจึงเกิดความเข้าใจกันดังบทสนทนาว่า "เอ็งยังคิดจะสร้างสะพานกันอีกไหม" ตาเฒ่าถามฉาบยิ้ม "เราควรสร้างบ้านใหม่ดีกว่า โคลนนั้นลื่นเกินไป" เกลียมตอบ "โซ่ โคลนมันลื่นมาก โซเล่มันยังรู้" โซพูด "แต่หนูมันตามพวกเธอไปฝั่งโน้นไม่ได้นะ" ตาเฒ่าว่า "โซ่ หนูมันต้องอยู่ใต้กองไม้นั้น" โซพูด "หมายถึงว่าลุงจะให้พวกเราสร้างสะพานได้โซ่ไหม" เข้มถาม

"ฉันหมายถึงว่าจะช่วยพวกเธอสร้างด้วย" โซร้องคำแปลกๆ ขึ้นมาสุดเสียง โม่เข้ากอดคอตาเฒ่าไว้นั่น" ลุงไม่ชี้เหนียว พวกเราว่าแล้วลุงไม่ชี้เหนียว ลุงยังมีอะไรดีๆ อีกตั้งมากมาย" เขาละล้าละลัก ตาเฒ่าหัวเราะหึๆ "ลุงยกโซเล่ให้เรา ลุงจะช่วยเราสร้างสะพานด้วย" โซพูดเร็วเหมือนลืมหายใจ "แล้วอะไรอีกล่ะ" ตาเฒ่าถามทั้งยังหัวเราะ เด็กชายมองตาเฒ่าด้วยความรักเต็มเปี่ยม "และผมจะ ไม่ล้อลุงว่าเอ้าวัวทำเมียอีก" "เฮ้ ไอ้หนู" (อีกฝั่งฟาก : 59-30) เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นเหตุผลและประสบการณ์ของคนสองวัยที่คิดแตกต่างกัน แต่ก็สามารถทำความเข้าใจกันและอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ขัดแย้ง

2.1.3.4 เรื่องชายเฒ่าที่ชายฝั่ง

2.1.3.4.1 สาเหตุของปัญหา

ชายเฒ่าคนหนึ่งกำลังเดินเล่นอยู่ริมทะเล เขาพบเด็กชายกำลังนั่งเฝ้าสายตาเหม่อมองออกไปยังทะเล เลยคิดเอาเองว่าเด็กชายต้องการออกทะเลกับพ่อด้วย แต่ถูกแม่ห้ามไว้ด้วยเหตุผลของผู้หญิงที่มักไม่กล้าเผชิญความจริง เขาจึงชวนเด็กชายออกทะเลโดยการโน้มน้าวให้เกิดความกล้า ด้วยการยกตัวอย่างจากประสบการณ์วัยเด็กของตนที่เคยขโมยปืนจากพ่อเข้าป่าแล้วเจอเสือ สถานการณ์เบื้องหน้าทำให้เขาจัดความกลัวเพื่อเอาตัวรอดด้วยการใช้ปืนยิงเสือตัวนั้นตาย ชายเฒ่ายังบอกให้เด็กชายกล้าหาญออกทะเล "เธอควรกล้าออกทะเลเสียแต่ตอนนี้ เธอว่ามั๊ย ลองคิดว่าฉันจะเสียใจขนาดไหน หากกล้าขึ้นไปบนนั้น เอาเมื่ออายุปาเข้าไปถึงสิบห้า เธอ่ะ ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง บางทีฉันอาจกลัวจนไม่กล้าขึ้นไปก็ได้ ฉันอาจกลัวปืนจนไม่กล้าแม้แต่จะมองมัน" (ชายเฒ่าที่ชายฝั่ง : 59)

นอกจากนี้เขายังได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมอีกว่า "เธอก็เหมือนกัน เธอน่าจะออกทะเลได้แล้ว มันไม่มีอะไรยากไม่ใช่หรือ เธอพายเรือออกไป ก็เหมือนกับที่ฉันเดินไปในป่านั่นแหละ ตอนแรกฉันคิดว่าป่าทึบๆ รกๆ นั้นแหละที่น่ากลัว แต่เมื่อเจอมัน ได้สู้กับมัน เสือก็ไม่ใช่สิ่งน่ากลัวอีก เหมือนกับเธอนั่นแหละ ลองกล้าพาเรือแหวกคลื่นสีขาวนั้นออกไป เธอก็ไม่ต้องกลัวทะเลอีก เธอว่ามั๊ย และยิ่งเมื่อไหร่ที่เธอฝ่าคลื่นในคืนพายุบ้ามาได้ ฉลามนั้นก็กลายเป็นเรื่องเล็กๆ เสียอีก อย่างว่า หากเธอกล้าออกไปจากฝั่ง เมื่อเจอพายุเธอก็ต้องกล้าที่จะฝ่ามันได้เองแหละ มันสำคัญตรงที่เธอกล้าออกไปไหมเล่า อย่างน้อยเธอก็พายเรือเป็นแล้วนี่" (ชายเฒ่าที่ชายฝั่ง : 59) การที่ชายเฒ่าสอนเด็กชายให้กล้าหาญเผชิญความเป็นจริงได้สร้างความเสียใจให้เขาในภายหลังดังนี้

2.1.3.4.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เขาได้พาเด็กชายพายเรือออกมาในทะเลจนเจอน้ำวน และไม่สามารถบังคับเรือให้เป็นไปตามการควบคุมของตนได้ เขาจึงกลัวความจริงที่กำลังจะเกิดขึ้น อีกทั้งกลัวฉลามและความตาย "ยามนี้ลมจากทะเลพัดแรง คลื่นลูกโตๆ หมุนเรือให้วนไปวนมาชายเฒ่านั่งอยู่ด้านท้าย กำลังใช้ความพยายามอย่างหนักในการบังคับหัวเรือให้เบี่ยงหน้าออกสู่ห้วงน้ำกว้าง แรงคลื่นที่คืนกลับทะเลดึงเรือให้ลอยล้าออกห่างจากฝั่งไปเรื่อยๆ ลำเรือยังคงหมุนวนไปมา แม้ชายเฒ่าจะทุ่มเทความพยายามลงไปที่ทั้งหมดเพื่อให้มันบ้ายหัวตรงเสียที คลื่นตีกระแทกกราบเรือกระเซ็นขึ้นมาต้องคนข้างในเปียกปอนไปตามๆ กัน ทว่าบัดนี้ชายเฒ่ากลับรู้สึกอ่อนล้า แกแสรังหัวเราะดังๆ ทั้งๆ ที่รู้ว่าเสียงหัวเราะของแกช่างแปร่งปร่าเต็มที" (ชายเฒ่าที่ชายฝั่ง : 61)

เมื่อเด็กชายทวนถามชายเฒ่าถึงการออกทะเลจึงไม่ได้รับคำตอบ และไม่ได้ยินเสียงหัวเราะที่ดูมั่นใจเช่นเดิม เพราะเรือกำลังถูกคลื่นซัดราวฟ้าผ่าถล่มทลาย แกเหลียวไปมองฝั่งชั่วขณะหนึ่งแล้วรู้สึกเย็นยะเยือกเมื่อรู้ว่ากำลังพาตัวเองออกจากฝั่งมุ่งไปสู่ห้วงน้ำเว้งว่างข้างหน้า แต่สำหรับเด็กชายเชื่อตามคำสอนของชายเฒ่าและจากประสบการณ์ลูกทะเล ได้ทำให้เขามีพลังชีวิตพายเรือฝ่าความผันผวนของคลื่นทะเลพาชายเฒ่ากลับถึงฝั่งได้สำเร็จ ชายเฒ่าออกปากชมว่าเขามีความสามารถสมที่พ่อควรชื่นชมและยอมให้ออกทะเลด้วยอย่างแน่นอน แต่เมื่อเด็กชายบอกว่าพ่อไม่กลับบ้านมาสัปดาห์แล้ว ชายเฒ่าจึงรู้เหตุผลและเข้าใจความรู้สึกของแม่เด็กได้ดีว่าไม่ต้องการสูญเสียลูกชายเช่นเดียวกับพ่อ เธอจึงห้ามลูกไม่ให้ออกเรือ

ดังที่เขาจูงมือเด็กชายชวนให้กลับบ้านและพูดกับเขาใหม่ว่าแม่ของเด็กชายเป็นคนดี และเขาก็เป็นคนดี ดังนั้นไม่ควรทำให้พ่อแม่ต้องรอดด้วยความเป็นห่วง เด็กชายลุกจึงขึ้นตามชายเฒ่าไปอย่างช้าๆ แต่คราวนี้เขาเห็นใบหน้าและแววตาที่หม่นเศร้าของชายเฒ่าก่อนที่จะรำพึงว่า "เธอเพิ่งอายุ แปดขวบ "

เมื่อพูดแล้วก็หยุดจ้องเด็กชายอยู่นาน แล้วมองเหม่อออกไปในทะเลสาบอีกว่า "เมื่อฉันแปดขวบ เรื่องที่ วาซโมยป็นขึ้นภูเขานั้น ฉันโกหกทั้งเพ " ประโยคท้ายที่แกพูดคล้ายล่องลอยมาจากแดนไกล (ชายเฒ่าที่ ชายฝั่ง : 65) การที่ชายเฒ่ารู้สึกเป็นทุกข์เพราะรู้ว่าตนไม่ตรวจสอบความจริงอีกด้านหนึ่ง คือเหตุผลที่แม่เด็ก ห้ามลูกไม่ให้ออกทะเล ในขณะที่เขาเองก็ไม่มีประสบการณ์จริงจากการออกทะเลด้วย เมื่อได้เผชิญกับความ ตายมาแล้วจึงรู้ว่าชีวิตมีค่า ไม่ต้องการเอาความคะนองและปมจิตใจของตนมาเป็นเครื่องมือให้ตนบรรลุในสิ่งที่ ขาดหายไปในวันเด็ก หรือชักนำเด็กโดยไม่คิดให้รอบคอบเสียก่อน โดยเจตนาที่คืออาจก่อผลกระทบต่อกันรอบ ข้างได้

กนกพงศ์นำเสนอปัญหาของมนุษย์ ตั้งแต่ภาวะความรู้สึกภายใน สิ่งที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ ให้นมนุษย์แสดงพฤติกรรมทั้งด้านดีและด้านร้าย ตลอดจนพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมรอบข้าง ในขณะเดียวกัน ปัจจัยจากสังคมรอบข้างไม่ว่าจะอยู่ในระดับครอบครัว ชุมชน เมือง ประเทศ หรือในระดับโลก ก็มีส่วนสำคัญ ต่อการกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกชนด้วย หากปัญหาเกิดขึ้นทุกระดับโดยไม่ได้รับการแก้ไขย่อมจะส่งผล กระทบต่อกันเป็นลูกโซ่ ดังที่กนกพงศ์ชี้ให้เห็นวิกฤตการณ์ล่มสลายของชนบทไว้ในเรื่องบางสิ่งบางอย่างที่ เกิดขึ้น

2.2 ปัญหาชนบทล่มสลาย

เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติแตกทลายลง ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเอง และคุณค่าดั้งเดิมได้ ย่อมดำรงอยู่ไปตามกระแสการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ ซึ่งระบบทุนนิยมยังสัมพันธ์กับ การค้าโลก อันชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวโยงระหว่างกันตั้งแต่ระดับประเทศ จนถึงเมือง ชนบท ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกบุคคล เมื่อชนบทล่มสลาย ประชาชนต้องแสวงหาแหล่งที่อยู่และอาชีพการงานที่สามารถทำให้ตน ดำรงชีวิตอยู่รอดได้ เมืองจึงเป็นแหล่งใฝ่ฝันของคนจากทั่วประเทศ

2.2.1 เรื่องบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น

2.2.1.1 สาเหตุของปัญหา

คนงานโรงนมร่วมกับสภาพแรงงานรวมกันชุมนุมประท้วงเรียกร้องค่าแรงงานจากนายจ้าง แต่ปัญหาความขัดแย้งไม่สามารถยุติได้ตามการเจรจาต่อรองกันด้วยสันติวิธี เพราะปัญหาเกี่ยวพันกันหลาย ฝ่าย ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงเจ้าแม่โรงนมยอมรับกับสภาพแรงงาน ขณะร่วมสัมมนาทางโทรทัศน์ว่า อย่างนี้เรื่องนี้จะมาเคาน์กับโรงนม เพราะการลดค่าแรงงานเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุในขั้นสุดท้าย "เขาพูดถึงปัญหาราคายางในตลาดโลก พูดถึงยางเทียมที่ถูกใช้เพิ่มขึ้น ซึ่งราคายังถูกกว่ายางจริงถึงสองสาม เท่าตัว เขายังพูดถึงการแข่งขันในระหว่างประเทศผู้ผลิตยางสำคัญ ปัญหาที่น่ายาสดที่ทะลักเข้าสู่มาเลเซีย ทำให้มาเลเซียกลายเป็นผู้กุมสภาพตลาดแทนประเทศไทย" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 182)

ในที่สุดต้นเหตุของปัญหาคือรัฐบาลขาดความจริงใจในการแก้ปัญหา ยาง ดังที่รัฐปล่อยให้ โรงนมหาตลาดสินค้ากันเอง และยังเข้ามาแทรกแซงราคายางเพียงเพื่อหาคะแนนเสียง ชกส.ได้ส่งเสริม ชาวบ้านให้ปลูกยาง ทั้งที่รู้ว่ายางเริ่มล้นตลาดมาสิบปีแล้ว ด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐคิดเพียงหาผลกำไรให้ ธนาคารโดยไม่สนใจว่าอนาคตของชาวสวนยางจะเป็นเช่นไร แต่นักการเมืองกลับให้สัญญาว่าจะเพิ่มราคายาง ตามความต้องการของประชาชน เมื่อได้เข้ามาบริหารงานรัฐจึงจัดตั้งตลาดกลาง นำงบประมาณเป็นพัน ๆ ล้าน พยายามราคายาง เพื่อบีบให้โรงนมต้องรับซื้อยางแผ่นในตลาดกลาง ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่ามันไม่ใช่ วิธีการแก้ปัญหา "ก็แค่เรื่องหลอกเด็ก ใช้ไหมพ่น พวกนักการเมืองนี่รู้ดีว่าปีสองปีก็ต้องลงจากตำแหน่ง

พวกเขาเพียงแต่พยายามทนทอफीไว้ในกระเป๋ามากที่สุด เพื่อได้ไปรยหวานในฤดูหาเลี้ยง ไม่มีใครคิดไกลไปกว่านี้ ทั้งๆที่รู้จักอยู่เต็มอกว่าปัญหาแท้จริงอยู่ตรงจุดไหน" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 185-186)

แม้โรงรมแห่งนี้จะเป็นโรงใหญ่ที่สุด แต่มีความสามารถรับซื้ออย่างฉะฉานได้แค่วันละสองร้อยตัน ถ้าแก่ได้รับซื้อตามราคาตลาดกลางจนย่างค้างอยู่ในโกดังจำนวนมหาศาล เขาจึงไม่เพิ่มจำนวนผลผลิตย่างแห้งอีกแล้ว เนื่องจากไม่มีตลาดส่งออก โรงรมจึงอยู่ในภาวะขาดทุน เพราะเมื่อราคารับซื้อในประเทศจำเป็นต้องสูงตามตลาดกลาง ในขณะที่ตลาดโลกมีประเทศคู่แข่งคอยตัดราคาเพื่อช่วงชิงตลาด โรงรมจำเป็นต้องตั้งราคาขายต่ำสุดเพื่อรักษาสถานะไว้ และยังคงแบกรับภาระค่าขนส่งเอง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการลดค่าแรงงาน "แม้มันจะทุนไปไม่เท่าไร แต่ในภาวะเช่นนี้ โรงรมจำเป็นต้องประหยัดค่าใช้จ่ายทุกทาง พ่อฉันมีทางเลือกอยู่ไม่กี่ทางหรอก ตามที่เก่าแก่บอก หากไม่ให้ค่าจ้างคนงานต่ำ ชาวสวนยางก็ต้องขายยางในราคาต่ำ หรือไม่ก็เลิกโรงรมไปเลย" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 184)

ในที่สุดเมื่อรัฐไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ถ้าแก่จึงต้องลดเงินเดือนลูกจ้างในโรงรม เพราะเป็นคนกลุ่มเล็กน้อยเมื่อเทียบกับชาวสวนยาง ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าพวกเขาต้องยอมจำนน เพราะทุกคนต่างโยนปัญหามาให้ "พ่อ- พ่อคิดอย่างฉันไหม คิดเหมือนที่ลุงคนนั้นรำพึง ถึงขั้นนี้แล้ว ก็แล้วแต่บุญแต่กรรมเถอะ ไซ้ พ่อแล้วแต่บุญแต่กรรมเถอะ ฉันเคยได้ยินมาจากที่ไหนนะ ที่บอกว่าคนอย่างเราเกิดมาเป็นคนก็เพื่อเป็นเหยื่อของชะตากรรม เป็นความผิดของเราเองที่เกิดมาเป็นคนงาน ไซ้ไหมพ่อ ก็พี่ฉันยังบอกเลยว่านี่เป็นชีวิตซึ่งเลวทรามไร้ละ เมื่อเราตกอยู่ในความเลวทราม จำเป็นอยู่เองไซ้ไหมที่เราต้องยอมจำนน" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 184-185)

กลุ่มสภาพแรงงานพยายามบีบบังคับทุกวิถีทางให้คนงานรวมตัวประท้วงนายจ้าง แต่ก็พบอุปสรรคจากคนงานหลายคนที่ไม่เห็นด้วยเพราะกลัวตกราง แก่นนำกลุ่มจึงนำรถขวางหน้าโรงงานในวันเงินเดือนออก เพื่อบีบบังคับให้คนงานร่วมประท้วงโดยปริยาย การเจรจาเริ่มยืดเยื้อเมื่อฝ่ายนายจ้างกล่าวหาว่าสหภาพรับเงินจากองค์กรต่างประเทศให้นำประท้วง ในขณะที่คนงานจำเป็นต้องใช้เงินเลี้ยงชีพ ซึ่งแต่ละครอบครัวก็มีปัญหาความยากจน และปัญหาอื่นๆอยู่แล้ว ดังปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวตัวละคร ผู้เล่าเรื่อง พ่อแม่ของเธอไม่มีการศึกษา และไม่รู้จักวิธีการเลี้ยงลูกอย่างถูกต้อง เมื่อลูกมีปัญหาพ่อแม่จึงไม่สามารถแก้ปัญหาของลูกได้

ดังเหตุการณ์ที่ตัวละครย้อนชีวิตในวัยเด็กว่า เธอเห็นภาพน่ากลัวของแม่หมาที่อาศัยใต้โพรงดินข่อยใกล้บ้านกัดกินลูกของตัวเองจากท่อนหลังมาถึงกลางลำตัว เธอร้องไห้สะอึกสะอื้นกลับบ้านแต่พบลุงเขยระหว่างทาง เขาปลอบโยนและกอดเธอแล้วก็พากันกลับไปโพรงดินข่อยอีกครั้ง เมื่อลุงได้เห็นภาพนั้นก็เกรี้ยวกราดสบถคำ จากนั้นลุงได้ปล่อยเธอไว้ตามลำพังเพื่อไปตามพ่อ ทำให้เธอรู้สึกว่ามีสิ่งเลวร้ายซ่อนอยู่บริเวณนี้ เมื่อทั้งสองมาถึงได้พินันกันยั้งแม่หมา ดังที่เธอย้อนอดีตให้ฟังว่าพ่อขณะพินันจึงได้ยั้งแม่หมาก่อนลง กระสุนนัดแรกวิ่งเข้าเจาะตะโพกของมัน เสียงร้องครวญครางโหยหวนดังขึ้น สองขาหน้ายังพอมิแรงอยู่พยายามจะตะกายหนี ภาพที่เกิดขึ้นต่อหน้าทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้ยินแม่หลุดคำพูดโธ

ขณะที่ลุงไม่ได้หวาดกลัวถึงบาปกรรม เพียงแต่หัวเราะหึๆ รับปิ่นต่อจากพ่อแล้วขยับไปยืนประทับปิ่นยันหัวไหล่เหมือนกับพ่อทุกอย่าง เพียงแต่ร่างสูงใหญ่ในแสงโพล้เพล้เช่นนั้น ยิ่งทำให้ทะมึนดูน่ากลัว "แล้วชั่วจิตใจประกายไฟก็แตกเปรี้ยว เมื่อเราลงไปนอน คาวเลือดเหมือนได้แทรกอยู่ในอนุภาคทะเลของแม่หมาชั่วร้ายแตกออกเป็นเสียงๆ ก้อนสมองและลิ้มเลือดน้ำไหลลงไปซึมซับในผืนทราย" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 151) การที่ลุงกับพ่อยั้งแม่หมาเพราะคิดว่ามันกระทำความผิด โดยนำจริยธรรมของ

มนุษย์ไปตัดสินใจที่ไม่มีใครเลือกเพราะความหิว เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นภาพโหดร้าย ที่ทำให้ตัวละคร ผู้เล่าเรื่องกลัวจนติดฝังภายในใจ และมักไปเก็บตัวที่โพรงต้นไม้ลำพังเพียงคนเดียวในยามที่อยากหลบเร้นความทุกข์

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังได้เล่าความผิดพลาดของตนเอง ก่อนที่จะเข้ามาทำงานในโรงรมว่า เคยเรียนหนังสือและคาดหวังว่าเมื่อจบการศึกษาจะได้มีงานที่สังคมยอมรับ แต่เธอกลับเรียนไม่จบเพราะ การศึกษาสอนให้ล้มลงค่านิยมทางวัตถุ ตามกระแสสังคม แม้แต่เรื่องของความรัก เธอก็มองเฉพาะคนที่มาจากครอบครัวมีฐานะ โดยเข้าใจว่ามันคือความรักและปล่อยตัวจนมีท้อง ในที่สุดก็นำไปสู่การทำแท้ง ความผิดพลาดครั้งนี้ทำให้พ่อแม่เสียใจและตำหนิตนไม่ได้ส่งเสียให้เธอเรียนหนังสือเพื่อไปหาสามี ในช่วงที่เธอกำลังนอนชมอยู่ในโรงพยาบาล เธอยังพ่อว่าอาจารย์ที่วิทยาลัยได้สอนและย้ำให้เธอคาดหวังถึงอนาคตที่ดี แล้วตั้งใจเรียนเพื่อทำคะแนนสอบแข่งขันเข้าทำงานในตำแหน่งเงินเดือนสูงๆ จะได้มีบ้าน มีรถ และความสะดวกสบาย นั่นถือเป็นชีวิตที่มีความสุขอันได้รับจากความสำเร็จทางการศึกษา แต่ความเป็นจริงกลับมีคนเป็นแสนเป็นล้านต่างแข่งขันกันชิงความสุขที่ว่ำนั้น จนบางทีเธอเคยนึกกลางแครงว่าวิทยาลัยกำลังหลอกประชาชน เพราะในที่สุดแล้วการตั้งหน้าตั้งตาเรียนกันจนจบออกมาเป็นพนักงานขายของในห้าง มีเงินเดือนแค่พันสองพันก็เพียงพอจะใช้ระบบทุนนิยม

การที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้ศึกษาในวิทยาลัย จึงทำให้เธอรู้สึกเกลียดชังทุกสิ่งทุกอย่างในบ้าน และยังเพิ่มความเกลียดชังนั้นให้รุนแรงขึ้นทุกวันดังข้อความว่า "ฉันถึงขั้นเกลียดแค้นกระทั่งร้องให้ออกบอย ที่มีแม่เป็นคนหันเนื้อหมู แม่ที่มีกลิ่นไขมันชวนคลื่นเหียนติดตัวอยู่ตาปี เช่นเดียวกับพ่อที่มีกลิ่นยางจากโรงรมผสมกลิ่นเหล้าโรง อีกทั้งบ้านอันอุดอู้ โทโรโกโสไม่น่ามอง ข้ายังอับอายด้วยตัวกลิ่นเหม็นเน่าและควันไฟจากกองขยะ พ่อ ฉันเกลียดทุกอย่างเหล่านี้ นึกมาดมันอยู่ในใจว่าวันหนึ่งฉันจะต้องหนีมันไปให้ได้ ฉันจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อหนีไปให้ไกล แล้วจะไม่หวนกลับมาอีกเลย" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 157-158)

จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาได้กระตุ้นผู้เรียนให้มีความต้องการทางวัตถุ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้มีแนวทางสอดคล้องไปกับกระแสสังคมทุนนิยม เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่สามารถทำตามความต้องการที่คาดหวังไว้ได้ จึงทำให้ตนรู้สึกตกต่ำ และมักเก็บตัวอยู่คนเดียวใต้โพรงต้นไม้เช่นเดียวกับทุกครั้ง เมื่อต้องการหลบปัญหาทั้งหมดภายในบ้าน ดังปัญหาของพี่ชายผู้เคยทำงานขนของหนีภาษีจนประสบอุบัติเหตุตกรถไฟ แต่ตอนนี้เขาต้องนั่งขูดค้ำจอบทั้งวัน ซึ่งได้เพียงวันละสองสามด้ามเพื่อแลกเงินไม่กี่บาท ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าพี่ชายเคยเป็นกำลังหลักของครอบครัว เมื่อวันหนึ่งเขาไม่สามารถทำงานได้ก็กลับกลายเป็นคนไร้ค่าไปทันที "เขาตั้งอยู่ตรงนั้นเหมือนเป็นเก้าอี้ตัวหนึ่ง ไม่มีสิทธิ์เสียงใดๆ ไม่แสดงความคิดเห็น ไม่เคยโต้แย้งอะไรใคร เช่นที่ฉันรู้สึกในละพ่อ" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 166) แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องตั้งข้อสงสัยว่าพี่ชายไม่ได้ก่อเรื่องเลวทรามอย่างเธอ แต่ทำไมชีวิตเขาจำตกอยู่ในภาวะยอมจำนนด้วย ดังมีความชั่วร้ายสักอย่างที่มาขีดเส้นชีวิตของเขา

เมื่อเกิดการประท้วงค่าจ้างแรงงาน ลุงผู้เป็นหัวหน้าแกนนำบังคับให้พ่อร่วมการประท้วง แต่พ่อมีความผูกพันกับเก่าแก่และโรงรมมานานจึงไม่ต้องการใช้วิธีนี้ต่อรองกับนายจ้าง เพราะหากชนะอาจมองหน้าเก่าแก่อย่างไม่สนิทใจ ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้เล่าว่าพ่อเป็นคนงานที่ดีของโรงรมมายี่สิบปี และยังเป็นผู้มีคามชำนาญในการคัดเกรดยางได้อย่างแม่นยำ แม้บางครั้งจะดื่มเหล้าจนเมามายอย่างไร ก็ไม่เคยมีข่าวว่าพ่อวางยางผิดสีจนทำให้งานเสีย "มีบางวันที่พ่อสะโหลสะเหล ชื่นจะยืนยังไม่ไหว ได้แต่นั่งคอดกหลังพิงแท่งยาง ทว่าทันทีที่ยางสุกออกจากห้องรม พ่อก็ลุกขึ้นเตรียมรับมือกับยางเป็นพันๆ แผ่น (ควักขวดยาออกมา

จับเสียนิดหนึ่ง แล้วเหินบ่าวช่อนไว้ได้เสื่อมิดชิดเหมือนเดิม) พอยกแผ่นยางสุกขึ้นส่องไฟ พลงใช้กรรไกร ขลิบคำหนีเจือปนออก ก่อนวางซ้อนกองตามกำหนดสิบพื้นแต่ละเบอร์ทั้งห้าเบอร์ (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 162)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าพ่ออยู่กับโรงรมมาตั้งแต่รุ่นพ่อของเก่าแก่ โรงรมจึงกลายเป็น ส่วนหนึ่งของชีวิต ในขณะที่เธอเพิ่งทำงานในสถานที่แห่งนี้ไม่ถึงสองปี จึงไม่รู้ซึ่งถึงความรักที่พ่อมือต่อโรงรม ดังที่เธอกล่าวว่า "ฉันรู้ ไม่เช่นนั้นเมื่อคืนวันอาทิตย์ตอนที่ลุงมาย้ำให้เราผลงานประท้วง พ่อคงไม่เถียงกับลุง อย่างเอาเป็นเอาตายหรอก" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 163) ลุงได้พยายามดึงทุกคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การประท้วง แม้ตัวละครผู้เล่าเรื่องจะไม่เห็นด้วย แต่เพราะตนเองได้ก่อความผิดพลาดหลายปัญหาจนต้อง จ้างนต่อทุกสิ่ง ดังที่เธอพยายามหาความรักเพื่อทดแทนความสุขสมหวังที่สูญหาย แต่ผู้ที่เธอร้องขอความรัก คือยามเฝ้าประตูโรงรมที่เห็นเธอเป็นเพียงเครื่องตอบสนองทางเพศ เมื่อไม่มีผู้ใดรักเธอได้อย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับยามเฝ้าประตูก็เป็นเพียงการกระทำเพื่อลืมนความทุกข์ทั้งหมดลง ดังที่เธอกล่าวว่า เช็กได้ให้ความสุขอย่างประหลาด เพราะมันคือความสุขในบาป ความพึงพอใจในความชั่วร้าย

เช่นเดียวกับครั้งหนึ่งขณะเรียนในระดับปวช เธอเคยโดนเพื่อนตะยั่นตะยอให้เสพบุหรืผสม ักัญชา คืนนั้นทั้งคืนที่ทำให้เธอมีชีวิตเหมือนล่องลอยอยู่บนฟ้า ได้ยินเฉพาะเสียงกลองโดยไม่รับรู้ ท่วงทำนองในเพลง และเป็นสิ่งวิเศษเมื่อจินตนาการว่าเสียงนั้นได้มาเด่นอยู่ในอก มันได้ทำให้เธอลืมน ทุกอย่างไปหมดเลย ลืมชีวิตทั้งชีวิต แต่ในที่สุดการกระทำดังกล่าวก่เป็นแค่วิธีหลบหนีความจริงไปเพียงชั่ว ครู่ยาม เมื่อฤทธิ์เมามาศไปความจริงทั้งหมดก็หวนกลับมา ยาเสพติดก็เหมือนกับเช็กดังที่กล่าวว่า "ชั่วขณะที่มันดำเนินไป ฉันไม่มีตัวตนที่เป็นจริงเหลืออยู่อีก ไม่มีตัวฉัน ไม่มีชีวิตฉัน ไม่มีพ่อแม่พี่น้อง ไม่มี บ้านหลังอุดูริมกองขยะ มีเพียงความเมามันบางอย่างกับเรียวแรงที่จะกระโจนไปข้างหน้า กระทั่งเมื่อหัวใจ ผ่อนคลาย ภาพไม่พึงปรารถนา ก็เริ่มทยอยเข้ามา ทำให้ฉันรู้สึกจมลึกอยู่ในความเจ็บปวดบางอย่าง เกิดสำนึก เช่นเดียวกันทุกครั้งว่าตัวเองเพิ่งหลุดออกจากโพรงหมา มาพบกับร่างสูงใหญ่ประทับลูกของ จ้องตรงมา" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 173-174)

จะเห็นได้ว่าตัวละครผู้เล่าเรื่องและคนในครอบครัวต่างมีปัญหาเป็นพื้นฐานของชีวิตอยู่แล้ว เมื่อต้องสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง และสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหา ผลของปัญหาจึงก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาเป็นลูกโซ่

2.2.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

ครั้งหนึ่งเธอแอบมีสัมพันธ์กับพี่ใหญ่ที่ห้องยาม ลุงมาเห็นเหตุการณ์ทำให้คนยามหนีไป โดยไม่สนใจเธออีกเลย ลุงผู้มีนิสัยกักพระอยู่แล้วเห็นเป็นโอกาส จึงได้ใช้กำลังข่มขืนเธอ ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้ ต้องยอมจำนนต่อการดึงตัวเธอเข้าร่วมเหตุการณ์ประท้วงค่าแรงงาน แต่พี่ชายอีกคนชื่อวัฒน์กลับเห็นด้วยกับ ลุงเพราะเขาต้องการเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐและนายจ้าง ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมประท้วงอย่าง แข็งขัน เมื่อสื่อมวลชนประสานงานให้นายจ้าง กลุ่มสหภาพแรงงาน และตัวแทนของรัฐมาเสวนาเรื่องปัญหา ค่าแรงงานร่วมกัน กลับพบว่าปัญหาได้พัวพันอยู่กับหลายฝ่าย ดังที่กล่าวในเบื้องต้นว่าเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจ โลก ปัญหาการเมือง ระบบการปกครอง และยังเกี่ยวเนื่องกับวิธีการต่อสู้ของสภาพภาพ กับแกนนำผู้ประท้วง และตัวบุคคล เมื่อไม่มีทางออกของปัญหาเก่าแก่โรงรมก็จำเป็นต้องลดค่าแรงหรือต้องเลิกกิจการ กลุ่มแกนนำ ประท้วงเห็นว่าตนกำลังจะพ่ายแพ้ จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะหายุทธวิธีต่อรองกับรัฐ ดังที่นำรถมาปิดทางเข้า โรงรมในวันเงินเดือนออกเพื่อหาพลังมวลชน และลุงได้ไปตามพ่อที่บ้านเพื่อบังคับให้ร่วมประท้วง ในขณะที่

พ่อเมาหลับอยู่ เขาได้ผลักตัวละครผู้เล่าเรื่องเข้าห้องเพื่อบังคับข่มขืน เมื่อลุงเปิดประตูห้องออกมา พ่อที่ถือปืนรอลงอยู่แล้วกราดกระสุนยิงมายังร่างนั้นจนตาย

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเธอยังพบเหตุการณ์ที่เศร้าสลดอีกครั้ง ท่ามกลางปัญหาการประท้วงที่ยังไม่จบสิ้น เมื่อพี่ชายชื่อชาติที่เป็นอัมพาตพบเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ภายในบ้านด้วยอาการเกือบตก ในที่สุดเขาก็ไม่สามารถทนเห็นแม่ดูค่านองสาวอย่างรุนแรง เนื่องจากปามาไว้วายกล่าวว่าเธอสาบสอนไม่เว้นแม้กระทั่งลุง ในคืนนั้นสองพี่น้องต่างปลอมโยนรับรู้ความรู้สึกของกันและกันเป็นอย่างดี แต่พี่ชายได้เกือบตกอารมณ์ความเจ็บปวดมานาน จึงทำให้สัมผัสจากอ้อมอกที่กอดน้องสาวกลายเป็นความใคร่ ที่ต้องการระบายออกโดยไม่รู้ตัว เขากอดน้องสาวแน่นทุกขณะ ให้ไออุ่นระบายความทุกข์ทั้งมวลออกจากร่าง ดังที่เล่าว่า ขณะที่เธอตกอยู่ในความวุ่นวายสับสน พี่ชาติได้ใช้มือป้ายวนอยู่บนอกเธอ เมื่อเธอรู้ตัวจึงเอ็ดเขาเบาๆ แต่เขาขาดสติจึงกระทำเหมือนคนไม่ได้หายใจ เธอรู้สึกสงสารเขาขึ้นมาจับใจและกำลังคิดหาคำพูดเพื่อปลอบให้สบายใจ แต่เขากลับเริ่มมันอีก "คราวนี้ยิ่งบีบขี้แรงๆ ดึงทิ้งเสียยัดให้เสียดสีหน้าอก ฉันโกรธขึ้นมาและผลักเขาออกไป ความน้อยเนื้อต่ำใจบางอย่างเสียคนแน่นอยู่ภายใน ทว่าฉันไม่ได้ร้องไห้ พี่ชาตินั้นต่างหากที่ปล่อยละอองน้ำพุบนหน้าอยู่ในหมอน (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 178) เมื่อเธอรู้ตัวจึงผลักพี่ชายให้ออกห่างอย่างแรง นั่นเองที่เรียกสติสัมปชัญญะให้กลับมาอีกครั้ง เมื่อสำนึกได้เกิดขึ้นในจิตใจสำนึกผิดก็ตามมา ในขณะนั้นเองที่เขารู้ว่าตนคือปัญหาของบ้าน ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจฆ่าตัวตายโดยการกดหน้าเข้ากับหมอนจนหายใจเหือกสุดท้ายต่อหน้าน้องสาว ที่นั่งมองดูพี่ชายค่อยๆ สิ้นลมหายใจ โดยไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือเพราะหมดแรงกำลังใจ

การประท้วงยุติลงภายหลังที่ลุงตาย ส่วนพ่อถูกตำรวจดำเนินคดี แก่แก่ต้องการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในฐานะเขาเป็นพนักงานที่ดีของโรงรถ แต่พ่อต้องการยุติปัญหาการประท้วง จึงตอบปฏิเสธ ในขณะที่พี่ชายตัวละครผู้เล่าเรื่องชื่อวัฒน์ไม่สามารถยอมรับความพ่ายแพ้ เมื่อกลับถึงบ้านบังคับขอเงินจากแม่ แม่เองก็เครียดกับปัญหารอบด้านและเป็นคนชอบใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ทั้งคู่จึงมีปากเสียงกันและนำไปสู่การทำร้ายร่างกาย ดังที่วัฒน์ตรงเข้าใช้กำลังบีบคอแม่ ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงเข้ามาช่วยเหลือ โดยการใช้ไม้หวัดตีเพียงให้พี่ชายหยุดการกระทำ แต่การณ์กลับแย่ลงไปอีก เพราะแรงที่เธอตีร่างกายพี่ชายเป็นจุดสำคัญทำให้เขาเสียชีวิต ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า เมื่อพี่วัฒน์มาขอเงิน แม่จึงหน้าเขาพร้อมกระแทกเสียงและคำอื้อฉาว เขาได้โต้ตอบโดยด่าพ่อว่าเป็นต้นเหตุทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างพังทลายลง นั่นเองที่เป็นเหตุให้แม่ลุกขึ้นขึ้น ควักเงินจากชายพกด้วยมืออันสั่นริกขว้างใส่หน้า เขาก็มองเงินที่ร่วงลงไปเกลื่อนอยู่แทบเท้าแล้วหันไปมองแม่อย่างเหยียดหยาม โดยที่เขาไม่ยอมแตะเงินจำนวนนั้นเลย สิ่งที่เขากระทำคือการกลับหลังหันเดินออกนอกประตูไป แม่โกรธจนตัวสั่นเมื่อเห็นเขากระทำเหมือนไม่แยแส จึงกราดตามเข้าไปกระชากไหล่ให้เขากลับมาแล้ว ตบหน้า ถึงตอนนี้พี่วัฒน์โกรธแม่จนห้ามอารมณ์ไม่อยู่กลายเป็นบ้าตรงเข้าบีบคอแม่ ตัวละครผู้เล่าเรื่องเข้ามาช่วยด้วยการฟาดด้ามจอบเข้ากลางหลังเขา เขาจึงหันกลับมาหาเธอ เธอจึงเงื้อด้ามจอบขึ้นสุดแขนและหวดออกไปอีกที

ในที่สุดเธอก็ถูกตำรวจจับดำเนินคดีและถูกจองจำในคุก เธอทนทุกข์ทรมานโดยเชื่อว่าตนเป็นปัญหาลูกโซ่สุดท้าย "มีดไปหมดแล้วละพ่อ ตอนนี้เหลือเพียงฉันอยู่คนเดียวกลางความมืดระงมด้วยเสียงหมากร้องโหยหวน ฉันกำลังรอให้ใครสักคนมาเปิดประตูเพื่อไล่ความมืดออกไปเสียที จะเป็นใครกันละพ่อ พ่อ ลุง หรือตำรวจ พ่อ ช่วยฉันด้วย" (บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้น : 191) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวตัวละครเรื่องได้ชี้ให้เห็นว่าพวกเขามีปัญหาส่วนตัวและปัญหาครอบครัวรอบด้าน เมื่อปัญหาการประท้วงเรื่องค่าแรงล้มเหลว เพราะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งโยงใยไปถึงเศรษฐกิจโลก ระบบทุนนิยม

นักการเมือง ตลอดจนยุทธวิธีการต่อสู้ของสหภาพกับแกนนำด้วย ปัญหาแต่ละส่วนได้มาสัมพันธ์กันในทุกระดับจนก่อวิกฤตการณ์ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นความล่มสลายของชนบท ประชากรในชนบทจึงแสวงหาแหล่งที่จะทำให้ตนดำรงอยู่ได้ เมืองอย่างกรุงเทพจึงเป็นที่พักพิงแหล่งใหญ่ที่พวกเขาเชื่อว่าจะเป็นสถานที่ช่วยเหลือให้เขามีการศึกษาที่ดี หรือมีงานให้ทำ และยังเป็นแหล่งความเจริญ ความสะดวกสบายที่พวกเขาจะได้รับทุกสิ่งจากเมือง ดังจะเห็นได้จากเรื่องเด็กหนุ่มบนถนน และชะตากรรม ดังนี้

2.2.2 เรื่องเด็กหนุ่มบนถนน

2.2.2.1 สาเหตุของปัญหา

ครอบครัวตัวละครชื่อดวงมีปัญห ทำให้เขาต้องออกจากบ้านเพื่อไปหางานทำในกรุงเทพ โดยแอบขึ้นรถบรรทุกขณะคนขับกำลังดมวย เมื่อถึงด่านตรวจ ตำรวจพบเขาแอบมากับรถ แต่มัดกับเล็กได้ช่วยดวงไว้โดยบอกว่าเป็นเพื่อนของเขาและชวนให้นั่งข้างหน้ารถด้วยกัน เล็กชวนดวงคุยว่าเขาเคยแอบไปกับรถเหมือนกับดวง ครั้งแรกที่หนีออกจากบ้าน เขาแอบไปกับขบวนรถสินค้า เล็กจึงถามดวงทำไมถึงไม่เลือกเช่นเดียวกับเขา ดวงตอบว่า "มันนาน ผมกลัวเหงา มันยาวเกินไป" (เด็กหนุ่มบนถนน : 176) เล็กหัวเราะเพราะเคยผ่านประสบการณ์เดินทางมาแล้ว ตอนนั้นเขาเดินทางเพียงลำพังโดยไม่รู้นาคตนของตนเอง ความมืดในยามกลางคืนทำให้เขาคิดจะกระโดดลงหลายครั้ง แต่แล้วต้องอดทนนั่งอยู่ท่ามกลางความมืด มองเห็นเพียงดวงดาวที่ยิ่งหนีห่างออกไปเรื่อย ๆ "ตอนนั้นฉันก็เหมือนเด็กหนุ่มที่ไม่เคยออกทะเลเลยสักครั้ง มีแต่คนหัวเราะ จนวันหนึ่งมีคนตีฉันลงเรือ ความรู้สึกบอกฉันว่าฉันต้องไป แม้ไม่เคยรู้จักทะเลฉันก็ต้องไป ฉันจะกลับได้อย่างไร เมื่อบนฝั่งเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะ" (เด็กหนุ่มบนถนน : 177)

จากการพูดคุยระหว่างเล็กกับดวงทำให้รู้ว่าสภาพครอบครัว และชุมชนมีส่วนกำหนดชีวิตคนในชนบทให้ออกมาใช้แรงงานต่างถิ่น เพราะพวกเขาต่างคิดว่าเมืองคือสวรรค์ที่เขาจะดักดวงความสมหวังได้ แต่สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองก็ไม่แตกต่างจากประชากรในชนบท

2.2.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เล็กยังชวนดวงคุยว่าเป็นนักมวยดีกว่าเป็นมือปืน เพราะการชกมวยทั้งสองฝ่ายสามารถใช้แรงอย่างเท่าเทียมกัน แต่สภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากในเมืองไม่ได้เปิดโอกาสให้ทุกคนสมหวัง ดังที่เขากล่าวว่าวันหนึ่งอาจเจอดวงเป็นมือปืนเพราะความจำเป็นบีบบังคับ เหมือนมัดเคยติดคุกเพราะเลือกเป็นนักจี้และก่อคดีฆ่าคนตาย"ต่อไปนายก็เจอเองแหละเมื่อถึงช่วงที่หิวที่สุด นายต้องตัดสินใจเป็นอะไรสักอย่าง เขาเลือกเป็นนักจี้ เขาไม่เลือกเป็นพระ" (เด็กหนุ่มบนถนน : 178) ดวงบอกอยากเลือกเป็นคนดีและหางานที่สุจริต แต่เล็กเตือนเขาว่าในเมืองมีคนมากมายแต่มีงานน้อย ในเมื่อหมดทางเลือกก็เปิดโอกาสให้คนกระทำชั่วได้มาก ดังนั้นเล็กจึงขอให้ดวงคิดเผื่อไว้เสมอว่า "นายควรคิดว่าไม่มีไว้ก่อน บางทีมันทำให้นายเลือกอะไรบางอย่างได้ อย่างน้อยก็ทำให้นายเข้มแข็ง" (เด็กหนุ่มบนถนน : 179) แต่ข้อเตือนใจของเล็กกลับทำให้ดวงท้อถอยจนหลุดคำพูดออกมาว่า "คนเราที่สุดแต่ตาย" แต่เล็กเห็นว่าไม่มีมนุษย์คนใดอยากตาย และไม่ควรแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย

ในขณะที่มัดนั่งฟังอยู่ได้ออกความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่าไม่ควรกลัวสถานการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น "เขาอยากจะไปทางไหนก็ปล่อยเขาไป คนเรามีหัวกันทุกคน เมื่อเราต่างคนต่างชีวิตใครชีวิตมัน ก็ควรปล่อยให้เขาเลือกของเขา เล็กก็ยังคิดว่าแม้คนเราจะมีสิทธิ์เลือกวิถีทางของตนเอง แต่ไม่ควรเลือกเอาความตายเป็นที่สิ้นสุดของปัญหา ในที่สุดมัดสรุปว่า "ไม่มีสิ่งไหนผิดหรอก แกเลือกไปเหอะ บางทีแกอาจพบกับชีวิตที่สุข

บรรลี่ยจนแก่คาดไม่ถึง วันพรุ่งนี้ไม่มีอะไรแน่นอนหรอก" (เด็กหนุ่มบนถนน : 179) เล็กจึงเปลี่ยนเรื่องคุย พร้อมกับถามตรงว่าคิดถึงบ้านหรือเปล่า เขาตอบว่าที่บ้านไม่มีใครรักเขาจึงไม่กลับบ้าน ตลอดทางที่เล็ก มัด และดวงสนิทกัน เล็กเห็นว่าดวงเป็นคนดีที่ยังไม่พร้อมเผชิญสิ่งเลวร้ายในกรุงเทพ จึงขอให้เขาคิดใหม่อีกครั้ง ดังที่เขาหยุดรถเปิดประตูให้ดวงลงแล้วพูดว่าเขาจะได้กลิ่นโคลนสาบควายที่ติดตัวดวงและยังได้ยินแม้เสียงจิ้งหรีดไต่บันไดบ้านของเขา มัดพูดอย่างเอาจริงเอาจังและไม่หัวเราะอีกว่า

"ตรงนี้มีรถบรรทุกผ่านมากมาย นายนั่งคิดสักชั่วโมง แล้วขอเขาไป นายพูดกับเขาดีๆ เขาต้องให้นายไปละ" รถบรรทุกเริ่มเคลื่อนออกช้าๆ เล็กชะโงกหน้าออกมาตะโกน "ถ้านายจะกลับ อย่าลืมข้ามฟากไปด้านโน้น" (เด็กหนุ่มบนถนน : 181) จากบทสนทนาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้คนในชนบท จนต้องอพยพย้ายถิ่นด้วยความหวังว่าเมืองหลวงคือสถานที่ช่วยแก้ปัญหาให้พวกเขาได้ แต่ข้อจำกัดทางการศึกษาและความยากจนก็เป็นเหตุปัจจัยทำให้คนชนบทหมดโอกาสเลือกงานที่ดีได้ และยังคงพบปัญหาหลายประการที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยบุคคลเพียงคนเดียว

2.2.3 เรื่องชะตากรรม

2.2.3.1 สาเหตุของปัญหา

คำกอบคืออีกผู้หนึ่งที่ต้องย้ายถิ่นฐานออกหางานต่างถิ่น พร้อมวุฒิการศึกษาระดับมัธยมปลาย เขาจากบ้านเกิดที่จังหวัดศรีสะเกษมาเป็นลูกจ้างโรงงานย่านพระประแดง เมื่อออกจากโรงงานก็มาทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟในร้านอาหารย่านสีลม หลังจากนั้นก็เปลี่ยนงานมาเป็นกรรมกรโหนดนั่งร้านก่อสร้าง อยู่แถวหัวหมาก กระทั่งไปทำงานเป็นลูกเรือเมาศลื่นจนเจียนบ้าในเรือประมงจากฝั่งปัตตานี ก่อนจะมาเดินตัวอยู่ในโรงหนังของเมืองหาดใหญ่ งานสุดท้ายก่อนเขาจะจบชีวิตลงในคุก ได้เป็นพนักงานบริการหน้าห้องพักในโรงแรมกลางเมืองปัตตานี การที่เขาต้องจากบ้านเกิดตระเวนหางานไปทั่วประเทศเพราะความยากจนบวกกับความต้องการมีชีวิต ที่ผลึกเขาไปสู่ชะตากรรม โดยไม่มีใครสามารถให้คำตอบอย่างแจ่มชัดได้ว่าทำไมเมีย ญาติพี่น้อง และเพื่อนของเขา หรืออาจเป็นคนทั้งโลกต่างกำลังถูกทำร้ายโดยไม่รู้สาเหตุ หรือเพราะฟ้ากำหนด เพราะพรหมลิขิต หรือเพราะอะไร ถึงทำให้เขาถูกผลักให้ลวลงสู่ชะตากรรมครั้งแล้วครั้งเล่า

คำกอบเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงแรมอันเป็นสาเหตุให้เขาต้องติดคุกว่าตนเข้าไปช่วยเหลือสาวคนหนึ่งขณะถูกชายร่างอ้วนทำร้าย "หญิงสาวกรีดเสียงแหลม เมื่อเขาเสียมืดปลายแหลมเสียปลีกเข้าไปในพุงอ้วนของร่างซึ่งกำลังกดทับเขาอยู่ ดวงตาของชายอ้วนดูเหมือนลนลานลุกขึ้นเอามือกุมท้องในอาการตกตะลึงอยู่ชั่วอึดใจ ก่อนวิ่งพล่านลงบันไดไปพรางแผดร้องโวยวายอย่างคนเสียสติ" (ชะตากรรม : 88) ขณะเขาเองก็ตกใจจนเหนื่อยเกินกว่าจะทำอะไรได้มากกว่านอนแผ่หราอยู่กับพื้น แม้หญิงสาวจะมาเป็นพยานให้อย่างหนักแน่นว่าเขาเข้าไปปกป้องเธอก็ตาม แต่คำให้การไม่สามารถช่วยเหลือคำกอบได้ เพราะเขากับชายอ้วนเกิดการโต้เถียงกันรุนแรงก่อนที่จะมีการต่อสู้กัน เหตุการณ์ดังกล่าวจึงถูกตำรวจตีความว่าเป็นการทะเลวิวาทไปโดยปริยาย ถึงแม้เขาจะเจตนาดีต่อหญิงสาวแต่ผลของการช่วยเหลือเธอทำให้เขาฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา ดังนั้นเขาต้องรับโทษติดคุกนานถึงสี่ปี คำกอบจึงเป็นตัวอย่างของประชากรในชนบทที่อพยพจากบ้านเกิดมาหางานทำต่างถิ่น จนต้องมาพบกับชะตากรรม

2.2.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เกือบสี่ปีที่คำกอบได้สูญเสียเวลาไปในคุก เขาทำงานसानห่วยให้เป็นกระบุง ตะกร้าด้วยสองมือ แต่รายได้ผ่านการจัดสรรปันส่วนมาหลายทอดแล้ว เขาจึงได้รับเงินเพียงเจ็ดร้อยบาท เมื่อพ้นโทษเขาได้นำเงินมาซื้อกางเกงบลูยีนส์ตัวใหม่เอี่ยมและกำลังใส่อยู่ขณะนี้ การได้ซื้อสิ่งที่ตนปรารถนาเป็นสิ่งช่วยยื

ยันว่าชีวิตไม่ได้เลวร้ายไปเสียทั้งหมด เงินที่เหลือเขาใช้ซื้อข้าวราดแกงกินในมือกลางวัน จ่ายค่ารถยนต์โดยสารจากปัตตานีถึงหาดใหญ่ยี่สิบบาท และค่าโดยสารรถไฟจากหาดใหญ่-กรุงเทพ ร้อยหกสิบเจ็ดบาท

บัดนี้เขาได้แต่เอามือล้วงลงไปใ้กระเป๋ากางเกง ใช้ปลายนิ้วเขียนเหรียญบาทสามเหรียญอยู่ไปมา ขณะกำลังยืนครุ่นคิดว่าจะทำอย่างไรดีกับเหรียญจำนวนนี้ แต่คิดไม่ออกนอกจากฝากความหวังในวันพรุ่งที่เขายังคงเห็นแต่ความมืดมนอยู่เต็มตา แม้นายสถานีจะบอกว่าพรุ่งนี้รถขบวนแรกจากไกลจะมาถึงราวบ่ายสอง แต่สำหรับค่ากอบวันไหนก็ไม่สามารถทำให้รู้ชะตากรรมของตนเอง "ชีวิตมีแต่ลอยคว้าง" (ชะตากรรม : 86) ค่ากอบมักจะร้องเพลงบทที่ฟังจากเพื่อนร่วมคุกนี้อยู่ในใจ เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตลอยคว้างไปหมดแล้วเขาจึงกล่าวว่า "คงไม่มีร่องรอยใดๆ ให้ค้นหาอีก และคงไม่มีความหวังใดที่จะหยาดหยดลงมาให้ชีวิตพอชุ่มชื้น ชีวิตเหลือไว้แต่ความเลวระยำ ป่วยการที่จะย้อนรำลึก พอๆ กับมืดมนสันต์ในการมองไปถึงวันพรุ่งนี้ (ชะตากรรม : 84)

เมื่อค่ากอบพ้นโทษยังต้องพบกับชะตากรรมอีกครั้ง ในขณะที่เขาไปซื้อตั๋วรถไฟไปกรุงเทพ และนอนรอรถไฟในวันรุ่งขึ้น ระหว่างรอมีตำรวจเข้ามาจับกุมและได้นำเขาไปยังคุกตั้งแต่ตอนเที่ยงถึงบ่าย จนกระทั่งหัวค่ำ โดยไม่แจ้งข้อหาว่ากระทำความผิดเรื่องใด ค่ากอบกล่าวว่าถูกจับกุมให้เข้ามานอนอัดอัดอยู่ในห้องเล็กๆ นี่ไม่ใช่เรื่องสนุก เขาทวนนึกถึงความยากลำบากที่ต้องทนใช้ชีวิตสี่ปีในกำแพงสูงเพื่อรออิสรภาพ แต่การติดคุกคราวนั้นก็ยิ่งดีกว่าคราวนี้เพราะมีการตัดสินความผิดและกำหนดเวลาติดคุกไว้อย่างชัดเจน การกระทำดังกล่าวทำให้เขาสงสัยเหมือนถูกทุบตีสมองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ดังข้อความว่า "เอาหละ คนพวกนั้นมีสิทธิ์สงสัยเขา เท่าๆ กับมีสิทธิ์ทำร้ายเขาโดยการจำกัดเสรีภาพ ทว่าไม่มีใครบังอาจมีสิทธิ์ที่จะสงวนเหตุผลในการทำร้าย" (ชะตากรรม : 90)

แม้ค่ากอบจะพยายามค้นหาคำตอบโดยให้เหตุผลอีกว่า "ในการมีชีวิตเป็นคน การจะยอมรับชะตากรรมหนึ่งใด ควรจะมีสิทธิ์เต็มเปี่ยมที่จะรับรู้ถึงเหตุผลของการลงไปสู่ชะตากรรมนั้นโดยชัดแจ้ง ทว่าคนพวกนั้นได้ทำลายชีวิตของเขาไปแล้วโดยไม่ปราณี (ชะตากรรม : 90) ในขณะที่รอฟังเหตุผล เขาได้ดูนาฬิกาและรู้ว่าเหลือเวลาเพียงสิบห้านาทีรถไฟจะเทียบชานชาลา ดังนั้นเมื่อตำรวจผ่านกรงที่ขังเขาอยู่ ค่ากอบจึงพยายามถามเหตุผลแต่ไม่มีใครตอบเขา "ผมควรรู้ข้อหา" "ใจเย็นเข้าไว้เสียว" และยังถูกตำรวจใช้อำนาจขู่อีกด้วย เมื่อค่ากอบอ้างว่าจะฟ้องร้อง น้ำเสียงของเขากลับถูกกลืนหายลงในลำคอ เกิดความรู้สึกอัดแน่นในหน้าอกทันที แต่นายตำรวจกลับหัวเราะพลางหัวเราะ "เอาสิถ้าพวกแก การสอบสวนคงง่ายขึ้นจนหากลือพูดคำเมื่อก็ให้เข้าหูอีกครึ่ง" (ชะตากรรม : 91) ในเวลาต่อมาเมื่อตำรวจพิสูจน์ได้ว่าใครคือผู้กระทำความผิด จึงเข้ามาปล่อยตัวค่ากอบ ด้วยสีหน้าเหมือนละอายใจแต่ไม่คิดรับผิดชอบความผิดพลาดที่ตนก่อขึ้น แม้จะรู้ว่าเป็นเหตุทำให้ค่ากอบต้องติดคุก เขาเพียงแต่บอกให้ค่ากอบไปเอากระเป๋ากลับได้ และบอกว่านาฬิกาที่เห็นอยู่เดินช้ากว่าเวลาจริง นั่นหมายความว่าเขาไม่สามารถไปทันรถไฟอย่างแน่นอน

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่ค่ากอบเผชิญอยู่ไม่ได้เป็นเรื่องชะตากรรมที่เลี่ยงไม่ได้เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจกับคนไม่มีทางสู้ ค่ากอบจึงต้องยอมจำนนในที่สุด วินาทีนี้เองเขาครุ่นคิดถึงคำว่าอุบัติเหตุ "หรือทั้งหมดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอุบัติเหตุจริง การเข้ามาอยู่ในห้องขัง นาฬิกาเดินต่างเวลาจริง การติดคุกไฟของเขา เหล่านี้ล้วนเป็นอุบัติเหตุใช่ไหม หรือสิ่งซึ่งเกิดขึ้นกับชีวิตเขาทั้งชีวิตที่ผ่านมาล้วนเป็นอุบัติเหตุ และนั่นก็หมายถึงไม่มีใครต้องโทษหน้าอกมารับผิดด้วยอย่างนั้นสิ" (ชะตากรรม : 95) ค่ากอบล้วงตัวโดยสารออกมาเพ่งดูแล้วเปิดยี่หมยๆ ก่อนขว้างมันให้ค่อยๆ ลอยละลือลงไปยังบึงอยู่แทบรางเหล็ก และสรุปความเป็นจริงของชีวิตได้ว่า "ความเป็นไปของชีวิตไม่ใช่ชะตากรรมหรอก ชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับฟ้าลิขิต มันไร้เหตุผลเกิน

ไปจนอธิบายไม่ได้ ทว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นอุบัติเหตุ และมีตั้งหมื่นล้านอย่างที่มีสิทธิ์ทำร้ายชีวิตหนึ่งๆ โดยไม่มีความผิดและไม่ต้องอธิบายเหตุผล" (ชะตากรรม : 95) จากคำพูดของคำกอบได้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานของรัฐ ได้ทำให้ชีวิตของเขาต้องพบกับชะตากรรมที่ไม่อาจเลี่ยงได้ ปัญหาดังกล่าวยังพบเห็นได้จากประชากรที่อพยพเข้าเมือง ดังกลุ่มปัญหาของเมืองต่อไปนี้

2.3 ปัญหาในเมือง

รัฐพัฒนาเมืองให้เป็นชุมชนที่มีการเติบโตหลายด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ค่านิยม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสร้างความสะดวกสบาย ผู้คนทั่วทิศจากชนบทต่างหลั่งไหลอพยพมาอยู่เพื่อต้องการสร้างอนาคต ในขณะที่เมืองก็มีปัญหามากมาย ดังที่กนกพงศ์สะทอนปัญหาที่เกิดขึ้นในเมืองไว้ในเรื่องนักเขียนใหม่ บ่ายบัดซบ อาทิตย์เที่ยงคืน กาฬปักข์ ถนนโคลีเซียม และมืออยู่ในบ้าน

2.3.1 เรื่องนักเขียนใหม่

2.3.1.1 สาเหตุของปัญหา

ชายผู้หนึ่งมีความรักทางการเขียนจึงพยายามหาอาชีพที่สามารถเลี้ยงชีวิต และมีเวลาเหลือเฟือพอสำหรับเขียนหนังสือ แต่เขาก็ต้องเปลี่ยนงานหลายครั้งเพราะชีวิตแบบเมืองทำให้เขาวุ่นวายอยู่กับการหาเงินให้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จนหลงลืมมองคุณค่าแท้จริงของชีวิต เขายังมองเห็นสิ่งเหล่านี้ชัดขึ้นเมื่อหวนคิดถึงครั้งจบมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เมื่อร่วมเปิดร้านซิลค์สกรีนกับเพื่อนย่านรามคำแหง โดยรับงานสกรีนเสื้อยืดของวัยรุ่นเป็นงานหลัก และยังรับทำนามบัตร การ์ดเชิญ สติกเกอร์ และโปสเตอร์ พวกเขาทำธุรกิจนี้ได้เกือบปี แต่ไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจจึงเลิกกิจการและแยกย้ายไปตามทางของตน ตัวละครผู้เล่าเรื่องหันมาทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์ ขณะเพื่อนไปเปิดร้านขายเสื้อผ้าสำหรับวัยรุ่นอยู่ในย่านสยามสแควร์ เขาขลุกคลุกคลานงานนี้ได้สองปีเศษ เมื่อสรุปผลออกมาได้ว่าปีหนึ่งๆ เหลือเงินเก็บเพียงแค่ 6-7 พันบาท เลยเปลี่ยนไปเป็นเซลส์แมนขายเครื่องใช้ไฟฟ้า สุดท้ายเขาหันไปจับธุรกิจซื้อขายเงินตรา

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่างานที่พวกเขาเคยทำกันมา ไม่ใช่งานที่มีคุณค่าต่อชีวิตและวิญญาณ ดังที่เขาได้ให้เหตุผลว่าการร่วมกันเปิดร้านซิลค์สกรีนเพราะเห็นว่าเป็นอาชีพอิสระ พอเหลือเวลาสำหรับเขียนหนังสือบ้าง แต่ในที่สุดก็ต้องลงไปวุ่นวายอยู่กับงานเพียงเพื่อทำผลกำไรให้เข้าร้านมากที่สุด เช่นเดียวกับเมื่อเลือกอาชีพนักหนังสือพิมพ์ เขามุ่งหวังให้มันเป็นงานพอเลี้ยงชีพในระยะที่ยังไม่ได้เป็นนักเขียนเต็มตัว แต่ครั้นเมื่อถึงเวลาทำงานก็ต้องวุ่นวายกับเรื่องหน้าที่และเงินเดือน จนต้องเปลี่ยนสถานที่ทำงานหลายครั้งเพื่อความก้าวหน้าของตน ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าคนที่อยู่ในเมืองหลวง ต่างพิจารณาความก้าวหน้าของชีวิตไว้กับความคิดเชิงเศรษฐศาสตร์ โดยตั้งคุณค่าเรื่องของรายได้หรือผลกำไรเป็นหลักใหญ่

2.3.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

การดำรงชีวิตในเมืองหลวง ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่สามารถค้นพบคุณค่าแท้จริงของการมีชีวิต เขาจึงเดินทางกลับชนบทเพื่อเลือกใช้ชีวิตเป็นนักเขียน ดังที่เขาเลือกใช้ชีวิตด้วยการเลียนแบบเออร์สกิน คอลด์เวลด์ และยิ่งเชื่อมั่นคำกล่าวของเออร์เนสต์ เฮมิงเวย์ที่ว่า "ข้าพเจ้าไม่ได้พบความสำเร็จเพราะความบังเอิญ ข้าพเจ้าพบความสำเร็จเพราะทนทำงานหนัก" (นักเขียนใหม่ :18) เขาเชื่อว่าคำกล่าวดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริง จนสามารถใช้ชีวิตทำงานหนักอยู่ในชนบทได้ถึงสี่เดือนแล้ว แต่ได้ผลเป็นชิ้นเป็นอันเพียงเรื่องสั้นสองเรื่อง และยังไม่สามารถสร้างความพอใจ แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องก็ยังเชื่อมั่นว่าเรื่องหลายเรื่องที่เขียนไม่จบ เหมือนทำกึ่งทำขว้างนั้นไม่ใช่การทำโดยสุญเปล่า อย่างน้อยในแง่ของการฝึกฝนก็ได้เป็นสิ่งเตือนตัวเองว่างานเขียนคืองานที่ยากยิ่ง ทั้งยังสร้างความแปลกใจและยิ่งอยากค้นหา

ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงว่าเมื่อตอนวันวายทำงานหาเลี้ยงชีพในเมืองหลวง เขาเชื่อมั่นว่ามีเรื่องราวอันเป็นวัตถุดิบอยู่ในสมองมากมาย เพียงแต่ไม่มีเวลานั่งลงสำหรับเรียบเรียงออกมา แต่เมื่อหาเวลาว่างให้กับตัวเองได้ โดยออกมาอยู่เสียไกลถึงต่างจังหวัดกลับพบว่า แม้ใครจะมีเรื่องราวหรือวัตถุดิบอยู่แล้ว และต่อให้มีความคิดวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้ทะลุปรุโปร่งก็ไม่อาจเป็นนักเขียนได้ หากไม่มีความชำนาญเพียงพอ ทั้งในแง่การย่อยวัตถุดิบให้เป็นเรื่องราวในเชิงงานเขียน และกลวิธีทางวรรณศิลป์ในการถ่ายทอดออกมาอย่างแยบยล ดังที่เขาเคยทดลองให้เพื่อนผู้เป็นนักอ่านเรื่องสั้นอ่านงานที่ได้เขียนจบสองเรื่อง เพื่อนผู้นั้นสามารถชี้ให้เห็นว่าเขายังคงเป็นเช่นนักเขียนใหม่ที่มีวัตถุดิบอยู่มากมาย แต่ไม่รู้จักวิธีหยิบมาใช้อย่างชาญฉลาด

ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นตามเขาวางงานเขียนทั้งสองเรื่อง น่าจะเป็นได้เพียงคอลัมน์หรือบทความมากกว่าวรรณกรรมเพราะ "ตัวเองมุ่งแต่อธิบายสิ่งซึ่งคิดได้ แต่หาได้คำนึงถึงมิติด้านลึกของเรื่องราวและตัวละคร" (นักเขียนใหม่: 19) ถึงกระนั้นตัวละครผู้เล่าเรื่องก็ยังเชื่อว่าเวลาที่ล่วงเลยมากกว่าสี่เดือนจะไม่สูญเปล่าไปโดยสิ้นเชิง อย่างน้อยการเปลี่ยนตัวเองมาอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่ง ก็ได้พอกพูนวัตถุดิบให้แก่เขาอย่างมาก และได้มุ่งหวังอยู่ลึกๆ ว่า วันหนึ่งเมื่อมีความชำนาญพอ วัตถุดิบเหล่านี้จะถูกแปรออกมาเป็นงานเขียนเรื่องแล้วเรื่องเล่า ดังที่เขาได้ชื่นชมอยู่กับชีวิตของชายสองพี่น้อง คนพี่ชื่อลุงยาว ส่วนคนน้องชื่อลุงเอียน "ทั้งคู่ต่างมุ่งเพียงผ้าไตรงที่ถักขึ้นมาจากเส้นใยล้วนๆ เป็นปกติวิสัย เหน็บสะเอวด้วยหนังสัตว์แก่คร่ำแก่กร่อนเป็นลายมือมันวับ ข้าพเจ้าเองเคยนึกขำที่เห็นคนอายุจวนจะหกสิบยังเล่นหนังสัตว์เหมือนเด็ก ๆ อยู่เช่นนี้ รวมทั้งร่างผอมค้ำกับท่าทางโง่งง เซอะๆ ขวนให้นึกถึงตัวตลกของหนังตะลุง นั่นคือบุคลิกของชาวบ้านป่านาตอนที่ช่างชัดเจน" (นักเขียนใหม่ : 16) ลุงสองพี่น้องนี้เองคือผู้ที่เขาหมายมั่นจะหยิบมาสร้างตัวละคร

สิ่งที่ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องประทับใจยิ่งไปกว่าบุคลิกท่าทางก็คือ การใช้ชีวิตที่ดูเหมือนปราศจากทุกข์ร้อน โดยที่ใครหลายคนอาจมองว่า ชีวิตของคนทั้งคู่ดำเนินไปอย่างไม่มีแก่นสาร ใช้ช่วงเวลาของชีวิตทั้งหมดให้หายไปกับฝูงวัวที่รับจ้างเขาเลี้ยง หากคิดค่าจ้างเฉลี่ยปีหนึ่งเพียงมีข้าวปลากินแต่ละมื้อเท่านั้น แต่ลุงสองพี่น้องก็ดูเหมือนจะพึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่ ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังได้ยินเสียงหัวเราะดังออกมาจากขนาโกโรโกโสของคนทั้งสอง ยังเห็นทั้งคู่ย่างย่องไปตามชายป่าริมคลองพร้อมกระสุนดินเดิมชายพกขณะมีกระชับหนังสัตว์และดาต้างสอดสายอยู่บนยอดไม้ และทุกเช้าเขายังเห็นทั้งคู่ต้อนรับฝูงวัวรวมสามสิบตัวออกจากคอก มุ่งหน้าไปทางป่าละเมาะตรงเชิงเขาเตี้ยๆ ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยนึกหัวเราะ และบางครั้งถึงกับเผลออิจฉาเมื่อเห็นทั้งสองวิ่งไล่หยอกล้อกันเหมือนเด็กๆ ทั้งคู่เป็นเพียงคนเลี้ยงวัวของกำนันที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องแปลกใจที่ "ใครสักคนหนึ่งจะยึดอาชีพที่มองไม่เห็นว่ามันจะออกเงยหรือก้าวหน้าไปทางไหนเช่นนี้มาตั้งแต่ครั้งยังเป็นเด็ก" (นักเขียนใหม่ : 17)

การใช้ชีวิตดังกล่าวกลายเป็นประเพณีที่มีการสืบทอด ดังที่พ่อกับแม่ของลุงทั้งสองก็ยึดอาชีพนี้มาจวบสิ้นชีวิต อย่างเช่นกำนันคนก่อนดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่อายุยังไม่ทันสามสิบจนกระทั่งเกษียณ และเมื่อเลือกตั้งกำนันคนใหม่ ลูกชายคนเล็กของกำนันก็ได้รับเลือกเข้ามาตั้งแต่อายุยี่สิบห้า จนอีกสองปีจะปลดเกษียณก็ยังคงอยู่ในตำแหน่งโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ และเมื่อถึงคราวเลือกกำนันกันใหม่ ลูกชายของกำนันคนนี้ก็จะมีขึ้นมาสืบทอดตำแหน่งต่อเหมือนเป็นมรดก เช่นเดียวกับฝูงวัวของกำนันคนพ่อที่ตกทอดมาถึงลูกชาย และจะสืบทอดไปในชั้นหลาน วัวมีทั้งที่เกิดใหม่และล้มตายไป แต่จำนวนวัวฝูงไม่ได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงมากไปกว่าเดิม และไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงพันธุ์ใหม่ ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่าสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมาไม่ใช่การทำธุรกิจเพื่อหวังผลกำไร แต่เป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องมีไว้

ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังกล่าวถึงผู้ชายมีอาชีพเป็นช่างไม้ ที่พอใช้จ่ายเป็นค่ากับข้าวไปได้ในแต่ละช่วงปี แต่ยังไม่เจียดเงินมาเป็นค่าโต ค่าปุ๋ย ค่าจ้างเก็บเกี่ยว คนอื่นๆ ในหมู่บ้านล้วนต้องหาอาชีพเสริมมารองรับเช่นเดียวกัน หากคิดหักลบต้นทุนการทำนามีแต่ขาดทุนย่อยยับทุกปี แต่ทำไมพวกเขาถึงต้องตั้งหน้าตั้งตาทำนากันทุกปี ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยถามผู้ชายว่าถ้าพวกเขาเปลี่ยนไปทำสวนยางพารา ไร่สับปะรด หรือพวกพืชผักสวนครัวที่หารายได้แน่นอนไม่ดีกว่าหรือ ผู้ชายหัวเราะและชี้ให้เห็นว่า “ใช่จะไม่มีใครมองไม่เห็นสิ่งที่ข้าพเจ้าคิด แต่ก็ไม่มีใครคิดทำเช่นนั้นอีกเหมือนกัน” ผู้ชายบอกว่าพวกเขาทำนาโดยไม่จำเป็นต้องถามตัวเองว่าทำไมต้องทำ แต่ในทางกลับกัน จะเกิดคำถามขึ้นมาทันทีทั้งจากตัวเองและคนอื่น หากปีไหนไม่ได้ลงข้าวกล้าเพียงแปลงสองแปลง” (นักเขียนใหม่ : 21-22)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องพอเข้าใจได้ว่าพวกเขาทำนาจนกลายเป็นประเพณี ดังนั้นจึงไม่มีใครมานั่งคิดถึงเรื่องกำไรขาดทุน เพียงขอให้พวกเขาได้ทำก็เพียงพอแล้ว ดังนั้นการปล่อยที่นาให้รกร้างจะต้องทุกข์ทรมาน ด้วยจิตใจตนเองและสายตากคนอื่นรุมลงโทษ เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่ได้รับการหล่อหลอมจนเป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตและวิญญาณของพวกเขา คำถามและความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ จึงกลายเป็นสิ่งไร้ค่า ตัวละครผู้เล่าเรื่องเห็นว่า “หากพวกเขาปล่อยให้ตัวเองมีความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์เกิดขึ้นก็เท่ากับทำลายความเป็นคนให้สูญสิ้นลงในทันที แต่คงไม่มีใครคิดลึกซึ้งถึงขนาดนั้นหรอก ถึงกระนั้นก็ตาม สิ่งซึ่งพวกเขาเป็นอยู่ มองดูก็เหมือนต่างตระหนักร่วมในความคิดนั้น” (นักเขียนใหม่ : 22)

เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องลองเปรียบเทียบชีวิตในชนบทของลุงยาว ลุงเยื่อนที่เลี้ยงวัวอย่างดี โดยที่วัวไม่ใช่ของตัวเอง ผู้ชายปลุกข้าวโดยไม่คิดถึงผลกำไร การสืบทอดตำแหน่งกำนันผู้มีหน้าที่ดูแลลูกบ้าน กับชีวิตของเขาที่เคยคลุกคลีอยู่ในเมืองทำงานเพื่อหาเงิน โดยไม่มีใครคิดถึงว่าจะทำเพื่อคุณค่าใดเลย ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้กล่าวว่าในความคิดของนักเศรษฐศาสตร์แล้ว “เรื่องของผู้ชายและทุกคนที่บ้านเกิดของข้าพเจ้า คือเรื่องที่แสนตลกและโง่เขลา แต่เมื่อมันเป็นทั้งชีวิตและวิญญาณของพวกเขา ข้าพเจ้ากลับตลกไม่ออก อย่างน้อยพวกเขาก็มีคำตอบสำหรับคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตได้ ไม่ว่าจะเกิดมีใครไปถามตอนไหน เป็นเมื่อสิบ-ยี่สิบปีที่แล้ว หรืออีกสิบปีข้างหน้า พวกเขาก็ยังยืนยันในคำตอบเดิม คุณค่าเดิม” (นักเขียนใหม่ : 23)

เช่นเดียวกับเรื่องหนังสือของลุงสองพี่น้อง การทำนาอาจมีคุณค่ากว่า แต่เมื่อมองดูโดยรูปธรรมจากคำถามของลุงยาวที่ถามลุงเยื่อนคราวไฟไม่กระตือรือร้นว่าได้นำหนังสือออกมาทันหรือไม่ ตัวละครผู้เล่าเรื่องแน่ใจว่ามันมีความสำคัญ และมีคุณค่าสำหรับแกไม่ด้อยไปกว่าผู้ชายมีต่อการทำนา แม้คำถามถึงหนังสือของลุงยาวกลายเป็นเรื่องที่แสนโง่เขลา และตลกยิ่งกว่าหลายเท่า แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลับตลกไม่ออกเมื่อตระหนักว่านั่นก็เป็นทั้งชีวิตและวิญญาณของแก “หากเกิดมีใครไปถามถึงสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตแก อย่างน้อยแกก็มีคำตอบไม่เลือกเมื่อไหร่ ตอนไหน ข้าพเจ้าเองเสียอีกที่จนบัดนี้ยังตอบได้เพียง อ้อมๆ แอ้มๆ” (นักเขียนใหม่ : 24)

เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องคิดถึงการสร้างคุณค่าในชีวิตตนเองทำให้เขาคิดถึงวัตถุที่มีอยู่ในสมอมากมาย มีภาพหลายภาพที่เก็บจับมาได้ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ภาพเหล่านั้นนั้นอธิบายได้ทุกอย่าง ไม่ว่าเรื่องของชีวิตหรือสังคม แต่ไม่มีภาพใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมในเรื่องราวเพราะ “โครงเรื่องสำหรับงานวรรณกรรมไม่ได้วางไว้ทั้งแท่งให้เราเดินไปพบ ทว่ามันคล้ายภาพที่ใครแกลังฉีกออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วขว้างให้กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ ปล่อยให้ นักเขียนค้นหาแต่ละชิ้นส่วนเพื่อมาประกอบกันขึ้นเป็นภาพ

ที่สมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง นั่นต้องใช้ทั้งความเข้าใจ รวมทั้งฝีมือและความชำนาญของคนเป็นนักเขียนมิใช่น้อย" (นักเขียนใหม่ : 25)

ในขณะที่สิ่งที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องปรารถนาคือการประกอบวัตถุดิบ ที่มีอยู่ให้เป็นเรื่องราวทางวรรณกรรม ด้วยการโยงเรื่องของลุงทั้งสอง นายชายและผู้คนที่บ้านเกิดกับเพื่อนของเขาในเมืองหลวงมา สอดร้อยเป็นเรื่องราวเดียวกัน ที่สามารถสื่อผ่านความคิดออกมาได้อย่างแยบยลและเต็มด้วยวรรณศิลป์ เปี่ยมด้วยชีวิตและอารมณ์ เพราะอย่างน้อยการที่เขาได้ตัดสินใจแล้วที่จะเป็นคนโกงเขลา "ทั้งโดยการเลือกสร้างสมบัติซึ่งคนส่วนใหญ่มองว่าไร้สาระ ข้ายังต้องเหนื่อยหนักในการงานซึ่งไม่มีใครมองเห็นคุณค่าเยี่ยงเดียวกับ ชาวนา ก็ควรมีบางสิ่งบางอย่างให้ข้าพเจ้าได้ร้องไห้ร้องห่มบ้าง หากไฟเกิดไหม้บ้านพักของข้าพเจ้าขึ้นมา" (นักเขียนใหม่ : 25)

จากประสบการณ์ชีวิตที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องผ่านพบมา ทั้งการทำงานในเมืองหลวงและการดำรงอยู่ในชนบท ทำให้เขาเข้าใจคุณค่าแท้จริงของชีวิตที่ไม่ได้วัดด้วยชื่อเสียง อำนาจ เงินตรา เสมอไป แต่ผู้คนที่หลงมองสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าและดำรงสืบทอดกลายเป็นค่านิยม จนทำให้กระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพียงเพื่อตนเอง กนกพงศ์ยังได้สะท้อนชีวิตความยากลำบากของมนุษย์ที่ดำรงชีพด้วยการเขียนบทกวี ซึ่งเป็นการงานที่ดูไร้ค่า ดังนั้นเขาจึงไม่มีเกียรติ ศักดิ์ศรี รายได้ และความเป็นอยู่ที่ดี

2.3.2 เรื่องบ้ายัดขบ

2.3.2.1 สาเหตุของปัญหา

กวีคนหนึ่งเดินทางจากต่างจังหวัดพร้อมกับต้นฉบับบทกวีปึกใหญ่ ซึ่งเหมือนไม่มีค่าหากขายเจ็ทที่เข็ญซาเล้งมารับคงได้เงินประมาณสามบาท เขากล่าวถึงเพื่อนของเขาว่าเป็นกวีและมีชีวิตที่ยากจนเช่นเดียวกัน ตอนนี้เพื่อนคนนั้นอาจเดินอยู่ที่ไหนสักแห่งในประเทศนี้ หรือนอนอยู่ใต้ร่มไม้ แต่กวีไม่มีโอกาสเดินทางออกนอกประเทศเพราะไม่มีเงิน กวีสามารถอดได้เป็นเดือน หรือมากกว่า จึงไม่ใช่เรื่องน่าห่วงหากกวีต้องตาย หรืออาจตายได้เช่นเดียวกันในกรณีที่โดนรถชน "แต่ไม่ใช่เรื่องน่าห่วง น่าตกใจ หรือน่าเสียดาย กวีไม่มีค่าอะไร เขาเองก็เป็นกวี และเป็นคนดกงาน กวีเป็นพวกดกงาน" (บ้ายัดขบ : 22) เขายังคิดต่อไปว่าเจสซีในเรื่องสั้นที่เขาเพิ่งอ่านจบไปเป็นกวีหรือเปล่า "คนดกงานไม่ได้เป็นกวีทุกคน แต่กวีทุกคนเป็นคนดกงาน" (บ้ายัดขบ : 22)

กวีหนุ่มบากหน้านำบทกวีไปเสนอกับนิตยสารฉบับแล้วฉบับเล่า ในที่สุดเขาขายได้ชิ้นหนึ่ง คำตอบแทนที่ได้รับเพียงชื่อเหล้าชนิดเลวขวดหนึ่งกับบุหรี่ยี่ห้อของ คินนั้นเขากับเพื่อนชวนกันเมาอย่างสุดเหวี่ยงด้วยเหล้าและบุหรี่ยี่ห้อดังกล่าว หลังจากนั้นพวกเขาไม่มีรายได้ได้อีกเลย นอกจากคำกิตติจากระหว่างงานรับจำนำเมื่อหกวันก่อน เขาคิดเหมือนกันว่า หากออกไปข้างนอกบางที่อาจเจอเหรียญตกอยู่ที่พื้นอีกบาทหนึ่ง พอสำหรับค่ารถเมล์สำน้ำเงินไปหาเพื่อน แต่มันช่างดูเลือนลอยเหลือเกิน หรือหากเจอจริงๆ เขาก็ไม่แน่ใจว่าไปแล้วจะพบเพื่อนหรือเปล่า หรือหากพบแล้วอาจชวนกันนอนแสมท้องต่อเหมือนตอนนี้ก็ได้ เขาลองคำนวณกำลังที่มีอยู่เพื่อเดินจากสาทรถึงบางซื่อและรู้ดีตนคงจะเดินไม่ถึงแม้กวีจะเดินเก่งเพียงไหนก็ตาม หรือจะขอขึ้นรถเมล์เพื่อเอาระยะทางนิดหน่อย แต่ถ้าต้องแลกกับการถูกกระเป๋าคอกก็ไม่ใช่วิสัยกวี ความเป็นอยู่ดังกล่าวทำให้เขาสะท้อนความรู้สึกไว้ว่า "เขารู้ว่ากวีทำงานหนักกว่ากรรมกร แต่กวียากจนไม่มีอะไรเลย นอกจากลมหายใจ" (บ้ายัดขบ : 23)

นอกจากทนไม่ได้ที่ต้องถูกดูหมิ่นเกียรติศักดิ์ศรีแล้ว มันยังใช้เวลานานเกินไปกว่าจะรวมระยะทางได้ถึงที่หมาย "กวีไม่ชอบเดินทางนานๆ กวีชอบไปด้วยจิตวิญญาณ กวีไปไหนได้รวดเร็วกว่ายาน

ชนิดใดๆ เพียงแต่ว่าตอนนี้เขาไปไหนไม่ได้ เขาหิว ยานแห่งจิตวิญญาณของกวีกำลังขาดน้ำมันเชื้อเพลิง" (บ้ายบัดซบ : 23) การที่กวีหนุ่มสู้สุดสำหรับหอบบทกวีจำนวนมากจากบ้านนอกแต่กลับขายได้ราคาถูก ประกอบกับการใช้ชีวิตไม่ถูก หาเงินมาได้นำไปซื้อเหล้า สูบบุหรี่ และยังจำนำก็ตารจนหมดตัว จึงไม่มีเงินขึ้นรถเมล์ไปเยี่ยมเงินเพื่อน แต่ก็ได้สะท้อนว่าผู้ยึดอาชีพนี้จะไม่สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ ดังที่เขาล้มตัวลงนอนครั้งแล้วครั้งเล่าและพยายามข่มตาหลับ การกระทำดังกล่าวเป็นสูตรสำเร็จที่ว่า "เมื่อหิวจนหลับเสียเพื่อลืม แต่เขาช่างหลับยากหลับเย็น เขาได้ใช้การนอนหลับเป็นอาหารสำหรับมือเย็น ท้องของเขาไม่อาจยอมรับอาหารชนิดนี้อีก" (บ้ายบัดซบ : 24)

สิ่งที่กวีหนุ่มทำได้ในตอนนี้คือการนอนหลับเพื่อให้ลืมความหิว เขานอนหลับๆ ตื่นๆ จนกระทั่งไม่อาจหลับได้อีกเลยในชีวิตนี้ บัดนี้เขาพยายามทำให้ตัวเองหลับแต่ทำไม่ได้ดังที่เขา กล่าวว่า "คนนอนไม่หลับช่วงเป็นคนทุกข์ทรมาน แต่คนหิวทุกข์ทรมานยิ่งกว่า คนหิวไม่อาจข่มตาหลับลงได้" (บ้ายบัดซบ : 24) ในขณะที่เขากำลังทุกข์ทรมานกับความหิว บังเอิญมีนกกระจอกตัวหนึ่งพลัดตกลงมา เจ้าแมวตะครุบตัวไว้ได้ เขาเข้าไปแย่งนกจากแมว โดยการเตะแมวไปชนข้างฝา เมื่อได้นกมาอยู่ในมือแล้วเขาพูดกับแมวว่า "แกหิวมากไหมล่ะ ถ้าหิวมากแกก็กินหางตัวเองสิ กินเข้าไปเลย ถ้ายังไม่อิ่ม แกก็กินขาของแก กินปากของแก เสร็จแล้วแกก็เคี้ยวฟัน แต่คนมันเลิกกินไปสำหรับเราสองคนนะ ไอ้ดูดิ เราคนใดคนหนึ่งต้องเสียสละ และคนที่ต้องเสียสละควรเป็นแก เข้าใจไหม ฉันเป็นคน คนจะยอมตายเพื่อให้แมวมีชีวิตรอดได้อย่างไร" (บ้ายบัดซบ : 26)

แมวได้แต่แลบลิ้นเลียละอองน้ำฝนที่เท้าแล้วร้องม้าวขึ้น ทำเอาเขาเยียบเย็นขึ้นมาโดยเฉียบพลัน นั่นเองที่ทำให้เขาคิดได้ว่าตนไม่ควรเอาเปรียบแมว เขาจึงเปลี่ยนใจโยนนกทิ้งหน้าครัวหน้าบ้าน แล้วกล่าวว่า "โลกเราไม่ควรโหดร้ายสำหรับใครคนใดคนหนึ่งหรอกนะ" (บ้ายบัดซบ : 27) จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่ากวีถูกทำให้ไร้ค่า ซึ่งมาจากการที่รัฐสร้างคุณค่าในเรื่องวัตถุนิยมมากไปกว่าการเห็นคุณค่าของบทกวี

2.3.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

กวีก็คือผู้ใช้แรงงานอาชีพหนึ่งที่มีชีวิตอยู่อย่างลำบากในบ้านเช่าสังกะสีผุ ความยากไร้ทำให้ไม่มีแรงสร้างงานศิลปะ ในที่สุดก็ขาดบุคคลที่จะช่วยจรรโลงสังคมให้งดงาม

2.3.3 เรื่องอาทิตย์เที่ยงคืน

2.3.3.1 สาเหตุของปัญหา

หญิงขายบริการเป็นอาชีพที่สังคมไม่ยอมรับ ดังตัวละครในเรื่องซึ่งมีชีวิตรอยู่อย่างโดดเดี่ยว เธอจากบ้านมาทำงานในกรุงเทพฯ เพียงลำพัง ทำให้คิดถึงครอบครัวและชุมชนที่เคยเติบโตมา ดังนั้นเธอจึงต้องการความรักความอบอุ่นจากใครสักคน เมื่อมาพบเด็กจรจัดคนหนึ่งในระหว่างเดินไปทำงาน เธอจึงชวนเขาคุยถึงน้องชายที่อาศัยอยู่บ้านนอก เด็กชายคนนี้อายุแปดขวบรูปร่างราวเดียวกับน้องชายของเธอ และมีนิสัยชอบนอนนอกบ้านเหมือนกัน เมื่อเด็กชายรู้ว่าเธอมาจากบ้านนอกก็เหยียดยิ้มเหมือนดูถูก ดังนั้นเมื่อเธอขยับเข้าไปใกล้เด็กชาย เขาก็ถดถอยหนีแต่พยายามควบคุมท่าทางไม่ให้สังเกตได้ เด็กชายไม่ชอบบ้านนอกดังบทสนทนาว่า "เขาว่บ้านนอกไม่เจริญ มีแต่คนจนๆ" หญิงสาวแย้งว่า "ในเมืองก็มีคนจนมากมาย" เด็กชายตอบกลับ "แต่คนจนก็มาจากบ้านนอกนั่นแหละ" หญิงสาวหันมามิ้มพราย" ไซ้สิ ความจริงในเมืองไม่มีคนจนหรอก" (อาทิตย์เที่ยงคืน : 155)

2.3.3.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

จะเห็นว่ากระแสนิยมได้ทำให้ชนบทล่มสลายและทำให้ประชากรย้ายเข้ากรุงเทพ ซึ่งเมืองมีปัญหายอยู่แล้ว ทำให้ปัญหามาสัมพันธ์กันดังที่ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของความยากจน ไม่มีทางเลือกอาชีพที่มีเงินและได้รับการยอมรับ เธอต้องทำงานกลางคืนเป็นหญิงบริการ ขาดเพื่อนที่รักและมอบความหวังดีให้ เธอจึงชวนเด็กชายมาเที่ยวที่ห้องเช่า "เมื่อเปิดประตูเข้าไปวัดความกว้างได้ขนาดเสื้อใหญ่ๆ สักสอง ผืน มีเก้าอี้และโต๊ะไม้ตัวเดียววางอยู่ในห้องทางซ้ายมือ ต้นไม้ วางไว้ข้างๆ สองกระถาง ผืนเป็นภาพวิวสวยงาม ทางซีกห้องซ้าย ต้นไม้วางไว้ข้างๆ สองกระถาง ผืนห้องเป็นภาพวิวสวยงาม ทางซีกขวามีทางเดินเล็ก เข้าไปข้างหลัง ถัดจากห้องด้านหน้าเข้าไปเป็นห้องเล็กๆ ซึ่งถูกแบ่งกันขึ้นอีกห้องหนึ่ง ห้องข้างติดด้วยกระดานอัดขึ้นไปจนเกือบติดเพดาน" (อาทิตย์เที่ยงคืน : 159) เด็กชายถูกลากเข้าไปในห้องนั้น เขาเผลอทำดาโตะเมื่อไฟเปิดและเห็นเตียง แล้วรีบเปลี่ยนเป็นมองไปรอบๆ ห้อง ด้วยท่วงท่าไม่ใส่ใจหญิงสาวที่เข้าไปจัดผ้าวมคลุมเตียง เธอเปิดดูหมอนสีสวยได้ผ้าวมแล้วปิดไว้ ดึงผ้าวมทั้งสี่มุมจนถึงแล้วมายืนจ้องมองและยิ้มให้เขา

เธอจัดแจงหาเสื้อผ้าให้เขาเปลี่ยน และจัดหาอาหารและขนมที่เด็กชายไม่เคยกินมาก่อน ทำให้เด็กชายรู้สึกตื่นเต้นดังได้รับโชค แต่ก็พยายามเก็บอาการไว้ โดยพูดและกระทำสิ่งตรงข้ามความต้องการตนเอง จากนั้นเธอก็พาเขาเข้านอนบนเตียงที่จัดไว้ เมื่อเธอขึ้นมานอนบนเตียงและสอดกายเข้ามาอยู่ใต้ผ้าวมผืนเดียวกันกลับทำให้เด็กชายนอนแข็งทื่อด้วยความกลัว เขาอยากกระเถิบหนี แต่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ในขณะที่เขาแกล้งหลับสนิทหญิงสาวกลับนั่งจ้องเขา และใช้มือนุ่ม ๆ ของเธอลูบไล้อยู่บนแก้ม และยังใช้นิ้วชี้ลากผ่านจากหน้าผากลงมาที่ปลายจมูกแล้วไปแตะอยู่นานตรงริมฝีปาก เด็กชายเกือบร้องตะโกนออกมาเมื่อเธอจูบเขาอย่างแผ่วเบา แม้เด็กชายจะกลัวเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น แต่เขาก็พยายามแก้สถานการณ์ด้วยการแกล้งทำตัวแข็งทื่อ ขณะนั้นเองเขาได้สัมผัสน้ำอุ่น ๆ หล่นลงต้องแก้มเขาดังที่เขาบอกว่า "ไม่ห rokok ความจริงมันร้อนผ่าวต่างหาก " (อาทิตย์เที่ยงคืน : 165)

จากนั้นเธอล้มตัวลงนอนและกอดเขาไว้แน่น จนเด็กชายรู้สึกถึงความอบอุ่นเหมือนอ้อมกอดใครคนหนึ่งที่เขาลืมไปนานแล้ว ดังที่เขาว่า "ในหัวอกสะท้อนแผ่ว จิตใจปลิวคว้างยากกำหนดได้ ทำไมจู่ๆ เธอจึงชวนเขามาด้วย หรือเธอรักเขา ทำไมเธอถึงรักเด็กอย่างเขา ทำไมเธอต้องร้องไห้ เด็กชายขบคิดปัญหานี้จนลำแสงสาดเข้ามาทางช่องเหนือผืน ในห้องค่อยสว่างขึ้นเรื่อย ๆ กระทั่งแสงจากภายนอกหลบแสงสีเหลืองสลัวๆ ไม่กล้าแม้จะหายใจแรงๆ" (อาทิตย์เที่ยงคืน : 165) เมื่อเด็กชายตื่นขึ้นในตอนเช้า เธอยังคงหลับไหลอยู่บนเตียง แม้เขาจะปลุกอย่างไรเธอก็ไม่ตื่น เขาจึงเดินเข้าครัวเพื่อหาอาหารกิน เขาไม่คุ้นชินกับการหุงข้าวด้วยหม้อไฟฟ้าและการใช้แก๊สทอดไข่ ดังนั้นในขณะที่เขาเปิดแก๊สจึงทำให้กลิ่นไฟที่ลุกขึ้นมาเขาจึงนำผ้าที่เปื้อนน้ำมันไปปิดโดยหวังจะดับไฟ แต่ไฟกลับลุกไหม้ขึ้นมาอีก หญิงสาวตกใจตื่นจึงได้เข้ามาปิดแก๊สและดับไฟแก่ได้ทันทั่วทั้งที่

เธอพาเด็กชายไปหาหมอจนเขาหายดีแล้วและพากลับห้องเช่า เด็กชายรู้สึกเสียใจที่สร้างความยุ่งยากให้เธอ พร้อมบอกว่าจะไปจากที่นี่ ทั้งที่เธอไม่โกรธหรือโทษเขาและยังปลอบโยนด้วย แต่เขายังยืนยั่นเช่นเดิม นอกเสียจากเธอจะมีเวลาดูแลเขา แต่อาชีพของหญิงสาวมีข้อจำกัดเรื่องเวลา ในที่สุดเธอต้องยอมรับความเป็นจริง "ผมรู้ว่าพี่อยากให้ผมอยู่ ผมจะอยู่ ถ้าพี่นอนกลางคืนและตื่นกลางวัน" เด็กชายพูด "ฉันทำอย่างนั้นไม่ได้หรอก" เธอพยายามบังคับน้ำเสียง "กลางวันฉันต้องทำงาน" "เห็นคนอื่นเขาทำงานกันกลางวัน" "มีงานให้คนทำกลางวันไม่มากพอหรอก" "ถ้าฉันผมก็ต้องกลับ"(อาทิตย์เที่ยงคืน : 170) จากบทสนทนา ดังกล่าวชี้ให้เห็นข้อจำกัดอาชีพหญิงขายบริการที่เลือกเวลาทำงานไม่ได้ จึงไม่มีเวลาที่จะดูแล

เลี้ยงดูใคร ในขณะที่เด็กต้องการความรักความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้นเธอจึงต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความเจริญของเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยความอ้างว้างโดดเดี่ยว

2.3.4 เรื่องภาพปักษ์

2.3.4.1 สาเหตุของปัญหา

สังคมวัตถุนิยมในเมืองหลวงยังถูกสะท้อนผ่านครอบครัวในเรื่องภาพปักษ์ ที่มองเรื่องเงินเป็นปัจจัยหลัก ทำให้ละเลยเวลาให้คุณค่าแก่กัน ดังนั้นจึงปล่อยคนแก่อยู่อย่างโดดเดี่ยวกับคนใช้ที่มักจะพูดว่ากล่าวเมื่อแกสร้างเรื่องยุ่งยากใจ หญิงชราจึงเหลือแถมเป็นเพื่อนพูดคุยเพียงตัวเดียว ในขณะที่แกก็มีความทุกข์เรื่องความร่วงโรยของสังขารและความกลัวชีวิตหลังความตาย ดังที่หญิงชราพยายามหาจุดเรื่องแสงที่เคยเชื่อว่าอยู่ด้านหนึ่งของผนังห้อง แต่เมื่อไปถึงบริเวณนั้นกลับไม่พบจุดเรื่องแสง เมื่อต้องทนอยู่ในความมืดคนเดียวทำให้แกกลัวจนรีราดผ้าถุง หญิงชราเรียกคนใช้ให้ตื่นขึ้นมาดูแลแกในขณะที่หล่อนกำลังนอนหลับ คนใช้จึงโกรธและดุด่า แต่ด้วยหน้าที่เธอจึงต้องลุกขึ้นมาหาผ้าถุงผลัดเปลี่ยนและจัดแจงให้หญิงชรานอนบนเตียง หลังจากนั้นหล่อนก็กลับไปนอนต่อ ปล่อยให้หญิงชราครุ่นคิดถึงที่ตั้งของจุดเรื่องแสงและพยายามค้นหาอีกครั้ง คราวนี้แกพบและดีใจที่สังขารยังไม่ทำให้แกเลอะเลือนจนทำอะไรไม่ได้

เมื่อหญิงชราเปิดประตูห้องทำให้แมวเดินห่างออกไป แกจึงเดินตามเพื่อนำมันกลับมา แต่ความร่วงโรยของสังขารทำให้เดินหลงอยู่ในความมืดจนชนกระถางปลาแดกและโดนแก้วบาด เมื่อลูกสาวตกใจตื่นขึ้นมาพบ จึงดูคนใช้ที่ไม่ดูแลแกให้ดี โดยไม่สนใจบาดแผลที่ชุ่มไปด้วยเลือด แต่กลับให้คนใช้หาปลาให้พบและจัดโหลใส่น้ำก่อนทำแผลเปลี่ยนผ้าให้หญิงชราเพราะเสียดาเงินที่ซื้อปลามาในราคาแพง เด็กรับใช้บอกว่าหญิงชราหลงลืม ขอบเพื้อ และมึนงงให้หล่อนทำตลอดมาแต่เวลานอน หญิงชราจึงโดนตะคอกอีกตามเคย เมื่อหญิงชราหลับมานอนที่เดิม ความกลัวและความเจ็บปวดที่ได้รับจากบาดแผล ทำให้ได้แต่นอนฟังเสียงลมหายใจที่แผ่วเบาและเสียงชาน้ำอัดอัด แล้วมันก็ลอยหายไปเป็นลมที่พัดไกลออกไปยังทุ่งนา แม่น้ำและป่าเขา ในขณะที่หูแว่วยินเสียงขลุ่ยพลิ้วมากับสายลม สำเนียงขลุ่ยหวานอ่อน แต่เจือด้วยอารมณ์เศร้าโศก เสียงขลุ่ยได้ลอยมาโอบล้อมอยู่รอบๆ ตัวหญิงชราเหมือนสายหมอกละมุน นางหลับตาพร้อมอย่างเป็นสุขเพราะเสียงขลุ่ยหวานเศร้าเยือกเย็นได้แทรกเข้าไปในทุกอณูของร่างกาย แม้กระทั่งระหว่างแผ่นหลังและฟูกที่นอนของนาง

2.3.4.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

เสียงขลุ่ยนี้เองที่มีพลังมหาศาลยกร่างนางให้ลอยจากเตียงขึ้นไปกลางห้องที่ไม่มีเพดาน ไม่มีฝาผนัง แสงสว่างไสวด้วยแสงเงินแสงทองที่สาดเข้ามาจากทุกทิศทาง ดอกไม้หลากสีร่วงพรั่งมาจากฟากฟ้า ระฆังเล็กๆ นับพันหมื่นล้อเสียงกรังกริ่ง หมุ่นกการเวกบินมาจากฟากฟ้าส่งเสียงอยู่เจื้อยแจ้ว เสียงขลุ่ยกำลังพัดพานางไปตั้งสายลมให้ลอยห่างเตียงนอนของเด็กสาวออกไปไกลถึงทุ่งนา หญิงชราเห็นไอสำลีแมวของนางเดินอยู่ข้างล่าง นางชะโงกหน้าจะร้องเรียกมัน แต่เสียงขลุ่ยพัดพานางไปอย่างรวดเร็วผ่านแม่น้ำ ผ่านป่าเขาแล้วพุ่งเข้าสู่ทะเลหมอกขาวนวล นางเห็นร่างด้านหลังของชายคนหนึ่งร่างเลือนอยู่ในสายหมอก แต่นางจำได้ดีว่าเขาคือสามีของนาง หญิงชราร้องเรียกพ่อเริ่ม ร่างนั้นก็กลับเดินมุ่งสืบไปบนปุยหมอก ด้วยจังหวะก้าวเนิบๆ ดูสง่า แต่หญิงชราจำว่านั่นเป็นการเดินที่เร็วมาก

นางวิ่งตามจนเหนื่อยหอบ แต่ไม่ยังทันร่างที่กำลังก้าวเนิบๆ นางจึงตะโกนเรียกอีกครั้ง ร่างนั้นหยุดทันทีที่ให้นางวิ่งมาเกือบชนเอาแผ่นหลัง ร่างข้างหน้าหันขวับมาจนหญิงชราสะดุ้งเฮือกกับใบหน้าที่น่าอัศจรรย์นั้นเองนางรู้สึกเหมือนวูบหล่นจากปุยหมอกตกลงไปในปล่องน้ำวน ครั้นแล้วเหมือนมีร่าง

ใหญ่แข็งแรงโอบเข้ามาลากนางออกไปจากที่นั่น เจ้าของมือร่างใหญ่ทะมึนดำเมื่อบนงิ้วผ้าเตี่ยวสีแดงผืนเดียว ในมืออีกข้างถือขวานอาบเลือด “มันลากนาง ผ่าเข้าไปในพายุอิงอล ต้นไม้ข้างล่างหักโค่นโผล่ผาง ฟ้าแลบ แลบบลลบบ ฝนหนักซัดซ่า สายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงมา เจ้าของเรือนร่างใหญ่แผดคำรามหัวเราะขึ้นอย่างบ้าคลั่ง” (ภาพปกซ์ : 148) นางกลัวอย่างจับใจและแต่ไม่มีเรี่ยวแรงดิ้นรนขัดขืนหลงเหลืออยู่เลย จึงต้องปล่อยร่างที่อ่อนระทวยให้คนทมิฬลากพาไปในความมืดมิดที่สลับแสงแลบบลลบบจากสายฟ้า จนลุล่วงไปในลำธารอันเหนียวหนืดด้วยกลิ่นคาวเหมือนเลือดสด

นางยังได้ยินเสียงหนูเป็นฝูง ๆ กำลังหัวเราะ เมื่อฟ้าแลบแลบบขึ้นมามีอีกครั้งกลับทำให้รอบกายเต็มไปด้วยฝูงค้างคาวบินสับสนอลหม่าน นางเห็นใบหน้าของค้างคาวเป็นใบหน้าเดียวกับเด็กสาวที่นอนร่วมห้องกับนาง “มันกำลังแสบะยั้มอวดเขี้ยวแหลมเล็กซึ่งอาบเลือดแดงสด เมื่อสายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงอีกที่นางกลับเห็นใบหน้านั้นไม่ใช่ของค้างคาว แต่ แต่เป็นลูกสาวคนหัวปีของนางเอง” (ภาพปกซ์ : 149) หญิงชราหวีดร้องอย่างตกใจ นางได้แต่นึกถึงพุทโธ เมื่อคำนั้นหลุดจากปาก สายฟ้าก็ฟาดเปรี้ยงลงมาเผาไหม้เรือนร่างใหญ่ดังไฟประลัยกัลป์ ลำธารเลือดไหลกระซางนางหลุดจากมือคนใจทมิฬ แล้วนางก็หล่นลงไปในห้องน้ำวนอีกครั้ง ลอยละลือลงมานอนอยู่บนเตียงในห้องอันมืดมิด นางตื่นหลังจากเสียงนาฬิกาปลุกดังขึ้น รุ่งเช้าคนใช้ต้องทำงานตามหน้าที่ นางก็เตรียมตัวใส่บาตรยึดศาสนาเป็นที่พึ่งจิตใจ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นความทุกข์ช่วงวัยชราของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมทุนนิยม ที่ผู้คนมักเห็นคุณค่าเงินมากกว่าความรัก ความเห็นใจกัน ดังนั้นหญิงชราก็ต้องมีชีวิตอยู่ไปตามสภาพ รอเพียงวันเวลาที่วันตายจะมาถึง

2.4 ปัญหาวิกฤตในเมือง

เมื่อเมืองเต็มไปด้วยปัญหาทั้งจากมนุษย์ สังคม และการบริหารประเทศตามระบบทุนนิยมเพียงทิศทางเดียว ทำให้ปัญหาชนบทสัมพันธ์กับปัญหาในเมือง กลายเป็นปัญหาสัมพันธ์กันในระดับประเทศ เมื่อมีปัญหาอื่นเข้ามายิ่งทำให้ลูกกลมสัมพันธ์กันจนก่อวิกฤต ดังปรากฏในเรื่องถนนโคลีเซียม และผิอยู่ในบ้าน

2.4.1 เรื่องบนถนนโคลีเซียม

2.4.1.1 สาเหตุของปัญหา

ปัญหาสลัมหรือชุมชนแออัดเป็นอีกปัญหาที่พบในเมือง สถานที่นี้เป็นแหล่งรวมปัญหานานาประการ หรือเรียกว่าเป็นวิกฤตของเมือง ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเล่าถึงช่วงชีวิตขณะอายุสิบขวบ ตนได้ตามพ่อแม่ย้ายมาเป็นครูสอนหนังสือ ในขณะที่เองที่เขาแอบเข้าไปเรียนรู้ชีวิตผู้คนบนถนนโคลีเซียม ดังที่เขาบอกว่าถนนโคลีเซียมไม่ได้มีมนต์ลึกลับใดๆ สำหรับผู้ใหญ่ที่นิยมชีวิตในทางศิวิไลซ์ และยังเป็นสถานที่ผู้ใหญ่มักห้ามลูกหลานไม่ให้ไปเข้าไปที่นั่น เพราะถนนสายที่มีชื่อเรียกตามโรงหนังและยาวเพียงสี่ร้อยเมตรสายนี้ “เต็มไปด้วยบ้านเรือนสกปรกมอซอ ครอบงอมที่คดเคี้ยวเชื่อมโยงเป็นใยแมงมุม อัดแน่นด้วยคนยากจน น่าเกลียดน่ากลัว ความยากไร้และเสียงร้องซึ่งดาบยาเติมแน่นอยู่เหนือแอ่งน้ำคร่ำ เช่นเดียวกับเสียงสบถคำและเสียงหัวเราะที่หาม อาชญากรและโสเภณีปลดระวาง เป็นถนนซึ่งเต็มไปด้วยหีนคาวของกามารมณ์และความตาย กล้ายถูกสร้างขึ้นด้วยบทเพลงลึกลับของภูตผี แต่ด้วยเวทมนต์ชั่วร้ายนี้แหละ ที่ชีวิตได้ดำรงอยู่เสมือนหนูซึ่งทะเซาะกัดศพตัวเอง” (บนถนนโคลีเซียม :15)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องพบแม่เฒ่าเราะบูร์ ผู้อ้างว่าตนเป็นแม่มดที่มักมีเรื่องเล่าที่น่ากลัวจนทำให้เด็กๆ หลงเชื่อว่าแกมีเวทย์มนต์จริง แม่เฒ่าคนนี้เป็นมุสลิมแต่คิดเหล้าองุ่นดื่ม ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าการที่มุสลิมคิดเหล้าในสถานที่เช่นนี้ไม่เรื่องผิดแปลกเพราะ “ในหมู่คนยากจนสามารถแปรสภาพเมืองให้กลายเป็นแดนลึกลับได้ ไม่ว่ากฎเกณฑ์ใดก็ยอมพร้อมที่จะสลายตัวไปได้ตลอดเวลา แม้กฎอันเคร่งครัดของศาสนา” (บน

ถนนโคลิเชียม :17) แม่เฒ่าเราะบูร์อายุน้อยกว่ายายของตัวละครผู้เล่าเรื่อง แต่สภาพร่างกายแก่ดูทรุดโทรมกว่า แกมีโครงร่างใหญ่เหมือนผู้ชายแต่ผอมซูบเหลือเพียงหนังหุ้มกระดูก ดวงตาลึกลงไปเหนือแก้มตอบกลายเป็นหลุมดำใหญ่แลดูน่ากลัว ผมขาวโพลนปล่อยยาวเป็นกระเซิง ห่อร่างด้วยผ้าดำมากกว่า สีผืน และชอบบ่นพึมพำด้วยภาษาประหลาด ๆ

"แกขังตัวเองอยู่ในบ้านอันมืดซิด ไม่มีแม้หน้าต่างสักบาน เพื่อไม่ให้ใครได้เห็นกิจกรรมในช่วงกลางคืน บางคืนมีคนได้ยินแกร้องภาษาประหลาดด้วยน้ำเสียงโหยหวน คนที่เคยได้ยินบอกว่าเสียงนั้นไม่ใช่ภาษายาวี ไม่ใช่เสียงสวดของพระอัลลอฮ์ แต่เป็นการรำมนต์เพื่อเรียกผีหนุ่ม ๆ มาสมสู่ แกอาศัยเร่ร่อนกับพวกผีมาโดยตลอด มีคนเล่าว่าเคยได้ยินแกคุยกับผู้ชายทั้งคืน แม้ในยามกลางวันแสงสว่างก็ไม่สามารถลอดเข้าไปภายในบ้าน เมื่อใดที่แกเปิดประตูให้เด็ก ๆ เข้าไปจะมีเฉพาะแสงจากเทียนที่จุดสว่างไว้ตลอดเวลา เช่นเดียวกับหม้อดินใบใหญ่ดำมืด ปากหม้อมีซี่ตะแกรงคล้ายยางเหนียวจับหนาตั้งไว้บนก้อนเส้า ตรงมุมหลังห้องมีโถเดือดพวยพุ่งอยู่เสมอ ผู้คนเล่าลือกันว่าผีหนุ่มคนใดที่แกเรียกมาสมสู่ แกจะควักหัวใจออกมาต้มไว้ในหม้อใบนั้น แล้วก็เห็นแกตักน้ำในหม้อมาใส่ถ้วยดินมีซี่ตะแกรงจับจนน้ำขุ่นเยิ้ม และจิบน้ำดำนั่นไม่ขาดปากราวจิบชา" (บนถนนโคลิเชียม : 18)

เด็ก ๆ มักจะนำเหล่าและสิ่งของไปให้แม่เฒ่าผู้มีพรสวรรค์ทางการเล่าเรื่อง และสามารถตกแต่งรายละเอียดให้สมจริงน่าติดตามทุกขั้นตอน หญิงชราเล่าถึงแม่ผู้ยากจนจำเป็นต้องฆ่าลูกด้วยการบีบคอ เพราะตัวเองมีน้ำนมไม่เพียงพอเพื่อให้ลูกดื่ม จนทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องน้ำตาซึมและสะอื้นอึก ๆ แต่เมื่อแม่เฒ่าเล่าเรื่องราวซึ่งมีสิ่งกลับพลิกอารมณ์ให้เด็ก ๆ ต้องหวาดกลัวสุดขีด ด้วยน้ำเสียงแหบห้าวสูง ๆ ต่ำ ๆ เมื่อราชินีแอบไปจับแมวกินกลางดึก ด้วยการปล่อยแมวกระโจนออกจากชุดรุ่มร่ามวิ่งเข้าหาพวกเด็ก ๆ จนหวีดร้องเสียงหลง ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังปล่อยน้ำตาไหลพรากเมื่อราชินีกินลูกของตัวเอง ตอนนี้แม่เฒ่าเราะบูร์ก็สะบัดชุดพริบ แล้วเป่าเทียนดับวับลง ร่างดำทะมึนพลันลุกขึ้นกรีดเสียงแหลมว่า "กูจะกินพวกมึง" ทำให้ความรู้สึกของตัวละครผู้เล่าเรื่องแทบดับวับลง ถ้าหากสุดเพื่อนของเขาไม่จุดมือวิ้งหนีแม่เฒ่าออกมาเสียก่อน

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าทุกบรรยากาศที่พบเห็นบนถนนโคลิเชียม ล้วนแต่แฝงความลึกลับน่ากลัวหรือไม่ก็เต็มไปด้วยความรู้สึกเลวร้าย เหมือนดังว่าเขาได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาโดยคำบอกเล่าของแม่เฒ่าเราะบูร์ จะเห็นได้จากกลับมาเยี่ยมถนนโคลิเชียมอีกครั้งหนึ่ง กระตุ้นให้เขาเกิดความรู้สึกอยากลองกระทำความชั่วบ้าง ดังที่เขาเล่าว่าสุดได้ชวนปิ่นกำแพงเข้าไปขโมยฝรั่งและการฉกเสื้อผ้าจากราวแขวนหลังบ้าน พวกเขาได้ใจเมื่อทำสำเร็จ จนวันหนึ่งแอบจัดฝาไม้เข้าไปในโรงสี เพื่อขโมยข้าวสารมาคนละถุง เขาเลือกกระทำตอนโพล้เพล้ เพราะช่วงนั้นจะไม่มีใครอยู่ที่โรงสีอีก แต่ขณะตวงข้าวสารจากกระสอบใส่ถุงอยู่นั่นเอง เจ้าของโรงสีก็ผลึกประตูเข้ามา ทั้งสองต้องรีบวิ่งหนีโดยการปีนเข้าไปในรางส่งแกลบ แล้วชวนกันกระโดดลงบนกองแกลบ ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกตื่นเต้นสุดขีดเพราะนั่นเป็นครั้งแรกที่ตัวเองเดินเฉียดความตายและเอาตัวรอดมาได้อย่างหวุดหวิด "ความหวาดหวั่นซึ่งเกิดจากสำนึกผิดชอบชั่วดี ก่อนตามหลังสุดเข้าไปในโรงสีกลับถูกความปลื้มปิติในการเป็นผู้ชนะกลบทับโดยสิ้นเชิง ผมเต็มไปด้วยความรู้สึกขมใจสนุกสนาน นี่ก็อยากลองอะไรที่ร้าย ๆ กว่านั้นไปอีก" (บนถนนโคลิเชียม : 21)

ความเลวร้ายอีกสิ่งหนึ่งที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เลยเมื่ออยู่บนถนนโคลิเชียม คือการเผชิญหน้ากับเด็กโคงเกเรที่ชื่อม็อก เขาเป็นวีรบุรุษคนหนึ่งของแม่เฒ่าเราะบูร์ เพราะมือของเขารู้แหล่งที่จะหยิบฉวยเหล่านานาชนิดมาฝากแม่เฒ่ามด แต่จริง ๆ แล้วเขาไม่ได้ให้ความนับถืออะไรในตัวแม่เฒ่านัก เขาเคยพูดด้วยท่าทางวางเชิงเสียด้วยซ้ำว่าแม่เฒ่าเราะบูร์มีแต่ความเหลวไหล และยังแสดงอาการดูแคลนนิตานร่อยแปดที่แม่เฒ่าทำให้เด็ก ๆ หวาดกลัว ทั้งที่เมื่อใดได้ฟังเรื่องเล่าจากแม่เฒ่าเขาจะ

ลูกวาวทุกขณะที่แม่เล่าเรื่องชาดกรรมอันน่าสยง มีคนกล่าวว่าเส้นทางชีวิตของเขาเป็นไปตามเวทมนต์ของแม่เผ่ามุสลิมโดยไม่รู้ตัว ด้วยความพร้อมในการกระตือรือร้นที่จะประกอบอาชญากรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดเวลา และหากเกิดเหตุฆาตกรรมขึ้นที่ใด เขาจะรีบไปที่นั่นเพื่อเฝ้าดูอย่างใกล้ชิด ตัวละครผู้เล่าเรื่องกับสุดจึงได้รับฟังคำคุยโวของเขาว่าเคยฆ่าคนมาแล้ว แต่ความจริงไม่มีใครเคยเห็นว่าเขาเป็นตัวละครเลยสักครั้ง มือก็ยังขอบวางตัวเป็นผู้ใหญ่เมื่ออยู่ต่อหน้าพวกเด็ก ๆ และเขาจะมีความสุขที่สุดเมื่อได้เดินเตะเด็กตัวกะเบี๊ยกสักคนหนึ่งไปจนสุดถนนเหมือนเตะลูกฟุตบอล การชอบนั่งดื่มเหล้าและพูดคุยกอยู่ข้าง ๆ วงพวกผู้ใหญ่ท่าทางไม่น่าไว้วางใจก็เป็นความสุขอีกอย่างหนึ่ง ที่ได้แสดงอาการอวดชมพวกเด็กว่าเขาเป็นผู้ใหญ่กว่า

ตั้งแต่วันหนึ่งเขาได้กระโดดเข้ามาขวางหน้าตัวละครผู้เล่าเรื่อง ขณะกำลังรีบรุดไปบ้านแม่เผ่าเราะบุรี ภายในดวงตาแสดงอาการปฏิกิริยาผวาออกมาแจ่มชัด จากนั้นเขาพูดด้วยน้ำเสียงยืดยาว "ได้ข่าวมีงูรายันนี่ มีคนบอกว่ามีงูจ่ายให้ยายแม่ผ่านั่นทุกครั้ง" (บนถนนโคลีเซียม : 22) ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่าเขาต้องการอะไร แต่สร้างทำไม่รู้เรื่อง ดวงตาที่จ้องมาจึงเป็นเพียงนัยน์ตาของหมาบ้ามากกว่าพลังที่จะสยบตัวละครผู้เล่าเรื่องไว้ได้เช่นเดียวกับดวงตาของแม่เผ่าเราะบุรี "เขาจึงได้เรียนรู้โดยฉับพลันนั่นเองว่าลำพังความเลวร้ายไม่ใช่สิ่งน่ากลัว แต่ความเลวร้ายที่ถูกห่อหุ้มไว้ด้วยความลึกลับเหมือนเวทมนต์ของปีศาจนั้นสิ คือสิ่งซึ่งเราไม่อาจหาญเผชิญหน้ากับมันได้" (บนถนนโคลีเซียม : 22-23) ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าตนเคยชินกับภาพฆาตกรรมที่แม่เผ่าเราะบุรีสร้างขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า จนไม่นึกกลัวการใช้กำลังน้อย ๆ ของเด็กเกเรคนนี้อีก เขาเตรียมพร้อมต่อสู้และไม่ยอมให้มือมาขู่กรรโชกเอาทรัพย์สินไปโดยง่ายดาย แม้ว่าผลการต่อสู้ในครั้งนั้นเขาจะแพ้อย่างยับเยิน แต่ก็ภูมิใจที่มีโอกาสยิงหมัดเข้าหน้าเจ้าเด็กโคงนั้นได้จัง ๆ ที่หนึ่ง ซึ่งก็เพียงพอแล้วสำหรับผมผู้ซึ่งไม่เคยขว้างหมัดใส่หน้าใครมาก่อน ในขณะที่กำลังบอบช้ำอย่างหนัก เขายังนึกหากมีมีดปลายแหลมสักเล่มหนึ่งแบบเดียวกับฆาตกรของแม่เผ่าเราะบุรี เขาจะใช้ทิ่มเข้าไปในคอหอยของเหยื่อ

นั่นเป็นอีกครั้งที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกว่าได้เดินเจียดความตายและหนีรอดมาได้ด้วยชัยชนะอันงดงาม แต่ผลของมันสร้างความยุ่งยากให้ไม่น้อย เมื่อพ่อแม่ถามถึงบาดแผลฟกช้ำ แต่เขาก็คงเก็บเรื่องการไปเยือนถนนโคลีเซียมไว้เป็นความลับสุดยอด ขณะนั้นเขารู้สึกตัวว่าตนเข้มแข็งขึ้นมากภายใต้ร่างกายซึ่งบอบช้ำจนกล้ามเนื้อเป็นตุเป็นตะ แต่แล้วทั้งพ่อแม่และยายก็ทำให้เขารู้สึกอ่อนแอลงอีกครั้ง เมื่อพ่อแม่พากันเข้ามาดูแผลเอาใจ ยายที่นั่งเฝ้าตลอดเวลา ทำให้เขาเกลียดสภาพเช่นนั้น จนพาลเกลียดนิทานทุกเรื่องที่ยายเล่า แม้พระพุทธเจ้าที่ยายยกมาเล่าในบางตอนเพื่อชี้ให้เห็นผลของการอดทนอดกลั้น เมื่อเขารักชาติตัวจนหายแล้วก็กลับไปเยี่ยมแม่เผ่าเราะบุรีอีกครั้ง เขาได้เล่าเรื่องทะเลาะวิวาทกับมือกรและเล่านิทานที่ยายเล่าให้แกฟัง แม่เผ่าสรุปบทเรียนครั้งนั้นว่านิทานจากยายเป็นเรื่องกุศิหลอกเด็ก จงอย่าเชื่อเรื่องทารกเดินได้เจ็ดก้าวแล้วล้มลงนอนในเบาะอย่างน่าสมเพช

แกเชื่อว่าโลกความเป็นจริงภูตผีร้ายเวทมนต์อยู่ทั่วทุกซอกทุกมุม ดังนั้นแม้จะมีพระอัลลาะห์ ต่อให้อีกสิบพระคริสต์มาปิดเป่า หรือร้อยพระพุทธเจ้ามากำเนิด ก็ไม่อาจขจัดเวทมนต์นี้ออกไปได้ เพราะพวกพระเจ้ามุ่งสร้างแต่สวรรค์ที่เจียบเหว แต่ปีศาจกำลังสร้างนรกที่รื่นเริง ดังที่แกกล่าวว่า "ขอปีศาจมาสิงสู่ ทำไมแกไม่ไปฆ่ามันเสียล่ะ ในเมื่อมันเหยียบย่ำข่มเหงแก ทำไมไม่เสียบพุงมันให้ทะลุ เชือดลูกกระเดือกให้ขาดวัน แล้วเทพแห่งชาดานจะให้ชีวิตกับแก จะทำให้แกเป็นนิรันดร์ บนพิภพอันครื้นเครง" (บนถนนโคลีเซียม : 24) คำกล่าวของแม่เผ่าเป็นเรื่องที่ฟังยากแต่ก็มีผลทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกสะพรั่งกลัว เป็นความมหัศจรรย์ที่สามารถบังคับให้เขากระทำตาม ดังนั้นเมื่อแม่เผ่าเราะบุรีรำยมนต์อย่างสนุกสนานอยู่ในห้องอุดู ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้สึกตั้งแต่บัดนั้นว่าเหมือนดังเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ที่สร้างพลังให้แก่เขาได้วิ่งออกไปข้างนอกเพื่อร่วมสนุกกับบรรยากาศของงานฉลองรื่นเริง ตั้งแต่นั้นมาเมื่อใดที่เด็กโคง

เกรได้จ้องมองเขาด้วยสายตาเอาเรื่องก็จะปรากฏสายตาที่ปนอาการเกรงกลัวไว้ด้วย ดังที่กล่าวถึงร่างของเขาราวกับถูกห่อหุ้มไว้ด้วยหนามแหลม "บางทีนั่นอาจเป็นได้ว่าแม่เฒ่าได้เป่ามนต์ให้ผมกลายเป็นวิรบุรุษชั่วขณะนั้นผมจึงเกิดความขำใจและร่วมสนุกไปกับทุกชีวิตบนถนนโคลีเซียมโดยไม่เกรงกลัว" (บนถนนโคลีเซียม : 25)

ตัวอย่างชีวิตที่เต็มไปด้วยความชั่วร้ายยังพบได้บนถนนโคลีเซียม ดังเช่นเรื่องราวของครูโรงเรียนมัธยมชื่อวูธ เชื้อสายแกลเคยเป็นขุนนางเก่า แต่ต่อมาครูวูธมาติดพันผู้หญิงขายบริการทางเพศ ซึ่งเป็นแม่เล้าสำนักโสเภณีข้างถนน ทำให้แกลถูกไล่ออกจากงาน แกลมักเมาเหล้านั่งเฝ้าหน้าโรงหนังชื่อเดียวกับถนนในเวลากลางวัน ยามกลางคืนผู้คนจะพบแกลหลับเป็นตายอยู่ในท่อระบายน้ำ หรือไม่ก็ในตรอกอับที่ลุ่มแน่นด้วยกองขยะ ผู้คนที่เห็นแล้วว่าแกลมีอาการเมามายตลอดเวลา ถึงแม้จะไม่มีเหล้าตกผ่านลำคอ ดังที่ปากของแกลมักจะพล่ามเล่าแต่เรื่องลามก ด้วยถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา ครั้งแรกๆที่ได้ยินอาจฟังดูน่าขำ แต่เมื่อได้ฟังหลายครั้ง ผู้ฟังจะรู้สึกแสบความสะอิดสะเอียน แกลจึงไม่ชอบเรื่องเล่าของแม่เฒ่าเราะบุรีที่เด็ก ๆ ต่างชื่นชอบและยกย่องเป็นแม่มด ดังตอนที่แกลเดินแรงเดินกาอยู่หน้าโรงหนังตะโกนเรียกทุกคนที่ผ่านหน้าและเล่านิทานลามกเรื่องแล้วเรื่องเล่า "เว้ย ไอ้พวกลูกไม่มีพ่อ แกลกำลังรีบไปหาอีแม่มดเราะบุรีไซ้ไหมเล่า ลองเล่าให้ฟังหน่อยดี ว่าพวกแกคิดใจอะไรหนักหนา กับเรื่องผีเหลวไหลของนางร้ายนั้น จันไม่เข้าใจเลยพับผาเถอะ ทำไมพวกแกถึงชอบฟังเรื่องน่าเกลียดน่ากลัวนั้น แทนที่จะเสาะหาเรื่องตลกครื้นเครง เฮ้ย พวกแกควรหัวเราะสิเว้ย ไม่ใช่ปล่อยให้ความกลัวข่มจนใจหัวตอไม่ขึ้น" (บนถนนโคลีเซียม : 25-26)

เรื่องราวที่ครูวูธเล่าแม้จะเป็นเรื่องที่สนุกสนานครื้นเครงได้ในวงเหล้า แต่ก็ยังเป็นเรื่องลามกที่ไม่มีเสน่ห์น่าจดจำ ดังที่แกลเล่าถึงเหตุผลที่คนมักจ้างแขกไว้เป็นยาม เพราะครั้งหนึ่งมีแขกเทศถูกจับเข้าคุกด้วยข้อหาข่มขืนเด็กอายุสิบสองขวบ พวกแขกเทศมีพลังทางเพศเหมือนม้า ดังนั้นเมื่อใดที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศเพียงสองวันจะเกิดอาการคันที่ ดังที่แกลเล่าให้เด็กฟังว่า "พวกแกเคยเห็นไซ้ไหม ไอ้พวกแขกเทศที่ทั้งร่างทั้งตัวมีแต่ขนรุงรัง และไอน้ำจากเปรดก็จะดันปรือออกมาตามรูขุมขน ไอ้แขกเทศคนนี้ก็เหมือนกัน อยู่ในห้องขังได้สองคืนก็คันยุบยิบไปทั้งตัวจนไม่เป็นอันหลับนอน ยิ่งตกตึกก็ยิ่งหนาว ยิ่งหนาวก็ยิ่งคัน ยิ่งคันมันก็ยิ่งเกา แล้วไอ้หัวตออันเกาได้เสียที่ไหน มันก็ต้องลุกขึ้นมาพียกหน้าหงิกหงิกไปเสียทั้งนั้น" (บนถนนโคลีเซียม : 26)

เจ้าแขกเทศทั้งรำคาญและหงุดหงิด ที่ทนหมดปัญญาจะข่มตาให้หลับลงได้เลยตะโกนลั่นขึ้นกลางดึกว่า "ขมอย ขมอย" พวกตำรวจสงสัยจึงมาถามหาขมอยอยู่ที่ไหน เจ้าแขกเทศกลับสั่นหน้าปฏิเสธ "มายซ่าย ฉานบอกว่าขมอย มันว่าพลางเปิดผ้าถุงให้ดู พวกตำรวจถึงกับหัวเราะก๊าก อ้อ อามังมันคันหม-ยนอนไม่หลับ เพราะเหตุนี้เมื่อออกจากคุกจึงมีคนมาจ้างให้มันไปเป็นยาม เฮอะ หากจันเป็นขมอยก็ต้องตกใจ เกิดย่องเข้าไปแล้วจู่อามังมันคันขึ้นมา" (บนถนนโคลีเซียม : 26-27) จากการแสดงออกของครูวูธคงไม่มีใครเชื่อว่าเคยเป็นครู และยังสืบเชื้อสายผู้ดี แม้ครูวูธอายุยังไม่ถึงสี่สิบ แต่ร่างกายดูบึกโกรก ผมหงอกขาว โพลนเหมือนคนแก่ มีเพียงแววตาที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเคยจ้องอย่างตะลึงเมื่อเจอแกลครั้งแรก นัยน์ตานี้สูงสกาวดั่งดวงตาของเด็ก ๆ ทว่าแฝงอาการปวดร้าวรุนแรงอย่างคนแก่ทุกขัณฑ์ไว้ในขณะเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องน่าฉงนที่แววตาของคนสองวัยซึ่งห่างกันลิบลับมารวมอยู่ในดวงตาเดียวกันได้เช่นนี้ แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเรื่องไม่ได้ คิดใจเรื่องนี้นานนักเพราะ "การที่ได้พบเจอดวงตาคู่นั้นอยู่บ่อยๆ ซ้ำเจ้าตัวมีแต่เรื่องเหลวไหลซึ่งไร้พลังดึงดูดใดๆ ผมจึงกลับมองเห็นดวงตาแปลกประหลาดคู่นั้นเป็นความเหลวไหลว่างเปล่าไปในที่สุด" (บนถนนโคลีเซียม : 27)

การที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเติบโตในครอบครัวสุขภาพชน มีฐานะครอบครัวดี มีพ่อแม่คอยให้ความรักความอบอุ่น และยังมียายผู้คอยสั่งสอนเรื่องราวของพุทธศาสนา แต่สิ่งเหล่านั้นแตกต่างจากความเป็นจริงของชีวิตที่กำลังได้รับความทุกข์ ความเจ็บปวดทรมาน ดังที่เขาได้มาเห็นความโหดร้ายรุนแรงที่เป็นปัญหาวิกฤตของเมืองซึ่งเขาเชื่อว่าคุณความดีเพียงสิ่งเดียวจะไม่สามารถเยียวยาความเลวร้ายที่กำลังถาโถมทุกชีวิตบนถนนโคลีเซียมลงได้ ดังที่เขาพบมือกับเด็กผู้หญิงวัยใกล้เคียงกำลังมีสัมพันธ์กัน เพื่อแลกเงินไม่กี่บาทและยังถูกมือกกล่าวด้วยคำรุนแรง เธอเป็นลูกสาวของหญิงโสเภณีไร้สังกัดจึงไม่รู้ว่าเป็นใครคือพ่อของเธอ เธออยู่กับยายที่ปากจัดในสภาพบ้านยากจน ดังนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกที่วันหนึ่งตัวละครผู้เล่าเรื่องจะพบเธอขโมยไม้ ช่วงขณะนั้นเหมือนมีอะไรสักอย่างในตัวเด็กผู้หญิงคนที่สั่นคลอนความรู้สึกให้เขาต้องตรวจสอบศีลธรรมโดยไม่รู้ตัว

ดังที่เขาคิดถึงตอนที่สุดชวนขโมยของ ขณะนั้นเขาอยาก رؤอยากเห็นโลกกลับใบนี้ และนึกสนุกเมื่อทำตัวเป็นหัวขโมย เขาก็ลืมนคุณค่าต่างๆในโลกใบเก่าของตัวเองไปจนสิ้น ทุกห้วงแห่งความคิดเหลืออยู่แต่สุมเสียงสปรกของแม่เฒ่าเราะบูร์ แต่เมื่อเผชิญหน้ากับเด็กหญิง ความรู้สึกแจ่มใสอย่างโลกใบเก่ากลับมาปรากฏในใจอย่างเต็มเปี่ยม และนั่นกลายเป็นสิ่งนำหัวเราะ เมื่อเขาพยายามชี้ให้เธอทำความดีในโลกอันเลวร้ายดังข้อความว่า "เออ ใช่ กูขโมยเขามา ทำไม หน้าหัวมึงนักรเอบ ไม้นี้ของมึงหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่หลีกไป ผมจะทำอะไรได้อีก แม้จนทุกวันนี้ เมื่อได้ใคร่ครวญด้วยสายตาของผู้ใหญ่ผมก็ยังมิดมน สำหรับถนนโคลีเซียมแล้ว ผมยังเป็นคนแปลกหน้าและไม่มีจุดหมายใด ๆ เลยในอันจะหยิบยื่นคุณค่าซึ่งไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา (บนถนนโคลีเซียม :33) สิ่งที่ยุติการกระทำของเธอได้ก็คือเงินที่เขาฉวยจากกระเป๋าให้เพื่อแลกกับการกลับตัวเป็นคนดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่ามกลางความยากไร้ความดีเพียงสิ่งเดียวไม่สามารถทำให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่รอดได้

2.4.1.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

การที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่บนถนนโคลีเซียม ทำให้เห็นชีวิตที่แตกต่างจากชีวิตที่บ้านของตน เขาจึงคิดว่าถนนโคลีเซียมคือโลกของนรกที่ปีศาจสร้างให้สนุกสนาน ในขณะที่โลกของยายคือสวรรค์อันเจียบเหวของพระเจ้าสร้าง ชีวิตทั้งสองด้านทำให้เขาไม่อยากจะเชื่อว่ามีบุคคลเหล่านี้ต่างอยู่ร่วมโลกเดียวกัน ดังที่เขาเปรียบเทียบระหว่างตนเองกับเด็กหญิงคนนั้น ยายกับแม่เฒ่าเราะบูร์ ทำให้เขาสงสัยว่า "โลกเราจะเป็นอย่างไร หากทั้งปีศาจและพระเจ้าต่างกำลังแข่งขันกันสร้างโลกที่แตกต่างนี้อยู่จริง" (บนถนนโคลีเซียม : 34) และตัวละครผู้เล่าเรื่องยังคงได้เรียนรู้ชีวิตที่แตกต่างกันนี้อีกหลังการจากไปของยายได้เดือนหนึ่ง วันเวลาของแม่เฒ่าเราะบูร์ก็มาถึง ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังจำวันพิณาคของถนนโคลีเซียมได้ดี เด็ก ๆ ไม่น้อยกว่าสิบคนเข้าไปอัดอยู่ในห้องอุดอู้อย่างแม่เฒ่าเราะบูร์ "แม่เฒ่าเกลือกกลิ้งอยู่บนหน้าหม้อใบใหญ่ ไฟในก้อนเล้ากำลังราลง เทียนเหลือสิ้นจนเหมือนเชิงเทียนติดไฟได้เอง พวกเราซุกนึ่งจ้องมองแม่เฒ่าอยู่ตามซอกหลีบต่างๆ หญิงชราคลานสีขาวยาวไปวนมา สลับไถ่คออาเจียนเอนน้ำเหนียวๆ ส่งกลิ่นคาวเหียนออกมาเลอะพื้น" (บนถนนโคลีเซียม : 35) พวกเด็ก ๆ นั้นดูโดยไม่รู้ว่าจะแก่กำลังจะตาย

แม่เฒ่าเราะบูร์กำราบจิตใจทุกคนให้จมอยู่ใต้แสงหม่นสลัว ด้วยเสียงร้องอันโหยหวนภายในบรรยากาศอันน่าสะพรึงกลัว ในขณะที่แม่เฒ่ามักยินโงเงนพร้อมกับอาเจียน แกะซี่กราดไปรอบๆ ขณะตะโกนตำเริญกราด ในชุดตำรุ่มร่ามทำให้ร่างแกกล้ายไทรใหญ่รากระยำกำลังถูกลมโหมร้าวจะหักโค่นลง ในตอนนั้นตัวละครผู้เล่าเรื่องอายุสิบสองปีจึงไม่คิดว่านั้นคือเวลาสุดท้ายของแม่เฒ่า เพราะคิดว่าแกเป็นแม่มดมีเวทมนต์ที่สามารถอยู่กำฟ้า สิ่งที่เขาเชื่อก็คือคนธรรมดาเช่นยายเท่านั้นที่จะต้องตาย แม่เฒ่าตะโกนเรียกชื่อเขาอย่างดั่งแต่ัน แต่เขาเงิบกริบ กระทั่งแกคำเขาเป็นลูกไอ้เหี้ย และความหวาดกลัวสุดขีดเขาจึงไปยืนเบื่อง

หน้าแก "ไอ้เด็กสารเลว ข้าเรียกทำไมไม่มาน" ผมยิ่งงุนงง ก้มหน้างูศ "ข้ารู้ ที่บ้านแกมีเหล้า มันต้องมี ไปเอามาให้ข้า เหยหน้าขึ้นมามองข้า ไอ้เด็กสารเลว มองที่ตาข้าสิ จ้องดวงตาค้างนี้" (บนถนนโคลีเชียม : 36)

ในขณะที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องหวาดกลัวสุดขีดนั่นเอง มนต์แม่มดชักนำให้เงยขึ้นจ้องดวงตาแก นั่นเองที่ทำให้ความเชื่อในโลกวัยเด็กของเขาแตกทลายลง เพราะบนใบหน้าแม่เฒ่าชราไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวอีกต่อไป ดวงตาคู่น่ากลัวที่เหลื่ออยู่ถูกเชื้อไข้กัดกินจนกร่อนลึก ซึ่งเป็นดวงตาคู่เดียวกับที่เขาได้เห็นยายในขณะนอนนิ่งบนเตียงพยาบาล และใบหน้าของแม่เฒ่าเราะบุรีก็ไม่ต่างกับใบหน้าของยายเมื่อสัปเหร่อเปิดฝาโรงให้ดูอีกครั้งก่อนเผา การพบเห็นความจริงดังกล่าวได้ยืนยันกับเขาอย่างแจ่มชัดว่าแม่เฒ่าไม่ได้มีชีวิตเป็นอมตะ ความเชื่อเดิมจึงถูกกระแทกอย่างรุนแรง จนทำให้เขาเกิดความคิดวุ่นหนึ่งว่าแกไม่มีอะไรน่ากลัว ในเมื่อแกก็ต้องตายเช่นเดียวกับยาย ดังนั้นเขาจึงวิ่งออกมาจากบ้านสู่ถนนยามโพล้เพล้ด้วยความปวดร้าว ปลอ่ยให้แม่เฒ่าคำคำอาฆาตมาดร้าย เป็นเวลานานที่เขาหลงวนอยู่ในความเชื่อของวัยเด็กดังปรากฏการณ์ที่แน่นอนว่าเรื่องราวของถนนโคลีเชียม คือโลกทั้งโลกที่จกเป็นเยี่ยงนั้นตลอดไป แท้จริงแล้วตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เขาก็เป็นเพียงพวกลูกเจี๊ยบที่ยังไม่ออกจากไข่ จึงหลงคิดว่าภายใต้เปลือกไข่นี้คือโลกทั้งโลก เมื่อเปลือกไข่ถูกกระแทกแตก ความเชื่ออันหนักแน่นทั้งหลายกลับพังทลายลงอย่างสิ้นเชิง ทำให้วัยเด็กของเขาปลาสนาการไปสิ้น "มันเป็นแต่เพียงนิทาน ไม่มีแม่มด ไม่มีเวทมนต์ใดๆ ล่องลอยอยู่เหนือถนนโคลีเชียม ทว่าทั้งหมดนี้คือภาพจริง เบื้องหน้าผมคือนานาชีวิตอันมีแต่ความทารุณโหดร้าย" (บนถนนโคลีเชียม : 40)

มือกวักวิ่งออกมาจากวงผู้ใหญ่ในร้านกาแฟติดโรงหนัง เมื่อเห็นตัวละครผู้เล่าเรื่องกำลังเดินผ่านหน้าโรงหนังไป มือก็บอกว่าพวกผู้ใหญ่กำลังจะออกไปทำเรื่องร้ายๆบางอย่างที่เขาไม่ควรพลาดเป็นอย่างยิ่ง นั่นเพราะอาจมีการฆ่ากันตาย ในขณะนั้นเขายังคงนั่งงุนงงแม่มดจะวาดภาพความเลวร้ายให้น่าสนใจอย่างไรก็ตาม แต่จิตใจเขากำลังสับสนว่าหากเวทมนต์ของแม่เฒ่าเราะบุรีไม่มีอยู่จริงเขาก็ไม่แน่ใจแล้วว่าความเลวร้ายประดาามียังเป็นสิ่งที่น่าลี้ภัยอยู่หรือไม่ "ในใจผมยังตัดสินใจไม่ได้ว่า ในเมื่อทั้งยายและแม่เฒ่าเราะบุรีต่างก็ตายเหมือนกัน แสดงว่าทั้งพระพุทธรูปเจ้าห้าองค์และฝูงปีศาจสร้างโลกก็ไม่ได้มีอยู่จริง ผมควรจะเลือกอยู่ฝ่ายไหน" (บนถนนโคลีเชียม : 38)

เมื่อฉากสุดท้ายของถนนโคลีเชียมมาถึง ไฟจากบ้านแม่เฒ่าโหม้ลามบ้านเรือนบริเวณนั้นจนราบเรียบ และลูกทวนร่างสูงใหญ่ในชุดรุ่มร่ามของแม่เฒ่าเราะบุรีที่กำลังถลาออกมาจากบ้านจนร่างโหม้เกรียม ร่างนั้นมาสิ้นเรียวแรงลงบนถนน การพังทลายของถนนโคลีเชียมทำให้ตึกใหม่ของศูนย์การค้ากำเริบขึ้น เวทมนต์ของแม่เฒ่าเราะบุรีสูญหายไปจากจิตใจตัวละครผู้เล่าเรื่อง แต่ภาพทุกภาพซึ่งพบบนถนนโคลีเชียมยังคงฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ และตอกย้ำให้ระลึกอยู่เสมอว่าความทารุณหยาบช้านั้นมีอยู่จริง "ทั้งหมดนั้นเป็นดังปฐมบทซึ่งบอกแก่ผมว่าชีวิตและการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นสิ่งที่น่าศึกษา ความพยายามเดียวที่ถนนโคลีเชียมสามารถก่อขึ้นในจิตใจผมได้ก็คือ ชักนำให้ผมสนใจสังคมที่เป็นอยู่ เมื่อวุฒิภาวะเติบโตใหญ่ขึ้นตามวัย ผมผ่านไปพบเห็นถนนโคลีเชียมอีกมากมายกระจ่ายกันอยู่แทบทุกเขตปริมณฑลของแผ่นดิน ดูเหมือนจะยังคงคุุโหม้อยู่จนถึงทุกวันนี้" (บนถนนโคลีเชียม : 40)

เมื่อวุฒิภาวะตัวละครผู้เล่าเรื่องเติบโตขึ้นตามวัย เขาผ่านไปพบเห็นถนนโคลีเชียมอีกมากมายกระจ่ายกันอยู่แทบทุกปริมณฑลของแผ่นดิน และได้บทสรุปว่า หลายคนอาจโล่งใจที่โลกเราจะสะอาดเสียทีเมื่อแหล่งสลัมสกปรกถูกไฟทลายราบลงเสียได้ แม่เฒ่าเราะบุรีสิ้นฤทธิ์ไปพร้อมกับคลื่นไฟที่พัดมา ทว่าผู้คนแห่งถนนโคลีเชียมที่กระจัดพลัดพรายไปหลังจากไฟพัดผ่านนั้นแล้ว คนอย่างครูฐิีเมา อย่างมือปืนซึ่งวิ่งหายเข้าไประหว่างซอกห้องแถว อย่างพวกผู้ใหญ่ในร้านกาแฟ หรือเด็กๆอย่างม็อก สุด หรือเด็กหญิงคนนั้น คลื่นไฟได้พัดพาคนเหล่านี้ไปหว่านโปรยไว้ตรงจุดไหนของประเทศ สิบห้าปีให้หลังเมื่อได้หวนกลับมา

เยือนถนนโคลิเชียมอีกครั้ง ถนนที่ยาวเพียงสี่ร้อยเมตรสายนี้กลายเป็นถนนศูนย์การค้าชื่อโอเซียน ดิสโก้เทค ผับ และสถานเริงรมย์ต่างๆในรูปแบบทันสมัยที่มีอำนาจดึงดูดเด็ก ๆ และผู้คนจากทั่วสารทิศให้มุ่งมาสู่วิถีชีวิตอันสำราญและเลวร้ายยิ่งกว่าเวทียมนต์ของแม่เพาเราะบูร์เป็นร้อยๆ "ถนนโอเซียนกลับมีมนต์ลึงอย่างรุนแรงสำหรับผู้ใหญ่ทั้งที่นิยมชีวิตในทางศิวิไลซ์และไม่ศิวิไลซ์ อีกทั้งเป็นสถานที่สุดยอดเยี่ยมปรารถนาในความรู้สึกของเด็กๆทุกคนทุกเหล่า ทั้งหมดคือบทเพลงอันลึกลับและน่าหวาดหวั่น ซึ่งวันนี้ได้ร้องตะโกนก้องอยู่ในทุกอณูของถนนสายนี้" (บนถนนโคลิเชียม : 41)

สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์บนถนนโคลิเชียมคือ สภาพทั่วไปอันบ่งบอกปัญหามากมายที่เกิดขึ้นในเมืองที่พร้อมจะก่อวิกฤตได้ทุกเมื่อ หากปัญหาจากปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบ ปัญหาทั้งหมดก็จะสัมพันธ์กันและก่อผลกระทบให้สังคมที่เป็นอยู่กลายเป็นแผ่นดินอื่น ดังตัวอย่างปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมปีพุทธศักราช 2535 ที่เกิดขึ้นจากเรื่องผิอยู่ในบ้าน

2.4.2 เรื่องผิอยู่ในบ้าน

2.4.2.1 สาเหตุของปัญหา

เรื่องนี้สะท้อนปัญหาชีวิตครอบครัวชนชั้นกลาง ดังที่ละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า "คุณเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่าคนชั้นกลางมีปัญหาไปเสียทุกเรื่องไหมล่ะครับ นั่นแหละครับ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม ทักษะ และรายละเอียดในการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งเรื่องเพศ" (ผิอยู่ในบ้าน : 213) สาเหตุปัญหาเริ่มจากตัวละครผู้เล่าเรื่องมีคู่ครองในวัยเรียน ขณะนั้นแฟนสาวศึกษาคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่สอง โดยอาศัยอยู่กับพี่สาว เมื่อพี่สาวรู้ว่าทั้งสองมีความสัมพันธ์กันจึงนำเรื่องไปฟ้องพ่อแม่จนเธอโดนตัดพ่อตัดลูกกัน เขาจึงต้องรับภาระส่งเธอเรียน เพราะเงินเดือนตอนนั้นมีเพียงเจ็ดพันบาท จึงไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังที่ต้องจ่ายค่าเช่า อพาร์ตเมนต์สามพัน ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ เหลือเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับใช้สองคนแค่สามพันกว่าๆ เขาขอให้เธอเรียนไปด้วยแล้วทำงานไปด้วยเพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่าย แต่เธอกลับตอบปฏิเสธเพียงอย่างเดียว และอ้างเหตุผลว่าหากต้องทำงานจะเลิกเรียน เพราะเธอเป็นลูกคนพอมือฐานะ จึงทำให้มีปัญหาไปเสียทุกเรื่อง เขาจึงต้องกัดฟันทนทำงานหนักเพื่อส่งเสียเธอ

ปีต่อมาเงินเดือนเขาเพิ่มขึ้นหนึ่งพัน แต่ค่าเช่าอพาร์ตเมนต์ก็เพิ่มเป็นสามพันห้า รวมค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์เป็นเงินสี่พันบาท เมื่อเขาคิดดูแล้วเพิ่มเงินอีกไม่มากก็สามารถผ่อนทาวนเฮาส์ได้ เขายังต้องจ่ายค่ากิน ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มตามค่าเงินขึ้นไปอีก เขาเลยได้โอกาสปรึกษาเมียอีกหนว่า หากเธอไม่ออกไปทำงานก็ต้องหาห้องเช่าถูกๆอยู่ หรือไม่ก็เลือกเช่าอพาร์ตเมนต์เดือนละพันหรือสองพัน แต่เธอไม่ยอมไปอยู่อพาร์ตเมนต์สภาพทรุดโทรมราคาถูก ตัวละครผู้เล่าเรื่องทนส่งเสียจนเธอเรียนจบ จนได้ทำงานเป็นพนักงานลูกจ้างชั่วคราวในห้าง โดยทำงานอาทิตย์ละสามวัน เงินเดือนหนึ่งพันห้าร้อยจึงไม่เพียงพอช่วยค่าใช้จ่าย เมื่อค่าคั่นเธอมากเข้า เธอก็มักอ้างถึงความรักครั้งแรกเริ่มที่ฝ่ายชายสัญญากับฝ่ายหญิงว่าจะรักไปตลอดชีวิต และจะดูแลให้มีความสุขสบาย ข้อเสนอที่เขาได้ให้ไว้กับเธอคือการมีบ้าน มีรถ และความดีการทางวัตถุ เมื่อเธอต้องการบ้านแต่เขาไม่มีเงินจึงทะเลาะกัน เขาลงมือทุบตีจนเธอหนีกลับไปอยู่กับพ่อที่เชียงใหม่ ในที่สุดเขาต้องตามไปง้อ พ่อแม่ที่เคยผูกใจเจ็บเขาเลยแกล้งไม่ยอมคืนลูกสาวให้ ในที่สุดเขาจึงต้องจัดพิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงานจึงถูกจัดขึ้นโดยที่ฝ่ายชายยังไม่พร้อม ดังที่เขาต้องออกปากรบกวนแม่ที่อยู่หาดใหญ่ให้นำเงินมาขอลูกสะใภ้และเข้าร่วมเป็นผู้ใหญ่ในพิธีแต่ง เขากล่าวว่าแทนที่จะส่งเงินกลับไปตอบแทนท่าน แต่กลับสร้างความเดือดร้อน ทั้งที่ตนไม่เคยส่งเงินกลับไปให้แม่ใช้จ่ายแม้แต่ค่าซื้อหมากซื้อพลู ดังที่

เขากล่าวว่า "คุณก็เห็นอยู่แล้วนี่ ผมยังเอาตัวเองแทบไม่รอด นี่กลับไปบอกที่บ้านไม่มีใครเชื่อหรือครับ เงินเดือนเป็นหมื่น มันจะไม่พอใช้ได้อย่างไร" (ผิอยู่ในบ้าน : 208) ตัวละครผู้เล่าเรื่องได้นำเงินบางส่วนที่เหลือจากการจัดพิธีแต่งงานมาดาวน์บ้านกับธนาคาร โดยผ่อนดาวน์ก่อนสิบสี่เดือน เป็นเงินเก้าหมื่นแปด แต่เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องดูตัวเลขในบัญชี ราคาบ้านยังคงตัวเลขอยู่ที่สี่แสนสามหมื่นสี่พันกว่าบาท การที่เขาส่งค่าบ้านผ่านมาปีกว่าๆก็เป็นแค่ดอกเบี้ย ทางเดียวที่จะทำให้ดอกเบี้ยลด เพื่อเงินต้นจะลดตามลงมาให้พอจะมีกำลังส่ง ก็คือต้องหาเงินมาถมอย่างน้อยหนึ่งแสน เขาจึงขอเงินพ่อแม่ของภรรยา การแก้ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา เพราะทั้งคู่มีปมปัญหาล้วนตัวอยู่ก่อนแล้ว ดังที่ฝ่ายหญิงเสียตัวง่ายทำให้รู้สึกว่าตนไม่มีค่า เลยพาลนึกอยู่เสมอว่าเขาจะไปมีผู้หญิงอื่น "ผู้หญิงหากเสียตัวง่ายก็มักจะหึงรุนแรงละครับ กลัวจะครอบครองผู้ชายไม่อยู่" (ผิอยู่ในบ้าน : 211)

ในขณะที่เขาเองก็มีทำที่น่าสงสัย เพราะมีบุคลิกเข้ากับคนง่ายช่างพูดช่างคุย ที่เป็นเช่นนี้เพราะต้องการทดแทนปมด้อยของตนเองดังที่กล่าวว่า "โทษนะครับ ไฉนของผมนะครับ ยาวแค่นี้ วัตรอบ แล้วก็ยาวกว่าๆ ไม่ถึงนี้ครึ่งละครับ นี่ขนาดโตเต็มที่นะครับ ถ้าปกติก็กลายเป็นของเด็กไปเลยทำให้หลังเร็วเสียทุกครั้งไป เฮ้อะ ... แปปเดียวสองสามนาทีกี่วิดเลย" (ผิอยู่ในบ้าน : 212) ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเพศสัมพันธ์เป็นปัจจัยหนึ่งของการดำเนินชีวิต ความต้องการทางเพศของคนซับซ้อนซ่อนเงื่อนจนกลายเป็นปัญหาขึ้นมา และมักนำปัญหาอื่นเข้ามาด้วย "ทุกครั้งที่ผมเสร็จไปแล้วแต่เธอยังไม่เสร็จ เธอพยายามปล้ำผมคนอื่นไม่รู้จะครับ แต่สำหรับผมพอเสร็จเกมแล้วป๊อแป๊ทุกที หมดเรี่ยวหมดแรง ซ้ำบางวันกลับจากทำงานสองทุ่มสามทุ่ม เหนื่อยใจแทบขาด อยากจะนอนๆ มันเสียเลย ไปๆ มาๆ โทษนะครับ กลับต้องลุกมาเอาใจเธออีก อย่างว่าแหละครับ ร่างกายเรามันไม่ไหว แต่เธอยังมาพยายาม ใจมันก็รำคาญ" (ผิอยู่ในบ้าน : 213)

เธอจึงมักนั่งร้องไห้ร้องให้ดิ๊กๆตื่นๆ หาวว่าเขาไม่รักเธอแล้ว และยิ่งหนักเข้าเมื่อเธอกล่าวหาว่าเขาปันใจให้ผู้หญิงอื่น เมื่อปมปัญหาของตัวละครผู้เล่าเรื่องไปผนวกกับปมของเธอจึงดึงเรื่องอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่เธอนำเรื่องเงินแสนที่เขาไปเอาของพ่อแม่เธอมาชู้แม้กระทั่งอยู่คนเดียว ระยะเวลาของเธอทำงานเป็นแคชเชียร์ บริษัทขายที่นอนในห้างสรรพสินค้านิวเวอร์ล บางลำพู ห้างเปิดสี่โมงเช้า กว่าจะเลิกสามทุ่ม ส่วนเขาเลิกงานหนึ่งทุ่มก็ถึงบ้าน แต่ต้องไปรับเธอสามทุ่ม ก็เลยไถ่เอ้อยู่จนสองทุ่มถึงจะออกมาจากที่ทำงาน เขาขับมอเตอร์ไซด์รับเธอกลับบ้านถึงสี่ทุ่มทุกคืน เมื่อต่างคนต่างเหนื่อยกันมาเรื่องบนเตียงลดน้อยลงไป หลายๆวันถึงจะมีสักครั้ง เขานึกดีใจที่เธอเหนื่อยจากการทำงานจะได้เข้าอกเข้าใจเขามากขึ้น แต่เธอกลับหาเรื่องทะเลาะว่าที่มันห่างหายหรือจืดชืดไปก็เพราะเขาเอาใจออกห่าง

เธอจะลำดับความให้ฟังว่าที่มันห่างหายหรือจืดชืดไปก็เพราะเขาเอาใจออกห่าง และเริ่มต้นลำดับความให้ฟังว่าเขานำเบาะหนายที่ชอบทำหน้าเคร่งเครียดตลอด ไม่พูดคุยกุ้ยอกเล่น ไม่ชวนไปเที่ยวดูหนังเหมือนเมื่อก่อน สุดท้ายก็จะจบลงที่คำว่าถ้าเบื่อก็กินยากันไป เขาไม่ต้องการเลิกกับเธอจึงต้องทนฟังและปลอบโยนเธอ ถึงแม้บางครั้งจะไม่ได้นอน เรื่องความบกพร่องทางเพศเป็นปมค้างอยู่ในจิตใจตัวละครผู้เล่าเรื่องตลอดเวลา จึงเป็นเหตุผลทำให้สร้างจุดเด่นอื่นๆขึ้นมา ด้วยการสร้างบุคลิกช่างพูดช่างคุยและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ดังตัวละครผู้เล่าเรื่องคบเพื่อนร่วมงานชื่อหน้อย เธอเป็นลูกคนมีเงิน เมื่อเรียบจบพ่อก็ซื้อรถให้ขับมาทำงาน เรื่องนี้กลายมาเป็นปัญหาของครอบครัวเมื่อเพื่อนที่ทำงานชวนกันถ่ายรูป มีการเล่นเกาะแขน ใส่เขา กอดเอวกอดคอกันบ้าง เมื่อเธอเห็นก็พาลทะเลาะ เธอได้มาพบกับหน้อยในวันนัดเพื่อนกินข้าวที่ร้านอาหาร เพื่อนแกล้งเขาว่าเจ้าชู้ หน้อยรู้ว่าเพื่อนหยอกเล่นก็ทำเออออรับมุข เมื่อทั้งคู่กลับบ้าน เธอจึงชวนเขาทะเลาะกันอีก

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าเธอเป็นคนตั้งข้อสงสัยเก่ง ดังที่ตั้งข้อสงสัยว่าเงินเดือนเขาที่เพิ่มจากแปดพันเป็นหมื่นหนึ่งน่าจะทำให้ส่งค่าบ้านกับธนาคารได้มากขึ้น แต่เขากลับส่งเดือนละหกพันเรื่อยมา เธอเลยเหมาเอาว่าเขาจ่ายเงินไปเลี้ยวเล็กๆ การที่เขาทำงานที่โรงแรมดุสิตธานีทำให้ต้องเลือกทานอาหารในสถานที่ดี อย่างน้อยก็ต้องข้ามถนนไปกินเอสแอนด์พี หรือไม่ต้องเดินเข้าเซ็นทรัล เซเวนเซน ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าที่เขาต้องทำเช่นนี้เพราะต้องทำตามสังคมาบข้าง หากเดินไปกินข้าวแกงข้างถนนจึงเหมือนกับทำความผิดอะไรสักอย่าง "นั่นแหละผมเลยโดนเข้าไปมีมือหนึ่งอย่างน้อยที่สุดก็ห้าสิบ นะพูดถึงช่วยกันแชร์นะครับ ไร่ประเภทโดนรุมให้เป็นเจ้ามือนั้นไม่ต้องคิด คำน้ำมันรถอีกวันหนึ่งก็ยี่สิบ สามสิบ ตกลงก็เกือบๆ ร้อยแล้วละครับ ยังมีมือเย็นอีก ค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีก เดือนหนึ่งตกอย่างน้อยก็ตีเสี้ยวพันหก ส่งธนาคารอีกหกพันบวกก็เป็นเก้าพันหก คุณดูนี่สิครับ ผมเหลือเงินอยู่อีกสี่ร้อย แล้วค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่อยู่ในชีวิตประจำวันละครับ พวกเสื้อผ้า ของใช้ ดูหนังฟังเพลงแค่สี่ร้อยมันจะไปทำอะไรเล่าครับ " (ผิอยู่ในบ้าน : 217)

เมื่อทั้งค่าใช้จ่ายเงินเกินตัวจึงต้องกู้หนี้ยืมสินทุกเดือน จนหนี้สินกลับมากกว่าเงินเดือน เมื่อเงินเดือนออกต้องเอาไปใช้หนี้ แล้วไปกู้อีกเจ้ามาส่งธนาคาร และยังคงกู้เจ้าที่สามมาเป็นค่าใช้จ่าย ผลัดเดือนก็วนเวียนกันไปอีก เขาแก้ไขปัญหาด้วยการทำบัตรเงินสด แคชเชียร์การ์ดกับธนาคารเพื่อกู้หนี้ยืมสินต่ออีก ดังที่เขาเล่าว่า "เมื่อยังสะดวกก็ยิ่งเป็นหนี้กันสนุกละครับ รูดเงินออกมาแบบไม่ต้องอายใครถึงทุกวันนี้ยังผ่อนกันไม่หมดเลย จริงๆ นะครับ ตั้งแต่เริ่มซื้อมันก็เสนอหน้าเข้ามา แล้วก็เล่นงานผมทุกทาง ผมอยากมีบ้านมันก็เสนอหน้าเข้ามา แล้วมันก็เล่นงานผมกระทั่งเงินเดือนไม่พอใช้ คราวนี้มันเลยได้โอกาส ก็เหมือนเอาเงินผมนั่นแหละมาให้ผมกู้ยืมอีกทีหนึ่ง ตกลงผมเลยโดนคิดดอกเบี้ยสองต่อสองตอน คุณคิดดูสิครับ โดนเข้าแบบนี้ถึงเงินเดือนเป็นหมื่นก็ไม่ทางพอหรอกครับ (ผิอยู่ในบ้าน : 218)

ในขณะที่เธอมีเงินเดือนเพียงเดือนละสี่พันกว่าจึงไม่สามารถช่วยเหลืออะไรได้ นอกจากใช้เงินค่าใช้จ่ายส่วนตัว และเธอยังทำให้ปัญหามากขึ้น เมื่ออยากได้เฟอร์นิเจอร์ของตกแต่งบ้านก็ไปซื้อด้วยระบบเงินผ่อน ไม่ว่าจะเป็น "ชนเตียงเข้ามาตั้ง ชนแอร์เข้ามาติด ผีอกแขกไปใครมาก็เลยซื้อโซฟา ซื้อชุดรับแขกมาวางไว้ สะ ชวนาตาปีผมไม่เห็นว่ใครมันจะไปจะมาสักเท่าไร แต่อย่างว่าแหละครับ ชินไม่มีของพวกนี้ บ้านมันจะเป็นบ้านไปได้อย่างไร แค่สามสี่อย่างนั้นก็ปาเข้าไปหกหมื่นแล้วละครับ พอที่จะผ่อนหัวโตผมถึงว่าเจียนนี้คนเราทำงานหาเงินให้คนอื่นใช้แท้ๆ" (ผิอยู่ในบ้าน : 219) เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ความคิดอยากรวยทางลัดก็เกิดขึ้น ดังที่เขาหันมาเล่นหวยทั้งที่สมัยเรียนเคยเกลียดวิธีนี้ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องม่งาย ไร้เวลา ไร้ความคิด แต่ทุกวันนี้เขากลับซื้อมันทุกงวด แม้จะรู้ว่าเป็นความหวังลมๆ แล้งๆ แต่มันก็มีหนทางเดียวที่อาจทำให้เขามีเงินก้อนใหญ่มาแก้ปัญหาชีวิต เขากล่าวว่ายังมีผู้คนหาเข้ากินค่าที่เงินเดือนน้อยกว่าเขาก็หวังโชคจากหวยเช่นกัน "อย่างเขาว่กันนั้นแหละครับ สังคมเราเดินมาถึงมุมอับ ระดับชาวบ้านร้านตลาดไม่เหลือความหวังใด ๆ อีกเลย ไม่แปลกหรอกครับที่หวยเบอร์กลายเป็นลมหายใจของคนก่อนประเทศไปแล้ว" (ผิอยู่ในบ้าน : 222)

2.4.2.2 ความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหา

จะเห็นได้ว่าตัวละครผู้เล่าเรื่องมีปัญหาครอบครัวอยู่แล้ว เมื่อมีสงครามเข้ามายิ่งก่อให้เกิดความเครียดและปัญหาอื่นๆ ตามมา ดังที่เกิดเหตุการณ์ประท้วงรัฐบาลสุจินดา คราประยูร ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ดังที่เขาอ้างสาเหตุจากคำพูดของอาจารย์จากธรรมศาสตร์ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ "ไม่ใช่เพราะ - ความแตกแยกของคนในชาติ ไม่ใช่ว่าประชาชนของเราจะมีปัญหา แต่เป็นเรื่องความกระสันอำนาจของ นายทหารไม่กี่นายกับนักการเมืองชั่ว ๆ อีกกลุ่มหนึ่ง ก็อย่างที่เรารู้ๆ กันนั้นแหละครับ ถึงที่สุดแล้วท่านยังให้ความมั่นใจมั่นใจว่าเหตุการณ์จะคลี่คลายไปในทางที่ดีได้เร็ววัน" (ผิอยู่ในบ้าน : 202) ตัวละครผู้เล่าเรื่อง กล่าวว่าผู้

จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์โรงแรมที่เขาทำงานอยู่ให้เขียนสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว แล้วประชาสัมพันธ์ชักชวนนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด “ตกลงก็อย่างที่คุณเห็นแหละครับ อะท่องเที่ยวสุขใจ เมืองไทยงดงามอย่างที่เขาวางจริง ๆ ครับ ผมก็เห็นใจเขาละครับ คราวปฏิวัติ 23 กุมภาพันธ์ก็วิ่งไปแล้วที่หนึ่ง เพิ่งจะฟื้นก็หลังประชุมแบงก์โลกนั้นแหละครับ ประเทศได้เครดิต โรงแรมก็พลอยได้เครดิต เพราะนายแบงก์มาพักที่นั่นนี่” (ผิอยู่ในบ้าน : 202) แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ปี 2535 จึงทำให้โรงแรมเกือบร้าง ซึ่งเห็นได้ว่ามีเหตุการณ์ดังกล่าวมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย

ในวันนั้นตัวละครผู้เล่าเรื่องออกทำงานที่สวนหลวงกับหน้อย เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องรู้ว่าเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวจึงรีบไปรับภรรยา กลับด้วยความรีบร้อนจึงลืมถามเพื่อนว่าภรรยาโทรเข้ามาบ้างหรือเปล่า แต่ก็โทรกลับไปตามแต่ไม่มีใครรู้เรื่อง เขาขับมอเตอร์ไซด์มาติดอยู่ตรงป้อมพระกาฬเกือบค่ำ มีทหารเป็นร้อยยืนคุมสถานการณ์หลังรั้ววัดสนามที่นำมาขึ้นไว้ ผู้คนที่อยู่ที่นั่นบ้างบอกว่าทหารฆ่าประชาชนตายเป็นสิบ บางคนก็บอกเป็นร้อย บ้างคนบอกขนาดหนีเข้าไปพึ่งพระในวัดราชนันทดา แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังไม่เชื่อว่าใครจะกล้ามาฆ่ากันกลางบ้านกลางเมืองแต่ใจก็ยังนึกเป็นห่วงภรรยาตน เขาจึงขับรถวนเสาชิงช้าไปสนามหลวง พบเห็นพวกประท้วงยึดรถเมล์ โดยมีมอเตอร์ไซด์เป็นร้อยคันขับตามกันมา เขาเลยเข้าต่อท้ายขบวนทั้งที่ตนไม่มีความคิดเรื่องการเมือง แต่พอไปอยู่ในขบวนก็พลอยตื่นเต้นถึงกับชนลูกไปด้วยผู้คนทั้งสองฟากถนนปรบมือให้ตลอด

“พอในขบวนตะโกน - ยสุ คนที่ยืนอยู่ก็ชูกำปั้นรับ ยิ่งมาถึงสนามหลวง ผ่านเข้าไปหน้ากองสลากนั้น ก็ยิ่งกระหึ่มไม่มีใครอีกแล้วละครับที่ใครจะถูกเกลียดชังถึงขนาดคนเป็นแสน ๆ มาร้องคำอยู่กลางถนน ช้าคำอยู่หน้ากระบอกปืนเป็นหมื่น ๆ ด้วยสิครับ” (ผิอยู่ในบ้าน : 225) ตอนนั้นเขาคิดว่าทหารไม่กล้ายิงเพราะมีคนเป็นแสนร่วมประท้วงด้วย แม้จะเคยเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา และเหตุการณ์ 6 ตุลา แต่เงื่อนไขมันต่างกัน หรือเหตุการณ์ที่เทียบอันเหมือนในประเทศจีนก็ตาม นั้นพอมียืนให้กวาดล้างได้ แต่คราวนี้เขามองไม่เห็นเลยว่า รัฐบาลจะใช้เงื่อนไขใดปราบปรามประชาชน เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องมีความเชื่อเช่นนั้นจึงวนออกมาดูที่ บางลำพู แต่ห้างปิดเพราะทหารล้อมจากปืนเกล้าไปจนถึงสะพานผ่านฟ้า ตั้งแต่เมื่อคืนที่มีเหตุการณ์เผา สถานีนางเลิ้ง จึงเย็นใจคิดว่าภรรยาต้องอยู่ที่บ้าน เขาเลยวนกลับมาดูหน้ากรมประชาสัมพันธ์อีกครั้งจึงรู้ว่าถนนนาโตนจัมกุ่ม ทำให้มีขบวนตั้งนั้นหากใครไปเผาศาการสักหลัง ทหารอาจถือเป็นเงื่อนไขเข้ากวาดล้างได้ แต่ว่าตัวละครถือเป็นเรื่องแปลกประหลาดเมื่อเห็นมือบอยอยู่กันได้เป็นระเบียบเช่นนั้น

ตอนนั้นตัวละครผู้เล่าเรื่องเชื่อแน่ว่าพวกมือบอยจะต้องชนะ และจะตริงกำลังอยู่อย่างนี้จนกว่านายกจะลาออก ในขณะยังเชื่อว่าทหารคงไม่กล้าทำลายตนเองด้วยการบุกเข้ามา จึงตัดสินใจว่าควรจะกลับมานอนดูทีวีที่บ้านดีกว่า เลยถอดรถกลับออกมานั่งพักเหนื่อยซื้อน้ำดื่มได้ต้นมะขาม เขายังยืนคุยและยื่นน้ำให้ทหารนายหนึ่งดื่ม พวกทหารก็บอกเขาว่าทหารเป็นพี่น้องกับประชาชน เพียงขอให้อยู่กันอย่างสงบก็จะไม่ทำร้ายประชาชน แต่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าทหารยังไม่ทันพูดขาดคำเขาได้ยินเสียงปืนดังมาจากทางสี่แยกคอกวัว บนดาดฟ้ากรมประชาสัมพันธ์กับกรมสรรพากรก็ดังไปด้วยเสียงปืน ในขณะที่ทางสนามหลวงก็ยิงประสาขึ้น ตัวละครผู้เล่าเรื่องตกใจนอนหมอบอยู่แทบเท้าทหารคนนั้น “คุณเคยไหมละครับที่เฒ่า 16 ดังทุดับดับไหม้อยู่บนหัว แล้วปลอกกระสุนปืนนี้หล่นกราว ๆ ใส่หลัง มันยังไปพลาตตะคอกไป พลาตไอ้เฒ่า มาทำไม ไอ้สัตว์ออกไป กลับบ้านไป อย่าตายนักหรือไง มีคนเตะผมโครมเข้าชายโครม ใส่ให้ผมกลับบ้าน เตะจริง ๆ นะครับ ปีก ผมคลานหนีออกมาพุดหน้าอยู่บนถนน น้ำตาไหลแหละครับ ไม่ใช่เพราะเจ็บ ไม่รู้เหมือนกันว่าร้องให้ทำไม มันนึกไม่ถึง มันอัศจรรย์ มันไม่เชื่อว่าสิ่งนี้จะเกิดขึ้น” (ผิอยู่ในบ้าน : 227)

เมื่อเสียงปี่นชุดแรกดังนาราวสับห้านาทีหยุดลง คนก็ลุกขึ้นปรบมือให้ร้องที่ด้านหน้า กองสลาก จึงถูกทหารยิงกระสุนจนล้มหมด คราวนี้วัยรุ่นกลุ่มหนึ่งปรี่เข้าขวางกระจกกรมประชาสัมพันธ์ เพราะอารมณ์เดือดขึ้นมาที่เห็นทหารยิงกันหน้าตาเฉย ในเมื่อทหารกำลังช่วยผู้ประท้วงให้ก่อจลาจลเอง เขากล่าวว่ากลุ่มผู้ประท้วงก็คงไม่ยอมให้พวกนั้นยิงฝ่ายเดียว "คุณว่าแปลกไหมละครับ เรามีรัฐบาลมาก็เพื่อดูแลทุกข์สุขของประชาชน แต่ดูสิครับ ทุกที่ทุกยุคแหละครับ องค์การรัฐบาลกลับกลายเป็นศัตรูกับประชาชนไปเสีย" พวกหน้ากองสลากจึงเผารถน้ำมัน ทหารเริ่มก็ยิงกราดใส่ประชาชนอีก พร้อมกับตะคอก "ไอ้เอ๊ยกลับบ้านไป เตียวกูยังไม่เหลือ" (ผิอยู่ในบ้าน : 228)

คราวนี้ตัวละครผู้เล่าเรื่องกลัวขึ้นมาจับใจ เรื่องที่เคยมองว่าเหลือเชื่อ เหลวไหล ไม่น่าเป็นไปได้ ถึงตอนนี้อย่างนั้นก็เกิดขึ้นได้ทั้งนั้น เขาจึงฉวยมอเตอร์ไซค์ขับออกแตกพรมมาพร้อมกับคนที่วิ่งไปทางใต้สะพานปิ่นเกล้า ตรงไปทางท่าพระอาทิตย์ วกออกบางลำพูมาข้ามสะพานชิงอี คราวนี้แหละเขาที่มาเจอ ขบวนมอเตอร์ไซค์เป็นระยะ คราวหนึ่งราวห้าหกสิบคัน ร้องตะโกนกันมาจนประชาชนแตกตื่นว่าทหารฆ่าประชาชน และเริ่มจุดไฟเผาขยะกลางสี่แยก ตัวละครผู้เล่าเรื่องกำลังอกสั่นขวัญหายอยู่แล้ว เลยยิ่งกลัวเข้าไปใหญ่ "มันบอกไม่ถูกหรอกครับ กลัวทั้งพวกทหารตำรวจ กลัวทั้งมอเตอร์ไซค์ อย่างว่าแหละครับมันวุ่นวายไปหมด ความรู้สึกมันบอกว่าบ้านเมืองกำลังไร้กฎหมาย ไร้ศักดิ์สิทธิ์กับว่าชีวิตเรากำลังถูกคุกคาม ใจผมจะอยู่ที่บ้านแล้วละครับ คิดถึงเมียขึ้นมาใจแทบขาด จริงๆ นะคุณ คล้ายๆ เราพ่ายแพ้อะไรมาแล้วต้องการคนปลอบใจ ผมร้องไห้ไปตลอดทางแหละครับ" (ผิอยู่ในบ้าน : 228)

เมื่อเขากลับมาถึงบ้าน ภรรยากลับใช้อารมณ์ด่าหาว่าเขาไปอยู่กับผู้หญิงคนอื่น แม้เขาจะอธิบายเหตุการณ์ที่เผชิญมาด้วยตัวเองแต่ก็ยังไม่เชื่อเพราะเธอบอกว่า "เธอบอกไม่ต้องเอามาอ้างฉันดูทีวีอยู่ฉันรู้ จริงด้วยสิครับ ขณะคนที่ราชดำเนินเป็นแสน แต่ทีวีกลับออกข่าวว่าเหตุการณ์สงบเรียบร้อย ทหารควบคุมสถานการณ์ไว้ได้หมด ไม่มีม็อบอะไรที่ราชดำเนินเลย ฮะ เล่นเอาผมเชื่อไปเลย คุณพ่อนึกออกไหมละครับว่าเรื่องมันจะเป็นอย่างไร" (ผิอยู่ในบ้าน : 228) เมื่อทั้งสองไม่สามารถทำความเข้าใจกันได้จึงใช้อารมณ์เข้าปะทะกัน ด้วยการด่าใส่กันอย่างหยาบคาย เธอเองก็ใช้กำลังยกโทรทัศน์ทุบลงพื้น จึงเป็นเหตุให้เขาออกไปร่วมประท้วงอีกครั้ง และยังคงพบเหตุการณ์ทหารฆ่าประชาชนเช่นเดิม จนมาพบเด็กหนุ่มคนหนึ่งถูกยิงขณะขับมอเตอร์ไซค์ร่วมขบวนประท้วง เขาขอร้องให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องพาไปยังอนุสาวรีย์พระเจ้าตาก และได้สิ้นชีวิตในอ้อมแขน

ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าความอัดอั้นทำให้เขาอึดอัดเด็กหนุ่มคนนั้นขึ้นไปยืนอยู่หน้าพระพักตร์พระเจ้าตากแล้วตะโกนออกไปดังๆ ว่า "ไอ้เอ๊ย กูมีปัญหาวุ่นวายเกินพอแล้ว มึงยังมาสร้างความวุ่นวายถมเข้ามาอีก โอ๊ะ เปล่านะครับ ผมด่าไอ้พวกก่อความวุ่นวายให้บ้านเมือง ไอ้พวกกระหายอำนาจ ด่าฟองพระเจ้าตากนะครับ แต่ผมเข้าร่วมเพราะเหตุนี้ โทษนะครับแม่ ชีวิตเราแพ้มาหมดแล้วทุกอย่าง ยังจะมาย่ำยีกันอยู่อีก มันแตกปะทุนะครับ เกิดความรู้สึกขอเอาชนะชกอย่างเถอะ จะได้มีเรี่ยวมีแรงอยู่ต่อ (ผิอยู่ในบ้าน : 230) ดังนั้นเขาจึงเข้าร่วมต่อสู้กับความไม่ชอบธรรมด้วยอีกคน จนกระทั่งหนีตายจากการยิงของทหารด้วยการมุดท่อระบายน้ำ แต่เมื่อโผล่ตัวขึ้นมาก็ถูกยิงอีก เขาวิ่งหนีสุดชีวิตไปพึ่งพระในวัด และหาทางหนีออกมาได้ในที่สุด ขณะนั้นเขารู้สึกเหนื่อยล้าอย่างแสนสาหัส เขาต้องการใครสักคนที่คอยปลอบโยนให้กำลังใจ แต่เมื่อกลับมาถึงบ้านกลับพบภรรยาที่ต้งหน้าตั้งตากอยหะเลาะด้วยเรื่องเดิม แต่คราวนี้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้เข้ามาสัมพันธ์กันจนทำให้เกิดการฆาตกรรม

เมื่อเธอนำปิ่นเข้ามาขู่เขา เขาได้ดึงปิ่นจากมือเธอและแกล้งยื่นให้ฆ่าเขาจริงๆ เธอกลัวจึงเอาหมอนปิดหน้าไว้ในขณะนั้นเองที่ทำให้ปิ่นลั่นโดยที่เขาไม่เจตนา ความเหนื่อยล้าที่เผชิญมาตลอดทำให้

เขายังไม่รู้ถึงการสูญเสีย เมื่อตั้งสติได้ก็พยายามจะทำลายศพเธอด้วยวิธีการต่างๆ “ผมนะคิดไม่ออกละ ครับวิ่งขึ้นวิ่งลงชั้นบนชั้นล่าง เข้าครัวไปคว้าปิงตอสแดนเลส รื้อกระบะเป่าเสื้อผ้าใบใหญ่ออกมา เคยมีนี่ครับ ก่อนนั้นไม่นาน แถวพรานนกนี่แหละครับที่ชำแหละศพใส่กระบะเป่าจะขนไปทิ้ง ผมกะจะเอาแบบนั้นจริง ๆ แต่ขึ้นมายินยอมเธอแล้วไม่กล้า ใครจะไปทำแบบนั้นไหวละครับ ผมลงไปข้างล่างอีกที หาไม้มาทุบหักโครก ข้างล่างนั้นออก คิดจะเอาศพเธอมัดไว้ในส้วมแล้วค่อยออกไปซื้อปูนมาโปกทับ คุณคิดดู ผมอุ้มเธอลงบันได นั้นไปนะครับ ไปถึงหย่อนขาเธอลงในร่องชักโครกที่ผมทุบออก แบบนี้นะครับ ผมนั่งยอง ๆ หันหน้าเธอเข้าหา ผมแบบนี้ ตัวเธอพาดอยู่บนโถส้วมเต็มตัวผมเลย เหม็นส้วมก็เหม็น ลงไปได้แค่สะโพกก็ติดละครับ มันต้องหา ชะแลงมาจัดฝาส้วมถึงจะออกได้ แต่กำลังคาอยู่ทำนี่หน่อยมาเรียก” (ผิอยู่ในบ้าน : 240)

ตัวละครผู้เล่าเรื่องเดินวนอยู่ในห้องข้างล่างจนไม่รู้ว่าเป็นเวลานานเท่าไร ซึ่งมันยิ่งทำให้ เขาคิดตันและเป็นบ้า เหมือนได้ยินว่ามีคนเดินอยู่ในห้องนี้ ในถึงที่สุดเขาก็กระโจนขึ้นบันได ผลักประตูเข้ามา แล้วร้องทำ ถามว่าเธอจะเอาอย่างไรกับเขา แต่เธอยังคงนอนอยู่ในตู้เย็นเช่นเดิม เขาจึงกราดเข้าดึงฝาดูตู้เย็น กะให้มันหักและตะคอกไล่หน้าเธอ แล้วสับปิงตอลงไปที่ร่างนั้น โดยไม่รู้หน้าหรือหนองหรือเลือดกระฉูดขึ้นมา เต็มหน้า เขาทั้งกลัวทั้งโกรธ พันฉะลงไปครั้งแล้วครั้งเล่า จนทั้งตัวเขาเหม็นคลุ้งไปด้วยเลือด “ผมสับไป ร้องให้ไป ร้องให้จริง ๆ นะครับ มันอะไรก็ไม่รู้ นี่เมียผม เคยร่วมชีวิตเดียวกับผม แล้วแม่ง ทำไมผมถึงทำกับ เธอแบบนี้ มันไม่ใช่ผมทำเหมือนเธอไม่ใช่คน แต่ผมทำเหมือนผมเองนั่นที่ไม่ใช่คน” (ผิอยู่ในบ้าน : 244) เมื่อตัวละครผู้เล่าเรื่องพูดมาถึงตอนนี้ทำให้คนที่มาซื้อบ้านเป็นลม เขาเข้ามาประคองแล้วเล่าต่อว่า เขาบอก กับคนอื่นว่าเธอตายในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ปี 35 และยังบอกว่าเธอรักให้อภัยเขา พร้อมกับยกบ้าน หลังนี้ให้เขาด้วยซ้ำยังบอกให้ไปเริ่มชีวิตใหม่กับหน้อย

“เธอเข้าใจแล้วละครับ เธอเข้าใจผม เธอสงสารผม เธอยังบอกเลยว่าที่ผ่านมาให้ถือเป็น ฝันร้าย ให้ผมลืมไปเลยว่าเคยมีเธอ อะ ลืมให้หมดเลยว่าเคยมีปัญหาอะไรบ้าง มันไม่มีปัญหาอะไรนี้ครับ ผมทำงาน มีเงินเดือนเป็นหมื่น มีบ้าน มีชีวิตที่สุขสบายอยู่ในกรุงเทพ กรุงเทพเมืองสวรรค์นี่แหละครับ เมืองที่ผู้คนแต่งตัวสวย ๆ ดิกรามใหญ่โตโอ้อ่า เหลวไหลนะครับที่ว่าผมต้องดิ้นรนเป็นทุกข์ แค่งงี้ก็ไม่น่าเชื่อ แล้วละครับ” (ผิอยู่ในบ้าน : 244) ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังประคองคนที่มาซื้อบ้าน และยังบอกว่าจะลดราคาบ้าน ให้ แล้วเขาจะรับโอนสิทธิ์ให้ผ่อนส่งธนาคารแบบที่เคยทำ “คุณยังไหวหรือเปล่า อย่าลืมคุณต้องขับรถนะครับ ให้ผมแบกคุณดีกว่า ต้องระวังกันหน้อย ลงบันได มีด ๆ นี่อันอันตราย (ผิอยู่ในบ้าน : 245)

กนกพงศ์นำเสนอบริบทความขัดแย้งระหว่างแนวคิดทุนนิยมกับคอมมิวนิสต์ ซึ่งในอดีต เคยก่อปัญหามานานาประการต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ แม้รัฐได้รับชัยชนะจากการปราบ ปราบคอมมิวนิสต์ แต่การนำระบบทุนนิยม และวิทยาศาสตร์ พร้อมด้วยเทคโนโลยีมาบริหารประเทศ ก็ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้เช่นเดียวกัน จากแนวทางที่เปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาเฉพาะระบบอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการ เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคนที่มีอำนาจ การพัฒนา ทิศทางเดียวโดยขาดการมองความแตกต่างหลากหลาย ย่อมกระทบคุณค่าของชุมชน และสร้างปัญหาต่อการ ดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ จนทำให้ชนบทล่มสลาย ประชากรจึงอพยพเข้ามาทำงานทำในเมือง ทั้งที่เมืองก็เต็มไปด้วยปัญหามานานาประการ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมวัตถุนิยม ปัญหาสังคม ความยากจน อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น เมื่อปัญหาไม่ได้ถูกแก้ไขย่อมสร้างปัญหาอื่นเพิ่ม จนปัญหาเข้ามาสัมพันธ์กันก่อให้เกิด วิกฤติการณ์ ดังที่กนกพงศ์ได้นำเสนอภาพสะท้อนของปัญหาไว้ในเรื่องสั้นทั้งสามสิบเรื่อง ซึ่งเตือนให้ตระหนัก ถึงการดำรงอยู่ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ที่ทุกคนควรคิดหาทางแก้ไข ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิด และนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 3

แนวทางแก้ปัญหาองค์รวมของมนุษย์ ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์

มนุษย์ สังคม และธรรมชาติจะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทั้งส่วนบุคคล และส่วนที่บุคคลมีความเกี่ยวเนื่องต่อสังคม หรือสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพ ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาที่กนกพงศ์นำเสนอตามกลุ่มปัญหาในอดีตและกลุ่มปัญหาสังคมร่วมสมัย คือ 1. ทางแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม 2. ทางแก้ปัญหาทุนนิยม

1. แนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิม

ปัญหาความขัดแย้งก่อให้เกิดสงครามการทำลายชีวิตและคุณค่า แม้จะเป็นปัญหาในอดีตแต่ส่งผลกระทบต่อปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นไม่ควรให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้น ตัวละครผู้เล่าเรื่องบ้านเกิดกล่าวกับปรียาว่ามีเด็กมากมายที่เติบโตขึ้นมาในพื้นที่สงครามระอุร้อน ความโหดร้ายจากวันวานยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของเขา ซึ่งมีเพียงบางคนที่สามารถลืมเหตุการณ์เหล่านั้นได้ แต่การลืมไม่ใช่ทางแก้ปัญหาอย่างแท้จริงเพราะความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อพวกเขาแล้ว และการลืมยังเป็นทางแก้ไขที่ยากเย็นแสนเข็ญอีกด้วย ดังนั้นทางที่ดีที่สุดก็คืออย่าให้ความผิดพลาดเหล่านั้นเกิดขึ้นอีก "ปรียา ในฐานะที่เราคือคนของวันนี้ สิ่งซึ่งเราควรห่วงมากที่สุดก็คือคนของวันพรุ่งนี้ อย่าให้พวกเขาต้องรับผลแห่งเหตุซึ่งพวกเขาไม่ได้เป็นคนสร้าง" (บ้านเกิด : 100) แม้ยังมีบางสิ่งบางอย่างอาจเกิดขึ้นโดยที่ตนเองไม่ตั้งใจก็ตาม ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังเห็นว่าควรหาทางป้องกันไม่ให้สงครามเกิดขึ้น "ฉันพูดแบบนี้ก็เหมือนจะบอกว่าเราจะมีชีวิตอยู่โดยต้องระวังกันทุกฝีก้าว ทว่าหากมันจะทำให้โลกสวยงาม ก็เป็นเรื่องเหมาะสมและจำเป็นที่เราต้องระวัง" (บ้านเกิด : 100)

การป้องกันไม่ให้สงครามเกิดขึ้นก็คือการดำรงคุณค่าในตัวบุคคล สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไว้ ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องแมวแห่งบูเต๊ะกรือซอชี้ให้เห็นคุณค่าปัจเจกบุคคลอย่างครูฟาริดา เมื่อเขาเห็นประกายในดวงตาเธอขณะพูดถึงเด็ก ๆ บ่งบอกแจ่มชัดถึงความรักที่เธอมีอย่างเต็มเปี่ยม และพยายามปลูกฝังให้พวกเขาเดินไปในหนทางที่ถูกต้อง ในประกายตาซึ่งฉายชัดที่สุดนั้นบอกว่า "เธอจะปลูกสร้างให้พวกเขาเติบโตขึ้นมาเป็นคนดี ไม่ใช่คนดีของเราหรือของอับดุลกาเดร์ ไม่ใช่คนดีของพุทธหรืออิสลาม ทว่าเป็นคนดีของโลกทั้งโลก" (แมวแห่งบูเต๊ะกรือซอ : 129) วิธีของเธอคือการสอนให้เด็ก ๆ เข้าใจความแตกต่างหลากหลายที่มนุษย์สามารถดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ฮาซานก็เป็นปัจเจกบุคคลอีกผู้หนึ่งที่เคร่งครัดตามคำสอนของศาสนาอิสลาม เขาปฏิบัติตนตามพิธีกรรมของศาสนา โดยการทำละหมาดและการถือศีลอด ดังที่เขากล่าวว่า มุสลิมวางใจไว้ในหัตถ์อัลลอฮ์ แล้วเริ่มต้นอดอาหารตั้งแต่เห็นแสงแรกของอรุณ

การกระทำดังกล่าวมีความหมายเพื่อการให้การยอมรับการเป็นบ่าวที่ดีของพระองค์ และเป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็งอดทน สิ่งที่เขาได้เรียนรู้ก็คือเนื้อแท้ในรสชาติของความหิว นี่คือนิยามซึ่งคนรวยจะรู้ว่าคนจนอยู่อย่างไร ผู้กินอิ่มได้ประจักษ์ในความทรมาณของผู้อดอยาก "หากคนกินอิ่มนึกถึงคนไม่มีกินได้ โลกนี้ก็ไม่เหลือปัญหาใดให้แก้ไขอีก แน่ะ เพราะสิ่งที่เขาพูดถึงคือทั้งหมดแห่งความเข้าใจของมนุษย์ นั่นเป็นวิถีซึ่งนำไปสู่

การเอื้อเพื่อเจือจาน บัญญัติของศาสนาอิสลามถึงขนาดตราไว้ว่า คนทำมาค้าขายด้วยการออกเงินกู้คือ คนบาป มุสลิมถูกหล่อหลอมมาให้เต็มด้วยจิตใจเอื้อเพื่อแม่เยี่ยงนี้" (แมวแห่งบุญเต๊ะกรือซอ : 133)

คุณความดีของปรียาในเรื่องบ้านเกิดก็เป็นอีกหนึ่งปัจเจกบุคคล ที่ใช้คุณธรรมช่วยเหลือตัวละครผู้เล่าเรื่องซึ่งเป็นเด็กอ่อนแอ ทำให้ช่วงชีวิตในวัยเด็กเต็มไปด้วยความสุข จนไม่อาจลืมความทรงจำเหล่านั้นได้ "มีเพียงเธอที่ปลอบโยนฉัน มีเพียงเธอที่เช็ดน้ำตาให้ทุกครั้ง และคอยพรีบอกรให้ฉันเชื่อว่าใครๆ ต่างก็ยังรักฉัน อย่างน้อยก็มีเธอคนหนึ่ง ทำไมฉันจะจำเธอไม่ได้ ปรียา" (บ้านเกิด : 48) คุณความดีของแม่ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งส่วนบุคคลด้วยการประสานความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า คราใดที่เด็กคนไหนไม่ได้ทำการบ้านมา ถึงไม่ถามแต่ดูตาแม่ก็รู้ทันทีว่าเพราะอะไร เมื่อถึงวันเสาร์แม่จะหายไปทั้งวัน "เราไปตามได้เลย แม่จะลงไปอยู่ในนา หรือไม่กี่ในสวนของเด็กคนนั้นนั่นแหละ แม่มีวิธีช่วยเหลือเพื่อนบ้านแบบเจียบๆ ทั้งไม่เลือกที่รักที่ชัง บางครั้งจึงสร้างความงุนงงให้เรามากๆ" (บ้านเกิด : 65) ยังมีกรณีของชวน เด็กโคงเกเรเกิดเขม่นพี่ชายตัวละครผู้เล่าเรื่องที่มีรองเท้าใส่ไปโรงเรียน "เขาเอาสายรองเท้าใหม่ผูกคอพี่ จูงจากโรงเรียนมาถึงบ้านเรา พี่ร้องไห้โฮตลอดทาง แม่โกรธจัดถึงขนาดหวดเจ้าเด็กเกเรด้วยเถาปลัดจนวน้องแตกเลือดไหลซิบ พ่อแม่ของเจ้าเด็กนั้นโวยวายจะเอาเรื่อง ดีที่พ่อใกล้เกลี้ยไว้ได้ แม่ยังมีท่าเคื่องๆ พ่อเสียด้วยซ้ำ แต่ครั้นถึงวันเสาร์ แม่กลับลงไปช่วยแม่ของเด็กนั้นด้านอย่างกับไม่มีเรื่องใดๆ เกิดขึ้นเลย (บ้านเกิด : 66)

พ่อของตัวละครผู้เล่าเรื่องชวนเพื่อนบ้านเล่นดนตรีเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันในชุมชนดนตรีทำให้เขาระลึกถึงผู้คนและเรื่องราวต่างๆ แม้เวลาจะผ่านไปเท่าไร ก็ยังตระหนักว่าความหมายของมันไม่ได้จำกัดอยู่แค่คำว่าดนตรี "ทุกวันนี้ฉันนึกเห็นเสียงแซ็กโซโฟนของพ่อร้อยรัดหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านไว้ มันเป็นความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ซึ่งมองไม่เห็นด้วยสายตาเด็ก ๆ" (บ้านเกิด : 64) เมื่อถึงหน้าฝนจึงเห็นภาพครูจากในอำเภอมาช่วยพวกเขาลงนา แม้แต่ครูสว่างก็ยังยอมถอดเสื้อผ้าที่เคยสวมใส่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แล้วเปลี่ยนมาใส่ชุดที่ใช้ลงนา เช่นเดียวกับเมื่อถึงหน้าเกี่ยว คนมากมายแห่กันมาที่นาของพวกเขา และช่วยเกี่ยวข้าวจนเสร็จภายในวันเดียว ตกกลางคืนทุกคนต่างสนุกสนานกันเต็มที่กลางทุ่งนานั้นเอง

นอกจากนี้ผู้คนมากมายยังแห่กันไปโรงเรียนทุกคืนเดือนเพ็ญและเดือนดับเพื่อรอชมดนตรี ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าทุกคนต่างรอให้ถึงคืนเช่นนั้น วันที่พวกเขาเด็กๆ จะได้ชวนกันวิ่งเล่นอย่างสนุกสนาน ขณะที่ผู้ใหญ่ถวิลและชาวบ้านมีโอกาสนั้นเวทีเพื่อพูดคุยกัน และชาวบ้านยังได้ฟังเทศน์จากตาหลวงคงอีกด้วย เด็กๆ จะคอยเงี่ยหูฟังตาหลวงคงใกล้จะพูด ด้วยประการฉะนี้ หรือยัง แล้วพวกเขาจะแข่งกันวิ่งตัวปลิวมาแข่งกันคุดบ่าอยู่หน้าเวที "เมื่อนั้นเอง ปรียา เมื่อนั้นเองที่ฉันบอกว่าฉันเห็นเสียงแซ็กโซโฟนของพ่อร้อยรัดหมู่บ้าน มันคือทุกคนให้ออกมาพบกัน ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบกัน แล้วที่สุดจะนำไปสู่ข้อตกลงว่าเที่ยวนี้พวกเขาจะลงนาใครหรือถางสวนให้ใคร ปรียาสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยเสียงแซ็กโซโฟนของพ่อ เสียงดนตรีนำทุกคนมาสู่ความรัก นำทุกคนมาสู่ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน พ่อยังเคยพูดด้วยความภาคภูมิใจว่าตั้งแต่มีเสียงดนตรี ไม่เคยได้ยินเสียงเกราะจากผู้ใหญ่ถวิลในยามค่ำคืนดึกดื่นเลย" (บ้านเกิด : 65)

ป่าเกล้าในเรื่องสะพานขาดแสดงความกล้าเผชิญความยากลำบากต่อสู้กับชะตากรรมชีวิต เมื่อสามีต้องตายก่อนวัยอันสมควร แก่ทำงานกว่าสิบไร่เพื่อเลี้ยงลูกห้าพี่น้องคนเดียว แต่ก็ต้องมาพบปัญหาครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อควายคู่ไถตาย กว่าที่จะหายืมเพื่อนบ้านได้ก็ลงนาช้ากว่าผู้อื่น เมื่อถึงหน้าน้ำหลากจึงพัดเอาต้นกล้าที่ยังไม่ยืดอกให้ลอยฟ่องตามน้ำไป ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงได้เห็นภาพแก้วายไปมาเพื่อเก็บข้าวที่ละกอ

แต่ก็ยังไม่วางความพยายามปลูกข้าวอีกครั้ง แม้จะได้ผลออกรวงเหลืองอร่ามซ้ำกว่าผู้อื่นก็ตาม แต่ปัญหายังคงตามมาตาโถมชีวิต เมื่อนาของผู้อื่นเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกเขาก็พากันเผาฟางเพื่อสร้างปุ๋ยให้แกดิน โดยไม่ตั้งใจไฟได้ลุกลามไหม้มายังนาข้าวของป่าเคล่าที่ออกรวงเหลืองอร่ามเต็มทุ่งให้กลายเป็นข้าวตอกไหม้เกรียม

ความมุมานะของป่าเคล่าคือคุณค่าที่ตราตรึงใจตัวละครผู้เล่าเรื่องตราบนานตราได้เป็นทหารและกำลังขัรบถยี่เอมซีเหยียบย่ำลงไปนาข้าวของหญิงชราผู้หนึ่ง ทำให้เขารำลึกถึงชีวิตของป่าเคล่าและเชื่อมโยงถึงคุณค่านาข้าว และกับหลักเกณฑ์ของศาสนาพุทธที่สอนให้เห็นคุณค่าเหล่านี้ จึงสร้างกฎห้ามพระออกจากวัดจนเกิดเป็นประเพณีเข้าพรรษา ดังที่เล่าว่าเขาต้องชะงักเมื่อเห็นหญิงชราอยู่เบื้องหน้า และหลังหญิงชราคือทุ่งข้าวอันไพศาล อีกฟากหนึ่งของสะพานมีพระยืนอยู่ ไกลออกไปคือเทือกเขาที่ระงมด้วยเสียงปิ่น คำสั่งดังขึ้นในเฮดโฟนอีก แวบหนึ่งเขาจึงคิดไปถึงบางช่วงของพุทธประวัติ " ในระหว่างเดือนพรรษา พืชผักของชาวบ้านกำลังแตกต้นอ่อน พระศาสดาได้กำหนดให้เดือนระหว่างนี้สาวกต้องอยู่ประจำวัด สิ่งนี้อธิบายถึงอะไร หากไม่เป็นเพราะพืชผักเหล่านั้นคือชีวิตจิตใจทั้งหมดของชาวบ้าน ที่แม้ท่าแห่งสงฆ์ก็ไม่มีสิทธิ์อันใดจะไปย่ำเหยียบ (สะพานขาด : 188)

การต่อสู้ของชาวสวนยางด้วยวิธีอหิงสาในเรื่องยามเช้าก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ประชาชนพยายามเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากรัฐ แต่วิธีการดังกล่าวไม่สามารถทำให้รัฐเห็นใจและหาทางแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี ดังที่รัฐใช้วิธีการปราบปรามด้วยความรุนแรง โดยการจับแกนนำชาวบ้านไปโยนทิ้งขณระถไฟกำลังเคลื่อนขบวน ด้วยเหตุนี้พวกชาวบ้านจึงจับผู้จัดการโรงงานไปเป็นข้อต่อรองให้ตำรวจเร่งหาตัวฆาตกร แต่ในที่สุดเจ้าหน้าที่ของรัฐก็สร้างข่าวให้กลายเป็นว่ากลุ่มผู้ประท้วงคือโจรจับผู้จัดการไปเรียกค่าไถ่ ดังนั้นตำรวจ ทหารพรานจึงพากันขึ้นมาล้อมกุเขาที่ชาวบ้านใช้เป็นที่พักหลบซ่อนตัว ดังบทสนทนาที่มัดรวมพูดคุยกับชายร่างเล็กและตัวละครผู้เล่าเรื่องว่า "แน่ละ แกเคยบอกให้ฉันฟังเองนี่มัดว่าลำพังแต่พวกเขาน่ะไม่มีวิธีไหนที่เป็นไปได้มากกว่าพวกโจรหรอก จนกว่าจะมีคนที่ความรู้อะไรอย่างพวกสหภาพอะไรมาคอยชี้แนะนั่นแหละ เฮอะ แล้วสหภาพก็สอนให้พวกเรารู้จักการประท้วง อย่างที่แกเรียกว่าอะไรนะมัด อหิงสา เออ อหิงสา การต่อสู้อย่างสันติ แต่มีใครฟังพวกเราบ้างละ จนพวกเราต้องยกกันมาปิดทางรถไฟเพื่อต่อนั่นแหละ มันจึงเกิดเรื่องขึ้น ในที่สุดพวกเขาก็ยังเป็นโจรอยู่ดี จริงไหมมัด" (ยามเช้า : 123)

จะเห็นได้ว่าวิธีการต่อสู้แบบอหิงสาไม่สามารถเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาคือความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ดังนั้นทางแก้ปัญหาด้วยความดีของตัวบุคคลหรือยุทธวิธีการต่อสู้ด้วยสันติวิธี เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งย่อมไม่ทำให้ปัญหาถูกแก้ไขได้ ปัญหาอื่นๆจึงเกิดตามมา ดังการกระทำของตำรวจจากเรื่องเพื่อนระหว่างทางที่ชี้ให้เห็นการใช้กฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ตัดสินประชาชน ผู้ที่มีกรณีพิพาทกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น แม้พรรคคอมมิวนิสต์จะสลายการจัดตั้งแล้วก็ตาม แต่กฎหมายการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ยังไม่ได้รับการแก้ไข ย่อมเป็นเหตุให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐนำไปใช้แก้แค้นเรื่องส่วนตัว ดังที่นายตำรวจใช้สร้างข้อหาแก่คนงานเหมืองที่ฆ่าครูใหญ่เพราะแอบมีชู้กับเมียเขา แต่ครูใหญ่มีอิทธิพลจึงทำให้ตำรวจบิดเบือนข้อเท็จจริง ดังที่คนงานเหมืองเล่าว่า "ใครก็ต้องรู้ละว่ามันตายเพราะความระยำของตัวเอง แต่คนระดับนั้นอุตส่าห์สร้างสมบารมีมาไข่ม้อยครั้งจุดสุดท้ายสรุปออกมาทำไมไม่แตกเช่นนั้นละก็ เท่กับชีวิตทั้งชีวิตสูญเปล่า พวกตำรวจที่เป็นคู่คืบหาเลยยึดเย็ดให้ว่าผมเป็นสมาชิกของแก๊งใต้ดินทำงานให้คอมมิวนิสต์อะไรไปโน่น ผ่าเถอะ หน้าตาของพวกนั้นผมยังไม่เคยเห็น จะให้ยอมรับได้ไง" (เพื่อนระหว่างทาง : 110)

แม้คอมมิวนิสต์จะสลายการจัดตั้งมวลชนเพื่อต่อสู้กับรัฐ แต่รัฐยังไม่แก้ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนในท้องถิ่น และยังคงใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามกลุ่มสหภาพแรงงาน ผู้เป็นแกนนำเรียกร้องให้รัฐแก้ปัญหาด้วยหลักอภิบาล บทเรียนดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นการเรียนรู้วิธีการเรียกร้องสิทธิของประชาชน ด้วยการต่อสู้อย่างสันติวิธีที่ใช้ไม่ได้ผลกับรัฐเผด็จการ ในขณะเดียวกันกฎหมายการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ยังถูกใช้ตัดสินโทษบุคคลที่มีข้อขัดแย้งกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น สิ่งที่ถูกกล่าวมาข้างต้นคือข้อสรุปทางแก้ปัญหา ที่กนกพงศ์มองเห็นความสำคัญของคุณค่าปัจเจกบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือบุคคลรอบข้าง ตลอดจนการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดีงามในการประสานการดำรงอยู่ร่วมกัน รวมทั้งคุณค่าของศาสนาที่มนุษย์ใช้เป็นครรลองปฏิบัติให้เกิดความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน แต่จะเห็นว่าคุณค่าเหล่านี้ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ หากรัฐยังคงนำสงครามและการใช้ความรุนแรงมาแก้ปัญหา ตลอดจนการปรับเปลี่ยนกฎหมาย และการป้องกันการใช้อำนาจของผู้มีอิทธิพล ดังนั้นรัฐควรทำหน้าที่ประสานความแตกต่าง ทั้งความคิดรูปแบบสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ให้ทุกฝ่ายดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

2. แนวทางแก้ปัญหาทุนนิยม

แม้รัฐจะนำระบบทุนนิยม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มาใช้บริหารประเทศ แต่กนกพงศ์ยังมองความสัมพันธ์ที่มนุษย์ สังคม และธรรมชาติจะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ การคำนึงถึงหลักการดังกล่าวแสดงให้เห็นได้จากการนำเสนอคุณค่าในการเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล ทว่าการเลือกกระทำสิ่งที่ตนต้องการย่อมกระทบต่อบุคคลรอบข้างทางใดทางหนึ่ง ซึ่งไม่ว่าผลจะออกมาเช่นไรผู้กระทำต้องยอมรับความเป็นไปที่เกิดขึ้น หรือเมื่อเลือกกระทำลงไปแล้วต่างฝ่ายสามารถเข้าใจผลของการกระทำนั้น และสามารถปรับตัวเข้ากันได้ก็จะเกิดการประสานปองดองกัน ดังที่กนกพงศ์นำเสนอไว้ในเรื่องชายเฒ่าที่ชายฝั่ง ผู้หลงเข้าใจว่าเด็กชายผู้เหม่อมองท้องทะเลบนโขดหินคิดถึงพ่อ โดยไม่สอบถามความจริงให้ถี่ถ้วนว่าเป็นเพราะไม่ต้องการให้ลูกชายตายในท้องทะเลเช่นเดียวกับพ่อ

ด้วยความหวังดีแกจึงให้กำลังใจเด็กชายโดยยกเหตุการณ์ที่ตนเองเคยขโมยปืนจากพ่อแล้วหนีขึ้นเขาไปยิงเสือ ชายชราต้องการให้เด็กชายเกิดความกล้าหาญออกทะเลแต่ตอนนี้ ด้วยเหตุผลว่า หากปล่อยเวลาให้ล่วงเลยจนอายุสิบห้า ความกล้าอาจฝังใจทำให้กลายเป็นคนขี้ลาดจนไม่กล้าแม้แต่จะมองปืน "ตอนแรกฉันคิดว่าป่าทึบ ๆ รก ๆ นั้นแหละที่น่ากลัว แต่ลองได้เดินเข้าไปแล้วก็ไม่ใช่หรอก ต่อมาฉันก็ว่ายังมีเสือที่น่ากลัว แต่เมื่อเจอมัน ได้สู้กับมัน เสือก็ไม่ใช่สิ่งน่ากลัวอีก" (ชายเฒ่าที่ชายฝั่ง : 59) ชายเฒ่าพยายามโน้มน้าวใจให้เด็กชายลดความกลัวในตัวเองและสร้างพลังความเชื่อมั่นต่อการกล้าตัดสินใจ นำเรือแหวกยอดคลื่นขาวๆออกไปยังทะเล "และยิ่งเมื่อไหร่ที่เธอฝ่าคลื่นในคืนพายุบ้ามาได้ ฉลามนั้นก็จะกลายเป็นเรื่องเล็กๆ เสียวอีก อย่างว่า หากเธอกล้าออกไปจากฝั่ง เมื่อเจอพายุ เธอก็ต้องกล้าที่จะฝ่ามันได้เองแหละ มันสำคัญตรงที่เธอกล้าออกไปไหมเล่า อย่างน้อยเธอก็พายเรือเป็นแล้วนี่" (ชายเฒ่าที่ชายฝั่ง : 59)

ในเรื่องสองฝั่งฟากผู้เขียนนำเสนอความคิดเห็นและความต้องการที่แตกต่างของคนสองวัย คือผู้หนึ่งที่ต้องการขุดคลองกันเสื่อไม่ให้ข้ามฝั่งมากินวัวได้ เพราะเขาคิดถึงผลกำไรขาดทุนในทางธุรกิจ ในขณะที่พวกเด็กๆ คิดเพียงความสนุกสนานที่จะพากันข้ามฝั่งไปตีหนู เมื่อต่างฝ่ายกระทำสิ่งที่ตนต้องการ ผลจึงลงเอยที่เด็กๆ พากันว่ายน้ำข้ามคลองอันเต็มไปด้วยโคลน แต่ด้วยคุณความดีของลุงจึงยอมว่ายน้ำลงไปช่วยชีวิตเด็กๆ จนรอดชีวิตมาฝั่งตรงข้ามได้ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจเหตุผลจนยอมรับเงื่อนไขของกันและกัน ดังที่ลุงถามเด็กๆ ด้วยรอยยิ้มว่ายังคิดสร้างสะพานอีกหรือไม่ ส่วนพวกเด็กๆ ก็รู้ด้วยตัวเอง

แล้วว่าในคลองมีโคลนลึกจึงเห็นควรสร้างบ้านใหม่ดีกว่า ลุงยังคงเป็นห่วงความรู้สึกของพวกเขากลัวว่าหนูไม่สามารถข้ามคลองไปได้ ดังบทสนทนาแสดงให้เห็นความสุขที่ทั้งสองฝ่ายสามารถยอมรับฟังกันว่า "ใช้ หนูมันต้องอยู่ใต้กองไม้ นั่น" โสพูด "หมายถึงว่าลุงจะให้พวกเราสร้างสะพานได้ใช่ไหม" เข็มถาม "ฉันหมายถึงว่าฉันจะช่วยพวกเธอสร้างมันด้วย" ตาเฒ่าตอบ โสร้องคำแปลกๆ ขึ้นมาสุดเสียง โม่เข้ากอดคอตาเฒ่าไว้นั่น "ลุงไม่ใช่เหนียว พวกเราว่าแล้วลุงไม่ใช่เหนียว ลุงยังมีอะไรดีๆ อีกตั้งมากมาย" เขาละล้าละลัก ตาเฒ่าหัวเราะหึๆ "ลุงยกโซ่มาให้เรา ลุงจะช่วยเราสร้างสะพานด้วย" โสพูดเร็วเหมือนลืมหายใจ "แล้วอะไรอีกล่ะ" ตาเฒ่าถามทั้งยังหัวเราะ เด็กชายมองตาเฒ่าด้วยความรักเต็มเปี่ยม "และผมจะไม่ล่อลุงว่าเอาไว้วทำเมียอีก " "เอ๊ะ ไฉนนี่ " (อีกฝั่งฝาก : 59-60)

ประสบการณ์ของข้าราชการหนุ่มในเรื่องคนชั้นบนเป็นอีกผู้หนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างทางพื้นเพชีวิต สามารถสร้างความเข้าใจกันได้ เมื่อเขาใช้ชีวิตร่วมกับคนที่มีอาชีพหมักกับภรรยาภายในบ้านเช่าชั้นบน ความเป็นอยู่ของสองสามีภรรยาที่ดูสกปรกและน่าหวาดกลัว ทำให้เขามองข้ามความดีของสองคนนั้น แต่ภายหลังได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสองสามีภรรยาในขณะที่เขาเมาและเป็นไข้ เขาเริ่มเข้าใจชีวิตที่แตกต่างและสามารถเปลี่ยนมุมมองความคิดไปได้ ดังที่เขาเขียนโน้มนำเปลี่ยนใจเข้าบ้านหลังนี้ต่อ "อีกวันต่อมา ผมตัดสินใจลาพักงานยาว เดินทางข้ามฟากประเทศกลับไปเยี่ยมแม่ นานเท่าไรแล้วนะที่ผมไม่ได้กลับบ้านสี่หรือห้าปี ที่นั่นคงทำให้ผมตัดสินใจได้ว่าจะอยู่หรือย้ายออกจากบ้านหลังนั้น ผมต้องตัดสินใจอีกครั้ง" (คนชั้นสอง : 211)

การเลือกดำเนินชีวิตตามวิถีที่ตนเลือก บางครั้งอาจต้องพบการเอาเปรียบจากมนุษย์รอบข้าง ดังที่พระราชธิดาแพ้นั้นหมากฮอสคนขับมอเตอร์ไซด์ที่สถานีรถไฟจนหมดตัว เมื่อได้เงินแล้วทุกคนพากันกลับบ้าน โดยไม่มีใครห่วงใยและทำตามสัญญาว่าจะพาพระราชธิดากลับไปนอนที่บ้าน นอกจากเด็กชายขายน้ำที่ให้เงินครึ่งหนึ่งของการพนันเพื่อเป็นค่ารถกลับกรุงเทพฯ พระราชธิดาไม่ต้องการรับเงินจากเด็กชาย แต่เลือกแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ดังบทสนทนา "มันเป็นของเธอแล้วนี่" "แต่น่าจะไปกรุงเทพฯ ไม่มีเงินขึ้นไปก็โดนจับ" "ไปกรุงเทพฯ ร้อยสามสิบหกบาท" "ผมไม่มีเงินมากขนาดนั้นหรอก" "ไม่เป็นไร ฉันเป็นพระราชธิดา" (พระราชธิดา : 71) ดังนั้นเมื่อขบวนอันยาวเฟื้อยของรถไฟเคลื่อนผ่านหน้าเด็กชายไปถึงตู้สุดท้าย เขาจึงรู้สึกเหมือนทะเล้งพรวดขึ้นมาจากใต้บาดาลถึงผิวหนัง เมื่อเห็นพระราชธิดาโบกมือให้อยู่ตรงประตูท้าย

ระหว่างทางก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำเสนอพฤติกรรมของชายผู้โดยสารคนหนึ่ง ที่เลือกช่วยชีวิตชายแปลกหน้าผู้ตกจากหลังคาร์ตไฟ ด้วยการกระโดดจากรถไฟเพื่อให้ผู้โดยสารคนอื่นๆ ไปกับขบวนรถ โดยไม่ต้องมาเดือดร้อนกับเหตุการณ์ดังกล่าว น้ำใจของชายคนนี้ทำให้ลุงผู้อยู่ในกงสีชื่นชม ดังคำกล่าวว่า "ข้าไม่รู้ว่าจะเอ็งมาจากไหน โกลกหรือหาตใหญ่ แต่นั่นไม่สำคัญหรอก ที่ข้าพอรู้ เอ็งไม่ใช่พวกที่คิดเอาเวลาทุกลมหายใจเข้าออกเป็นเงินเป็นทอง อย่างพวกท่าเหวที่ไปกระด้น เอ็งว่ามัย ความจริงชีวิตคนเราไม่ได้อยู่ที่สิ่งหาเหวนั้น ชีวิตมันมีมากกว่านั้นและมีหลายรูปหลายอย่างเสียด้วยสิ อย่างน้อยเขี้ยวหมูตันสักเขี้ยวหนึ่งก็มีค่ามากพอสำหรับเวลาสามวันของเอ็ง แต่ข้าเชื่อว่ามันต้องมีมากกว่านั้น ไปกันเถอะ" (ระหว่างทาง : 191-192)

นอกจากนี้กนกพงศ์ยังนำเสนอจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีภายในจิตใจของหัวหน้ายามเฝ้าประภาคารเรื่องในห้วงน้ำกว้าง เมื่อเขาเห็นว่าไฟที่บอกทิศทางคนเดินเรือดับลงขณะที่คนงานลางานกลับเข้าฝั่ง ดังนั้นเขาจึงนำเรือไปยังเกาะเพื่อแก้ไขไฟให้ใช้งานได้เหมือนเดิม ทั้งที่เขาสามารถสร้างทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและให้เหตุ

ผลกับตัวเองได้ว่าในขณะที่มีพายุไม่มีใครเดินเรืออยู่ในทะเล "ฉันบ้าหรือโง่กันแน่ละนี่ ใครมันต่างรู้กันทั้งนั้นแหละว่ามีพายุ ไม่มีใครบ้าพอที่จะอยู่ในทะเลหรอก แล้วไอ้ไฟข้างบนนั่น ที่ฉันอุตส่าห์จุดขึ้นมามันมีประโยชน์อะไร ฉันโง่มากใช่ไหม ทำไมฉันถึงไม่นอนให้สบายอยู่ที่บ้านพัก แก่งลังทำไมไม่รู้ไม่ชี้เสีย ในเมื่อจะไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลยตลอดเวลาที่ยังมีพายุ ไม่ใช่หรอก นี่คือน้ำที่ของฉันไม่จำเป็นหรอกกว่าจะมีใครอยู่บ้างในทะเล" (ในห้วงน้ำกว้าง : 35)

การตัดสินใจกระทำดังกล่าวทำให้เขาต้องติดอยู่บนเกาะหลายวัน และพบเครื่องทองบนศพหญิงยวน ความต้องการวัตถุเข้ามามีอิทธิพลเหนือความเห็นใจชะตากรรม ที่เธอต้องพลัดพรากจากแผ่นดินเกิดด้วยความหวังว่าจะพบแหล่งพักพิงแก่ชีวิต ทำให้หัวหน้ายามเฝ้าประภาคารเห็นทุกสิ่งรอบข้างเป็นศัตรู แม้กระทั่งเหยี่ยวผู้เป็นเพื่อนในยามเหงา ก็ยังถูกสงสัยว่าเป็นทาสหญิงยวน เมื่อมันบินเข้ามาใกล้ตัวเขาและมาส่งกลับขึ้นฝั่งเหมือนทุกครั้ง แต่ครั้งนี้เขาคิดว่ามันจะมาทวงสมบัติหญิงยวนคืน ดังนั้นเขาจึงป้องกันตนเองด้วยการทำร้ายมัน ความโลภทำให้จิตสำนึกฝ่ายชั่วทำลายจิตสำนึกฝ่ายดี จนกระทั่งทำทุกสิ่งทุกอย่างเพียงเพื่อตอบสนองตัวเอง "ไฟอมแดงบนยอดประภาคารยังคงสว่างวาบๆ ไกลออกไปสามสิบไมล์ยังมีคนเห็นไฟดวงนี้ มันคือดวงตาแห่งทะเล ในห้วงน้ำอันไพศาล กลางมหาสมุทรอันมืดมิด คนเดินทะเลจะไม่มีวันหลงทางทราบใดที่มันยังคงส่องสว่างอยู่เช่นนี้ ทว่าสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในใจเขา สิ่งที่เขา กำลังกระทำอยู่นี้แล้ว" (ในห้วงน้ำกว้าง : 51)

หญิงรับใช้บรรณารักษ์หนุ่มในเรื่องแมวดำก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่ทำให้รู้ว่าการมอบความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อผู้ไม่เห็นค่ายอมนำความเจ็บปวดมาสู่ชีวิต เมื่อบรรณารักษ์ถูกไล่ออกจากงานเขาโทษว่าเธอเป็นต้นเหตุ รวมทั้งเหตุผลที่เขายอมรับหญิงรับใช้เป็นเมียไม่ได้ เพราะเขาต้องการแต่งงานกับผู้หญิงที่มีความทัดเทียมกับตน และมองว่าตนพร้อมทั้งหน้าที่การงาน มีบ้านและมีเกียรติ เขาจึงใช้กำลังทำร้ายเธอจนถึงตาย แต่เธอก็ยังคงรักและซื่อสัตย์กับเขาเช่นเดิม ดังที่กนกพงศ์ไช้แมวเป็นสัญลักษณ์แทนตัวหญิงรับใช้ว่า "แมวดำลุกขึ้น เขี่ยขาหน้าออกยาว พลังโน้มตัวไปข้างหลังอย่างเกียจคร้าน แล้วร่างดำก็ค่อยๆ ก้าวเข้ามาหาเขา กระโดดขึ้นมานั่งบนยอดดอก จ้องเขาและร้องขึ้นอย่างโหยหวน เสียงของมันเย็นเยือกเข้าไปถึงชั่วหัวใจ เขาพยายามจะยกมือขึ้นปิด แต่พบว่าตัวเองไม่เหลือเรี่ยวแรงแม้เพียงน้อย เลือดจาก หน้าผากย่อยลงมาเลอะเบ้าตา แล้วค่อยๆ ไหลตามร่องแก้ม แมวตัวนั้นลุกขึ้นจ้องมองแล้วย่างเท้าขึ้นมา ขาหน้าข้างหนึ่งของมันเหยียบลงบนริมฝีปากเขาอย่างแผ่วเบา มันก้มหัวลง แลบลิ้นเลียเลือดที่เบ้าตา" (แมวดำ : 80)

ความซื่อสัตย์ของแมวยังพบได้ในเรื่องกาฬปักษี มันเป็นเพื่อนเพียงผู้เดียวของหญิงชราที่กำลังเผชิญปัญหาความร่วโรยของสังขาร ความกังวลชีวิตหลังความตาย และสิ่งแวดล้อมในครอบครัวที่มองเห็นเงินมีค่ากว่าจิตใจ ดังที่แมวเดินเข้ามาใกล้เตียงงดยหน้าขึ้นจ้องนาง หญิงชราเอื้อมมือลงคว้าขึ้นมาไว้บนตัก แมวเงยหน้าขึ้นมองแล้วก้มลงเลียข้างเปือกหน้า หญิงชราพูดกับมันว่า "แกหายไปไหนมาตั้งคืน" วางมือพันผ้ากอซลงบนหัวมัน "แกไปจับจิ้งหรีดกินหรือ อย่าเลือกไปกินปลาที่อยู่ในแก้วนั้นเข้าล่ะ" นางพูดแล้วหัวเราะอยู่คนเดียว (กาฬปักษี : 151)

คุณค่าการใช้แรงงานของปัจเจกบุคคลในเรื่องในป่าลึกสะท้อนวิถีการเลือกงานของตนเอง โดยไม่ยอมเป็นลูกจ้างโรงเลื่อยไม้ เพราะมันเห็นว่าการใช้แรงงานนำภาคภูมิใจกว่าการใช้เลื่อยไฟฟ้า ดังที่เขาสนทนากับเล็กว่า "แกคิดว่ามันง่ายดีใช่ไหม กับการที่เพียงยืนถือไอ้สัตว์นั้นไว้เฉยๆ แล้วปล่อยให้เขี้ยวของมันกัดเนื้อไม้เอาเอง แกคิดว่าไอ้การที่ไม่ต้องออกแรงอย่างนั้นดีใช่ไหม แกเคยรู้สึกเหมือนฉันบ้างไหม ทุกครั้งที่

ฉันออกแรงเลื่อย ฉันรักทุกส่วนของร่างกายฉัน ช่างยัด นั่นแหละที่ผู้ชายควรเป็น ฉันยังรักไม้ทุกแผ่นที่ฉันทำ มันกะมื่อ แกล้งคิดมัย มันจะนำภูมิไจอะไรเกการที่ถือไอ้สัตว์นั้นไว้เฉยๆแล้วปล่อยให้เขี้ยวของมันกัดเนื้อไม้ แทนเรา มันไม่ต่างอะไรกะไอ้พวกกุลีเหมืองที่ไม่รู้ว่าแบกอะไรอยู่บนป่านนั้นสักนิดเดียว" (ในป่าลึก : 86) เรื่องผีจากภูเขาก็คือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชี้ให้เห็นคุณค่าของการใช้แรงงานของแรงงานประจำโรงเลื่อยไม้ ดังที่มัดพูดอย่างเจตนาว่า "ฉันเกลียดพวกวิ่งออกกำลังกาย" จนทำเอาพวกวิ่งออกกำลังหน้าเสีย "ทำไมล่ะ ทุกคนอยากนั่งทำงานสบายๆ แต่กลัวตัวเองจะเป็นง่อย" (ผีจากภูเขา : 168)

ซานซาลาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนคุณค่าของการใช้แรงงานของอดีตนักมวย ที่เปลี่ยนงานมารับจ้างเป็นกุลีในแพปลา เพราะไม่ต้องการให้เจ้าของค่ายมวยโกงค่าแรง แต่จะใช้แรงกำลังที่มีอยู่ทำงานหนัก แลกกับเงินที่สมควรจะได้รับอย่างเป็นธรรม และจะใช้กำลังต่อสู้กับนายจ้างที่คิดเอาเปรียบแรงงานด้วย "ฉันเรียนรู้ถึงการใช้กำลังให้เป็นประโยชน์ได้แล้ว ฉันรู้ว่าจะใช้มันยังไง" (ซานซาลา : 100) จากเรื่องราวของตัวละครสะท้อนว่าสังคมทุนนิยม ทำให้พวกเขาเหล่านั้นอยู่อย่างยากลำบาก และกำลังถูกทำลายคุณค่าลงทุกขณะ

คุณค่าของตัวบุคคลเรื่องนักเขียนใหม่ยังสะท้อนผ่านเรื่องราวของชาวบ้านในชนบทแห่งหนึ่ง ที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงเมื่อตอนหันเหชีวิตมาเขียนหนังสือเป็นอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านทำให้เขาตระหนักถึงคุณค่าการดำรงอยู่ ซึ่งแตกต่างกับค่านิยมในเมืองหลวงที่เห็นเงินและวัตถุสำคัญกว่าจิตใจ ดังที่เขาเล่าถึงความประทับใจที่มีต่อลุงยาวกับลุงเยื่อน สองพี่น้องผู้ดำรงชีพด้วยการรับจ้างเลี้ยงวัวให้กำนัน ด้วยค่าจ้างเพียงมีเงินซื้อข้าวกินไปวันต่อวัน แต่เขาก็มีความสุขกับหน้าที่เลี้ยงวัวด้วยความตั้งใจ เมื่อฝนตกลงมาแกล้งใจเพราะหญ้าจะงอกเขียวเป็นอาหารวัว ทั้งที่ไม่ได้ผลกำไรจากการเลี้ยงเลย บุคลิกท่าทางการใช้ชีวิตที่ดูเหมือนปราศจากทุกข์ร้อนนี้เอง ใครๆอีกมากมายอาจมองชีวิตของคนทั้งคู่ดำเนินไปอย่างไม่มีแก่นสาร ใช้ช่วงเวลาของชีวิตทั้งหมดให้หายไปกับฝูงวัวที่รับจ้างเขาเลี้ยง แต่ลุงสองพี่น้องก็ดูเหมือนจะพึงพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่

"ข้าพเจ้ายังได้ยินเสียงหัวเราะดังออกมาจากขนาโกโรโซของคนที่สอง ยังเห็นทั้งคู่อย่างย่องไปตามชายป่าริมคลอง พร้อมกระสุนดินเดิมชายพก ขณะมีกระชับหนังสัตว์และดาตาสอดส่ายอยู่บนยอดไม้ ทุกเช้าข้าพเจ้ายังเห็นทั้งคู่ตอนฝูงวัวรวมสามสิบตัวออกจากคอก มุ่งหน้าไปทางป่าละเมาะตรงเชิงเขาเตี้ยๆ ข้าพเจ้าเคยนึกหัวเราะ บางครั้งก็ถึงกับเผลออิจฉาเมื่อเห็นทั้งสองวิ่งไล่หยอกล้อกันเหมือนเด็กๆ" (นักเขียนใหม่ : 17) ตัวละครผู้เล่าเรื่องยังกล่าวถึงนายขายของเขายึดอาชีพช่างไม้มีรายได้พอเป็นค่ากับข้าวไปได้ในแต่ละช่วงปี แต่ยังเจียดเงินมาเป็นค่าไถ ค่าปุ๋ย บ้างก็ค่าจ้างเก็บเกี่ยวซึ่งรวมอยู่ในต้นทุนของอาชีพหลัก คนอื่นๆในหมู่บ้านล้วนต้องหาอาชีพเสริมมารองรับเช่นเดียวกัน เมื่อคิดหักลบต้นทุนกันแล้ว การทำนาก็มีแต่ขาดทุนย่อยยับทุกปี หากพวกเขาเปลี่ยนไปทำสวนยางพารา ไร่สับปะรด หรือพวกพืชผักสวนครัวที่หารายได้แน่นอน ย่อมดีกว่า นายขายชี้ให้เห็นว่า "ใช้จะไม่มีใครมองไม่เห็นสิ่งที่ข้าพเจ้าคิด แต่ก็ไม่มีใครคิดทำเช่นนั้นอีกเหมือนกัน นายขายบอกว่าพวกเขาทำนาโดยไม่จำเป็นต้องถามตัวเองว่าทำไมต้องทำ แต่ในขณะที่เดียวกันจะเกิดคำถามขึ้นทันทีจากตัวเองและคนอื่น หากปีไหนไม่ได้ลงข้าวกล้าแม้เพียงแปลงสองแปลง" (นักเขียนใหม่ : 21-22)

เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะการทำนาของพวกเขาเหมือนเป็นประเพณีอย่างหนึ่ง จึงไม่มีใครนึกถึงผลกำไรขาดทุน สิ่งเหล่านี้แฝงความหมายอันยิ่งใหญ่ที่บ่งบอกถึงชีวิตและวิญญาณทั้งหมดของพวกเขา

ที่สำคัญมันบ่งบอกถึงคุณค่าของความเป็นคน ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องพอมองเห็นว่าคนที่ปล่อยให้ที่นาร้างจะต้องทนทุกข์ทรมานเพียงใด เมื่อโดนทั้งจิตใจตนเองและสายตาคนอื่นรุมลงโทษ "นี่คือมรดกซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้รับการหล่อหลอมจนเป็นหนึ่งเดียวกับชีวิตและวิญญาณของพวกเขา คำถามและความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์จึงกลายเป็นสิ่งไร้ค่า ข้าพเจ้าพอมองเห็นว่าหากพวกเขาปล่อยให้ตัวเองมีความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์เกิดขึ้น ก็เท่ากับทำลายค่าความเป็นคนให้สูญสิ้นลงในทันที แต่คงไม่มีใครคิดลึกซึ้งถึงขนาดนั้นหรอก ถึงกระนั้นก็ตาม สิ่งซึ่งพวกเขาเป็นอยู่ มองดูก็เหมือนต่างตระหนักร่วมในความคิดนั้น (นักเขียนใหม่ : 22)

คุณค่าของชาวบ้านในชนบทกลายเป็นแรงบันดาลใจให้เขาสร้างงานเขียน โดยไม่คิดถึงคำตอบแทนทางการเงินเป็นหลัก ดังที่กล่าวว่าในสมองของเขามีวัตถุดิบอยู่มากมายเก็บสะสมมาได้ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ภาพเหล่านั้นอธิบายได้ทุกอย่าง ไม่ว่าเรื่องราวของชีวิตหรือสังคม แต่ไม่มีภาพใดที่สมบูรณ์พร้อมในเรื่องราว เพราะโครงเรื่องสำหรับงานวรรณกรรมไม่ได้วางไว้ตั้งแต่แรกให้นักเขียนเดินไปพบ แต่มันคล้ายภาพซึ่งใครกำลังฉีกออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วขว้างให้กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ปล่อยให้ นักเขียนค้นหาแต่ละชิ้นส่วนเพื่อมาประกอบกันขึ้นเป็นภาพที่สมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง นั่นต้องใช้ทั้งความเข้าใจรวมทั้งฝีมือและความชำนาญของคนเป็นนักเขียน

ในขณะที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องจึงปรารถนาที่จะประกอบวัตถุดิบซึ่งมีอยู่ให้เป็นเรื่องราวทางวรรณกรรม โดยหาวิธีการโยงเรื่องของลุงทั้งสอง น้าชาย และผู้คนที่บ้านเกิดกับเพื่อนในเมืองหลวงให้มาสอดคล้องเป็นเรื่องราวเดียวกัน สามารถสื่อผ่านความคิดออกมาได้อย่างแยบยลและเต็มไปด้วยวรรณศิลป์เปี่ยมด้วยชีวิตและอารมณ์ "อย่างน้อยข้าพเจ้าได้ตัดสินใจแล้วที่จะเป็นคนโง่เขลา ทั้งโดยการเลือกสร้างสมบัติซึ่งคนส่วนใหญ่มองว่าไร้สาระเยี่ยงเดียวกับหนังสือของลุงสองพี่น้อง ข้ายังต้องเหนื่อยหนักในการงานซึ่งไม่มีใครมองเห็นคุณค่าเยี่ยงชาวนา ก็ควรมีบางสิ่งบางอย่างให้ข้าพเจ้าร้องไห้ร้องห่มบ้าง หากไฟเกิดไหม้บ้านพักของข้าพเจ้าขึ้นมา" (นักเขียนใหม่ : 25)

วิถีชีวิตของชาวประมงที่พยายามยึดในคุณค่าของอาชีพ และความรักในผืนแผ่นดินเกิดในเรื่องโลกใบเล็กของซัลมาน แม้นายทุนจะใช้เงินซื้อที่ดินแต่ซัลมานก็ไม่ยอม ดังที่แหลมพุดคุยกับตัวละครผู้เล่าเรื่องว่าซัลมานชอบอ้างอยู่เสมอ โดยเฉพาะกับพวกนายหน้า "ปีมะนั้นสั่งนักสั่งหนา เราคนทะเล ได้มีผืนดินให้ดินเหยียบนับเป็นความกรุณาสูงสุดของพระเจ้า นี่บังมานชอบอ้างคำนี้ นายว่ามันฉลาดไหมละ ทั้งปี ทั้งพระเจ้าของมันเป็นช่วยดึงราคาที่ดินขึ้นไปถึงสิบล้าน แต่สุดท้ายมันก็โง่งนั่นแหละ" (โลกใบเล็กของซัลมาน : 105) ซัลมานยังกล่าวอีกว่าวิญญาณปีไม่ต้องการให้เขาขายที่ดิน ซึ่งทำให้แหลมคิดว่าเขาโง่เหมือนเต่าทะเล พ่อของซัลมานจะไม่มีทางรู้เรื่องนี้ เพราะแกตายไปก่อนพวกนายทุนจะเข้ามากว้านซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงแรมถึงสองปี

เรื่องวันรอตัวละครอย่างเนียน เอียด และเล็กต่างพากันกลับเกาะเพื่อขโมยรังนกนางแอ่นจากนายทุนผู้ได้รับสัมปทานเพื่อเรียกตัดสิทธิ์คุณค่าดิน ที่นั่นคือบ้านเกิดของเนียน แต่อยู่มาวันหนึ่งเขาก็ถูกไล่ออกจากเกาะต้องระเห็จไปทั่ว ดังที่เล็กเล่าให้เจ้าของร้านเหล้าฟังว่า พวกเขาพากันมาจากฟากตรงข้ามด้วยเรือลำเล็กๆลำหนึ่ง และประกาศมาตลอดทางตั้งแต่ออกจากท่าว่าจะไปขโมยรังนกที่เกาะ "นายว่าบ้าร่ำหรือเปล่า ฉันไม่เห็นอะไรจะพิเศษเท่านี้อีกแล้ว ให้ตายดิบ ต่อให้เอาฉันไปสู้กับทหารทั้งกองทัพ ฉันยังไม่เห็นมันจะพิเศษไปกว่าการไปที่เกาะนั้น แหวกยามริมฝั่งเป็นฝูงเข้าไป แล้วหยิบรังนกกลับมาเพียงรังหนึ่ง ฉันต้องการรังเดียว รังเดียวเท่านั้นจริงๆ มันช่างเป็นกีฬาที่พิเศษสุดและตื่นเต้นดีแท้" (วันรอ : 122)

จะเห็นได้ว่าทั้งซัลมานและเนียนต่างรักในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังที่ซัลมานยึดคำสอนของศาสนา และคำขอร้องของพ่อไว้เป็นครรลองของชีวิต หรือกระทั่งความรักความผูกพันต่อเกาะแผ่นดินเกิดและนกนางแอ่นผู้เป็นเพื่อนของเนียน ล้วนสะท้อนคุณค่าของตัวบุคคลที่มีมิติเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

คุณค่าของตัวบุคคลยังสามารถช่วยเหลือสังคมได้มากขึ้น หากคนเหล่านั้นเป็นเจ้าของทรัพย์สินผู้มีคุณธรรม ดังที่ผู้นำท้องถิ่นอย่างพ่อแม่ของอานนทในเรื่องแพะในกุโบร์ยกที่ดินให้ชาวมุสลิมตั้งครอบครัวจนเติบโตเป็นชุมชน "นางเห็นด้วยกับสามี การเติบโตทางฐานะไม่เห็นจำเป็นต้องไปล้มล้างคุณธรรม ทว่าตรงข้าม สามีของนางสร้างฐานะครอบครัวเป็นปีกแผ่นมั่นคงได้ด้วยการเดินไปในวิถีทางเดียวกับคุณความดี มีกิจการหลายอย่างซึ่งสามีของนางคิดสร้างขึ้นโดยไม่เกี่ยวกับความคิดเรื่องผลกำไร แต่เพียงเพื่อสร้างความเจริญให้เกิดมีแก่บ้านเกิดเมืองนอน หรือไม่ก็เพื่อช่วยเหลือผู้คนที่มั่งงานทำ" (แพะในกุโบร์ : 294) คุณความดีเหล่านี้ได้สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาพุทธกับมุสลิม

คุณค่าเหล่านี้คือตัวประธานให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับกฎธรรมชาติดังที่กล่าวว่าโลกนี้มีวิถีโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ มีสว่างสลับมืด เวียนวนเป็นวัฏฏะ ดังที่อานนทเคยถกเรื่องนี้กับเพื่อน "เนิ่นนานมาแล้วที่มนุษย์เรียนรู้ความเป็นไปของธรรมชาติแล้วสรุปมาเป็นกฎเกณฑ์ของชีวิต ทุกอย่างคือการว่ายวน แ่นะละ ฝนตกลงมาเพื่อเป็นสายน้ำจากภูเขาสู่ทะเล แดดเผาให้ระเหยหายมาเพื่อลอยขึ้นไปกลั่นเป็นเมฆฝนตกลงมาอีกครั้งหนึ่ง ชีวิตกำเนิดมาเพื่อตายและตายเพื่อกำเนิดใหม่ มีชีวิตหลังความตายและมีโลกก่อนการกำเนิด มีแหล่งพักของวิญญาณในช่วงตอนของวัฏฏะสงสาร" (แพะในกุโบร์ : 313) การเรียนรู้กฎธรรมชาติทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สรรพสิ่งมีต่อกันอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นปราชญ์ในอดีตจึงกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อประธานการดำรงอยู่ร่วมกัน ดังที่สร้างความเชื่อเรื่องผี การกลัวบาป บุญคุณโทษ ชีวิตหลังความตาย นรกสวรรค์

ความสัมพันธ์ร่วมกันดังกล่าวทำให้อานนทเชื่อมโยงได้ว่าผีคือคุณค่าของสังคมเก่า การกลัวผีก็คือเรื่องราวเดียวกับการกลัวบาป ดังที่พ่อของเขายกกว่าการก้าวหน้าทางธุรกิจไม่จำเป็นต้องไปล้มล้างคุณธรรม ขณะแม่ของเขากลับตามตรงๆว่า ไม่กลัวบาปกรรมบ้างหรือที่คิดจะสร้างลานจอดรถที่กุโบร์ โดยที่ไม่คิดถึงคนที่มีบุญคุณต่อเขาและยังมีชาวมุสลิมที่น่าสงสารเดินเข้าออกกุโบร์เพราะยังผูกพันกับผู้ตาย "ไม่ใช่หลักคำสอนทางศาสนาหรอกที่ยึดคนเราไว้ในครรลองแห่งความดีงาม ทว่ากลับกลายเป็นความกลัวในสิ่งลึกลับ กลัวการลงโทษจากสิ่งที่ไม่เห็น กลัวความทุกข์ยากลำบากอันพึงเกิดขึ้นในชีวิตหน้า" (แพะในกุโบร์ : 35) หากปลดพันธนาการแห่งความกลัวนี้ออก มนุษย์ก็จะมีชีวิตอยู่เพื่อวันนี้ คิดและทำเพื่อผลในวันนี้ และสิ่งที่ฝังอยู่ใต้ดินก็จะเป็นแต่เพียงกระดูก ไม่มีสิ่งลึกลับใดๆให้ต้องหวาดกลัวอีก

ชายชราอย่างวะกอเล็มจึงกล่าวถึงแพะในกุโบร์เมื่ออานนทจะขอซื้อว่า พวกมันไม่ใช่แพะของเขา และไม่ใช่แพะของอานนท แม้พวกมันจะอาศัยอยู่บนที่ดินของเขาก็ตาม มันไม่ได้เป็นแพะของใครเลย นอกจากพระเจ้า พวกมันมีชีวิตและเคลื่อนไหว ชายชราทักหน้า หยิบดอกกลิ่นหอมขึ้นมาองจ้องราวค้นหาความหมาย "ในความกรุณาแห่งองค์อัลลอฮ์ ถ้อยคำรำพึงแผ่วเบา ทั้งร่างชราเหมือนนิ่งงัน อินนาลิลลาฮิ อินนาอิลัยฮิรอญูณ แท้จริงเราเป็นของพระองค์ และแท้จริงเราเป็นผู้กลับไปหาพระองค์" (แพะในกุโบร์ : 330) สิ่งที่ชายชราอย่างวะกอเล็มกล่าวก็คือศาสนาสอนให้เข้าใจมิติความสัมพันธ์ของกฎธรรมชาติ ที่ต้องอาศัยการดำรงอยู่อันเกี่ยวเนื่องต่อกันอย่างเป็นองค์รวม คุณค่าเรื่องผี โสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ยังปรากฏในเรื่องแม่มดแห่งหุบเขา ผู้นำชุมชนเก่าอย่างแม่เฒ่าหมาผู้ใช้คาถา ยาสมุนไพร รักษาชาวบ้านให้หายป่วย และความเชื่อเรื่องผีตะเคียนช่วยรักษาการดำรงอยู่ของธรรมชาติ ดังที่มัดบอกว่าจะไม่มีศาสดาองค์

ได้อีกกำเนิดขึ้นมาได้อีก หลังจากคนเราคิดค้นแสงไฟฟ้าขึ้นมาขั้วหลอดความมืดออกไปได้ มนุษย์ไม่ได้เพียกหาสาดด้วยต้องการคำตอบให้แก่ชีวิต แต่เพราะกลัวความมืดเท่านั้นเอง

การรักษาคุณค่าแก่ด้วยการต่อสู้ด้วยวิธีการของปัจเจกบุคคลอย่างตัวละครชื่อเล็ก แม้จะรู้ว่าไม่มีทางหยุดการพัฒนาของรัฐและความเห็นแก่ตัวของผู้มีอำนาจได้ แต่เขาก็กังพยายามเข้าไปช่วยเหลือแม่เฒ่าหมาจากการรุกรานของผู้ใหญ่บ้าน ที่สั่งให้ลูกน้องนำรถแบคโฮไปขุดดินรอบบ้านแม่เฒ่าหมาจนเป็นแอ่งสภาพสังคมที่ดูไร้กฎเกณฑ์นี้เอง ทำให้เล็กตัดสินใจเข้าไปช่วยแม่เฒ่าหมาต่อยกับหลานสาวกำพร้าไม่เต็มเต็งดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่าแม่เล็กจะต่อสู้อย่างไรเวลา หรือ เขาอาจโง่เขลาที่ต่อสู้อย่างที่มีดกล่าว แต่จิตใจส่วนหนึ่งของเขาก็กังขื่นขมเล็ก "แม้จะเป็นการต่อสู้ในความไม่เข้าใจ แต่ก็ดีกว่าการเข้าใจที่ทว่าสูญ การปล่อยวางจะต่างอันใดกับการไม่รู้ร้อนรู้หนาว การยืนอยู่เหนือความวุ่นวายก็คือการมองชีวิตอื่นเป็นท่อนไม้ บางทีคุณค่าที่มีดหลังยึดถืออาจเป็นเพียงความซึบซาตอย่างหนึ่ง ทว่าเล็กไม่ใช่คนเช่นนั้น มัดถึงได้พูดว่า เขารู้ เขาเอาตัวเล็กไว้ไม่ได้หรอก" (แม่มดแห่งหุบเขา : 274-275)

เล็กซึ่งอยู่แก่ใจว่าการเข้าไปช่วยเหลือแม่เฒ่าหมากับหลานสาว เป็นสงครามซึ่งได้กำหนดผลไว้ล่วงหน้าแล้ว อย่างไรก็ตามแม้ว่าเขาไม่รู้ว่ากำลังต่อสู้อยู่กับอะไร และจะต่อสู้อย่างไร ด้วยวิธีไหน แต่สิ่งที่เขาต้องทำก็คือจำเป็นที่จะต้องหยุดพวกบรรพบุรุษทุกคืนเหล่านั้น "แล้วเสียงปืนก็ระงมขึ้นหลังก้อนหินจากหนังสือทำให้กระจกหน้ารถปริ้ว เขาไม่รู้ด้วยซ้ำว่าด้วยเหตุผลใดถึงต้องหยุดรถพวกนั้น เขาตอบไม่ได้แม้กระทั่งว่าหากเกิดชนะขึ้นมาจะก่อผลอันใด ในเมื่อเนินลูกนั้นกลายเป็นแอ่งไปตั้งนานแล้ว " (แม่มดแห่งหุบเขา : 273) ยุทธวิธีการต่อสู้ของเล็กจึงเป็นเสมือนคุณค่าของปัจเจกที่มีมนุษยธรรม แต่ไม่สามารถช่วยเหลือสองยายหลานผู้นำสงสารจากการรุกรานของผู้ใหญ่บ้านได้ นั่นเป็นเพราะปัญหาที่เข้ามาสัมพันธ์กันหลายส่วน ดังการพัฒนาด้วยระบบของรัฐ ที่ยังเกี่ยวเนื่องกับระบบทุนนิยมในต่างประเทศ ความซับซ้อนของปัญหาที่โยงใยสัมพันธ์กันทั่วโลก แม้การเรียกร้องต่อสู้ด้วยหลักอหิงสาในเรื่องบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นก็ไม่อาจแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชาวชนบทได้

การรวมตัวของคนงานโรงรมเพื่อประท้วงให้นายจ้างจ่ายค่าแรงตามมาตรฐาน แต่นายจ้างไม่สามารถทำตามคำเรียกร้องของสภาพแรงงานได้ เพราะนักการเมืองต้องการคะแนนเสียงจากประชาชนจึงเข้ามาจัดการพยุรกายตามตลาดกลาง โดยไม่แก้ที่ต้นเหตุของปัญหา ในขณะที่โรงรมต้องแข่งขันการตลาดกับประเทศมาเลเซีย และประเทศคู่แข่งอื่นๆเพื่อจำหน่ายยาง ทำให้โรงรมต้องประหยัดค่าใช้จ่ายทุกทางที่ทำได้ ส่วนแกนนำสภาพแรงงานพยายามหาทางดึงกลุ่มมวลชนเข้าร่วมการประท้วงให้มากขึ้นเพื่อกดดันรัฐบาลและนายจ้าง แต่พวกเขาเลือกปิดประตูทางเข้าโรงรมในวันเงินเดือนออก ทำให้คนงานไม่พอใจ ซึ่งเป็นสาเหตุให้รัฐกล่าวหาว่าแกนนำได้รับเงินจากองค์กรต่างประเทศ ความขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถตกลงยอมกันได้ ซึ่งปัญหามาจากแกนนำคือลุงเขยของตัวละครผู้เล่าเรื่องเป็นคนใจร้าย และยังใช้กำลังข่มขืนตัวละครผู้เล่าเรื่อง อีกทั้งบังคับคนในครอบครัวเข้าร่วมประท้วง ทั้งที่ครอบครัวของพวกเขาก็มีปัญหาความยากจน และปัญหาชีวิตอยู่แล้ว เมื่อมีปัญหาการประท้วงเกิดขึ้น ปัญหาหลายปัญหาได้สัมพันธ์กันจนวิฤต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการต่อสู้แบบอหิงสาใช้ไม่ได้ผล ปัญหาดังกล่าวคือตัวอย่างการล่มสลายของชนบท

เมื่อชนบทล่มสลาย ประชากรต่างหลั่งไหลเข้าไปหางานทำในกรุงเทพฯ ทั้งที่เมืองก็มีปัญหามากมายที่เกิดจากระบบทุนนิยม การบรรเทาความทุกข์ยากให้กับบุคคลเหล่านี้ก็เป็นเพียงการเตือนถึงโทษภัยของเมือง ดังที่ตัวละครชื่อเล็กในเรื่องเด็กหนุ่มบนถนน เดือนดวงว่าในกรุงเทพฯมีคนมากมายที่ตกงานและหลายคนต้องประกอบอาชีพอาชญากรรมเพื่อเลี้ยงชีพ บางทีการคิดว่าไม่มีงานทำไว้ก่อนอาจทำให้ดวงเข้มแข็ง

แต่ดวงกลับรู้สึกท้อแท้ต่อความหวังที่เคยฝากอนาคตไว้กับเมืองหลวง เขาจึงพยายามพูดประโยคหนึ่งออกมาว่า "คนเราถึงที่สุดแค่ตาย" เล็กก็เคยคิดเช่นเดียวกัน เพียงแต่เขาไม่ต้องการให้ดวงเลือกวิธีการนั้น เพื่อแก้ปัญหา ในขณะที่มัดออกความคิดเห็นบ้างว่า ไม่ควรกลัวสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นเพราะบางทีการเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้วอาจทำให้มีความสุขโดยคาดไม่ถึงก็ได้ "เขาอยากจะไปทางไหนก็ปล่อยเขาไป คนเรามีหัวกันทุกคน เมื่อเราต่างคนต่างชีวิตใครชีวิตมัน ก็ควรปล่อยให้เขาเลือกของเขา" (เด็กหนุ่มบนถนน : 177)

แม้ในหมู่คนยากจนหากมีความอาหารต่อกัน แต่ขาดปัจจัยเรื่องเวลาและหน้าที่การงานก็ย่อมทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังชีวิตของหญิงสาวจากชนบทที่เข้ามาทำงานเป็นผู้หญิงขายบริการในเมืองหลวงจากเรื่องอาทิตย์เที่ยงคืน ความโดดเดี่ยวทำให้เธอโหยหาความรัก คิดถึงบ้านและครอบครัว เมื่อเธอพบเด็กจรจัดจึงต้องการดูแลเขาอย่างเต็มที่ปรารถนาจะดูแลน้องชายวัยเดียวกัน แต่เพราะเธอทำงานกลางคืนและนอนกลางวัน ในขณะที่คนโดยทั่วไปทำงานกลางวันและนอนกลางคืน เธอจึงไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่เด็กชาย ดังที่เขาได้ก่อความผิดพลาดและได้พิจารณาความผิดของตนเองโดยการขอออกจากบ้าน "ผมรู้ว่าพี่อยากให้ผมอยู่ ผมจะอยู่ถ้าพี่นอนกลางวันและตื่นกลางคืน" เด็กชายพูด "ฉันทำอย่างนั้นไม่ได้หรอก" เธอพยายามบังคับน้ำเสียง "กลางวันฉันต้องทำงาน" "เห็นคนอื่นเขาทำงานกันกลางวัน" "มีงานให้คนทำงานกลางวันไม่มากพอหรอก" (อาทิตย์เที่ยงคืน : 170)

วิกฤตของเมืองหลวงเรื่องบนถนนโคลีเซียม ยังชี้ให้เห็นว่าความดีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องพยายามช่วยเด็กหญิงในสลัม โดยขอให้เธอวางไม้ที่ขโมยมาด้วยการใช้เงินซื้อความชั่วเพื่อให้เธอเลือกกระทำดี "ผมจะทำอะไรได้อีก แม้จนทุกวันนี้ เมื่อได้ใคร่ครวญด้วยสายตาของผู้ใหญ่ผมก็ยังมึนงง สำหรับถนนโคลีเซียมแล้ว ผมยังเป็นคนแปลกหน้าและไม่มีคามหมายใดๆเลยในอันจะหยิบยื่นคุณค่าซึ่งไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา สำหรับห้วงเวลาขณะนั้น ผมทำได้เพียงคว้าเหรียญบาทสองเหรียญยื่นให้เธอ (บนถนนโคลีเซียม : 33) ชีวิตผู้คนบนถนนโคลีเซียมคือโลกใหม่ที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องอยากทำความรู้จัก" เป็นโลกซึ่งมีสัจธรรมแฝงเร้นอยู่ในความชั่วและไม่อาจหาได้ในโลกอันสว่างไสวเป็นอาหารอุดมสำหรับบ่มเพาะศาสนา ผมเคยพยายามเขียนบทกวีไว้สองสามบทถึงโลกอันน่าพิศวงนี้ และผมได้พบว่า ไม่มีอักษรใดสามารถถอดรหัสมนต์ปิศาจนั้นออกได้หมด มนต์ปิศาจอันเป็นบทเพลงลึกลับและน่าหวาดหวั่นซึ่งกระซิบกระซาบอยู่ในถนนสายนี้ (บนถนนโคลีเซียม : 15-16)

ดังนั้นเขาจึงเปรียบเทียบชีวิตที่อยู่กับครอบครัวอย่างเป็นสุขว่าเป็นสวรรค์ที่เรียบง่าย ในขณะที่แม่เฒ่าเราะบูร์กับความเป็นอยู่ของผู้คนบนถนนโคลีเซียมคือนรกที่ร้ายแรง เมื่อได้ใช้ชีวิตในโลกซึ่งแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนี้ ทำให้ตัวละครผู้เล่าเรื่องตระหนักว่าความดีที่จะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง คือความรัก ความเข้าใจด้วยหัวใจจริงและพร้อมให้การช่วยเหลืออย่างถูกวิธี ซึ่งเป็นหนทางช่วยให้ทุกชีวิตมีความสุขอย่างเท่าเทียมกัน ดังที่เขาได้กล่าวถึงการพังทลายของแม่เฒ่าเราะบูร์กับชีวิตที่กระจัดกระจายออกจากถนนโคลีเซียมเพราะไฟไหม้ และหลังจากศึกใหม่ของศูนย์การค้ากำเนิดขึ้น เวทมนต์ของแม่เฒ่าเราะบูร์ก็สูญหายไปจากจิตใจเขา ทว่าภาพทุกภาพซึ่งพบบนถนนโคลีเซียมยังคงแน่นอยู่ในความทรงจำ มันตอกย้ำให้ระลึกอยู่เสมอว่า "ความทารุณหยาบช้านั้นมีอยู่จริง ทั้งหมดนั้นเป็นดังปฐมบทซึ่งบอกแก่ผมว่าชีวิตและการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นสิ่งที่น่าศึกษา ความพยายามเดียวที่ถนนโคลีเซียมสามารถก่อกำเนิดขึ้นในจิตใจผมได้ก็คือชักนำให้ผมสนใจสังคมที่เป็นอยู่ เมื่ออุคิภาวะเติบโตใหญ่ขึ้นตามวัย ผมได้ผ่านไปพบเห็นถนนโคลีเซียมอีกมากมายกระจาย

อยู่แทบ ทุกเขตปริมณฑลของแผ่นดิน คลื่นไฟซึ่งกวาดล้างถนนโคลีเชียมเลียบเรียบในครานั้น ดูเหมือนจะ
ยังคุุ้หม้อยู่จนถึงทุกวันนี้” (บนถนนโคลีเชียม :40)

เมื่อเกิดปัญหาใดเพิ่มเข้ามาในยามที่สังคมกำลังวิกฤต ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่
ได้โดยง่าย ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครผู้เล่าเรื่องผิอยู่ในบ้าน เพราะการใช้จ่ายเกินตัวตามสังคม
วัตถุนิยม และปัญหาครอบครัวที่มีอยู่ก่อนแล้ว เมื่อเกิดเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ปี35 ตัวละครผู้เล่าเรื่อง
ร่วมขบวนประท้วงโดยไม่ตั้งใจ เมื่อกลับถึงบ้านเมียพาลหาเรื่องเพราะหึงหวงและไม่เชื่อใจเขา ทำให้เกิดการ
ทะเลาะกัน จนตัวละครผู้เล่าเรื่องพลาดพลั้งฆ่าเมียตายโดยไม่เจตนา ความสัมพันธ์ของปัญหาจากหลายส่วนที่
ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธีได้ทำให้ปัญหาเข้ามาสัมพันธ์และส่งผลกระทบ จนทำให้การดำรงอยู่ของผู้คนใน
แผ่นดินเกิดกลายเป็นแผ่นดินอื่น จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ถูกนำเสนอในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ได้ชี้ให้เห็นการ
บริหารงานของรัฐทุนนิยมที่ก่อปัญหาต่อตัวบุคคลและครอบครัว ดังที่ตัวละครผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า “ทหารกำลัง
ยั่วยุผู้ประท้วงให้ก่อจลาจลเอง คุณว่าแปลกไหมละครับ เรามีรัฐบาลขึ้นมาก็เพื่อดูแลทุกข์สุขของประชาชน แต่
ดูสิครับ ทุกที่ทุกยุคแหละครับ องค์การรัฐบาลกลับกลายเป็นศัตรูกับประชาชนไปเสียนี้” (ผิอยู่ในบ้าน : 227)
คำพูดดังกล่าวคือข้อคิดที่ต้องการนำเสนอหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชนและจะต้องร่วมมือแก้ไขปัญหาดัง
ด้วย

เรื่องชะตากรรมก็สะท้อนว่าปัญหามีความเกี่ยวโยงไม่ได้แยกขาดและปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่อง
ชะตากรรมเสมอไป แต่มาจากความผิดพลาดในการบริหารงานของรัฐ “ความเป็นไปของชีวิตไม่ใช่ชะตากรรม
หรือก ชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับฟ้าลิขิต มันไร้เหตุผลเกินไปจนอธิบายไม่ได้ ทว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นอุบัติเหตุ
และมีตั้งหมื่นล้านอย่างที่มีสิทธิ์ทำร้ายชีวิตหนึ่งๆ โดยไม่มีความผิดและไม่ต้องอธิบายเหตุผล” (ชะตากรรม
: 95)

จะเห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติไม่ได้แยกขาดจากกัน เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
สร้างปัญหาให้เกิดขึ้น สิ่งรอบข้างก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย ดังที่กนกพงศ์นำเสนอปัญหาความแตกต่างทาง
ความคิด รูปแบบการปกครองระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์กับระบบทุนนิยม จนกลายมาเป็นปัญหาความขัดแย้ง
ในระดับรัฐที่ต้องปราบปรามกันด้วยยุทธวิธีต่างๆ รวมทั้งการใช้สงครามและความรุนแรงในการจัดการกับ
ปัญหา และระบบทุนนิยม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยียังสร้างความขัดแย้งในระดับโครงสร้างระหว่างกลุ่มชน
ต่างๆ เมื่อนโยบายการพัฒนาแบบเส้นตรงได้แยกขาดความสัมพันธ์ในระบบองค์รวม ทำให้ส่งผลกระทบต่อ
คุณค่าทุกระดับ ตั้งแต่ประเทศ รัฐ เมือง ชนบท ครอบครัว และปัจเจกบุคคล ดังนั้นกนกพงศ์จึงชี้ให้เห็นคุณค่า
เหล่านี้จะดำรงอยู่ไม่ได้หากรัฐยังขาดการมองมิติที่หลากหลาย และร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมของตนให้
ทุกส่วนเกิดการเกื้อกูลต่อกันอย่างสันติ

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาและทางแก้ปัญหาของมนุษย์ สังคมและธรรมชาติที่กนกพงศ์ได้นำเสนอไว้ในเรื่องสั้นทั้งสามสิบเรื่องแบบเชื่อมโยงปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ดังกลุ่มปัญหาในอดีต 1. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิมและทางแก้ปัญหา และกลุ่มปัญหาสังคม ร่วมสมัย 2. ปัญหาทุนนิยมและทางแก้ไขปัญหา

1. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับคอมมิวนิสต์และขบวนการโจรก่อการร้ายชาวมุสลิมและทางแก้ปัญหา

ปัญหานี้เคยเป็นกรณีความขัดแย้งทางแนวคิดและรูปแบบการปกครองระดับโลก ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์กับค่ายทุนนิยม ฝ่ายคอมมิวนิสต์พยายามสร้างความทัดเทียมระหว่างชนชั้น โดยรัฐเป็นผู้จัดสรรกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินต่างๆ ที่เคยตกเป็นของส่วนบุคคลชนชั้นสูงมาให้ประชาชน ฝ่ายทุนนิยมต้องการพัฒนาประเทศตามระบบอุตสาหกรรม รวมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความทันสมัยของเทคโนโลยี ในระยะแรกทั้งสองค่ายต่างเผยแพร่แนวคิดของตนด้วยการหาฐานมวลชนจากประเทศต่างๆ อดีตรัฐไทยเห็นด้วยกับการนำทุนนิยมมาพัฒนาประเทศ ในขณะที่กลุ่มประชาชนบางส่วนมีความเชื่อในรูปแบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ บางส่วนในพื้นที่ชายแดนภาคมีความต้องการปกครองตนเองตามแนวทางศาสนาอิสลาม

ความคิดเห็นที่แตกต่างกันนำไปสู่ความขัดแย้ง และต่างหาทางต่อสู้กันด้วยยุทธวิธีต่างๆ ดังที่รัฐได้ใช้กลไกไม่ว่าจะเป็นการเมือง ระบบการศึกษา ค่านิยม วัฒนธรรม สื่อสารมวลชน หรือแม้แต่การโฆษณาชวนเชื่อ จนไปถึงการใช้สงครามและความรุนแรงเพื่อจัดการปราบปรามกลุ่มคนที่มีแนวคิดดังกล่าว เมื่อนโยบายถูกใช้ในชุมชนย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ไม่ว่าชุมชนนั้นจะเป็นชุมชนพุทธศาสนา หรือมุสลิม ต่างก็มีระบบคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมที่คอยเกื้อกูลการดำรงอยู่ร่วมกัน และช่วยป้องกันปัญหาไม่ให้ลุกลามสัมพันธ์จนก่อวิกฤต แต่นโยบายการปราบปรามด้วยสงครามและความรุนแรงได้ไปทำลายคุณค่าของปัจเจกบุคคล สังคมวัฒนธรรม ศาสนา และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ จนทำให้ความสัมพันธ์เชิงองค์รวมแตกทลายลง

ในยุคต่อมาแม้รัฐจะแก้ปัญหาด้วยการเมืองนำการทหาร โดยใช้นโยบาย 66/23 มาใช้ปราบความขัดแย้ง และประชาชนเริ่มเรียนรู้วิธีการต่อสู้แบบอหิงสา แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากรัฐไม่แก้ปัญหารากเหง้าทางเศรษฐกิจ แต่เลือกใช้ความรุนแรงเข้าปราบปราม และยังคงกล่าวหาผู้ประท้วงเป็นโจรเพื่อสร้างความชอบธรรมในการกำจัดศัตรูของตนโดยไร้ความผิด เมื่อคอมมิวนิสต์ถูกปราบปรามลง แต่กฎหมายการป้องกันการทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ยังถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้แก้แค้นเรื่องส่วนตัว เหล่านี้ล้วนสะท้อนปัญหาความขัดแย้งทางแนวคิด ระบบการปกครอง มาสู่การใช้ยุทธวิธีต่างๆ เข้าทำลายกัน ประชาชนผู้บริสุทธิ์จึงต้องรับผลกระทบไปด้วย

เมื่อสงครามและการใช้ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ กนกพงศ์จึงคิดว่าควรหาปกป้องกันไม่ให้สงครามเกิดขึ้น แม้จะเป็นปัญหาในอดีตก็ควรนำมาเป็นข้อเตือนใจให้ตระหนักถึงโทษภัยของปัญหา เพราะผลกระทบจะฝังใจบุคคลไปถึงวันข้างหน้า และควรสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิด

ขึ้น ด้วยการรักษาคู่ค่าของปัจเจกครอบครัว ชุมชน ตามบริบทสังคมวัฒนธรรม เมื่อเกิดความขัดแย้งควรใช้วิธีแก้ปัญหาด้วยหลักการต่อสู้แบบอหิงสา หากสิ่งนี้ดำรงอยู่ได้ก็จะช่วยจรรโลงสังคม แต่คุณค่าต่างๆ ดังกล่าวไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้มาจากรัฐมีความคิดแบ่งแยก และยังใช้อำนาจสงครามและความรุนแรงปราบปรามผู้ที่มีแนวทางแตกต่างจากรัฐ ดังนั้นจะให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่มีดุลยภาพ รัฐต้องเป็นผู้นำประสานความแตกต่างให้ทุกส่วนเกิดความรักความเข้าใจกัน และดำรงอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพ

2. ปัญหาทุนนิยมและทางแก้ปัญหา

ระบบทุนนิยมเป็นระบบที่ต้องใช้ปัจจัยต่างๆ มาดำเนินการผลิต แต่รัฐมองมิติเดียวคือการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม เพื่อตอบสนองการดำรงอยู่ของผู้มีอำนาจ การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาพัฒนาแบบแยกส่วน ทำให้ขาดการเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมที่ทำให้คนกลัวบาปเพราะเชื่อว่าผี นรก สวรรค์มีจริง บรรพบุรุษสร้างการสืบทอดความเชื่อเหล่านี้ไว้ในรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งวิธีนี้เป็น การช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน เมื่อนโยบายของรัฐถูกนำมาใช้พัฒนาชนบทที่มีรากฐานการพึ่งพาตนเอง มีผู้นำที่สืบทอดความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงสร้างปัญหาทุกระดับ ดังส่งผลกระทบต่อคุณค่าต่างๆ ทั้งปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และ ธรรมชาติ การพัฒนาโดยผ่านกลไกของรัฐเพียงทิศทางเดียวทำให้ปัญหาที่มีอยู่แล้วสัมพันธ์กัน จนทำให้ภาคเกษตรกรรมล่มสลาย ประชาชนหันหน้าเข้าทำงานในโรงงาน บริษัทเอกชน ซึ่งตัวบุคคลแต่ละคนต่างก็มีปัญหาชีวิต ครอบครัว เศรษฐกิจ และปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาของรัฐ เมื่อต้องการเรียกร้องให้รัฐแก้ปัญหาด้วยการประท้วง โดยใช้วิธีอหิงสาก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะปัญหาเกี่ยวพันกันหลายฝ่าย ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล จนถึงระดับโลก

เมื่อผู้คนหมดหนทางใช้ชีวิตอย่างสุจริตใจได้ก็ต้องเลือกประกอบอาชญากรรม หรือไม่ก็ต้องก่ออาชญากรรมโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งชี้ให้เห็นวิกฤตการณ์ล่มสลายของชนบท อันนำไปสู่ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวง ภายใต้การพัฒนาตามระบบเดียวกัน ทำให้เมืองเต็มไปด้วยปัญหาจากกระแสทุนนิยมที่ส่งเสริมให้ประชาชนบริโภค สร้างค่านิยมทางวัตถุ โดยให้เกิดผู้มีอำนาจ ยศฐานบรรดาศักดิ์ หรือผู้มีเงินและทรัพย์สินมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ และคุณธรรมความดี เมื่อชาวชนบทพากันหลั่งไหลเข้ามาสู่เมือง ที่รัฐไม่มีระบบบริหารจัดการชีวิตความเป็นอยู่ให้พวกเขา ดังมีปัญหานานาประการเกิดขึ้น เช่น ปัญหาความยากจน การว่างงาน ปัญหาวัตถุนิยม ปัญหาคอร์รัปชัน โสเภณี ปัญหาสลัม และปัญหาอาชญากรรมเป็นต้น ปัญหาปัจเจกบุคคลจึงขยายผลลุกลามไปสู่ปัญหาสังคม และยังเกี่ยวพันไปสู่การรุกรานธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาจากปัจจัยภายนอก หรือความขัดแย้งใดขึ้นมา ดังปัญหาการใช้สงครามและความรุนแรงปราบปรามกลุ่มคนผู้ประท้วงรัฐ ทุนนิยม ย่อมทำให้ปัญหาเดิมสัมพันธ์จนส่งผลกระทบต่อสังคมที่ดำรงอยู่ให้กลายเป็นแผ่นดินอื่นในที่สุด

จะเห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ไม่ได้แยกส่วนจากสังคม และธรรมชาติ หากปัญหาเกิดขึ้นประเทศใดประเทศหนึ่งในโลกก็ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นๆ ดังที่กนกพงศ์ศักดิ์นำเสนอปัญหาความขัดแย้งของระบบทุนนิยมกับคอมมิวนิสต์ จนกลายเป็นการใช้สงครามความรุนแรงปราบปรามกัน อีกทั้งการนำระบบทุนนิยม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาพัฒนาเพียงทิศทาง โดยขาดการมองความสัมพันธ์ในเชิงองค์รวม ย่อมส่งผลกระทบถึงกันทั่วโลก ดังนั้นกนกพงศ์ศักดิ์มองทางแก้ปัญหาว่าทุกสิ่งไม่ใช่ระบบอภิสิทธิ์ของใครคนหนึ่ง แต่เป็นของธรรมชาติที่สร้างขึ้นมาให้เกื้อกูลกันกัน เมื่อคนมีอำนาจถือสิทธิ์ครอบครองเพียงเพื่อผลประโยชน์ตนและพวกพ้อง ย่อมทำให้ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และคุณค่าต่างๆ ถูกรุกราน ดังนั้นรัฐจะต้อง

เป็นผู้แก้ไขวิธีการในระบบทุนนิยม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มาพัฒนาประเทศไม่ให้เป็นไปในทิศทางเดียว แต่มองให้รอบด้านและแก้ปัญหาทุกส่วนทุกระดับไปในทางองค์รวมด้วยเช่นกัน

อภิปรายผล

กนกพงศ์เป็นนักเขียนผู้เติบโตในจังหวัดพัทลุง ภาคใต้ของประเทศไทย และเป็นนักเขียนที่ได้รับ การหล่อหลอมความคิด และวิธีการประพันธ์จากกลุ่มนาคร เพื่อนพ้องผู้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลป วรรณกรรม หากมองระยะเวลาตั้งแต่เขากำเนิดเริ่มตั้งแต่พุทธศักราช 2509 และได้ดำเนินชีวิตมาจนกระทั่ง เขียนเรื่องสั้นมีจำนวนเพียงพอตีพิมพ์รวมถึงสามเล่ม เรื่องสั้นชุดคนใบเลี้ยงเดี่ยว เรื่องสั้นชุดสะพานขาด แผ่นดินอื่นคือเรื่องสั้นเล่มล่าสุดที่ถูกตีพิมพ์พุทธศักราช 2539 จะเห็นว่าวรรณกรรมของเขาถูกสร้างขึ้นจากยุค ความขัดแย้งระหว่างทุนนิยมกับคอมมิวนิสต์ที่ต่อสู้กันด้วยยุทธวิธีการใช้สงครามและความรุนแรง จนก้าวเข้าสู่ ยุคทุนนิยม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ที่รัฐบาลประเทศโดยใช้ระบบโครงสร้างและกลไกต่างๆของรัฐให้เป็น ไปตามแผนการพัฒนา และการเข้าสู่ยุคต้นของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคของการติดต่อสื่อสารที่ทำให้ นานาประเทศทั่วโลกต้องเข้ามาสัมพันธ์กันทุกด้าน การเติบโตผ่านรอยต่อของยุคดังกล่าว ได้ทำให้กนกพงศ์ รับรู้ปัญหาและนำมาบันทึกผ่านวรรณกรรม เพื่อบอกวิกฤตของแนวคิดแบบแบ่งแยก หรือวิธีการพัฒนาแบบ เส้นตรงมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำรงอยู่ร่วมกัน และให้ผู้อ่านตระหนักและร่วมกันแก้ไขปัญหาก่อนที่วิกฤต การณ์จะก่อผลกระทบต่อนุชนวัย สังคม และธรรมชาติ จนไม่สามารถเยียวยาแผ่นดินที่เราอยู่ได้ เรื่องสั้นของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์จึงถือเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตในรอยต่อดังกล่าว

ผู้วิจัยจึงศึกษาปัญหาและทางแก้ตามยุค และยังได้เชื่อมโยงปัญหาอดีตให้สัมพันธ์กับปัญหา ปัจจุบัน อันจะมีผลกระทบต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยพบว่าเรื่องสั้นของกนกพงศ์เป็นวรรณกรรมที่น่าเสนอผล กระทบมากกว่าบอกสาเหตุ และความสัมพันธ์ของปัญหา นำเสนอปัญหามนุษย์ สังคม มากกว่าปัญหาธรรม ชาติ และนำเสนอปัญหาในชนบทมากกว่าเมือง โดยปัญหาต่างๆที่ปรากฏในเรื่องสั้นจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในท้องถิ่นภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการนำเสนอความคิดผ่านกลวิธีการประพันธ์ ยังไม่สามารถทำให้เรื่องสั้น นำเสนอปัญหาองค์รวมได้อย่างมีเอกภาพ อีกทั้งยังขาดการนำเสนอทางแก้ปัญหาที่รอบด้าน การที่ผู้วิจัยนำ เสนอผลตามนี้เนื่องมาจากการใช้หลักเกณฑ์ทฤษฎีองค์รวมเพื่อสืบค้นแนวคิดของกนกพงศ์ กล่าวคือการ ศึกษาความหลากหลายทุกส่วนแล้วมาเชื่อมความสัมพันธ์จนเกิดดุลภาพ ผู้วิจัยเลือกขอบเขตศึกษาการดำรง อยู่ของมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ และศึกษาปัจจัยที่เข้ามากระทบความสัมพันธ์ระหว่างกันจนเสียดุลยภาพ เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาได้ถูกวิธีปัญหาจึงลุกลามสัมพันธ์กันจนเกิดวิกฤต ดังได้ใช้หลักเกณฑ์สืบค้นปัญหา องค์รวมด้วยการศึกษาสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลกระทบของปัญหา

กนกพงศ์ได้นำเสนอความขัดแย้งระหว่างฝ่ายปกครองกับผู้ถูกปกครอง เริ่มตั้งแต่ปัญหาในอดีตที่ รัฐทุนนิยมมีความขัดแย้งกับคอมมิวนิสต์และชาวมุสลิม ตัวละครฝ่ายปกครองคือรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องการนำแนวคิดของตนไปพัฒนาพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศ ในระยะแรกจึงเป็นยุคของการปราบปรามด้วย สงครามและการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มผู้คัดค้านรัฐ ต่อมารัฐใช้กลไกตามระบบทุนนิยม โดยนำวิทยา ศาสตร์ เทคโนโลยีมาพัฒนาประเทศ การบริหารประเทศทั้งสองยุคของรัฐได้รุกรานคุณค่าที่เป็นลักษณะ เฉพาะของแต่ละพื้นที่ อันแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการที่รัฐนำนโยบาย ไปพัฒนาว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับการดำรงอยู่แบบดั้งเดิมอย่างไร เมื่อการพัฒนาทำลายคุณ ค่าต่างๆ ผู้วิจัยจึงศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละส่วนเชื่อมโยงกันเป็นความสัมพันธ์ของปัญหา และศึกษาว่า

ปัญหาดังกล่าวได้ก่อผลกระทบอย่างไรต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ อันทำให้เกิดวิกฤตการณ์ในชนบท จนคนอพยพสู่เมือง ขณะเดียวการพัฒนาตามระบบทุนนิยม ทำให้ผู้คนในเมืองหลวงมีปัญหานานาประการในการดำรงอยู่ร่วมกัน เมื่อปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ จึงสร้างความขัดแย้งทุกระดับให้เข้ามาสัมพันธ์กัน จนนำไปสู่ปัญหาวิกฤตของเมือง เมื่อปัญหาทั้งชนบทและในเมืองสัมพันธ์กัน จึงก่อผลกระทบเป็นวิกฤตทุกระดับ และส่งผลกระทบเชื่อมโยงต่อกันทั้งประเทศ

จากวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบข้อบกพร่องที่ทำให้กนกพงศ์ ไม่สามารถนำเสนอปัญหาองค์รวมอย่างรอบด้านและมีเอกภาพ กล่าวคือ กนกพงศ์ได้นำเสนอผลกระทบของปัญหาผ่านตัวละครชนชั้นล่างหรือชนชั้นกลาง ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหา หรือผู้เห็นเหตุการณ์ที่เห็นใจตัวละครเหล่านั้น มากกว่าตัวละครฝ่ายบน ผู้อ่านจึงรับรู้เฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครฝ่ายถูกปกครองมากกว่าตัวละครฝ่ายปกครอง ยังผลให้อ่านไม่สามารถเข้าใจรากฐานความเป็นมนุษย์ แนวคิด และพฤติกรรม ของตัวละครอย่างนักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพล หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เป็นตัวละครสำคัญอันเป็นสาเหตุของปัญหา เมื่อรัฐใช้นโยบายการปราบปรามด้วยสงครามและการใช้ความรุนแรง หรือการพัฒนาตามระบบทุนนิยมลงสู่ชุมชนที่มีการดำรงอยู่แบบดั้งเดิม ที่ยังไม่สามารถอธิบายคุณค่าของปัจเจก สังคมวัฒนธรรมหรือธรรมชาติให้เห็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ จึงทำให้อ่านไม่สามารถตระหนักคุณค่าการดำรงอยู่ของสังคมที่แตกต่างออกไปได้อย่างชัดเจน เมื่อรัฐนำวิธีการของตนไปใช้ในพื้นที่ใด จึงทำให้อ่านไม่สามารถเข้าใจข้อขัดแย้งระหว่างฝ่ายปกครองกับฝ่ายถูกปกครอง รวมทั้งไม่สามารถเข้าใจปัญหาอื่นๆ รวมถึงความสัมพันธ์และผลกระทบของปัญหาได้อย่างมีเอกภาพ

เรื่องสั้นของกนกพงศ์นำเสนอปัญหาหลายปัญหาในแง่การเกี่ยวโยงต่อกัน จึงจำเป็นต้องมีวิธีการสร้างเรื่องให้อ่านเข้าใจแต่ละปัญหา เพื่อโยงอีกปัญหาให้เข้าใจความสัมพันธ์และผลกระทบ แต่กนกพงศ์ประสงค์ให้อ่านตระหนักผลกระทบของปัญหาที่ตกอยู่กับผู้ถูกปกครอง จนขาดการคำนึงถึงรากฐานการนำเสนอที่เป็นกลาง หรือควรให้ข้อมูลตามความเป็นจริง เพื่อให้อ่านได้รับรู้จากความคิด และพฤติกรรมของตัวละครแต่ละฝ่าย การกระทำของตัวละครทั้งสองฝ่ายจะเป็นสิ่งชี้ให้เห็นความขัดแย้งที่สร้างปัญหา และส่งผลกระทบต่อกัน นั่นคือการสร้างโครงเรื่อง แต่ละโครงเรื่องให้สัมพันธ์กัน และผลกระทบจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยที่กนกพงศ์ไม่จำเป็นต้องเน้นย้ำกล่าวหาฝ่ายรัฐตลอดเวลา หากกนกพงศ์ลองเปลี่ยนมุมมองการเล่าเรื่องแบบอื่นบ้าง และสร้างพัฒนาการตัวละครทั้งสองฝ่ายให้ชัดเจนอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องความเป็นมนุษย์ แนวคิด วิธีการนำไปใช้ ตลอดจนการสร้างโครงเรื่องให้เกิดความขัดแย้ง และผลกระทบอย่างเท่าเทียม จะทำให้รู้ว่าแท้จริงสาเหตุของปัญหามาจากอะไรและเชื่อมโยงปัญหาใดเข้าหากัน จนสร้างผลกระทบที่มีน้ำหนักเพียงพอให้อ่านตระหนักโทษภัยของระบบทั้งกลุ่มความขัดแย้งระหว่างรัฐกับความมีวินิสต์และกลุ่มทุนนิยม

การเรียบเรียงด้วยภาษาที่กำกวม และย้ำประเดี๋ยวกันหลายครั้งก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่ทำให้อ่านไม่สามารถทำความเข้าใจปัญหาได้โดยง่าย โดยเฉพาะเมื่อนำเรื่องยากมาอธิบายเพียงสั้นๆ ดังเช่นการอธิบายกฎธรรมชาติ ในเรื่องแพะในกุโบร์ หรือกล่าวซ้ำบ่อยครั้งถึงระบบทุนนิยมเข้ามาทำลายจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีของตัวบุคคล กนกพงศ์ควรจัดสรรให้ดีว่าประเด็นใดเป็นเรื่องกว้าง หรืออาจมีความซับซ้อนมาก ให้นำเสนอด้วยรูปแบบนวนิยาย ดังเรื่องแมวแห่งบูเตะกรือซอ บ้านเกิด แพะในกุโบร์ โดยปกติวรรณกรรมประเภทนำเสนอปัญหามักมีผู้สนใจน้อยเพราะไม่มีใครต้องการแบกรับความทุกข์ หากวรรณกรรมของกนกพงศ์สามารถทำให้อ่านหลายคนสนใจวรรณกรรมนำเสนอปัญหาในระดับกว้างขึ้น กนกพงศ์ต้องมีกลวิธีนำให้อ่านสนใจ หรือมีกลวิธีสร้างความเข้าใจปัญหาที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น

กนกพงศ์นำเสนอทางแก้ปัญหาด้วยการรักษาคุณค่าตัวบุคคล สังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม และธรรมชาติ โดยไม่ได้นำเสนอจุดยืนที่มนุษย์จะปรับตัวหรือใช้ยุทธวิธีใดในการหยัดยีนสู่กระแสทุนนิยม เพราะทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อีกทั้งปัญหาซับซ้อนยากที่มนุษย์จะดำรงอยู่แบบเดิม โดยเฉพาะการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เมื่อเกิดปัญหาใดขึ้นก็จะส่งผลสัมพันธ์กันทั่วโลก ดังนั้นกนกพงศ์ควรมองการปรับเปลี่ยนยุคที่มนุษย์จะดำรงอยู่ร่วมกัน ในสถานการณ์ที่ไม่อาจต่อต้านการพัฒนาได้โดยง่าย นั่นคือทางที่ปัจเจกบุคคลจะหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ และการชี้ทิศทางการดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่กนกพงศ์ต้องทำหน้าที่นี้ในการสื่อสารให้อ่านตระหนักถึงโทษภัยของปัญหาอย่างถ่องแท้ จนถึงร่วมมือกันแก้ไข

ผู้วิจัยจึงเห็นว่ากนกพงศ์ควรนำเรื่องสั้นไปพัฒนาองค์ประกอบการเขียน ให้อธิบายปัญหาองค์รวมอย่างมีเอกภาพ ทั้งสาเหตุ ความสัมพันธ์และผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากความเป็นมนุษย์ สภาพสังคม หรือปัญหาจากธรรมชาติ ที่ต้องนำเสนอให้สอดคล้องและรอบด้าน ต้องปรับปรุงภาษาและการเรียบเรียงเพื่ออธิบายความซับซ้อนของปัญหาให้เข้าใจง่ายขึ้น การจัดสรรประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนให้เหมาะสมกับความสั้นยาวของเนื้อเรื่อง เรื่องใดควรเป็นนวนิยายเรื่องใดควรเป็นเรื่องสั้น การเรียบเรียงโครงเรื่องให้สัมพันธ์กันตลอดจนมุมมองสองด้านอย่างการสร้าง ความเข้าใจปัญหาวิทยาศาสตร์ ระบบทุนนิยม และการนำเสนอทางแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งเหล่านี้เป็นมุมมองหนึ่งในการนำเสนอวิธีทางสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่าน เพื่อการเข้าถึงวรรณกรรมด้วยวรรณศิลป์ ทั้งความคิดและศิลป์การประพันธ์ นั่นคือพลังที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลอย่างกนกพงศ์สร้างสำนึกที่ดีงามเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการวิจัยให้รอบด้านต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษากลวิธีการประพันธ์ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์
2. ศึกษาปัญหาองค์รวมและกลวิธีการประพันธ์จากนักเขียนผู้อื่น
3. ศึกษาความหลากหลายในการนำเสนอปัญหาองค์รวมของมนุษย์ของนักเขียนแต่ละภาคเชิงเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะและลักษณะร่วมของปัญหา
4. ศึกษาคุณค่าและวัฒนธรรมชุมชนแต่ละภาค
5. ศึกษาปัญหาโลกาภิวัตน์และทางแก้ปัญหาจากนักเขียนคนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). *สื่อสองวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2534). *สะพานขาด*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปกสีเหลือง.
- _____. (2539). *คนใบเลี้ยงเดี่ยว*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร.
- _____. (2539). *แผ่นดินอื่น*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2540). *ปฏิรูปครบวงจร : สู่ยุคเรืองรองของการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมิ
เดีย.
- _____. (2541). *คลื่นลูกที่ 5 — ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : ชัค
เชสมิเดีย.
- กองบรรณาธิการ. (2539, กันยายน). “ร้อยแก้วเพื่อชีวิตพิชิตซีไรต์ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ แผลงอัตถนิยม
มายาผ่านบาดแผลวัยเจริญพันธุ์,” *ไฮคลาส*. 13(149) : 37-53.
- จักฤษณ์ นรนิติผดุงการ, ปริญญา อุดมทรัพย์ และ ทวี สวมมาลี. (2530). *การปกครองท้องถิ่นที่ต่างวัฒน
ธรรม*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- เจตนา นาควัชระ. (2521). *ทางไปสู่วัฒนธรรมการวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- _____. (2521). *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต.
- _____. (2539). *แนวทางประเมินคุณค่าวรรณคดีเยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ในศตวรรษที่ 20*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สโตร์.
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. (2535). *จิตวิเคราะห์ของ فروยด์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2541-2542, ธันวาคม-พฤษภาคม). “ความจริงและความเป็นจริงในทัศนะของพุทธ
ศาสนา,” *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. ✓
- ชัยวัฒน์ ธีรพันธุ์. (2542). *ทฤษฎีไว้ระเบียบกับทางสามแพร่งของสังคมสยาม*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2539). *สู่กระแสกระบวนทัศน์ใหม่*. กรุงเทพฯ : ไอโอนด์ อินเตอร์เทคริซอสเซส. 363, 483
- _____. (2541). *มายาโลกาวินิจฉัยสงครามเศรษฐกิจยุคไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง. ๔ ๕๓๓ ก.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร.
- นาดยา ปิชลันชนานนท์. (2526). *อนาคตศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- นพพร สุวรรณพานิช. (2524, มกราคม). “อัตถนิยมกับวรรณกรรม,” *โลกหนังสือ*. 4(4) : 26-30.
- ประเวศ วะสี. (2526). *พุทธธรรมกับสังคม*. กรุงเทพฯ : มีเดียพริ้นท์.
- _____. (2537). *ความหลากหลายทางชีววิทยากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 333, ๓๔ ๑ / 81
- พจนา จันทรสันติ. (2521). *ปรัชญาแห่งนิยายเซนโพธิสัตว์ธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2516). *อภัยปัจฉิมจิต, ธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระนคร.
- _____. (2521). *ธรรมสัจจะสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระนคร.
- พิทยา ว่องกุล. (2542). *สร้างสังคมใหม่ชุมชนประชาธิปไตย — ธรรมาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พระเทพเวที (ประยุตต์ ปยุตโต). (2536). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. มหาวิทยาลัยสงขล
านครินทร์. กรุงเทพฯ : ส่องสยาม.
- _____. (2538). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.

- พระธรรมปิฎก. (2535). พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2541). การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม.
- _____. (2542). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พริตจอฟ คาปรา. (2530 มีนาคม-เมษายน). “หยินหยางสมดุลฟ้าดิน,” ปราโมทย์ วงศ์ทองเหลือง แปลและเรียบเรียง, ปาจารย์สาร. 14(2) : 41-49
- _____. (2530). เต้าแห่งฟิสิกส์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- _____. (2539). จุดเปลี่ยนแห่งทศวรรษ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.
- พ่วง มีนอก. (2530). สุนทรียศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญ ราโนด. (2541). 16 ปี แห่งความหลัง กลุ่มนาคร. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร.
- ละออ การุณยะวณิช. (2520). จริยศาสตร์และการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู.
- วิทยากร เชียงกุล. (2517). ปัญหาและทางออกประเทศด้อยพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- _____. (2528). ทางเลือกของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลึก.
- _____. (2537). ศตวรรษ 21 วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2531). จิตวิทยาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- สกุล บุญยทัต. (4, สิงหาคม 2539). “เบื้องลึกแห่งการถกเถียงเสนาระหว่างตัวคนแห่งความคิดกับสังคม ความลึกลับในโลกแห่งชีวิตของมวลมนุษย์,” กรุงเทพธุรกิจ. หน้า 6.
- เสนีย์ เสาวพงศ์. (2518). ที่ทรงคนนักประพันธ์. ชุมชนวรรณศิลป์สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสน่ห์ จามริก. (2541). ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- สมพร เทพสิทธา. (2541). ภาวะวิกฤตของสังคมไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2541). วิทยปรัชญา. กรุงเทพฯ : ประสิทธิ์ภักธ์แอนด์พริ้นติ้ง. 121 5 852 2
- อภิชัย พันธเสน. (2539). แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ประวัติกนกพงศ์ สงสมพันธุ์

เกิดเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2509 ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จบชั้นประถมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนวัดไทรโคบ ประถมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนวัดพิกุลทอง มัธยมศึกษาจากโรงเรียนพัทลุง การศึกษาในระบบขั้นสุดท้าย สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ทว่าไม่จบ ออกมาทำงานด้านสำนักพิมพ์ในช่วงเวลาสั้นๆ ก่อนหันไปใช้ชีวิตคลุกคลีกับชาวบ้านแถบเทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช กระทั่งปัจจุบัน

กวีบทแรก "ความจริงที่เป็นไป" ตีพิมพ์ใน "สยามใหม่" ขณะเรียนชั้นมัธยมต้น (2523) เรื่องสั้นเรื่องแรก "ดูจจะวันอันเจิดจ้า" ตีพิมพ์ใน "มติชนสุดสัปดาห์" ขณะเรียนมัธยมปลาย (2527) เป็นสมาชิกยุคก่อตั้งของ "กลุ่มนาคร" กลุ่มทำงานด้านศิลปวรรณกรรมอันสำคัญของภาคใต้ ปี 2532 เรื่องสั้น "สะพานขาด" ได้รับรางวัลเรื่องสั้นช่อการะเกด และคัดเลือกแปลเป็นภาษาญี่ปุ่นปี 2533 เรื่องสั้น "โลกใบเล็กของซัลมาน" ได้รับรางวัลเรื่องสั้นช่อการะเกดอีกครั้ง

ผลงานรวมเล่ม "ป่าน้ำค้าง" รวมบทกวีโดยสำนักพิมพ์นาคร (2531) "สะพานขาด" รวมเรื่องสั้นคัดสรรชุดแรก โดยสำนักพิมพ์นกสีเหลือง (2534) "คนใบเลี้ยงเดี่ยว" รวมเรื่องสั้นคัดสรรชุดที่สอง โดยสำนักพิมพ์นกสีเหลือง (2535) แผ่นดินอื่น "รวมเรื่องสั้นคัดสรรชุดที่สาม โดยสำนักพิมพ์นาคร (2539)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์
วันเดือนปีเกิด	9 มีนาคม 2512
สถานที่เกิด	เขตบุคคโล กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	251/24 หมู่บ้านพูนสิน 2 แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร 10520
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	ธุรกิจส่วนตัวประเภทเครื่องประดับ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	251/24 หมู่บ้านพูนสิน 2 แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2528	มัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนสตรีศรีนครปฐมบ่อเพ็ญ
พ.ศ.2530	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม
พ.ศ.2532	ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาธนบุรี
พ.ศ.2534	ศศ.บ. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ.2546	ศศ.ม. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร